GÜLTEKİN EMRE

YİTİK KENT ANKARA

heyamola yayınları

Türkiye'nin Kentleri

Gültekin Emre

Yitik Kent Ankara

Yayın Yönetmeni
Ömer Asan

Yayına Hazırlayan
Turgut Çeviker

Kapak ve Kitap Tasarımı
Öznur Açıkalın

Tasarım Uygulama
Zeynep Yak

Türkiye'nin Kentleri: 8
ISBN 978-975-6121-71-9

Gültekin Emre / Yitik Kent Ankara

© Heyamola Yayınları

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz.

Birinci Basım
Mayıs, 2008

Baskı ve Cilt Ege Basım

ATT Basım Yayın Ltd. Şti.
Bağdat Cad., Sümbül Sok., No. 6-D
Maltepe / İstanbul
heyamola@attistanbul.com
www.heyamola.net
Tel: 0 216 371 17 37

Türkiye'nin Kentleri

Gültekin Emre

Yitik Kent Ankara

heyamola
yayınları

Gültekin Emre

1951'de Konya'da doğdu. Asıl adı Gültekin Özkan'dır. Ankara Üniversitesi DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1974). İlk şiiri *Türkiye Yazıları* dergisinde yayımlandı (1977). Bir süre Sol ve Onur Yayınları'nda düzeltmen olarak çalıştı. Millî Kütüphanede görev aldı. 1980'den beri Berlin'de öğretmenlik yapıyor.

Şiir kitapları: *Kurşunî Bir Siperde* (1980); *Bizsiz Gibi* (1983); *Gece Düşleri* (1985), *Aşk ve Minyatürler* (1989), *Düşkuyusu* (1990, 1991 Orhon Murat Arıburnu Şiir Ödülü), *Siyaha Elveda* (1993); *Taşı Sula* (1998, 1996 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü), *Kanun Hükmünde Şiir* (1999); Melez - Seçme Şiirler 2004-1997, (2005). Şiirlerinden bir seçme; *Liebe und Miniaturen* (1991), Berlin'de yayımlandı.

Diğer kitapları: *300 Jahre Türken an der Spree* (Üç Yüz Yıldır Türkler Berlin'de) (1983). *Yarım Damla-Almanya'daki Türk Şiiri Antolojisi* (1993); *Posta Şiirleri Antolojisi* (2003), *Türk Edebiyatında Berlin* (2003), *Yol, Yolcu, Yolculuk Şiirleri Antolojisi* (1986), *Kardeş Fırtınalar* (inceleme-eleştiri, 2007).

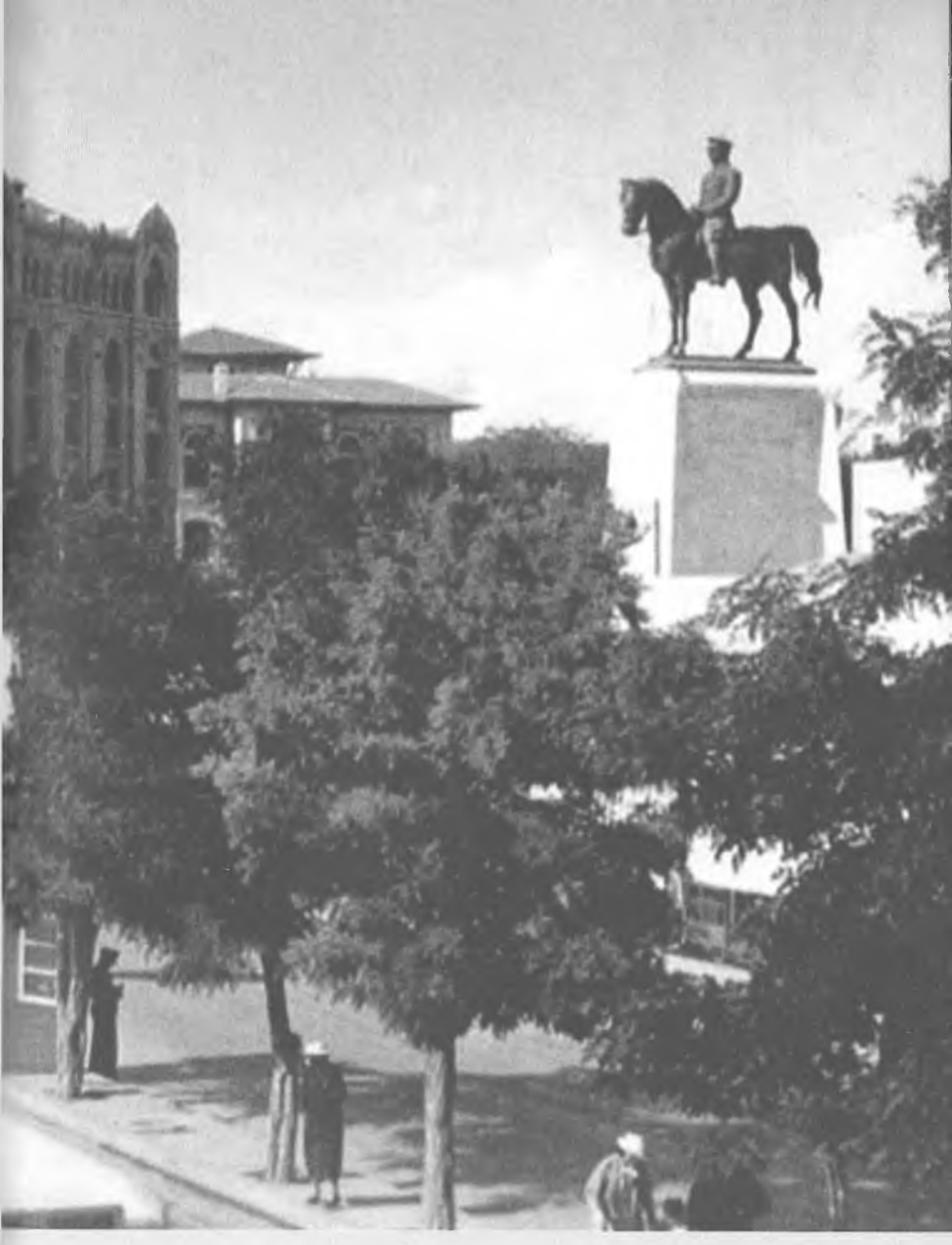
Yönettiği şiir dergileri: *Parantez* (1986-1987, Sayı: 1-17), *Şiir-lik* (1994-1996, Sayı: 1-55), *Melez* (2002, Sayı: 1-2).

Ey iyi kalpli üvey ana!

Cemal Süreya

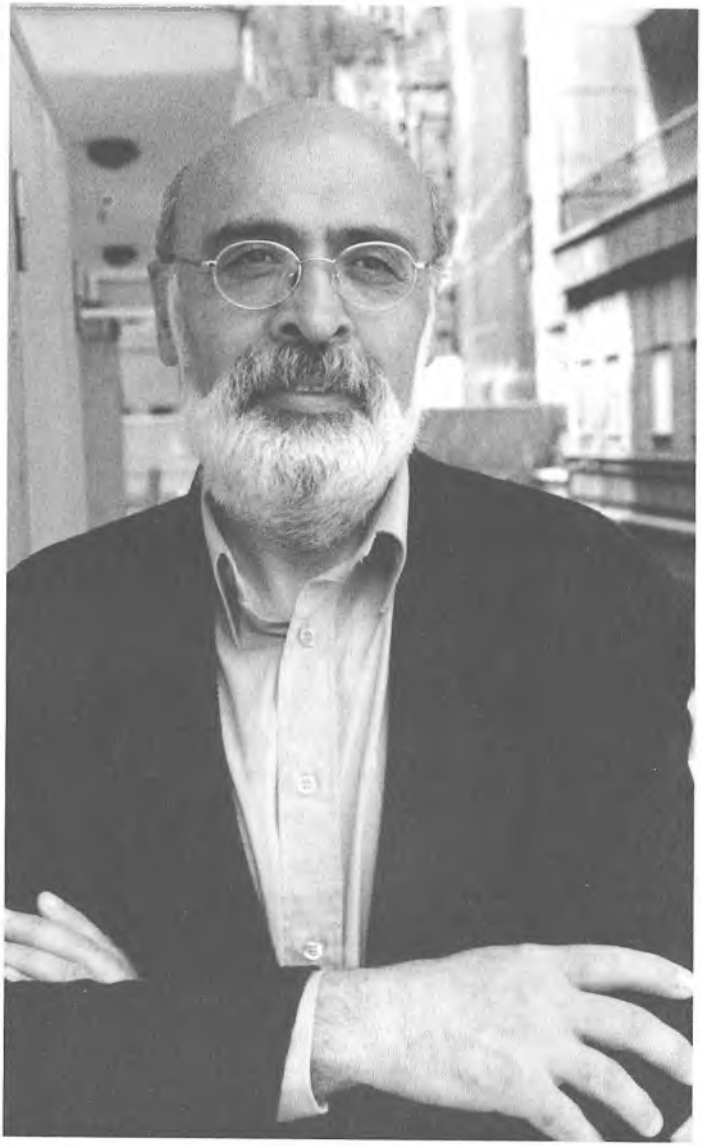

Ulus Meydanı (Ankara, 1948).

İçindekiler

Önsöz
Giriş
Ulus - Hamamönü - Samanpazarı -
Çıkrıkçılar Yokuşu - Kale
Bahçelievler
Yenimahalle
Bahçelievler - Almanya
Gençlik Parkı
Bahçelievler'e Devam
Akşehir'deki Ankara
Bahtı Kara Ankara
Demirlibahçe
Sinema... Sinema...
Demirlibahçe'ye Devam
Piknik - Kızılay
Sakarya Sokağı
Erzincan'daki Ankara
Karşıyaka
Demetevler
Berlin
Yitik Kent

Gültekin Emre (Nisan 2002). *Fotoğraf: Muzaffer İlhan Erdost*

Önsöz

İlkin fotoğrafları döktüm önüme; neyim var neyim yoksa.

Sonra kitapları aldım elime.

Daha sonra belleğimi köşe bucak yoklamaya başladım.

Unuttuğum anılara ulaşmaya çalıştım, ama nafile!

Giden gitmiş, kalanları bir sıraya koyayım istedim.

Baktım, olmuyor.

Oturdum bir yerden başladım.

1956-1980 Ankara'sı ve ben iç içe geçtik.

Bazen Ankara öne çıktı ben geride kaldım, kimi zaman da tersi oldu.

Kentin monografisiyle birlikte yılların çetelesini tutmak hiç de kolay olmadı.

Sonra haritayı serdim önüme.

Anımsayabildiğim sokakları, caddeleri, meydanları getirdim gözümün önüne.

Dükkânları, mağazaları, pastaneleri, postaneleri, meyhaneleri... bulmaya çalıştım.

Arkadaşlarımı aradım, top oynadığımız arsaları, pazarcılık yaptığım pazarı...

Sinemaları düşündüm, çoğu çoktan tarih olan, yanan, kapatılan, düğün salonu olan sinemaları...

Onca düşüm nereye gitti acaba?

Ankara, beni özledi mi bilmiyorum ama, ben onu 1980'den sonra çok özledim, çok aradım.

Bir zamanlar dönüp geleceğim kent olarak gördüyordum Ankara'yı. Kavafis'in şiirindeki dizeler beni Ankara'ya götürüyordu nereye gitsem.

Sonra Ankara'nın düşünü kurmaktan yoruldum.

Bir de baktım ki, artık yitik bir kent olmaya başlamış Ankara.

Ne yapsam geri gelmiyor o günler, o fotoğraflardaki yüzler.

Ne yapsam yaşayamıyorum o günleri, öğrenciliğimi, yürüyüşleri, gösterileri...

Ne yapsam uzaklaşıyorum gün gün anılarımdan, geçmişimden.

Sonra, oturup yazdım;
ne yaşamışsam,
ne duymuşsam,
ne düşünmüşsem,
ne görmüşsem..
Günlerce yazdım.

Yitik Kent beni yeniden Ankara'ya götürdü.

Unuttum sandığım anılarım geri geldi.
Çocukluğumla,
gençliğimle,
annemle
yeniden birlikte oldum gözyaşlarıma engel olamadan.

Oysa Ankara almış başını gidiyordu benden habersiz. Sürekli gebe kalan bir kadın gibi çoğalıp duruyordu her yandan.

Berlin, Kasım 2007

Giriş

ulan ankara ben senin oğlun değil miyim
kasketimin altında tepeden tırnağa bozkır

Attilâ İlhan

Ankara denince aklıma ilkin bir kireç kuyusu geliyor, sonra başka şeyler.

Ankara'nın bir kent olmadığını, "bir acenta dizisi olduğunu," ne bilirdim ben. Belki de "Bir işhanı, bir umumi mümessillik" olduğunu kavrayacak yaşta da değildim daha. Burada, başkentte, "Büyük mağazalar, bahçeliğe özenen süpermarketler"in de oluşacağını nereden bileyim? Tarihi Opera binasının "içine dikiş gereçleri doldurulmuş ağırlıksız bir keman kutusuna" benzediğini, "Osmanlı Bankası"nın "davul"u andırdığını, "Ve Emlak Kredi'yle başlayan camdan metalden bir melodika ordusu"nun varlığını Cemal Süreya'nın dizelerinden öğrenmeme, okumama daha yıllar var. Şu dizeye "Dol (An)kara bakır dol!" tutulmama da. Ankara'da kadınların "torbaya doldurulmuş gibi" yürüdüklerini fark edecek yaşta değildim henüz. Bir yerlerde "Kooperatif evlerinin" yapıldığını ve bunların da "Çimento!" yığını olduğunu, "Adakale Sokak'ta İlhan Berk"in gezindiğini, bu "kentin tarihinde" şu "şairlerin ayak izleri"nin olduğunu da Cemal Süreya'nın "Oteller hanlar hamamlar için sürekli şiir"inden öğrenecektim za-

manı gelince: Salâh Birsel, Cahit Sıtkı Tarancı, Cahit Külebi ve "Şimdi hepsi dipte, hepsi birer yer altı suyu gibi" duran Mehmed Kemal, Yılmaz Gruda, Orhan Veli, Metin Altıok, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Turgut Uyar ve daha niceleri... bu kentin sokaklarında yürümüşler, meyhanelerinde demlenmişler, evlerinde oturmuşlar, şiirler yazmışlar, sevdalanmışlar... Ben, büyük bir mirasa konuyorum, ama bunu kavrayacak yaşa gelene kadar kaç fırın ekmek yemem gerekecek! Ünlü eleştirmenimizin adını alan Ataç Sokak'ta "Bir sürü giysiyi üst üste atmış omuzlarına / Terzi çırakları pat pat düşüyorlar ortaya / Rengârenk kır çiçekleri gibi." Sonra şair arkadaşlara şöyle sesleniyor adının bir harfini bu kentte atan Cemal Süreya: "-Şair arkadaş, / Bir derdin mi var / Bir şeyler çıkarmak mı istiyorsun, derdinden / Ankara'ya gelmelisin." Bu çağrıya uyup Ankara'ye gelen oldu mu bilinmez, ama başkentin başka fotoğrafları da şu üç dizede gün ışığına çıkıyor:

Ankara Ankara
Müfettişler arasından geçiyor tiren
Bankası elektrik Otel Mola

Böylece bürokratların ağır bastığı bir kente adım atmışız meğer! Bunun farkına çocuk yaşta varılır mı hiç!

Hele bir büyüyeyim!...

Kaleiçi, Ankara.

Ulus - Hamamönü - Samanpazarı
Çıkrıkçılar Yokuşu - Kale

Her şey bir masal gibi oldu bitti.

Masalı biliyorum elbette, babamdan. O, kitap okurdu köylülere, köy odalarında, bize de. Halk edebiyatının en güzel örnekleriyle doldu kulağım, beynim. Sevmenin ne demek olduğunu Leylâ ile Mecnun'dan öğrendim.

Köyü bırakıp gitmek de, bir masal. Masallarda da padişahlar, vezirler, âşıklar, halktan insanlar, iyiler-kötüler... hep bir yerlere gidiyorlar. Başka yerleri yurt ediniyorlar. Oralarda çoğalıyorlar ya da ölüyorlar. Ekmeklerini ve yazgılarını başka kapılarda, diyarlarda arıyorlar, kazanıyorlar.

Ailemin yazgısı da Ankara'yla düğümlenmiş.

Ankara'ya köyden yeni gelmişiz.

Burası başkentmiş, öyle söylüyorlar.

Başkentin ne olduğunu ne bilirim ben!

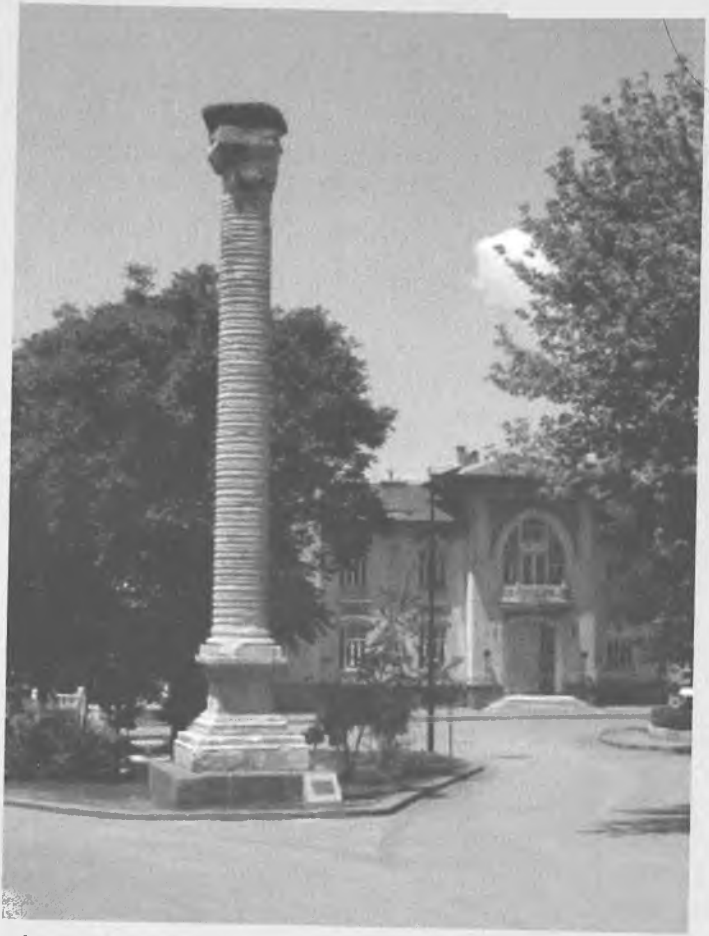
Köylü kısmı için köyle büyük kent arasındaki farkı ilk elde görmesi kolay değildir.

Herkesin doğup büyüdüğü, geliştiği, alıştığı her yer başkenttir aslında. İnsan her gittiği yere alışkanlıklarını ve kültürünü de taşır çünkü ve gelip yerleşilen, yaşanmaya

Ankara Garı.

Julianus Sütunu, M.S. 361-363 (Ulus, Ankara).

başlanan yerin de köyden bir farkı yoktur onun için. Köy uzakta kalmıştı ama alışmak kolay mıydı ha deyince büyük kente. Ama geldiğimiz yer de, yani mahallemiz, köy gibi bir yerdi. Böyle olunca hiç de zorlanmıyoruz Ankara'ya alışmakta komşularla, mahalleyle ilişki kurmakta. Herkes bizim gibiydi nasıl olsa. Onlar da bir yerlerden gelmişlerdi buralara. Bir Türkiye toplanmıştı buraya sanki. Kent demek ülkenin haritası gibi bir yer değil miydi zaten? Kimse içinde yaşadığı yerin yerlisi değildi; yerlisi gibiydi. Bir biçimde alışılıp gidiliyordu işte gurbet sayılan bu yerlere. O zamanlar gözde olan Ulus'a. Ulus'un da Samanpazarı semtine, Hamamönü'ne, adını çoktan unuttuğum o sokağa. Belki de böyle bir sokak hiç olmadı Ankara'da. Ben yaşamadım orada, o çocukluk benim değildi, bir başkasınındı. Ama, aklımda Çıkrıkçılar Yokuşu, Hamamönü, Samanpazarı... Kale... sözcükleri (semtleri) kalmış. Niye kalmış bu semtler (sözcükler) peki ben orada çocukluğumun bir bölümünü geçirmediysem?

Eski Ankara evleri ve semtleri üzüm salkımı gibydi, iç içe. Yamaçlara kurulmuş evler yıkıldı yıkılacak gibi dursa da, oralarda yaşam mücadelesi vere vere ne kadar çok insan yaşayıp gitti, kim bilir. Sokaklar dar, yer yer arnavutkaldırımıydı ya da henüz asfaltlanmamıştı, yani toprak. Yazın tozdan geçilmezdi, kışın da çamur yıldırırdı insanı. Pencerelerden, balkonlardan sabahları yatak çarşafları, akşamları sofra bezleri silkelenirdi sokağa. Kadınlar bir yandan evin işini yaparlardı, bir yandan da komşularla sohbet ederlerdi. Günün gözde dedikodularının yorumları,

Osman, Gültekin, anne Anakız ve Hasan Özkan (Ankara, 26 02 1956).

çoğu zaman ocaktaki tencerenin dibinin tutmasına neden olurdu. İki dişlerinin arasında satıcılara laf yetiştirmeye de fırsat bulurlardı bir şey anlmasalar da. Çocuklarını sık sık gözetleyip onlara emirler yağdırmaktan da geri kalmazlardı elbette, bir komutan gibi.

Evlerin bacaları çekmediğinden soba boruları oturma odalarının penceresinden üflerlerdi dışarıya ciğerlerindeki isli dumanı. Evlerin içi zaten is, kömür kokardı bütün kış. Yıkanan çamaşırları kurutacak başka bir yer olmadığından odalar hep nemliydi, buharlıydı, ıslaktı koltukların arkası, sandalyelerin oturacak yerleri...

Öksürür gibi yaşanan bir hayattı elde avuçta olan!

Hastalıkların hiç eksik olmadığı, hastane kapılarında düşüp kendinden geçen ve sık sık ölünen bir hayat ağır aksak geçip gidiyordu buradaki evlerden, hayat dolu sokaklardan, yemek kokuları sinmiş bu mahallelerden...

İyice sararmaya başlamış, "26-2-1956" tarihli iki fotoğraf var elimde:

Ben beş yaşındayım bu fotoğraflar çekildiğinde.

Ankara'ya ilk gelişimin görüntülendiği bu fotoğraflarda annem ortada. Osman Ağabeyim annemin solunda, Hasan Ağabeyim onun sağında. Ben, annemin kucağındayım. Ağabeylerim bıyıklı ve kravatlı. Annemin siyah başörtüsü ve aynı renk mantosu var. Ben gömlek ve ceketleyim. Hepimiz fotoğrafçıya bakıyoruz. Yüzlerimiz ciddi, gergin.

Aynı gün, bu birinci fotoğrafın hemen ardından, çekilen bir başka fotoğrafta halamın oğlu Enver de var. Annemle Osman Ağabeyimin arasından uzatmış başını. O da kravatlı. Pardösülü, kaşkollü. Ben, bu kez, annemin değil, Hasan Ağabeyimin kucağındayım. Gülümsüyorum.

Kışın gelmişiz başkente.

Ankara'ya ilk geldiğimiz günlerin anısı böylece tarihe geçmiş. Artık başkentte yaşamaya başlamışız. Bu, annemle benim için yeniden doğum gibi bir şey. Özellikle ben, burada yeni bir hayata gözlerimi açıyorum; belirsizliklere.

Türkiye'nin Kalbi Ankara'dayız artık.

Başkentte.

1980 Şubat'ına kadar yuvam, evim, yurdum... bildim

Kongul (2.7.1952)

Ankara'yı.

Arada bir uzaklaştığım olmuştu Ankara'dan, ama yine dönmüştüm yuvaya, evime.

Sonra gurbetlik günleri başladı bir başka coğrafyada, Berlin'de.

Evet, Ankara'ya geldik. Bakalım gelecek ne gösterecek bize?

Ankara bizi bağrına ne kadar basacaktı?

Geleceğimi hep merak ettim, o yaşlarda da.

Geleceğim nasıl biçimlenecekti acaba? (bu soru sık sık gündeme gelecek)

Hiçbir şey belli değildi! Ama, Ankara'dayız.

Acaba biz de Ankaralı mı olduk?

Bunu hiç mi hiç düşünmüyoruz.

Daha Ankara'ya göçmedik ki!

Ya?

Yazları köy, kışları Ankara. Bir salıncakta gibiyiz.

Ankara bizi kendine çekiyor durmadan.

Ağabeyim Ankara'da çalışıyor, o buralı sayılır.

Biz gelip gidiyoruz yalnızca.

Gitmemecesine gelmemize daha var.

Köyle Ankara arasını su yolu yapıyoruz.

Annem köyü bırakamıyor.

Benim köyde bırakamadığım bir şey yok babamın mezarından başka.

Arkadaşsa Ankara'da âlâsı var!

Köyümüz mü?

Konya'nın iki kasabasının arasında: Hadim'le Taşkent'in: Kongul. Kul'un konduğu, mesken tuttuğu yer anlamında mı? Bilmiyorum.

Köyümüz Toroslar'ın arkasında kalıyordu. Kongul, yamaca kurulmuş. Vadinin ortasında bostanlar, bahçeler... Yazları kuruyan, kışları coşan bir dere köylülerin derdine deva olmaya çalışıyor.

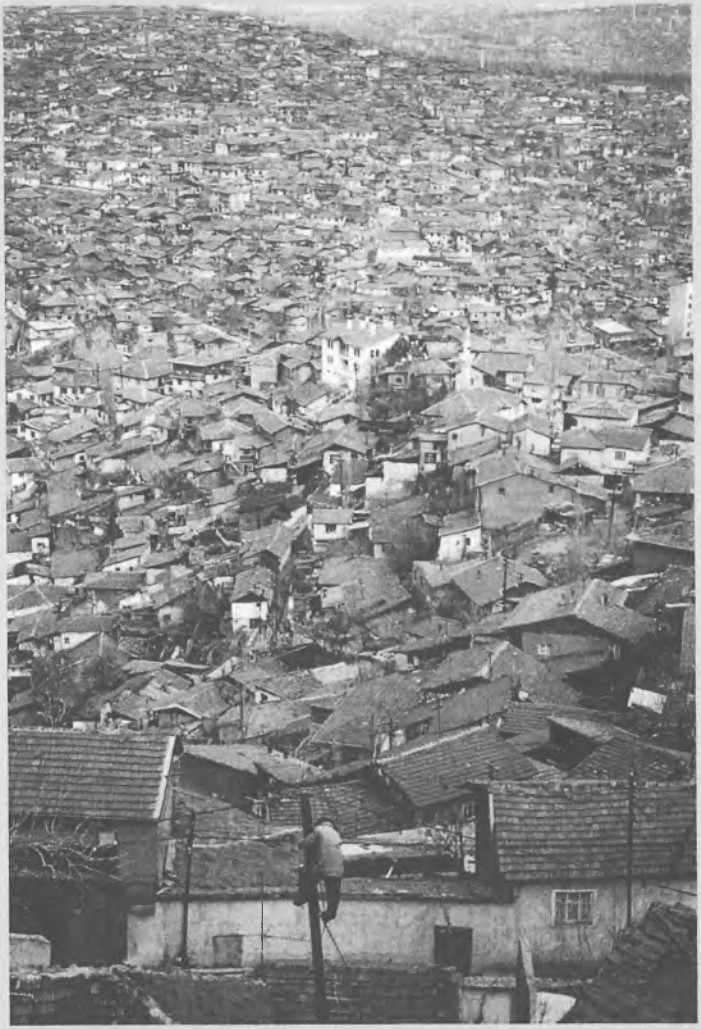
Dağların yamacındaki üzüm bağları köylülerin büyük geçim kaynağı. Bir de gurbet. Erkekler kent kent, kasaba kasaba ekmek parasının derdine düşüyorlar. Köyde yaşlılar, anneler ve çocuklar gurbetçi yolu bekliyor.

Köy artık uzaklarda kaldı.

Silik bir fotoğrafta.

Ankara'dayız. Ulus'ta. Hamamönü'nde. Çıkrıkçılar Yokuşu'nun oralarda bir yerde. Adliye binasının yakınında.

Evimiz bir yokuşun ortasındaydı. Aşağılardan upuzun bir merdiven evimizin önüne dek geliyordu. Sanki, merdivenler orada biraz soluklanıyordu. Çocukların oyun oynadığı, satıcıların mallarını sergilediği oldukça geniş bir alan vardı önümüzde: Yukarıya doğru çıkanlar, burada, bir süre dinlendikten sonra yola devam ederdi; gittikçe dikleşen merdivenler, bir başka evin önünde, bir başka soluklanma molası veriyordu epeyce tırmandıktan sonra. Biraz dinlendikten sonra, yine tırmanmaya devam! Yolun sonunda kunt Adliye binası: Taş, soğuk ve ürpertici. Giriş kapısı vızır vızır işliyor, giren çıkan belli değil. Jandarmaların ortasında elleri kelepçeli mahkûmlar, fötrlü, siyah

Gecekonduların Ankarası (1970'ler).

çantalı adamlar, kibar giyimli güzel hanımlar, kasketli köylüler, işçiler, esnaftan birileri, polisler, bekçiler... Zayıflar, şimanlar, uzun, ya da kısa boylular...

Hasan Hüseyin'in bir şiiri var, "İnsan pazarı". Güvenpark'ta bekleşen gündelikçi işçileri anlatıyor. Şiir, benim yaşadığım günlere ışık düşürmese de, sokağımız ve mahallemiz böyle bir tablonun içinde yer alıyordu kuşkusuz. İş bekleyenlerin Ankara'ya Anadolu'nun hangi kentlerinden geldiğini şu dizelerle gözler önüne seriyor şair:

çorum'lardan suvas'lardan oluruk
çangırı'dan ezircân'dan gelirik
gırşeher'den yozgat'tanık vallaha
anşe'lerik fatma'lanık gülüzar'lanık
güllü'lerik hatçe'lerik ağabeyim
açlık nedir bilirik.

Sokağımız böyleydi, her yöreden insanın bir arada yaşadığı çok renkli bir haritaydı sanki. Yöresel giysiler ve konuşmalar rengârenk birer bayrak gibi gezinip dururdu sokak aralarında, kapı önlerinde.

Anadolu, bizim Ankara'ya geldiğimiz dönemde daha çözülmeye başlamamıştı ve kentlerin etrafı sarmaşık gibi gecekondularca sarılmamıştı. Ankara'ya gelen insan ne yapacak, ne olursa onu yapacak. Yukarıdaki şiirin devamında bu da var:

cam silerik pırıl pırıl
halı kilim silkerik
ağartırık gap-gacağı
aş da yaparık
çamaşır dikiş nakış
yatak da gabartırık
süpürürük tertemiz
*gül-gülüstan ederik**

onlar, "dersim'lerden suvas'lardan", "gıtlıklardan gıyımlardan" kaçıp geldiler Ankara'ya, İstanbul'a, İzmir'e, Bursa'ya. Ama daha var bu hücuma. İlk belirtiler, kıpırdanmalar başlamış, işaret fişekleri çoktan yola çıkmıştı aslında.

Artık öyle bir sokak var mı?

Hep bunu düşünüyorum.

Nasıl hayat dolu, güzel bir sokaktı benim çocukluğumun bir bölümünün geçtiği: Sıcak, samimi, burcu burcu Anadolu kokan ve birbiriyle kaynaşan komşulardan oluşan bu sokağın yerli yerinde olmasını umuyorum. Çünkü ülkemizde sık sık sokak adları ve sokaklar değiştirilir. Belediyeler, bunu, sokak adları değiştirmeyi, büyük bir iş sanırlar. Bir bakarsınız var olan sokaklar yokoluvermiş, ya da aniden bir sokak açılıvermiş olmadık bir yere. Onun için kentlerin sokak haritalarına güvenilmez. Ne yazık ki, eski Adliye'nin karşısındaki o eski Ankara evleriyle hayat bulan bölgeyi gidip görme olanağım yok o sokağın yerin-

*) Hasan Hüseyin'in şiiri.

de durup durmadığın anlamam için. Ankara'dan çok uzaktayım, ama anılarımdan değil.

(Yeni Adliye Sarayı benim 4 yıl okuduğum Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin karşısında heybetli bir biçimde boy gösteriyor. Hep düşünmüşümdür: Ülkemin belediye binalarıyla adliye sarayları Avrupa'nın hiçbir başkentinde yok. Neden acaba? Neden biz bu kadar gösterişe düşkünüz? İş yerine gösterişli binalar yapımıyla uğraşıyor belediyeler? Hele o araba saltanatı! Nasıl bir savurganlık ve ayrımcılıktır. En kıytırık genel müdürün altına araba vermekle ne çözümleniyor acaba, hangi sorun halledilioyor arabalara binilerek? Neden Batıda bu tür uygulama yok? Onlar enayi, biz akıllı mıyız?)

Sorular sormayı, sorgulamayı bir yana bırakıp benim çocukluğumun Ankara'sına döneyim en iyisi.

Anılar!.. Geçmişimi biçimlendiriyor ve beni doğurup emzirmeyen, ama büyüten, yetiştiren kentle yüz yüze getiriyor. Ankara'da doğmadım ama Ankara'da büyüdüm, yetiştim. Ankara, gözümü açar açmaz gördüğüm bir yer olmasa da, öyle sayılır, çünkü peşimi hiç bırakmayan bir kent. Onun için Ankara benim için bir baba, bir büyük ağabey gibidir. Zaman zaman şefkatli, sevecen bir annenin yerine geçer. İlişkimiz o kadar yakın ve sıcak sürdü hep.

Ne diyordu Cemal Süreya?

Ankara Ankara
Ey iyi kalpli üvey ana!

Köyden başkente henüz göçmediğimizi biliyorum. Dedim ya, ona daha var. Göç fırtınası bizi, köyümüzü vurmadı. Köyümüzün erkekleri esans dolu camekânlı sandıklarıyla gurbete çıkarlardı yaz uç vermeye başladığında. Koku şişeleri renkli sıvılarla iyice doldurulur, yakalara sıkmak için şırıngalar gözden geçirilir, sandıkların camları iyice temizlenirdi kışın.

(Gurbetin para demek olduğunu çok küçük yaşta öğrendim. Öteki çocuklar da çabuk öğrendiler bu sözcükleri; ekmek parası ve gurbeti. Göçle gurbetin kardeşliğini, iç içeliğini de hayat öğretti bana, bize, hepimize...)

Garajlar ülkemizin aynası gibidir. Severim garajları, otobüsle seyahat etmeyi. Gitmek, başka bir mekân demektir çünkü. Her yöreden, her türlü insanın kaynadığı bu yerleri iş yerleri bellemişler öteden beri bizim köyün gezginci esansçıları: Askere gidenlerin, izine çıkanların, geneleve gidenlerin, evleneceklerin, memurların, damatların, memurların, esnafın... yakalarına, kol ağızlarına bu ağır kokuları sıkarlarmış kalın uçlu şırıngalarla. Herkesin konumuna ve gününe göre değişirmiş bu kokuların kokusu. Müşterinin istediği yere sıkılırmış kokular, esanslar. Bu kokular aylarca çıkmazmış sıkıldıkları yerden. Aşk Geceleri, Göz Yaşlarım, Unutma Beni, Büyülü Gözler, Sabır Gülü... gibi kulağa hoş gelen adları varmış bu insanın yakasını bırakmayan yapışkan kokuların. Bu konuyu ele alan bir şiirim var: "Gezginci Kokular". Bu şiirin bir bölümünü buraya almadan geçemeyeceğim. Çünkü o günlerin, gezginci esansçıların, garajların havasını yansıtıyor:

Garajlar

Her yere gitmeye hazır otobüslerin önünde sallanıp duran 'maşallahlar' nasıl kokar, yolcu koltuklarına sinmiş kokunun markasını bileniniz var mı, diye sormak istiyorum, sigara ve yellenme demeyin sakın, bir başka geç gelmiş bahar mı desem, Toroslar'ın doruklarından, tahtacı köylerinden, yörük kilimlerinin ilmeklerinden, kök boyalarından, kızların uzayıp giden saç örgülerinden, yaşamımızda iyi kötü bir izi olan ilk gecenin acemiliklerinden, dağlara çıkıp da yolunu belini şaşıranların kent özlemlerinden, söz edin bana...
Hangi odaya dalsa kokuları dışarıda mı kalır
Hangi eve girse elinde bir başka şıringayla
Koku püskürtür akşama, duvarların beyazlığına
Pencerelere çarpıp duran kuşların körlüğe alışamamış uçuşlarına...

Karşınıza dikilmişse birisi, elindeki şıringayla yakanıza doğru bir saldırıya geçmeye hazırlanmışsa, çağı falan karıştırmayın ve uzatın yakanızı şıringanın süngüsüne, çenenizi hafifçe yukarıya kaldırın, nefes almayın bir süre, sonra yavaş yavaş koklamayı deneyin çevrenizdeki havayı, korkmayın duyacağınız ve duyumsayacağınız değişiklikten, bastırın şimdi gönlünüzden ne koparsa, kokuyu beğenmeseniz de bir başka adam gibi davranın, kişiliğiniz yenilenmiş gibi (yoksa ütülü elbise giyen biri gibi mi), koku da eşlik ediyor artık size, yol arkadaşı oldunuz bile, ucun-

da ölüm yok ya, belki de düşlerin gıcırtılı kapısı açılacak, menekşe kokuları bir kadının markası belli olmayan sabun kokularına karışacak...

Garajlar
Esans kokuları konacak yer arıyor
*Şişeler. Şişeler camekânlı bir kutunun içinde şıngır mıngır yol alıyor, şırınga bir Limon'a, bir Menekşe'ye, Gül'den Sümbül'e, Paris Geceleri'nden Misk-i Amber'e, Felaketler Zinciri'nden Düğünüme Sen de Gel'e, Uzak Dur Ölüm'den, Ölüm de Yakışır Bana'ya, Vuracağım O Namussuzu'ndan, Boynuzlu Ne Olacak'a, Orospu Değl mi'ye, Belliydi Zaten'den, Biz Dememiş miydik'e ve Allah Kurtarsın'a girip girip çıkıyor, dalıp dalıp fışkırıyor yaka arkalarına, ceket içlerine, yen ağızlarına, ellerin üstlerine, ince, kaytan, pos, pala bıyıklara...**

Yeri gelmişken bir sıçrama yapayım ve üniversite günlerimden üç-dört güne uzanayım sessizce:

Akrabalarımın büyük bölümü manifaturacı, bir çoğu da kolonyacılık yapıyor, Konya'da. Saf alkole çeşitli kokular, renkler katarak kendilerine özgü kolonyalar elde ediyorlar, bunları da Anadolu'nun çeşitli kent ve kasabalarında pazarlıyorlar. Bu işi tutturanlar, adını duyuranlar var, markalaşanlar da.

İşte bu girişimin ilk yıllarında, sanıyorum 1971-72'de.

*) Gültekin Emre, *Aşk ve Minyatürler*, s. 75-77

Şeker mi, Kurban bayramı mıydı, hangi bayramdı unuttum. Bunun ne önemi var ki? Ankara halkı bayrama hazırlanıyordu. Bayram için saptanan gereksinmeleri tamamlamaya çalışıyordu anneler, babalar. Onlara hizmet sunan çeşit çeşit şeker tezgâhları da her yerde karşımıza çıkıyordu.

Bentderesi'ne giden yokuşa yığınla tezgâh kurulmuştu.

Bayram alışverişi başlamak üzereydi.

Arife öncesinin yoğun kalabalığı.

Kış'tı. Bunu çok iyi anımsıyorum. Yerler buz tutmuştu.Yokuş kayganlaşmıştı iyice. Belediye durmadan kül serpiyordu yola, kaygan yerlere. Taksiler, özel arabalar, bugünkü kadar çok olmasa da, dolmuşlar vızır vızır işleyemiyordu yokuşta. Arabaların zincir takılı tekerleri buz tutmuş asfaltı döve döve geçip gidiyorlardı. Yayalar çok temkinli yürüyordu kaymamak için. Yine de buzda kayıp düşenler, ayağını burkanlar oluyordu ve hemen onlara yardıma koşanlar...

Ankara'nın o acımasız, amansız soğuğu insanın ciğerini sökecek gibiydi; öyle soğuktu!

Bir akrabam, bir gün gelip beni buldu. Yanında üçdört gün çalışıp çalışmayacağımı sordu. Vereceği günlük para hiç de fena değildi. Aile bütçemizde bir gediği kapatmaya yarayacaktı. Kabul ettim.

Bayramdan önce buluşuyoruz. Birlikte upuzun iki tezgâh kuruyoruz Bentderesi'ne inen yokuşun başına. Şekercilerin, giysi satanların, sebzecilerin arasına.

Hızlı bir tempoyla, üşüye üşüye bayram alışverişine çıkanlara kolonya esans, parfüm... satmaya çalışıyoruz. Yol

da ölüm yok ya, belki de düşlerin gıcırtılı kapısı açılacak, menekşe kokuları bir kadının markası belli olmayan sabun kokularına karışacak...

Garajlar
Esans kokuları konacak yer arıyor
*Şişeler. Şişeler camekânlı bir kutunun içinde şıngır mıngır yol alıyor, şırınga bir Limon'a, bir Menekşe'ye, Gül'den Sümbül'e, Paris Geceleri'nden Misk-i Amber'e, Felaketler Zinciri'nden Düğünüme Sen de Gel'e, Uzak Dur Ölüm'den, Ölüm de Yakışır Bana'ya, Vuracağım O Namussuzu'ndan, Boynuzlu Ne Olacak'a, Orospu Değl mi'ye, Belliydi Zaten'den, Biz Dememiş miydik'e ve Allah Kurtarsın'a girip girip çıkıyor, dalıp dalıp fışkırıyor yaka arkalarına, ceket içlerine, yen ağızlarına, ellerin üstlerine, ince, kaytan, pos, pala bıyıklara...**

Yeri gelmişken bir sıçrama yapayım ve üniversite günlerimden üç-dört güne uzanayım sessizce:

Akrabalarımın büyük bölümü manifaturacı, bir çoğu da kolonyacılık yapıyor, Konya'da. Saf alkole çeşitli kokular, renkler katarak kendilerine özgü kolonyalar elde ediyorlar, bunları da Anadolu'nun çeşitli kent ve kasabalarında pazarlıyorlar. Bu işi tutturanlar, adını duyuranlar var, markalaşanlar da.

İşte bu girişimin ilk yıllarında, sanıyorum 1971-72'de.

*) Gültekin Emre, *Aşk ve Minyatürler, s. 75-77*

Şeker mi, Kurban bayramı mıydı, hangi bayramdı unuttum. Bunun ne önemi var ki? Ankara halkı bayrama hazırlanıyordu. Bayram için saptanan gereksinmeleri tamamlamaya çalışıyordu anneler, babalar. Onlara hizmet sunan çeşit çeşit şeker tezgâhları da her yerde karşımıza çıkıyordu.

Bentderesi'ne giden yokuşa yığınla tezgâh kurulmuştu.

Bayram alışverişi başlamak üzereydi.

Arife öncesinin yoğun kalabalığı.

Kış'tı. Bunu çok iyi anımsıyorum. Yerler buz tutmuştu.Yokuş kayganlaşmıştı iyice. Belediye durmadan kül serpiyordu yola, kaygan yerlere. Taksiler, özel arabalar, bugünkü kadar çok olmasa da, dolmuşlar vızır vızır işleyemiyordu yokuşta. Arabaların zincir takılı tekerleri buz tutmuş asfaltı döve döve geçip gidiyorlardı. Yayalar çok temkinli yürüyordu kaymamak için. Yine de buzda kayıp düşenler, ayağını burkanlar oluyordu ve hemen onlara yardıma koşanlar...

Ankara'nın o acımasız, amansız soğuğu insanın ciğerini sökecek gibiydi; öyle soğuktu!

Bir akrabam, bir gün gelip beni buldu. Yanında üçdört gün çalışıp çalışmayacağımı sordu. Vereceği günlük para hiç de fena değildi. Aile bütçemizde bir gediği kapatmaya yarayacaktı. Kabul ettim.

Bayramdan önce buluşuyoruz. Birlikte upuzun iki tezgâh kuruyoruz Bentderesi'ne inen yokuşun başına. Şekercilerin, giysi satanların, sebzecilerin arasına.

Hızlı bir tempoyla, üşüye üşüye bayram alışverişine çıkanlara kolonya esans, parfüm... satmaya çalışıyoruz. Yol

boyunca dizili tezgâhlarda bayram şekeri, giysi, yiyecek... satanların arasında tek kolonyacı bizdik. İyi iş yapıyorduk.

Üşümemize engel olmak, ısınmak için kanyakla çay içiyoruz durmadan. Kanım, üç-dört gün boyunca, çay ve kanyakla yer değiştirmişti.. Kanyak, insanın içini, damarlarını fırın gibi yapıyordu. Çünkü başlık, kaşkol, eldiven, kalın palto kâr etmiyordu. Sıcak çay bardağının elime değmesiyle bitmesi bir oluyordu. Boğazım falan yanmıyordu sıcak çaydan. Ayaklarımızı yere vura vura geziniyoruz tezgâhın başında donmak üzere olan kanımızı harekete geçirmek için. Bazı ânlar yanaklarımı hissedemez olduğumu bugün de anımsıyorum. O kış unutulmaz bir soğuk olmuştu Ankara'da. Her yılki kıştan çok farklıydı. Soba dumanından zehirlenenlerin sayısı bir önceki yıla göre daha fazlaydı. Evlerde su boruları donmuş, borular patlamıştı. Gecekondularda yaşayanların susuzluk çilesi sürüyordu.

Fakültedeki dersleri asmış olmalıyım ya da okul, olaylar nedeniyle, tatil edilmişti. Unuttum şimdi. Zaten çatışmalar, fakülte işgalleri nedeniyle okullarda sık sık eğitim ve öğretime ara veriliyordu. Bu da yadırgatmıyordu artık hiç kimseyi.

Öğlen yemeğinde de, o zamanlar bugünkü gibi yaygın değildi ekmek arası döner, daha çok ekmek arası köfteye talim ediyorduk Bazen yakındaki bir çorbacıda sıcak sıcak, limonlu mercimek çorbası içiyorduk bol ekmekle, acele acele.

Yakalara, yen ağızlarına, ceketlerin, paltoların iç kısımlarına şırıngayla koku sıkıyordum müşterileri memnun et-

mek, dikkatlerini çekmek için. Beğensinler de alsınlar diye. Kokuların adlarını da öğrenmiştim, özelliklerini de. Her kokunun gizemli bir yanı vardı. Bu da kadınları, erkekleri etkiliyordu.

Bentderesi denince, Ankara'nın genelevi akla gelir hemen. Bayram iznine çıkmış askerler, Ankara'ya geneleve gitmek için gelenler... mutlaka kokulanırdı. Hem de en ağırından, hiç uçup gitmeyeninden.

Saçlar, o zamanlar limon suyuyla parlatılırdı. Jöle, daha bilinmiyordu ya da piyasada yoktu.

Kadınlar, kolonyayı ellerine döktürür, koklarlar, öyle alırlardı.

Erkekler, limon kolonyasını tercih ederdi koklamaya gerek duymadan.

Tezgâhımızda, o zamanlar adını bile duymadığım Kivi, Mango gibi meyvelerle Fındık, Tarçın, Vişne, Yeşil Elma, Hindistan Cevizi, Yeşil Çay, Zeytin Çiçeği, Lider Çiçeği, Limon Kabuğu, Çay, Çilek, Muz... kolonyası yoktu ama şunlar vardı çeşit olarak. Bunların da müşterisi çıkıyordu arada bir: Portakal Çiçeği, Lavanta, Akasya, Altın Damla, Beyaz Zambak, Menekşe, Mandalina Çiçeği, Meram Çiçeği, Nane, Nar Çiçeği (en pahalı kolonyaydı), Kayısı, Leylâk, Çam, Çoban, İğde Çiçeği, Ceviz Yaprağı, Buket, Sümbül, Kadın Teni (daha çok askerler ve bekârlar tercih ediyordu), Yasemin Çiçeği, Hanımeli, Gül, İzmir Geceleri, Gizli Çiçek... gibi adlar taşıyan renkli büyük kolonya şişelerinden müşterilerin boş şişelerine istedikleri oranda dolduruyordum kocaman şişelerden, tansiyon aleti gibi bir

aletle. Ya da onlara küçük, göz alıcı şişelerde, rengârenk kolonyalardan veriyordum. Bunlar biraz daha pahalıydı şişeye doldurtmaktan.

Ankara'nın kolonyacısı, Eyüp Sabri Tuncer'in "ferahlatıcı" limon kolonyası da çok tutuluyordu o zamanlar.

Başlarda hem çok sıkılmış, hem de utanmıştım müşterilerin dikkatini çekmek için yapılan girişimlerden, müşteri çekme numaraarından, çığırtkanlıktan. Ama, kısa sürede yendim utangaçlığımı. Kendimi işe kaptırdım. Ekmek parası ve hayat her yerde, her zaman iç içeydi. Bunu da ilk kez burada anladım.

Hayatla ilk stajımı da böylece, kolonya satarak yaptım sayılır. Geceleri, işten yorgun argın gelen bir adam olarak, deliksiz uyudum. Hayatımda çalışarak kazandığım ilk para tezgâhtarlıktan oldu.

Alacağım ücretin üstünde bir para ödemişti akrabam bana. Onun bu davranışı, iyi iş yapıldığını, iyi kazanıldığını ve memnun kaldığını gösteriyordu. Giysilerime sinen onca esans, koku haftalarca, aylarca beni terketmek bilmedi.

Ekmek parasının ne olduğunu kentli bir çocuk kolay kolay anlayamaz, ama köy çocuğu, eğer babası gurbete çıkmışsa, paranın, ekmeğin ne olduğunu şıp diye anlar. Gerçi köy çocuğunun babası eve her akşam ekmek getiremez, ama gurbetten gelirken şeker, leblebi, ayakkabı, elbiselik kumaş ... getirir. Bunların da gurbette kazanılan parayla alındığını her köylü çocuğu bilir.

Babamın erken ölümüyle annemle ben yapayalnız ka-

lıverdik köyde. Genç yaşta, üç buçuk yaşında bir çocukla, dul kalan bir kadının elinden ne gelir? En başta erkeklerin bakışından, baskısından korkar, çekinir. Sonra namusunu korumak için elinden gelen ne varsa, yapar. Annem de bunu yapıyordu zaten: Kendini günlük işlere veriyordu titiz bir biçimde. Tarlaya, bağa, bahçeye gidiyordu beni de yanına alıp. Ben, babamı aratmayacak yaşta değildim, yine de bir erkek çocuktum ve annemi koruma, kollama görevimin bilincindeyim. Ne yazık ki, babam, öte dünyaya, bir daha gelmemecesine bizi yapayalnız bırakıp gitmişti. Onca duanın hiçbir faydası olmamıştı. Evimizin direğinin ölümünü kabul etmemiz hiç de kolay değildi, ama günün birinde bu gerçeği kabullenmek zorunda kaldık. Ölüm, babamın kendi isteğiyle olan bir şey değildi! Hastalığa yenilmişti. Tanrı onu bizden almıştı. Hepsi buydu!

O sıralar ağabeyimin biri Ankara'da, öteki de Konya'daydı. Ben, ağabeyimler gibi anneme sahiplenecek kadar büyük değilim. Daha çok küçüktüm. Dünyanın girdisini çıktısını tanımayan küçücük bir çocuk hayatla nasıl baş edebilirdi ki?!

Annemle el ele verdik ve ayakta kalmayı başardık yine de.

Başardık mı?

Başardık!

Hayatımıza gurbet daha girmemiş, bu sözcüğü belki de daha duymamıştım. Ama bizim yaşamaya ya da alışmaya çalıştığımız başkent, bal gibi gurbetti! Bu gel-gitler annemi canından bezdirse de, bu böyleydi. Günün birinde

bu bunaltıcı devinimin de sonu geldi ve tümüyle Ankara'ya göçüverdik. Ama, ona daha var.

Dedim ya, ara ara Ankara'ya geliyoruz. Köyde bağ bozumu, tarla tapan işleri bittikten sonra geliyoruz Ankara'ya. Kışları köyden uzak kalmak iyi, çünkü köy çekilmez oluyor soğuklarda, karda, yağmurda. Çalı çırpıyla, odunla yanan ocak insanı ısıtmaktan çok daha fazla üşütüyor sanki. Önümüz ısınır, arkamız üşürdü. Durmadan nezle olurduk, öksürüğün ardı arkası kesilmezdi hiç. Nerede bugünkü gibi öksürük şurupları, bitki çayları, C vitaminleri ve doktorlar! Hastalandın mı, yandın demekti! Çorbadan medet umulurdu bir tek. Bir de annelerin dualarından; şefkatli, şifa dağıtan ellerinden.

Annem tek başına bağımızın, pekmezimizin, buğdayımızın altından kalkmaya çalışıyordu. Konu komşu da yardım ediyordu gerektiğinde. Bağ bozumu için adamlar ayarlanıyordu başka köylerden. Günlerce annem onlara yemek taşıyordu. Bir yandan da küfelere doldurulan üzümlerin ezilmemesine dikkat ediyordu. Yol kenarına dizilirdi küfeler. Sonra, önceden ayarlanan bir kamyon gelip alırdı onları. Üzüm dolu küfeler Konya'nın sebze haline götürülürdü. Ucuz pahalı satılırdı üzümlerimiz. Tam bir angaryaydı bağ bozumu!

Sonra pekmez kaynatmaya gelirdi sıra.

Onun eğlenceli bir yanı vardı aslında.

Pekmez kaynatmak her yerde aynı mıdır, bilmiyorum.

Bizim köyde neredeyse bir şölene, törene dönüşürdü. Bağ bozumu sırasında saptanırdı satılmayacak üzümlerin şırahanelere doldurulması. Bağ bozumu bitip de daha yorgunlu çıkmadan şırahanelere doldurulan üzümleri çiğnemeye gelirdi sıra. Bu işin üstesinden de çocukların küçük ayakları gelirdi. Çocukların üstleri başları değiştirilir, ayakları iyice yıkanırdı üzüm çiğnemeye başlamadan önce. Neşe içinde, tepine tepine, birbirimizi ite kaka çiğnerdik üzümleri. Üzümlerin suyu kaplarda, kırmızı ya da beyaz, biriktikçe yerine boş kaplar konurdu. Köyün orta yerine ateşler yakılırdı. Üstüne de kocaman kazanlar konurdu. Şıra kazanlarda katılaşıncaya kadar kaynatılırdı. En güzel giysilerini giymiş kadınlar bir yandan kazanlarda kaynayan şırayı tahta kaşıklarla karıştırırlarken, öte yandan yanık şarkılar türküler söylerlerdi içli sesleriyle gurbetteki kocalarını, nişanlılarını, sevdiklerini düşünerek. Köyün içini baygın bir pekmez kokusu sarardı. Kış gelmeden pekmez işinin halledilmesine, cami önünde toplanan erkekler sevinirlerdi. Kadınların çalışmasını memnunlukla izlerlerdi. Erkekler, bu törenin uzaktan izleyicisiydi sanki.

Yödere ve köyümüzde şarap yapılmazdı.

Böyle bir gelenek yoktu.

Bilinmezdi.

Pekmezler ortak kazanlarda kaynatılmasına karşın, yine de her evin pekmezinin tadı ayrı olurdu. Biraz daha katı olanların yanında, iyice sıvı olanlar da vardı. Pekmezin tam kıvamını tutturmak hiç de kolay değildi anlaşılan. Ama, nedense, şimdi burada övünmek için söylemiyorum,

bizim pekmezimiz hep farklı olurdu ve bunu da bütün köylü bilir, söylerdi.

Pekmeze en çok çocuklar sevinirdi. Çocukların karnı acıkınca yufka ekmeğine pekmezi sürüp, dürüm yapıp ellerine tutuştururdu anneler. Çocuklar pekmez yemekten ishal olur, evden dışarı çıkamazlardı birkaç gün.

Kışları Ankara'da büyük oğlunun yanında olmak mutlu ediyordu annemi. Yazları kuru ve "sıtmalı" bir yazı vardır Ankara'nın. Her yer tozdu. İnsanın gözüne, ağzına, yüzüne dolardı bu tozlar. Annem, Ankara'da dinleniyor muydu, yoksa ev işleriyle varla yok arası yaşamını sürdürüyor muydu? Ya da her şeye karşın köyü mü özlüyordu? Bilemiyorum. Annemin dinlendiğini hiç görmedim ben. Dinlendiyse, ancak öldükten sonra olmuştur bu; öte dünyada.

Anneler neden bu dünyada diledikleri gibi dinlenemezler?

Yerinde yeller esen eski Ankara evlerinden birinde kiracıyız. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara romanının kahramanı Selma Hanım "kınalı evler" diyor bunlara.) Her şeyi hızla eskitmekte üstümüze yoktur doğrusu. Sonra da eskittiğimiz onca şeyi korumaya kalkarız. Ankara'nın ahşap, özgün evleri de öyle oldu. İlkin, bir punduna getirilip bir güzel yok edildi her şey. Sonra da, elde kalanları, yeniden korumaya kalkıldı. Bu nasıl bir tarih, kent, ülke bilincidir, anlamakta zorlanıyorum doğrusu.

Evimiz diyorsam, ev bize ait değildi. Nerede olsun ki? Kiracıyız. Ağabeyimin kazancıyla anca geçiniyoruz. Ama çok sonraları Osman Ağabeyim, ev sahibi oluyor. O eve doyamadan da aramızdan ayrılıyor.

Cemal Süreya,

Hiçbir semtte berberin olmadı
1954-1980 yılları arasında
26 yılda 28 ev değiştirdin

diyor ya, yani o ne kadar ev değiştirmişse İstanbul'da, biz de Ankara'da o kadar ev ve semt değiştirdik! Bunun sonradan farkına varıyorum elbette.

Evin giriş katına "avlu" üzerinden, büyük ahşap bir kapıdan giriliyordu. Ahşap sokak kapısının iki kanadı vardı. Kapının açılıp kapanırken gıcırdaması hâlâ kulaklarımda. Filmlerde ne çok böyle kapı gördüm, insanı korkutan, içini ürperten! Sanki kale kapısıydı mübarek! Öyle ağır ve nazlı! Anahtarı da kocamandı. Kuyu gibi bir deliğe göreydi. Avlu, taşlarla kaplıydı. Buraya "taşlık" da deniyordu. Kuyumuz var mıydı, şimdi anımsamıyorum. Suyumuz musluktan mı akıyordu, yoksa bir başka yerden mi taşıyorduk, unutmuşum bu ayrıntıları. Holün tabanı düz tahtalarla kaplıydı; oldukça genişti. İki yanda iki oda vardı. Bunlardan biri mutfak, öteki de tuvaletti sanıyorum. Banyoya, "gusulhane", tuvalete de "abdesthane" deniyordu. İkinci kat biraz öne çıkık ve beyaza boyalıydı. Burada da

iki oda vardı fazla geniş olmayan; biri benimle annemin, öteki de ağabeyimin. Odaların pencereleri küçüktü. El işi perdeler asılıydı; kar gibi beyazdı hepsi. Kenarları dantel işliydi. Bunları annem mi hazırlamıştı, yoksa ağabeyim hazır mı almıştı, bilmiyorum. Duvarlar kireçle boyanmış, bembeyazdı. Bir yerde, belki ağabeyimin odasında süslü bir ayna vardı benim boyum kadar.

Eski Ankara evlerinde alt kat kalın duvarlı olurdu. Kışlıktı burası. Pencereleri küçüktü soğuğa karşı. Üst kat ise yazlık olarak düşünülmüştü. Onun için ince duvarlıdır. Üst kata "cihannuma" denirdi. Üst kat daha havadar ve geniş saçaklıdır. Kutu gibi evlerdi bunlar, ama çok kullanışlıydı.

Gardırobumuz yoktu. Giysilerimizi katlayıp ceviz sandıklara koyuyorduk. Ağabeyimin elbiselerini askıya asıyordu annem, duvardaki çengellere ya da kapının arkasına. Kömürlüğün nerede olduğunu anımsamıyorum şimdi.

Bütün evler birbirine benzerdi içinde oturanlar gibi. Artık parçalanmaya başlamış çekirdek aileleri birbirinden ayırması zordu. Giyimleri, yemeleri-içmeleri, konuşmaları, hayata bakışları, ev döşemeleri, kaygıları, hatta hastalıkları bile birbirine çok benzerdi. Kentler henüz gecekondu istilasına uğramamıştı, sanki buna hazırlık yapılıyordu. Daha sonra kentin boğazını sıkacak, sırtını kamburlaştıracak, ciğerini sökecek öyle bir gecekondu hamlesi başladı ki, sonra her şey tıpkı türküdeki gibi oldu: "Kalktı göç eyledi Avşar elleri..."

Mehmet Kemal, "Altındağ, Atıfbey, Ankara'nın ilk ge-

cekondu mahalleleridir" diyor. Sonra da kentin gecekondulaşmasına ilişkin şu bilgileri veriyor: "Her ikisi de Kale'nin karşısındaki Hıdırlık tepesinin (Akşehir'de de bir Hıdırlık Tepesi var.) yamaçlarına yapışmış gibi durur. Ankara'yı anlatırken çok kişinin Altındağ'ı yazmak istediğini bilirim. Ama gerektiği gibi yazabilmiş midir, bilmiyorum. Adları gecekondu da olsa, artık Altındağ da, Atıfbey de kentin ortasında kalmışlardır. Gecekondular ise kentin dört bir yanını, Solfasol, Karapürçek, Nenek, Baraj, Hacıkadın deresi, Ayvalık bağlarının sırtları, (burada bir yazım hatası olmasın?)Yenimahallenin tepeleri, Dikmen'in, Gölbaşı'nın önleri, İncesu, İmrahor, Abidin Paşa gibi, düşerseniz dört bir yanı sarmıştır."*

Orhan Veli, "Altındağ" üstüne bir şiir yazar ve gecekondulaşmaya, oradaki yoksul halka dikkat çeker: "Altındağ, Ankara'nın arka tarafında kurulmuş büyük bir fakir fukara mahallesidir." "Sabaha karşı bütün Altındağ rüya görür. Gecekondudaki bir genç kız rüyasında "Yüz lira maaşlı kibar bir adam" düşler apaydınlık bir gelecek için. Kızla adam evlenirler ve daha iyi bir semte taşınırlar.. "Kutu gibi bir dairede otururlar". Genç kız ne "çamaşıra" gider, ne de "cam silmeye". Kocası buna izin vermez belki de. Bir çocukları olur "nur topu gibi". Elden düşme de bir araba alırlar çocukları için. "küçük Yılmaz"ın, "Kibar çocukları gibi" kumda oynaması için "Kızılay Bahçesi'ne" giderler "sabahları". Böyle hoş bir aile tablosunu gecekonduda kaç genç kız düşlemiştir kim bilir.

*) Mehmed Kemal, *Türkiye'nin Kalbi Ankara*, s. 81-82

Lâğımcının rüyası ise daha başkadır mesleği gereği. O, inanmayacaksınız ama hamam görür rüyasında. Başka ne olabilirdi ki? Lâğımcı keselenmiş, iyice yıkanmış bir biçimde, yani "Pamuklar gibi" hamamdan çıktığını düşler. Gecekondudan farklı iki düş, farklı iki yaşamı şiirinde böyle ağırlıyor Orhan Veli.

Bu iki resim, düşler üstünden, bize, Altındağ'ın ve öteki gecekondu semtlerinin halini gözler önüne seriyor.

Şair Niyazi Akıncıoğlu da Altındağ üzerine bir şiir yazar: Şiirin son dörtlüğü bakın bu semti nasıl betimliyor:

Altındağ evleri tenekelidir,
Duvarları kerpiç, güneşe karşı
Bayrağı tutan el, Altındağ'ın elidir
Dosta ve düşmana inat içindir.[1]

Bir başka gecekondu semti olan Solfasol'u da Ali Cengizkan "Solfasol otobüsü" başlıklı şiirinde bir aşk şiiri çerçevesinde ele alıyor bu mahalleyi:

Solfasol otobüsüne binelim sıkışıktır
Bu otobüs en kalabalık, en coşkunu,
Yollarda hemen hergün kaza,
Ama olsun, biz yine ona binelim.[2]

1) Niyazi Akıncıoğlu, "Ankara rüzgârı", *Umut Şiirleri*, s. 53
2) Ali Cengizkan, *Senlere, s. 13*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara (1934) romanında Solfasol köyünün içimi güzel suyunun önemi vurgulanır: "'Bu su her yerde bulunmaz ha!... Halis Solfasol suyu', diyordu (milletvekili Murat Bey). 'Başka yerde Solfasol niyetine birtakım sular içersiniz ama, o başka, bu başkadır. Asıl su, köyün üst yanındaki kaynaktan çıkar. Fakat, sucular, oraya kadar gitmeye üşenirler ve hep aşağıdaki çeşmeden doldurup getirirler. Gerçi, yemin etseler başları ağrımaz, Solfasol denen bir köy vardır ve hakikaten su oradan gelmiştir." (s. 28)

Bir başka sefer Murat Bey, "Solfasol testisini kulpundan bir iple bağlayıp kuyuya" salar suyu soğuması için. Buzdolabı daha evlere girmemiştir çünkü.

Benim Ankara'ya ilk geldiğim yıllara denk geliyor Amerika'nın ülkemiz için öngördüğü ve çok tartışılan Marshall Yardımı. Bu yardım, ülkemizde sevinçle karşılanmıştı Demokrat Parti tarafından. Okullarda Amerika'dan gelen balık yağı ve süt tozu servisi yapılıyordu Türk gençleri güçlensin, daha akıllı olsun diye! Hademeler süt tozlarını sıcak suyla karıştırıp güğümlerde sınıfa getiriyorlardı. Beslenme saatinde Amerika yanımızda oluyordu iğrenç kokulu balık yağlarıyla ve içmekte zorlandığımız sıcak süt tozlarıyla. Kimi ailelerce, elbette devlet erkanınca bize reva görülen bu beslenme iyi bir şey olarak görülüyordu. Amerika bizi babasının hayrına besliyordu işte! Çünkü biz ona Kore'de yardım etmiştik, onca askerimizi gözümüzü kırpmadan, ölüme, komünistlerle savaşmak

için yollamıştık. Buna karşılık da Amerika bize balık yağı ve süt tozundan başka traktörler vermişti tarlamızı daha iyi sürelim, bol ürün alalım diye. Biz, o zamanlar bir "tarım" ülkesiydik, daha sonra nedense bundan vazgeçildi. "kalkınmakta olan bir ülke" haline geldik. Ne kadar kalkındığımız ortada onca dış yardıma karşın. İşte, Talip Apaydın'ın romanındaki gibi, "Sarı Traktör"lerin ağaların eline geçmesiyle başlayan köydeki işsizlik kentlerin boğazına yapışıp kaldı. İnsanlar köyde işsiz, tarlasız, aç, açık kalınca, ne yaptı? Çareyi büyük kentlerin boğazına sarılmakta, sırtına binmekte buldu.

Bugün, o günlerde zorla içirilen "süt tozu" ve "balık yağı" sözcükleri , benim gibi pek çok insanın midesini bulandırmaya yetiyordur. Büyüdüğümüzde ne doğru dürüst balık yiyebildik, ne de doya doya, tadıyla süt içebildik. Üstelik bizi hastalıklardan da korumadı Amerika'nın bize öngördüğü bu şeyler. Soğuğa, mikroplara... dayanamadı çoğumuz. Kızamıktan, çiçekten, başka hastalıklardan ölüp gittik. Yani iri yarı, güçlü kuvvetli ve Amerika'nın emir eri olamadı benim kuşağım.

Evlerde beton ne arasın! Her yer ahşaptı. Yerler –marleyi, fayansı, laminatı, parkeyi görmeye daha çok vardı– beton değildi elbette, gıcırdayan tahtalardan oluşuyordu: Kararmış, çatlamış, yürüdükçe ses çıkaran tahtaların üstüne annem renkli, tertemiz, desenleri göze batan bir yörük kilimi sermişti. Kilimin bile bu baş ağrıtıcı, sinir bozucu gıcırtıyı kesmeye gücü yetmiyordu. Evinde halı serili olan-

lar varlıklı sayılırdı. Bizim kilimimiz vardı. O halde biz varlıklı değildik! Annem köyden getirmiş olmalı bu kilimi. Acaba köyümüzde mi dokunmuştu bu renkli kilim? Yoksa yörük köylerinden babam mı getirmişti? Bilmiyorum. Köyümüzde halı da dokunurmuş eskiden. Osman Ağabeyime bir halı, –ama ne halı!– armağan etmişti hemşehrilerimiz. Bahçelievler'deki evin salonuna serilmişti bu göz alıcı, değerli halı. Sonra, her şey gibi, halıcılık da tavsadı ve durdu köyümüzde. Bağların başına gelenler, halıcılığın da başına geldi; göç silip süpürdü hepsini; geride hiçbir şey kalmadı yoksulluktan başka.

Babam köyün tek kitap çerçisiymiş. O, hayatında hiç koku satıcısı olmamış. Babam, köyde ayrıcalıklı biriydi. Köyümüzün tek okuma yazma bileni değildi, ama sattığı kitaplar ve bilgeliği onu farklı bir yere konmasına neden olmuştu: Konya'dan getirdiği ya da getirttiği halk kitaplarını köy köy dolaşarak satarmış: *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Elif ile Mahmut*, *Büyük Sürmeli Bey ve Dilber Senem'in Hikâyesi*, *Yedi Âlimler*, *Zaloğlu Rüstem*, *Hz. Ali Ölüm Vadisinde*, *Hz. Ali Kan Kalesi Cengi*, *Hz. Ali Zerrin Kalesinde Kesik Baş'in İntikamı*, *Yusuf ve Züleyhâ*... gibi kitaplarla Toroslar'ın arka tarafındaki Tahtacı köylerine gidermiş. Köy odalarında kitaplardan bölümler okuyarak satarmış yanında getirdiklerini köylülere. 2. Dünya Savaşı yıllarında köylüde para ne arasın! Parası olmayan da yerine göre buğday, un, patates, yani elinde verebileceği ne varsa onu verirmiş. Babamın köy odalarında *Kerem İle Aslı*'dan, *Ferhat*

İle Şirin'den... bölümler okuduğunu Osman Ağabeyim söylemişti bana. Köylerde okuma yazma bilen ya bir ya iki kişi olmasına karşın, kitabı kutsal saydıklarından, babamın kitaplarını alırlarmış köylüler. Babamı dört gözle beklermiş yöremizdeki köyler. O günün koşullarında babam, köylüler için bir gazete, bir radyo, bir televizyon, bir sinema... görevi görüyordu herhalde. Köy odalarında babamı dinleyen erkeklere düş dağıtıyordu babam ya da onların dünyalarını renklendirecek hiç duymadıkları düşleri getiriyordu. Onlar, bu düşlerle koca bir kışı geçiriyorlardı.

Köy Enstitüleri'nin yaktığı meşale uzun süre yanabilseydi, yanmasına izin verilseydi, köylerde okuma yazma oranının dengesi elbette hızla değişecekti. Türkiye'nin ufkunun, geleceğinin daha aydınlık, daha geniş, daha umutlu olacağından kimsenin kuşkusu bile olmazdı.

Mutfağımızda gaz kokusu hiç eksik olmazdı. Artık sözcüklerde bile yer almıyor gazocağı. Ne zor yanardı bu meret de! Pompala allah pompala! İnsanın gücünü tüketirdi gazocağı. Gaz kaçırırdı sık sık. Pis pis kokardı! Yemekler de saatlerce pişmezdi.O zamanlar ne arasın Aygaz'lar, İpragaz'lar ya da elektrikli ocaklar, fırınlar, hazır mutfaklar!...

Mutfağımızın altı muşambaydı. Genellikle evin holüne ya da mutfağına desenli ve çabuk temizlenebilen muşambalar serilirdi. O günler de pek yaygındı muşambalar, modaydı.

Kap kaçağımız çok değildi. Tel dolabımızda fazla yer kaplamıyorlardı. Kendimize yetecek kadardı her şeyimiz.

Tencerelerimiz, tabaklarımız bakırdandı. Sık sık kalaylatmak zorunda kalırdık. Kalaycılar gelirdi. Sahanları, tencereleri, sinileri... kalaylayıp giderdi. (Annemin dövme bakırdan yapılmış bakır kazanı Ayvalık'ta hâlâ duruyor.) Kocaman bakır bir sinimiz vardı. Yer sofrasında ve bu sininin üstünde yerdik yemeklerimizi. Ne zaman masaya geçtik, anımsamıyorum. Daha melaminler, duraleksler, plastikler... piyasada yoktu; modernleşen kentli insanın mutfağını şenlendirmiyordu, süslemiyordu bu markalar henüz; övünç nedeni olmuyordu bunlara sahip olma. Bu furyaya da daha epeyce zaman vardı. O zamanki gazeteler kuponla tabak çanak da dağıtmıyordu ki biz de edinelim onlardan. Gazeteler okunmak içindi, kupan biriktirmek için değildi.

Oktay Akbal, 2. Dünya Savaşı yıllarındaki toplumsal yapının konumunu, "Önce ekmekler bozuldu sonra her şey," diyerek çarpıcı bir biçimde özetleyivermişti tek bir cümlede. Aynı biçimde, "Önce gazeteler bozuldu, sonra her şey," de denebilir daha sonraki yılların toplumsal yapısını gözler önüne sermek için.

Mutfaklar, evler de, yemek kokusunu çabuk ele verirdi o zamanlar. Evde ne pişmişse, komşuların burnu bunun ne olduğunun hemen farkına varırdı. Komşuda pişen yemeklerin ne olduğunu biz de şıp diye anlayıverirdik. Bunun için kimsenin burnunun çok iyi koku almasına gerek yoktu. Evlerin yakınlığı her şeyi ortaya koymaya yetiyordu zaten.

Evler ahşap olduğu için tahta kurusu çok olurdu. Tahtakuruları çok pis kokardı ve çabuk çoğalırlardı. Üremele-

rinin önünü bir türlü alınamazdı. Bunun için ne gibi ilaçlar vardı ya da ne gibi önemler alınırdı, bilmiyorum. Annem titizdi, temizdi ama ev ahşaptı. Bu her şeyi anlatmaya yetiyordu herhalde. Tahtakuruları ahşap evlerde saltanat sürüyordu o yıllarda.

Tahtakurusu kanımızı emdikçe kaşınırdık. Bu kaşınma hiç bitmezdi. Gece tavandan yattığımız yere, yatağımıza patır patır düşerlerdi tahtakuruları. Âdeta, her gece tahtakurularıyla koyun koyuna yatardık. Işığı yakınca kaçarlardı. Geceler boyu sürerdi bu yat-kalk eziyeti. Kışın daha çok olurlardı sobanın sıcağından. Yazın azalacaklarına varlıklarını hep duyumsatırlardı kanlarımızı emerek; hiç eksilmezlerdi. Kaşınmaktan sokağımızın tüm çocukların her yanı yara bere içindeydi. Tahtakurularını kaçırmak için de sabaha kadar ışık yakamazdık ya!

Ankara romanının bir yerinde Yakup Kadri, Ankaralıların, belki de tüm Anadolu'nun başına bela olan tahta kurularına da değinir Selma Hanımı anlatırken:

"İnebolu'dan itibaren, tahtakurularının elinden her konakta bin türlü eza ve cefa çekmişti. Onun için, bu ağır yürüyüşlü ve pis küçük mahlûkların bir insan vücuduna hücum etmek, bir insan vücudunu istilâ etmek hususunda kullandıkları 'sevkulceyş' hareketlerini pek iyi biliyordu.

"Ona göre, bu hücum ve istilâ hareketi, bazı yerde teker teker ve ya ikişer ikişer ilerleyip sokulan öncülerle, bazen, ani ve yığın halinde bir baskınla vuku bulur. Nitekim,

Ankara'ya varmazdan iki konak evvel, Çankırı'da böyle olmuştu. İstanbullu hanımın, bir han peykesi üstüne serdiği ve kar gibi beyaz bir çarşafla örttüğü yatağı, bir an içinde, irili ufaklı yüzlerce tahtakurusu ile sıvama donanmıştı. Yorgan kaldırılıp mum yakılınca, baskına uğramış bir ordu halinde hepsi bir yana kaçışmaya başlamış ve genç kadın, bir kale nöbetçisi gibi sabaha kadar mumun aydınlığına bakarak ayakta durmuştu.

"Şimdi, içinde yattığı yatak gene o yataktı. Fakat, Ankara'ya gelir gelmez ilk işi, onu, en ince, en gözle görünmez dikiş yerlerine varıncaya kadar türlü usullerle temizlemek olmuştu. Buna rağmen, o mahlûklardan gene bir şey kalmışsa?..

"Yüreğinde derin bir üzüntü ile doğruldu. Önce yatağını yokladı. Bir şey bulamadı. Sonra üstündeki örtüyü kaldırıp baştan aşağı bütün yastığı sıkı bir incelemeden geçirdi. Tam vazgeçerek, tekrar yatacağı sırada, ayak ucuna doğru iki ufacık tahtakurusunun ayrı ayrı istikametlere kaçıştıklarını gördü. Bunlar, bir nokta kadar küçüktüler ve pembeye yakın renkleri, kanından henüz emmiş olduklarını gösteriyordu." (s. 10)

Gece, kaç kez kalkıyorduk biz de! Annem, ışığı yakıyordu hemen ben ağlamaya başlayınca. Işık idare lambası mıydı, mum muydu, bilmiyorum. Ya da gaz lambası mıydı? Yoksa elektrik miydi? Tepemizde düşük wattlı bir ampul vardı belki de. Elektrik varsa bile mutlaka sık sık kesiliyordu. Belli bir saatten sonra yanmadığını da düşünmek

gerekiyor. Işıktan kaçan tahtakuruları gelmeden uykuya dalmak zorundaydık. Bunu iyice benimsemiştik. Tahtakurularının vücudumuzdaki kan emici faaliyetlerini duymamak için böyle bir yol izlememiz gerekiyordu. Geceler, ah, o geceler, tam bir işkenceydi ve bu da unutulacak gibi değildi. Tahtakurularının bize çektirdiği işkenceyi hiç unutmadım, benim yaşlardaki pek çok Ankaralı da unutmamıştır sanıyorum.

Kışın evlerin bacalarından, salon pencerelerinden simsiyah dumanlar çıkardı havanın ve insanların boğazını sıkacakmış gibi. Gökyüzü kapkara olurdu kömürden. Bembeyaz gömleklerin yakaları da akşama simsiyah oluyordu kurumdan. Annem, her gece ağabeyimin gömleğini yıkardı elde. Sabaha kadar kuruması için de sobanın yanına koyduğu sandalyeye asardı yıkadığı gömleği. Daha sonra Ankara'da nefes almak olanaksız hale geldiğinde ucuz kömürlerle sobaların suçlu olduğu ortaya çıktı. Osman Numan Baranus, bir şiirinin başlığını "Dumankara" koymuştu. Bu şiirin şu iki dizesi bana hep o karanlık, sıkıntılı havayı anımsatır:

Ankara dumanında göz gözü görmüyor ya,
Dumankara tadımında gece hoyratlıkları.

Ama o zamanlar ucuz, saçtan yapılma kömür sobalarından başka bir şey bilmiyorduk ki. Boruları sık sık isle dolar, bacalar iyice çekmez, rüzgâr evin içine içine üflerdi

dumanı. Genzimiz kömür isiyle dolar, tükürüğümüz simsiyah olurdu. Konuştuğumuz sözcükler, yani dilimiz de kapkara olurdu. Aydınlık şeyleri konuşamazdık! Ayrıca sobayı kurması ayrı bir dertti, yaz geldiğinde silkeleyip kaldırması ayrı bir sıkıntıydı!

Yoksullar, bu dünyaya dert çekmek için gelmiyor muydu?

Dert ise bitecek gibi değildi.

Kaloriferli evi kimse görmemişti hayatında. Sanıyorum "kalorifer" sözcüğünü duyan da yoktu daha. Görmediğimizden kaloriferi düşünmek bile olanaksızdı bizler için.

Kışın kömürünü yazdan almak zorundaydık bin bir zahmetle. Sıralara girerek, günlerce bekleyerek... Gelen kömürün yarısı toz olurdu ve bizim çaresizliğimiz başkalarının da çaresizliğiydi. Bizim başımıza gelen, onların da başına geliyordu çünkü. Kömür at arabasıyla geldiğinde, kömürlüğe taşırdık. Her yanımız simsiyah olurdu işimiz bittiğinde. Bazen sokağımızın çocukları ya da komşularımızda yardım ederdi bize. Günü geldiğinde biz de onlara yardım ederdik. Hamallara verecek para ne arasındı bizde ve onlarda. Birbirimize destek olmak zorundaydık kara gün dostları olarak.

T.K.İ'nin, yani Türkiye Kömür İşletmeleri'nin, "Mahdut Mes'uliyetli Kömür Satış ve Tevzi Müesssesi"nin, verdiği kömür karnesini atmamışım. 1977-78 ve 79 yıllarında, her yıl, iki ton "linyit" almışız. "Briket" de varmış. Bize niye "Linyit" verdiler acaba? "Briket" daha mı pahalıydı ya da daha iyi mi yanıyordu, havayı daha az mı kirletiyordu?

Bilmiyorum. "Linyit"i ucuz olduğu için yeğlemiş olmalıyız.

Bilge Karasu, bir öyküsünde bu durumu şöyle dile getiriyor:

"Takvime bakılırsa ilkyaz erişmişti. Ama hava soğuktu daha. Gecelerin pusu hâlâ boğucuydu. Bacalardan linyit dumanları sokağa doğru akıyor, döküldüğü caddeler doldukça, düzeyi yükselen durgun sular gibi, Çankaya'ya doğru tırmanıyordu. Bu geniz yakan, mide bulandıran, hepimize, on on beş yıl sonra, çeşitliliği ferahlık verecek, birbirlerinden antika birtakım ölümler getirecği muhakkak olan dumanı yara yara burnumu, ağzımı, elimle, atkımla, biraz olsun korumağa çalışarak çıkıyordum eve doğru."*

Kapımızın önünde fazla geniş olmayan bir alan vardı, demiştim; sahanlık gibi.. Orada oynuyordum komşu çocuklarıyla. Sokağımız çocuk kaynıyordu. Nerede bir yoksulluk varsa, orada bol çocuk vardır zaten! Bunun daha sonra farkına varıyorum. Çocuklar da birbirine benzerdi o zamanlar. Şimdi de öyle mi bilmiyorum. Giysileri birbirinden ayırmak zordu. Ucuz ve dayanıklı kumaştan dikilen giysiler çocukları tek tip elbise giymiş mahkûmlara benzetirdi. Her çocuğun lastik ayakkabısı da birbirinin aynıydı. Sonra Sümerbak'ın ucuz ve dayanıklı ayakkabıları girdi evlere. Kızlar da Sümerbak'ın pazen kumaşlarından dikilen elbiseler giyer oldular. "Yerli malı" haftalarında da en

*) B. Karasu, "Korkusuz kirpiye övgü", *Göçmüş Kediler Bahçesi*, s.58

çok övülen kurumdu Sümerbank. Sonra ortalıkta ne bu Kamu İktisadi Teşekkülü kuruluş kaldı, ne de kutlanacak "yerli malı" haftası!

O zamanlar içinde ne olduğunu bir türlü anlamadığım Adliye binası, bugün, eski yerinde hâlâ duruyor. Sapasağlam. 1996'da Kültür Bakanlığı'na devredilen bu binayı 1925 yılında ünlü İtalyan mimar Guillo Mongeri'nin tasarımlamış. Onun tasarımını da Arnavut ve Türk ustalar hayata geçirmiş. Bu özgün binada 84 oda, 4 duruşma salonu, 2 ağır ceza duruşma salonu, 3 nezarethane ve arşiv mekânları bulunuyormuş. Bunları sonradan öğreniyorum.

Merdivenle çıkılıyordu kaleye doğru. Evimizin önündeki merdivenden jandarmaların ortasında elleri kelepçeli mahkûmlar, mahkemede işi olanlar, avukatlar, savcılar, pazar çantalarıyla ev kadınları, sefer taslarıyla memurlar-işçiler, öğrenciler, eskiciler, sokak satıcılar... inip çıkıyordu durmadan. Sakalar su satıyordu incecik sesleriyle, kuşlar gibi şakıyarak. Yoğurtçular öğlene doğru geliyordu. Kalın, bas bariton bir sesi vardı yoğurtçumuzun. Omzundan aşağı sallandırdığı kapaklı, tepsi gibi kaplarda yoğurt satıyordu yakın köylerin ineklerinin sütünden mayalanmış. Sabah simitçi çocukların sesiyle uyanıyorduk, onlar sanki çalar saat gibiydiler ve hep ayni saatte geçerlerdi çıngırak gibi öten sesleriyle. Eskiciler hiç eksik olmazdı ve ne dedikleri de anlaşılmazdı, çünkü sözcükleri öyle bir eğip büküyorlardı ki, anlayabilene aşk olsun! Bayram yeri gibiydi

evimizin önü. Onun için hayat dolu, renkli, sesli... sokakları çok severim.

Gerçekten de çok hareketli bir sokağımız vardı. Her türlü insanı ve satıcıyı görmek çok eğlenceliydi, diyorum ya. Türkiye haritası geçiyordu sanki sokağımızdan. Her yöreden gelmiş insanların diller, giysileri, davranışları, yürüyüşleri, konuşmaları... birbirine karışırdı hep. Yalnız bizim sokağımız böyle değildi. Sanırım, Ankara'nın tüm sokakları böyleydi, cıvıl cıvıldı!

Başımızı kaldırdığımızda ise, Ankara Kalesi'ne değecek gibi olurduk. O kadar yakındı Kale bize. Kale'nin burçları perdelerimizi açmış da bizi gözlüyorlardı sanki Kale'nin burçlarında dalgalanıp duran bayrağı körler bile görürdü!

Görkemli, uzaktan bir kartal yuvasına benzeyen Ankara Kalesi, gerçekten de başkentin önemli bir simgesiydi. Uzun bir tarihi de peşinde sürüklemişti bugüne kadar: Osman Numan Baranus'un "Beklem" şiiri bu uzun yürüyüşü, tarihi anlatıyor çarpıcı bir biçimde:

Ankara'da neler, kimler yürüdü!
Hititler, Frigler, Lidyalılar,
Helenler, Galatlar, Romalılar,
Augustus Tapmağı, Julianus Sütunu,
Mezopotamya'daki Susa kentinden
Sardis'e uzanan, Kral Yolu,
Bizanslılar, Selçuklular, Moğollar,
On yıl süren bir Ahi Cumhurluğu,
Ey erenler , onlara ne mi dendi?

Devşirme dilinde Osmanlılar'ın
"Zorbalar" anlamında "mütegallibe"
Ve tümü de apansız tepelendi,
Kör Yıldırım Beyazid, Aksak Timur,
Erk aralığı, kıtlıklar, Kaçgun,
Yavuz Sultan Selim, dağılmışlıktan
Mülkü toparlayan Han eşittir kan,
Yediyüz yıllık ol saltanatı yıkan
Gazi Mustafa Kemal Atatürk,
Gömüte konulmadan önce
*Müzeye kaldırılan."**

Kaleyle ilgili hayal meyal bir şeyler anımsıyorum. Ağabeyim, fırsat buldukça beni gezmeye götürürdü. Ankara'yı hem ağabeyimin gözüyle gördüm, hem de kendi gözlerimle. Aklımda çok şey kalmadı belki ama daha sonra Ankara üzerine pek çok şey okudum ve biriktirdim. Böylece bu büyülü kent bende hep yuvalandı, yerleşti iyice içime, belleğime, beynime, anılarıma, geçmişime ve belirsiz geleceğime.

Ağabeyim bir pazar günü annemle beni Kale'ye götürdüğünü unutmamışım nedense. Yapım tarihi bilinmeyen Kale'yi Hititler ya da Phrygia kral Midas'ın yaptırdığı sanılıyor. Anadolu Selçuklularının Kale'yi onardıklarını ve çeşitli eklemeler yapıldığını çeşitli kaynaklar yazıyor. Osmanlılar da Kale'nin dış surlarını alabildiğine ve olabildiğince genişletmişler. Unutmamışım Kale'nin kapılarının

*) Osman N. Baranus, "Alaza kesen yürek", *Ankara Rüzgârı*, s.100

ilginç adlarını, hâlâ anımsıyorum: Çankırıkapısı, İstanbulkapısı, İzmirkapısı, Namazgâhkapısı, Erzurumkapısı, Aynalıkapı, Kayserikapısı... (Bu kentlerin adları bu kapılara neden verilmiş, işte onu bilmiyorum. Bu kentlerle Kale'nin ne ilgi var acaba? Ankara Kale'esi o kentlere düşmanın girmesine engel olduğundan mı adları kapılara verildi? Yani bu görkemli Kale göğsünü Anadolu'nun işgaline karşı siper etmiş görünüyor. İyi de ediyor elbette. Bu Kale alınmadan, yani başkent düşmanın eline geçmeden Anadolu'yu fethetmek olası gözükmüyor.) Bunlardan başka, gizemli ve büyüleyici Kale'de içten dışa açılan şu kapıların varlığını da unutmadan ekleyeyim: Gençkapı, Zindankapı, Parmakkapı... Akkale ise bu heybetli Kale'nin en yüksek yeriymiş. Kale'nin denizden yüksekliği 978 metreymiş. Şarkkalesi denilen burçtan Ankara kuşbakışı görülebilirmiş. Burada insan kendini helikopterde gibi hissedermiş. Yani öyle yüksek! Ankara'nın can damarı Hatip, Çubuk ve İncesu çaylarının kesiştiği yere kurulmuş, Kale. Giderek Kale içinde bir mahalle oluşmuş. Bunları Kale'yi mi koruyordu, yoksa görevli miydiler acaba? Orasını bilmiyorum. Şimdilerde ise Ankara'nın gözde yerlerinden biri olmuş diye duyuyorum buraları. Lokantalar, gözlemeciler, caféler, barlar, meyhaneler, butikler... buraya turistik bir hava vermiş. Evlerin dış cepheleri onarılmış ve boyanmış. Tarihi eski Ankara'yı, yani geçmişi yaşamak isteyenler için epeyce olanak yaratılmış burada. Onun için, son yıllarda, buraya ilgi artmış. Hatta hafta sonları bit pazarı da kurulmaya başlanmış epeydir. Buraya "sosyete" de büyük ilgi gösteri-

yormuş diye duyuyorum.

(Bir gün, ben de, bu güzel mekâna giden yolda, yan sokaklarda, buraya yakın bir yerde geçen çocukluğumu düşünerek dolaşmak isterim.)

O günkü çocuk aklımla Kale üzerine ne ve nasıl düşler kurdum, kim bilir: Ne Savaşlar! Hangi savaşlar? Kimle kimin savaşı? Kılıç şakırtıları, okların, mızrakların havada uçtuğu, "Allah, Allah" sesleriyle yerin göğün inim inim enletildiği savaşlar... Bir süre korku ve heyecanın ağır bastığı kabuslu rüyalar hiç peşimi bırakmadı.Tarih derslerinde başka kentlerdeki kaleleri görünce hep beni büyüleyen ve kendine çeken o günleri anımsadım. Çünkü, daha sonra, Erzincan'da askerliğimi yaparken evlenip Ankara'ya geldiğimde, eşim Kale'nin eteklerindeki Bentderesi'nde bir ilkokulda öğretmenlik yaptığında Kale bir yakınım gibi yakındı bana. Kale ile hep yüz yüze geldik. Her Ankaralı Kale ile hep iç içe yaşamıştır aslında oraya hiç çıkmasa ve oradan aşağılara bakmasa da. Böyle bir duygu kentte yaşayanlarda hep olmuştur. Derin mi derin uçurumun tepesinde dimdik durupduran Kale, Ankara'nın önemli bir sembolüdür. Uçurumun eteklerine de, inanması zor ama, evler konduruluştu ve insanlar bu yarla iç içe yaşıyorlardı başlarına bir şey gelmeden. Bayrağımız burçlarında hiç eksik olmazdı. Kış yaz dalgalanıp dururdu dosta düşmana karşı.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Beş Şehir*'inde (1989) yer alan Kale betimlemesini çok sonraları okudum ve belleğime kazınıp kaldı onun şu tümceleri: "Belki millî mücadele

yıllarının bıraktığı bir tesirdir, belki doğrudan doğruya çelik zırhlarını giymiş ortada dolaşan bir eski zaman silâhşoruna benzeyen kalesinin bir telkinidir; Ankara, bana daima dâsitanî ve muharip göründü." Ankara'ya ilişkin ilk izleniminin peşinden, Kale'nin, bu büyük yazarın üzerindeki etkisine de sıra gelir birkaç tümce sonra: "Çankaya sırtları, Çiftlik, Baraj yolları, Etlik, Keçiören bağları velhasıl nereden bakarsanız bakınız, cam gibi keskin bir ışık altında bu kaleyi, bütün arazi terkiplerini kendisinde topladığı ufka hep aynı sükûnetle hâkim görürsünüz. Bazen geniş sağrısını rüzgâra vermiş bir harp gemisi gibi zaman ve hâdiselerin denizinde çevik ve kudretli yüzer, bazen bir iç kale, bütün ümitlerin kendisinde toplandığı son sığınak olur; bazen bir kartal yuvası gibi erişilmesi imkânsız yükselir.

"Şehrin tarihi bu çehreyi yalanlamaz. O bütün Orta Anadolu'ya bir iç kale vazifesini görmüş, eteklerinde daima tarihin büyük düğümleri çözülüp bağlanmıştır. Etilerin, Firikyalıların, Lidyalıların, Roma ve Bizans'ın, Selçuk ve Osmanlı Türklerinin zamanında bu, hep böyle olmuştur. (s. 3-4)

Kale'de Aktaş sokağı ile İçhisar sokağının birleştiği yerde, köşede bizi bir Selçuklu şaheseri bekler: Alaaddin Camii. 1178 tarihin de yapılan camii, ceviz ağacından oyma mihrabıyla Selçuklu oymacılık sanatının en güzel örneklerinden biridir. Ankara'nın görülmeye değer camilerinden biridir.

Ulus'ta Augustus Tapınağı'nın yanında 1427-1428 yıllarında Hacı Bayram Veli tarafından yaptırılan Hacı Bay-

ram Camii, Selçuklu üslubunda inşa edilmiş. Mimar Sinan tarafından onarılmış. Doğu duvarı Augustus Tapınağı'na, güney duvarı Hacı Bayram Türbesi'ne bitişiktir. Uzunlamasına dikdörtgen bir yapıdır. Tuğla duvarlı, kiremit çatılıdır. Ahşap mihrabı, 17. yüzyılda ünlü Nakkaş Mustafa tarafından işlemiş. Kütahya çinileriyle de süslenmiş bir camidir bu görkemli yapı.

Augustus Tapınağı, M.Ö. 25-M.Ö. 20 yılları arasında, Orta Anadolu'nun Roma İmparatorluğu tarafından fethi ve ardından Ankara'nın yönetim merkezi olarak düzenlenmesi anısına inşa edilmiş. İmparator Augustus'un ölümünün ardından yaptığı işleri anlatan metin Latince Helence olarak yapının iç ve dış duvarlarına kazınmış.

Çankırı Caddesi'ndeki Roma Hamamı'na hiç gitmedik.

Bir zamanlar Kale dibinde Roma Tiyatrosu bile varmış.

Kuzeyde Bendderesi Caddesi, doğuda hapishane ve güneyde de Talât Paşa Bulvarı ile çevrilidir Kale'nin olduğu mahalle, bölge. Ankara kentinin çekirdeği burasıdır. Burada, zamanın ve paragöz inşaatçıların elinden kurtulabilmiş eski Ankara evleri, numunelik de olsa, varlıklarını sergilemeyi sürdürüyor. Bu da sevinilecek bir şey Ankaralılar için. Ankara'nın ilk gecekonduları Kale'nin kuzeyinde kurulmaya başlanmış; zamanla her yere, üstelik çok hızla yayılıp gitmiş. Ankara bir gecekondu kenti değil, ama çirkin yapılaşmanın tipik örneğini sergileyen bir il.

Kale civarı turistik amaçlı kullanılmaya başlanınca canlanmaya başlamış Ulus ve çevresi. Kale civarındaki yol-

ların trafiğe, isabetli bir kararla, arabalara kapatılmış, yaya gezilebilecek bir düzenlemeye gidilmiş.

Kale'nin güney kesiminde kurulan, 1960'larda ve daha sonraki yıllarda üstüne çok konuşulan, Hacettepe Üniversitesi Kampusu buradaki tarihi dokunun yok olmasına neden olmuş. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okurken, Jeoleojide okuyan Erhan'ı görmeye giderdik Hacettepe'ye. Birlikte Hacettepe'nin yemekhanesinde birkaç kez yemek yediğimizi anımsıyorum. Buradaki yemekler çok ucuz değildi, kalite ve çeşit açısından tercih ediliyordu.

Arnavutkaldırımında at arabalarının tıkırtısı yeri göğü inletirdi kaleye çıkılırken. Sıkıntı verirdi bu tırmanış. Kale yolundaki evlerin altlarındaki küçük dükkânlarında esnaf müşteri beklerdi sabahtan akşama. Bugün çoğunun yerlerinde yeller esen meslekler yok artık: Sobacılar, semerciler, kalaycılar, ayakkabı tamircileri, manifaturacılar, bakırcılar, inşaat malzemesi satanlar, çıkrıkçılar, berberler, nalbantlar, eskiciler, yorgancılar, terziler, bakkallar, esnaf lokantaları... gözümün önüne geliyor bir bir. Baharat, iğne iplik, zarf kâğıt, sigara, koku... satan aktarlara da çok sık rastlanırdı Kale yolunda; Ulus'ta. Burası da çok kalabalık bir yerdi. Ankara'nın merkeziydi. 1967'de hizmete giren Anafartalar Çarşısı, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na bir göndermeydi. Tüm Ankaralılar buradan ucuza alışveriş yapardı. Anadolu burada buluşurdu sanki. Hele bayram öncesi alışverişlerin tek adresi bu çarşıydı. Dar gelirli kesimin kesesine göre her şey vardı burada. Sarraflar da bu çarşıda

yoğunlaşmıştı daha çok. Sünnet, nişan, düğün takı ve giysileri buradaki mağazalardan sağlanıyordu. Anafartalar Çarşısı, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın adını yaşatırken saygın bir biçimde, bir yandan da Anadolu'nun her yöresinden gelmiş yoksul halk kesimlerini de kucaklıyordu böylece.

Ulus'taki Atatürk heykeli 1927'de meydana yerleştirilmiş. Başlarda Hakimiyeti Milliye Meydanı olarak anılmış bu hareketli yer. Cumhuriyet'in ilan edildiği 1. Meclis de burada çalışmalarını sürdürmüş uzun yıllar.

Buradan Kale'ye doğru çıkan Karacaoğlan Çarşısı'nda çeşitli dükkânlar, lokantalar, pastaneler ve hatta sinema bile varmış. Cumhuriyet'in ilk yıllarının önemli bir mekânıymış bu çarşı.

Aynı bölgede ünlü Ulus Hali de kentin en kalabalık alışveriş merkezlerinden biri olmayı hâlâ sürdürüyor bildiğim kadarıyla.

Eskiden Çıkrıkçılar Yokuşu'nda çıkrıklar, tezgâhlar kuruluymuş. Bu tezgâhları, çıkrıkları ben de anımsıyorum. Ankara'nın ünlü tiftik keçisinin yünlerinden soflar dokunurmuş. Astarlık kumaş anlamına geliyor "sof". Mehmet Kemal, "İstanoz köyünde, örekelerle, iğlerle iplik dokunur buraya" gönderildiğini yazıyor (s.158). İstanoz köylülerinin çoğu Ermeniymiş. Çıkrıkçılar Yokuşu'nun adı duruyorsa bugün, çıkrığa rastlamak mucize olsa gerek. Geleneksel el sanatları, tezgâhları da tarihe karıştı gitti başka şeyler gibi.

İlhan Berk, "Çıkrıkçılar Yokuşu" başlıklı şiirinde burayı dizelerine şu can alıcı imgelerle geçiriyor:

Ve yüzünü alıp çıktım öğleye doğru
Çıkrıkçılar Yokuşuna yağmur yağıyordu

...

Tuhaf uzun bir sokaktı ve ben susuyordum
Bir kız memelerini bırakıp gidiyordu

Âşıktım ve hep seni soyuyordum aklımda
Bir adam çarşıyı üstümüze kapıyordu

...

Üç kez yokuşu indim çıktım boncuklar aldım
Kocaman kırmızı ağzın ki hiç bitmiyordu

Akşama doğru bir aşçı dükkânına girdim
Sana benzeyen incecik atlar geçiyordu

Sonra birdenbire büyük bir sesszilik oldu
*Bu dünyadan İlhan Berk geçti dedim yürüdüm.**

Ankara, daha doğrusu Türkiye, o zamanlar bir inşaat histerisine tutulmamıştı daha, fakat pek de uzak değildi o günler. Ama bu büyük inşaat hamlesine gebeydi, doğumuna az kalmıştı. Doğum sancıları yakındı. Her yer beton, harç, demir yığını, su basmanı çıkmış bina, çimento yığını, çukur olmak üzereydi. Ankara, bir yandan da küçük, sıcak, samimi, kasaba havasını korumaya çalışıyordu özgün bir biçimde. Laz taşeronlar ortalığı bir ağ gibi sarma-

*) İlhan Berk, *Âşıkane*, s.29

ya hazırlanıyordu bir yerlerde. Köyden kente göç de mısır gibi patlamamıştı, ama yakındı: Mısırlar patlamaya hazır, bekliyordu. Devlet arazilerinin, yapı izni olmaksızın, resmen, işgali yakındı. Ama iş aramak için büzük kentlere gelen geleneydi ve bu da iyi bir şey sayılıyordu o zamanlar. Sorunlar yumağın çözümü işte böyle başlıyordu. Bunun giderek bir ulusal felakete dönüşebileceğini kimse düşünmüyordu henüz. "Gecekondu" sözcüğü de Türkiye'nin gündemine girmemişti daha, ama az kalmıştı bu sözcüğün de yakamıza yapışıp kalacağı günlere. İç göç sinsi bir biçimde toplumsal yaşamda yol alıyordu ince ince. Bu kavram, gecekondu, henüz hiçbir kentin canını yakmamıştı, ama yakacaktı; hem de çok fena!

Daha sonra ne canlar yandı, hem de ne canlar!

Ne umuldu ve ne bulundu!

Oturduğumuz evin karşısına yeni bir ev yapılıyordu. Başka inşaatlar da vardı yan sokaklarda. Atarabaları kum, kereste, demir, çimento... taşıyordu durmadan bu inşaatlara. Buralardan çekiç, testere seslerine inşaat işçilerinin yanık türküleri de karışıyordu. Onlar da gurbetçiydi ve herkesin özlediği bir sevdiği vardı. Türkü söylendikçe özlem gideceğine daha da artıyordu ve geceler boyu çeşitli yörelerin dert yüklü türkülerini dinliyordu mahalleli. O zaman İbrahim Tatlıses'in lafı bile edilmiyordu. Ama, inşaatlarda çalışan herkes bir parça Tatlıses'tir zaten!

Ben, karşımızda bir inşaatın sürdüğünü, temelinin çoktan atıldığını, evin su basmanın çoktan çıktığını hiç

unutmadım. Etraf inşaat malzemeleriyle doluydu: Kum yığınları, çimento torbaları, tahta kalaslar, paslı çivi desteleri, çubuk demir yığını... kazma, kürek, çekiç, pense... falan herkesin gözü önündeydi. İnşaat alanını belirleyen ve tehlikeyi gösteren hiçbir işaret de yoktu. Bugünün betonarme binalarından değildi elbette bu inşaat. Uyumu ve görüntüyü bozmayacak Ankara evlerine bir yenisi daha ekleniyordu. Sokağımızın çocukları inşaatta, inşaat malzemeleriyle oyunlar kuruyordu. Akşam eve üstümüz başımız toz toprak içinde geliyorduk. Kimsenin oyuncağı yoktu. Çocuklar yaratıcı olmak zorundaydı ve kendi buldukları oyunlarla vakit geçiriyor, oyalanıyordu. Çocukların gideceği parklar, oyun yerlerinin yapımına ise daha çok vardı. O günün çocukları büyüyecekler ve onların çocuklarının çocukları görecekti ancak o güzel parkları, salıncakları, kaydırakları, kum havuzlarını, çim sahaları...

Vietnam savaşı sırasında çıktı plastik Amerikan oyuncakları. Savaşı ve savaş malzemelerini özendiren tanklar, toplar, avcı uçakları, askerler, tüfekler, el bombaları, makineliler, havanlar, kılıçlar, tabancalar... Bir ara tüm oyuncakçıları bu oyuncaklar doldurmuştu. Çocukların doğum günlerinde bu oyuncaklar alınıyordu sevgili yavrulara. Bizim sokağın çocuklarının ellerinde tahta ya da mantar tabancası bile yoktu. Hele Kızılderililerin başlarına taktıkları telekten yapılan bantlar da yoktu. Ve kimse böyle bir şeyin ne resmini görmüştü, ne de kendisini. Kızılderililerin Amerikalıların düşmanı olduğunu bile bilmiyorduk. Kov-

boy filmleri de yaygın değildi. Sinema yaygın değildi ki Kovboy filmleri her yerde gösterilsin. Arkadaşlarım arasında sinemaya giden hiç kimse yoktu daha. Sinemayı bilen olmadığı gibi, benim gibi "sinema" sözcüğünü duyan da yoktu. Yazlık sinemalar çok sonra yaygınlaştı. Oyuncaklar da öyle.

(İşte, o günlerde plastik Amerikan askerleriyle savaşçılık oynayan çocukların bazıları büyüdüler, şimdi de dünyayı yönetiyorlar. Onlar da savaşçılık oyununu sürdürüyorlar hâlâ. Bu kez gerçek silahlarla. Ölenler, yaralananlar da gerçek. Savaşlar da. Mezarlar da. Acılar da. Düşler gerçek oldu Amerika sayesinde.)

Karşımızdaki inşaatın kireç kuyusu da günlük yaşamımıza karışmıştı iyice. Hiç kimse üstü açık kireç kuyusunu tehlikeli görmüyor olmalıydı ki, üstünü tahta kalaslarla örtme gereğini duymamış, kenarına şeritle -kırmızı beyaz şerit var mıydı o zamanlar?- çevirmemiş, tehlikeli olduğunu belirtecek bir şey koymamıştı. Nasıl olsa bir şey olmazdı!

Evet, böyle düşünülüyordu; nasıl olsa kimseye bir şey olmaz, deniyordu. Çoğunluk bir şey olmuyordu, ama olunca da tam felaket oluyordu!

Aslında bir şey değil, ama çok şey oluyordu.

Bir şey olmaz, deniyordu, ama sık sık acı feryatlar duyuluyordu yan sokaklardan. Kireç kuyularına düşüp boğulan çocukların anneleri ağlamaları her yerden duyuluyordu. Ağıtlar, yürek paralayıcı ağlamalar hiç kesilmedi.... Yan sokaklardaki inşaatların korunaksız kuyularına ço-

cuklar düşüyordu ve boğuluyorlardı. Anneleri de dizlerini döve döve, yakalarını parçalaya parçalaya, saçlarını yola yola ağlıyorlardı biricik evlatlarının ölümüne, boğulmasına, şansızlığına!

Benim yaşamam bir mucizedir aslında!

Kireç kuyusuna beni biri mi itti, yoksa ebecilik oynarken birisinden kaçarken mi düştüm, hiç bilmiyorum.

Dedim ya kuyunun etrafında tehlikeyi gösteren bir şey yoktu. Türkiye bunu hiçbir zaman öğrenemedi. Açılan çukurların tehlikeli olduğunu imleyecek bir şeyi, bandı, levhayı ölüm tehlikesi içeren kuyuların başına, etrafına koyamadı inşaat firmaları. Bu Türkiye'ye, belediyelere, inşaat firmalarına çok ağır geldi; öğrenemediler, anlayamadılar, bilemediler bunun ne kadar gerekli bir önlem olduğunu. Ya da kuyunun üstünü kalasla falan kapatmaya gerek yoktu, nasıl olsa tehlike içermiyordu bu kireç kuyuları! Öyle düşünülmeye hep devam edildi, ediliyor. O gün nasıl önlem alınmamışsa kireç kuyuları, açılan çukurlar için, hâlâ o önem vermeme anlayışı sürüp gidiyor bugün de. Ne kadar çocuğun canına mal oldu kim bilir bu tür kireç kuyusu, kanalizasyon çukuru! Aradan geçen onca yıla karşın değişen pek fazla bir şey yok çocukları korumak için gösterilen özende ya da özensizlikte. Çocukların ölümüne göz yummada da.

Çok sonraları, büyüdüğümde, şiir kitaplarını okumaya başladığımda ünlü şairimiz Orhan Veli'nin de bir inşaat çukuruna düşüp öldüğünü öğrendim. Bu, bana, benim

kireç kuyusundan kurtarılmamın bir mucize olduğunu düşündürttü hep.

Kim, nasıl kurtardı beni kuyudan, onu da bilmiyorum. Sokakta birlikte oynadığımız, adını çoktan unuttuğum, komşu kızının çığlığını duymadım düşerken kuyuya. Acıyla, korkuyla gerilen yüzünü, iyice açılan ağzını ve beni tutmak için kuyunun kenarına doğru hamle yapışını gördüm yalnızca kirece gömülmeden önce. Her yer birden bembeyaz oldu ve ben debelenmeye fırsat bulamadan dibe doğru çekildim birden. Kireç sakız gibi beni kendine çekti.

Beni inşaatta çalışanlar çıkarmış olmalı kuyunun içine iyice batmadan ve kirecin beni yakıp kavurmasına fırsat vermeden. Kendimi bembeyaz görünce ağlamaya başladığımı da bugün gibi anımsıyorum. Birlikte oynadığım çocuklar da ağlıyordu benimle. O çocukların anneleri de ağlıyordu dizlerini döve döve. Anneme kim, nasıl haber vermişti acaba? Belki de kireç kuyusuna düşen bir çocuğun başına biriken komşularımızı görünce annem de dışarı çıkmıştı. Kuyuya düşenin oğlu olduğunu anlaması gecikmemiştir elbette. Sesimden, giysilerimden bilmiştir oğlunun ölümden döndüğünü. Başıma, başımıza nasıl bir felaketin geldiğini o zaman acı acı görmüştür. Eli ayağı dolaşmıştır çaresizliğinden ve ne yapacağını bilemediğinden; dizlerini dövmesi, bağrını yakasını parçalaması onun acısının ne kadar büyük olduğunu gösteriyordu elbette. Sesini de ağıt yakar gibi koyuvermişti.

O gün annemin yüzünün kireç gibi olduğunu bugüne

dek hiç unutmadım, unutamadım. Bir de Osman Ağabeyimin ölümünde böyle olmuştu. Sanki ölen annemdi, ama büyük oğlunun ölümüyle o da yarı yarıya ölmüştü zaten. Öteki yanı da biricik kız kardeşinin aramızdan ayrılmasından sonra öldü. Annem, böylece, sevdiklerinin ölümlerine tutuna tutuna yaşadı. Onlardan hiç kopmadı, kopamadı. Onların varlığını hep yüreğinde, anılarında taşıdı durdu.

Neden korktuğumu bilmiyorum, ama çok korkmuştum kireç kuyusuna düşünce. Korkuyu bilmek ve öğrenmek kolay mıdır bir çocuk için? Oysa ölümü de tanıyordum. Babamı köyde bırakıp gelmiştik. Toprağın altındaydı babam. Babamın yattığı çukurun mezar olduğunu biliyordum. Ölümün orada olduğunu da. Belki de ölüm korkusunu ilk o zaman tüm benliğime duyumsadım. İlk kez o gün ölümle burun buruna geldiğimin farkına varabildim mi acaba? Bir çukur gördüğümde yenemediğim korkum o günlerden kalma olsa gerek. Bilinçaltıma yerleşen ölüm korkusu o gün bana yerleşip kalmadıysa başka ne zaman böyle bir acı beni sarıp sarmaladı? Osman Ağabeyimin ölümü beni de, annem gibi yaktı kavurdu elbette, çaresizleştirdi. Bu da bir başka biçimde kireç kuyusuna düşmekti sanki, hem de hiç çıkamamacasına.

Bir de, köyde, evimizin düz damında oynarken ince, çürük saçağın kırılmasıyla avluya düştüğümde çok korkmuştu annem. O zaman da çok ağlamıştı. Alnımın üst kısmına bir taş batmıştı. Osman Ağabeyim de köydeydi. Alnımdaki taşı nasıl çıkardı bilmiyorum. Sonra kanayan yere bol tütün basmışlar. Ben uzun süre baygın yatmışım.

Tüm köy başımıza toplanmış. Böyle anlarda her kafadan bir ses çıkar ya, o gün de öyle olmuş. Ölmeme kesin gözüyle bakılmış. Dualar okunmuş yaşamam için.

Öldürmeyen Allah öldürmüyor, işte!

Köylüler böyle söylemişlerdi yaşamam karşısında.

Bu bir mucizeydi!

Kuyunun başında üstüme hemen kova kova soğuk su döktüler kireçlerden bir an temizlenebilmem için. İnşaat için kocaman varillerde biriktirilen kirli, çamurlu suyla kirecimi temizlemeye çalışıyordu birileri. Titrememe aldırmadan beni kireçlerimden iyice arındırdılar. Başıma mahalleli, yoldan geçenler toplanıvermişti birden. Ben bir kahraman değildim, ama ölümden dönmüş bir çocuktum ve bu da insanların seyretmesi gereken ilginç bir şeydi. Günlerce sokakta kireç kuyusuna düşen ve kuyudan kurtulan çocuk olarak parmakla gösterildim. Bu, bende hep bir utanma duygusu yaratmıştır. Birisi işaret parmağını bana doğru uzatsa, belleğim hemen kireç kuyusunun başına, mahallenin etrafımda çember oluşturduğu o günlere götürür beni. Halkımız bu tür olayları bir film seyreder gibi izlemeyi pek sever. Bunun için acıya ve sevince ortak olma duygumuzun çok gelişmiş olduğunu söyleyebilir miyiz acaba?

Evlerde şimdiki gibi küvetler ne arasın! Su dökünülen, kurnalı bir bölüm vardı. Çok sonraları, buranın, sevişildikten sonra yıkanılan, boy aptesti alınan yer olduğunu öğreniyorum. Annem beni, gazocağında ısıttığı suyla sa-

bunlaya sabunlaya iyice yıkadı. Hem ağladı, hem başıma su döktü. Ağlaması ağıta dönüştü sanıyorum. İçini çeke çeke ağlayışı gözümün önünden hiç gitmiyor. Genç yaşta kocasını kaybetmiş dul bir kadının çocuklarından başka bir şeyi olmazsa, onları kaybetme korkusu her zaman yüreğinin bir yerinde pusuda bekler. Annem benim ölümü bulsaydı o gün kireç kuyusunun başında, hayatta zor ayakta kalırdı ve 1979 yılı 5 Ekimi'ne kadar zor yaşardı diye düşünüyorum bugün.

Kireç kuyusundan kurtulmam, benim, ikinci kez yaşama dönüşümdü. Ben büyüdükçe, geliştikçe, benden önce ve benimle Ankara da büyüyüp gelişiyordu.Yeni yapılar Ankara'nın modernliğini gösteriyordu, ama yaşam biçimiyle de bir başka kent çıkıyordu karşımıza. Yaşam biçimi giderek Amerikanvari olmaya başlıyordu Ankara'nın. Kentin kendine özgü yapısı bozulmaya başlamıştı. Yakup Kadri bu değişimi, yozlaşmayı şöyle dile getiriyordu romanında, *Ankara*'da.

"Yeni Ankara, başdöndürücü bir süratle inkişaf ediyordu. Taşhan'ın önünden Samanpazarı'na, Samanpazarı'ndan Cebeci'ye, Cebeci'den Yenişehir'e, Yenişehir'den Kavaklıdere'ye doğru uzanan sahalar üzerinde, apartmanlar, evler, resmi binalar, sanki yerden fışkırırcasına yükseliyordu. Bunların her biri, yapanın bilgisine ve yaptıranın zevkine göre birtakım şekiller ve renkler almakla beraber, dikkatli bir göz için, hemen hepsine birden hâkim olan bir exotique mimarî tarzının sırıttığı da aşikârdı. Meselâ, Yeni-

şehir'den Kavaklıdere'ye doğru sıralan villâlar arasında kulesiz, saçaksız binalara rastgelmemek mümkün değildi. Birbirinden örnek alan ve bazıları hep bir mimarın elinden çıkmış bulunan bu kuleli ve geniş saçaklı evler, etrafını çeviren hendeklerin ortasında birer Derebeyi şatosunu andırıyordu.

"Şehir içindeki, apartmanların, resmî binaların ise Hint racalarının saraylarından farkı yoktu. Bazıları da, ogival pencereleri, yeşil renkli, yaldız murabbalı saçaklarıyla, Osmanlı devrinin medrese ve imarethane mimarîsinin soysuzlaşmış bir devamı gibi idi.

"Lâkin, bereket versin ki, ilk yıların acemiliği ve zevksizliği yüzünden meydan alan bu cereyan, birdenbire yerini modern mimarîye bıraktı. Villâların kuleleri yıkılmaya, ogival pencereler mustatil (uzunca) olmaya ve yeşilli yaldızlı saçaklar ortadan kalkmaya başladı. Birçok binanın cepheleri, sakalını bıyığını tıraş eden adamların yüzleri gibi değişiyor, düzelip sadeleşiyordu. Fakat, bu modern zevk, evlerin içine doğru sokulurken acayip bir soysuzluğa uğruyor, âdeta, rokokolaşıyordu. Bir Macar sıvacı , duvarları, ıstampa nakışlarla boyama modasını getirdi. Öbür taraftan, Beyoğlu mobilyacıları, bu duvarların estetiğinden daha fecî eşya tarzlarıyla, evlerin içini âdeta bir kâbus havasına buladılar." (s. 99-100)

Ankara beni içine öyle bir çekti ki, bir daha kurtaramadım onun çekiminden kendimi.

Çocukluğumun Ulus'una, Samanpazarı'na yıllar sonra

Sevgi Soysal'ın *Yürümek* (1970) adlı romanıyla bir kez daha döndüm de bulamadım artık olmayan o geçmişimi: Geçmişim, nelerle yer değişmişti kim bilir kentin yenilenme ve bozulma sürecinde. İşte bunu anlamak için de şu uzunca alıntıyı okumak gerekiyor:

"Samanpazarı eşrafı, esnafı, demirci ve bakırcı tayfası, züccaciyeler, tuhafiyeciler 'envai çeşit' yağ, zeytin, pastırma, peynir, un, şeker, pirinç, tarhana, leblebi, sakız, çiroz, galeta satan bakkallar. Toptancılar, perakendeciler. Bu dükkânları babadan oğula devredenler. Terziler, yorgancılar. Tefeciler, Güneydoğu'dan getirdikleri iplikleri, dokumaları, metre metre pazenleri, amerikan bezlerini, basmaları, tezgâhın üstüne –tok tok– seslerle yayanlar. Altın bilezik, mavi taşlı yüzük, yıldız biçimi telkâri altın küpeler yapan kuyumcular. Beşibirlikler. Çankaya, Kavaklıdere, Etlik, Keçiören tepelerinde yazlık bağları olanlar. Bağbozumunda ev kadınlarının yaptıkları şarapları toprak testilerde sıra sıra kilere dizeler. Eşeklere yatak yorgan, mutfak eşyası, un, pirinç, şeker yükleyip bağevlerine yazlığa çıkanlar. Kışın büyük tahta kapıların, kara demir parmaklıkları taktaklanarak açılan tahta kapıların ardında ansızın sevindiriveren avlularıyla gizli evler, gizli eviçleri. Dar, arnavut kaldırımlı, çamurlu sokaklardan gizli yanan sobalar. Sokaktan ayrı kızaran kestaneler, giren çıkan ev halkı için demlenen çaylar. Sofalar, duvar saatleri, idare lambaları, çocukların saklambaç oyunları için düşünülmüş yerli dolaplar, merdiven altları, yüklükler. 'Mazbut' insanlar; dut ağaçlarının, kiraz, vişne, kaysı ağaçlarının, kavakların göl-

gesinde dinlenen. Gölgede çay içilen, dolma sarılan, erişte kesilen, pestil kurutulan bahçelerde. İkindi namazları, iftar sofraları, tek bir kadeh rakı bazen, camiler, hocalar, Cuma namazları, bayram namazları, ramazanlar. Bir daha olmayacak, bir daha asla... Şimdi nerede o eski Çankaya, Kavaklıdere bağları? Samanpazarı eşrafı, eski Ankaralılar, bağlarını, o kutsal çocukluk anılarına boşvererek, parselleyip parselleyip sattılar. Kimbilir nice eşekli, bağevli, yer yataklı, yerli dolaplı çocukluk, Amerikalı ve başka yabancı kiracılarla içiçe yaşaya apartman hayatında unutuldu çoktan. Şimdi şunun bunun, işini uyduramamışların semti Samanpazarı'na kim bakar? İşte bu asla geri gelmiyecek eskiyle 'Tolet'li yeni zaman arasında; kasıntılı, bir bildiği olan, vatan millet demeyi bilen, 'birimiz hepimiz için'ci, Yerli Mallar Haftasını kutlayan Ankara'da, Samanpazarı'yla Çankaya arasındaki batak, sevimsiz, sivrisinekli bozkırda, asfaltlarla, beton yapılar, bahçeli tek katlı, iki katlı evlerde 'Yenişehir' gelişti. Yenişehir: *'City of Magic!'* Amansız yaz sıcağında eriyen asfaltları serinletecek akasya, kestane ağaçları büyüdü. Heykeller, parklar, mağazalar, hiç işleri bitmeyen, hiç yorulmayan yapı işçileri." (s. 11-12)

Kavafis'in şiirini gel de şimdi anımsama:

Evet Ankara'dan daha iyi kentler de var. Ben de yıllardır o kentlerden birinde yaşıyorum; Berlin'de. Ama "ve yüreğim sanki bir ceset gibi gömülmüş" Ankara'ya.

"Yeni ülkeler" buldum da, bulamadım da. Bulamadım ama "yeni denizler". Ankara hep peşimde oldu, durmadan

izledi beni. Gittiğim kentlerde Ankara'yı aradım hep. Ankara'nın sokaklarında dolaştım durdum sanki. "Hep aynı kente" vardım ben; Ankara'ya. "Bir başka kent" beklemiyorum artık. Benim için başka bir kent de yok.

Ankara'nın tarihte pek çok adı olmuş. Onları bugün eğlenceli buluyorum: Anküra, Ankyra, Ancyra, Engürü (Ayvalık'ta da bu adla bir site var, acaba o sitede ağırlıklı olarak Ankaralılardan mı oluşuyor?), Engüriye, Angora ve Ankara. Ali Yüce de bir şiirinde bu adlara yer vermiş: "Angora Engürü Ankura Ankara"

Galatlar tarafından kurulduğu sanılan Ankara Hititlerin, Friglerin, Lidyalıların, Perslerin, Makedonyalıların, Romalıların, Bizanslıların , Selçukluların ve Osmanlıların egemenliğinde yaşamış bir kent. Bu kent, Malazgirt Savaşı'nın ardından, 1073'te Selçuklular tarafından ele geçirilmiş. Ondan sonra da hep Müslüman yönetiminde kalmış. Ankara'da bu uygarlıkların pek çok izine rastlamak olası.

Evliya Çelebi, 1058 yılında gelir buraya, Hüseyin Gazi köyüne. Sonra, "kuzeye giderek, mâmur köyler içinden geçip (Engürü)'ye ulaştık." diye yazıyor Ankara'ya varışını. "Defterhânede adı (Ankara)" olarak geçiyormuş, Engürü değil. Bir de Kayserili Rumlar'ın yaptığı Kale, aslında "angaryayla" yapıldığından Ankara, denilmiş olduğunu da belirtiyor Evliya Çelebi. Ankara, "nice hükümdarların eline geçmiş". "Kütahya padişâhlarından ve Germiyenoğullarından (Yakup Şah) ile veziri (Hezar Dinar)'ın himmetiyle İslâm eline geçmiştir" kent. "Sonra Osmanlıların çıkışında

Yıldırım Beyazid Hanın eline düşmüştür. "Kale'ye yakın "Erkek Su" denen yerden bakıldığında Kale, "kuğu gibi" görünürmüş. Üzümü bol ve bakımlı olduğu için "Engürü" de denmiş Ankara'ya. Kale, "Gülen gül gibi beyaz bir sur ile çevrilmiş." Fethedilmesi güç bir kaleymiş. "Bir yüksek dağın tâ tepesinde dört kat beyaz taştan yapılmış bir sağlam kale"ymiş. "Katları birbirinden yüksek"miş. "Her tabakasının arası üçyüz adım"mış. "Her kat duvarının yüksekliği altmış arşın kadar"mış...

"Engürü paçası, Kütahya paçasının yanıbaşı gelir"miş. "Biber tohumu ile terbiye edilmiş Engürü pastırması" ünlüymüş. Bir de "tiftik keçisinin eti güzel kokulu"ymuş. Bunun nedeni de Ankara'nın "keçileri dağlarında pınar yaprağı" yerlermiş. "Tiftik keçisi beyaz süt gibi olup onun gibi beyaz mahlûk belki" yokmuş. "Sof ipliği bunların ipliğinden olur"muş. "Bu keçilerin tüyünü makas ile kırkarlarsa ipliği sertçe olur"muş. "Ama yolarlarsa, Eyüp Peygamber ipeği gibi yumuşak olur"muş. "Ama zavallı keçileri yolarlarken feryatları göklere ulaşır"mış. Yaşlılar keçilerin feryatlarına çare bulmuşlar. Keçileri yolmak yerine "kireç ve kül ile suyu karıştırıp keçileri bu şerbet ile yıkarlar"mış. "Zahmetsizce keçiler tüysüz tüysüz olurlar"mış. "İşte sofu, bunun ipliğinden dokurlar"mış. "Kadın ve erkek herkesin işi sof"muş.

Ankara'da Ermeni ve Yahudi "gayet çok"muş. "Rumu ve Kıptisi az"mış. Kentin "Bahçeleri gayet çok"muş. Civarındaki köyler bakımlı, halkının ahlakı iyi ve "garip dostu"ymuşlar.

Ali Cengizkan'ın şu dizeleri Evliya Çelebi'ye ve Kale'ye ustaca göndermede bulunuyor:

Her gece olur, bir ip cambazı
ibrişim üzerinde yürür, Kale'den Altındağ'a.
İpe baksan güzelliklerden oluşur
kızların saç telleri onda
oğlanların uzun kirpikleri, memurların fileleri
işçilerin terli fanleleri onda.
Hepsi de Kale'de oturur, Kale korunur
büyük balonlarla
Akşamları bir cümbüş, dolmuş da patlatmazsa olsa
*Evliya'nın düşü de bu kadar olur.**

Ankara'nın başka semtlerinin olduğunu ağabeyim bizi gezmeye götürdüğünde öğreniyorduk. Annemle ben yol iz bilmediğimizden mahallemizin dar çemberinin dışına yalnız başımıza hiç çıkmazdık, çıkamazdık. Yanımızda birisi olmadan pek uzağa gitmezdik.

Yenişehir adını duymayan yoktu mahallemizde, ama görmeyen çok kişi vardı. Biz de Yenişehir'i görmeyenlerdendik. Yenişehir ise, bir Pazar günü gezdiğimizde, o zamanlar bizim ifade edemediğimiz bir biçimdeydi ve bizi büyülemesi bir yana pek çok şeyi de kavrayamamanın hayranlığı içinde içimize zor sindirmiştik gördüklerimizi. Oysa Yakup Kadri bu seçkin semti ne güzel gözler önüne seriyor, duygularımıza, düşüncelerimize ne güzel tercü-

*) Ali Cengizkan, *Ankara Ankara Güzel Ankara*, s. 38

man oluyor:

"Yenişehir'de bütün evler, sanki, bir benlik ve benlikçilik kalesi gibidir. Etrafı bahçe duvarlarıyla çevrilmiş ve birbirlerinden en az kırk elli metre uzakta duran bu evler, dışardan bakan herhangi bir müşahadecinin gözüne her şeyden evvel, birer egoism yuvası şeklinde görünür. Bellidir ki, burada ne bir cemaat, hattâ, ne de bir mahalle hayatı teessüs edebilmiştir. Her aile kendi fildişi kulesi içine çekilmiştir. Bu yüzden Yenişehir, daimi bir sessizlik ve ıssızlık içindedir. Bahçelerde bir tek çocuğun oynadığı görülmez; pencerelerden bir tek şarkı veya çalgı sesinin aksettiği işitilmez. Sokaklarda, gençliğe mahsus bir neşve ve şetaret tezahürüne rastgelinmez. Yenişehir'de birçok nişanlılar, birçok yeni evliler vardır. Fakat bunlar, nerelerde görüşürler, eğlenirler, oynarlar, sevişirler, hiç belli değildir. Burada herkes, o kadar kendi içine, kendi kabuğuna çekilmiştir, herkes birbirinden öyle uzak ve çekingendir ki, ne bu evin ıstırabından öbür evin, ne bu ailenin şevk ve saadetinden öbür ailenin haberi vardır."*

Oysa mahallemizde her şey paylaşılıyordu; acılar, sevinçler, doğumlar, ölümler, evlilikler, boşanmalar, kazalar, yaralanmalar... Her komşu bir birinden bir şey alıp verirdi. Âdeta ortaklaşa yaşanıyordu dar mekânlarda: Sesler, görüntüler, ağlamalar, kahkahalar, yemek kokuları, çamaşır günleri, pazara gitmeler birbirine karışıyordu hep. Pencerelerden bellerine kadar sarkmış kadınlar çocuklarını

*) Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, s.116-117

akşam yemeğine çağırırdı hava kararmak üzereyken. Sonra başka pencereler de açılır ve başka ağızlar da açılırdı. Bir an sokağımız Ahmeeeet, Ayşeeee, Fatmaaaa, Aliiii, Kemallll!, Hüseyinnnn, Yusufffff, Mehmeeeeettt, Gülteeeekiiiinnnn!... adlarıyla inlerdi.

Dedim ya herkes birbirinin akşama ne pişirdiğini bilirdi. Pazardan kim ne almış o da bilinirdi. Yeni alınan giysiyi görmeyen kalmazdı zaten. Ölü evi için yemekler yapılır, ağıtlar birlikte yakılırdı. Herkes birbirinin çoluk çocuğuna sahip çıkardı. Doğum anında da kadınların becerikli elleri loğusa kadına uzanırdı. Kötü kaynanalar kınanır, çirkef gelinler sevilmezdi. Birinin radyosu varsa, o herkesin sayılırdı. Birlikte kocaman bir aile gibiydi mahallemiz. Paylaşmayı, yardımlaşmayı, arkadaş canlılığını ben burada öğrendim.

Ankara, daha geçici bir mekândı bizim için. Alışıyorduk böyle gidip gelmelerle. Bir yanımız Kongulluydu , öte yanımız ise Ankaralı olmaya başlamıştı. Aslında köyü üstümüzde eski bir giysi gibi çıkarıyorduk hiç farkına varmadan.

"Üzerinden geçenin şahitliğinin kabul olmadığı dere,"diye geçiyor Ekşi Sözlük'te Eğiste Deresi. Hadim Konya arasında çok can almış bir yerdir Eğiste Deresi. Dereye uçan kamyonlardan, özel otomobillerden söz edilmediği gün yoktu köyümüzde. Ağıtlar yakılmıştır Konya'ya ya da Hadım'a, Taşkent'e varmadan ölenler üzerine. Köyden çıkması bir şey değil, iş Eğiste Deresi'ni geçmekte. Diktir, vi-

rajdır ve çok dardır Eğiste Deresi. Tam bir can alıcı canavardır orası. Adı bile insanların kanını dondurmaya yeter de artardı o zamanlar. Gün geçmezdi ki bir ölüm, bir kaza haberi köyün içinde yayılmasın ağızdan ağıza. Kışın buz tutar ve arabaların freni tutmaz, uçuruma yuvarlanırdı. Aşırı yağmurlarda heyelan yolu kapatırdı. Geçit vermezdi tomruk yüklü kamyonlara, yolcu otobüslerine... İki kamyon yan yana geldiğinde zor geçerdi, öylesine dardı. Öyle belalı, öyle can almaya hevesli bir yerdi ki burası, Eğiste'yi geçmek deveyi hendekten atlatmaktan daha zordu! Nice ocaklar söndükten sonra doğru dürüst yapıldığını duydum bu ağıtlara gelesi Eğiste Deresi'nin. Ama gidenler gelmiyor işte, onca ocak söndükten, onca acı yaşandıktan, onca kişi sakat kaldıktan sonra bu hain yolu genişletmişsin, onarmışsın neye yarar demeyeceğim elbette, iyi olmuş ne kadar geç kalınmış da olsa; çok iyi olmuş!

Alaca karanlıkta indik yola denklerimizle, eşyalarımızla; neyimiz var neyimiz yoksa. Pek fazla eşyamızın olduğu da söylenemezdi zaten. Köyümüzün serçeleri, sığırcıkları güle güle diyordu sanki bize daldan dala konarken. Güneş daha bulutların arasından başını göstermemişti. Akrabalarımız, komşularımız bizi uğurlamaya gelmişti. Yaşıtım arkadaşlarımla sarmaş dolaş olmuştum. Annem ağlıyordu, öteki kadınlar da yaşmaklarıyla gözlerini sile sile. Ben içten içe seviniyordum Ankara'ya gideceğimiz için. Çünkü, Ankara büyüktü, güzeldi, rahattı ve arkadaşlarım vardı orda! Köydeki yaşamın ne kadar sıkıntı olduğunu ben de bi-

liyordum annem kadar. Bunu, annemin çektiklerinden çıkarıyordum, görüyordum. Köydeki arkadaşlarıma Ankara'yı ne kadar çok anlatmıştım. Ben konuşurken, Ankara'yı anlatırken, onların ağızlarının suyu akmıştı! Onlara Ankara'daki arkadaşlarımdan, oynadığımız oyunlardan, arabalardan, büyük binalardan, geniş asfalt yollardan, büyük mağazalardan da söz etmiştim kolay kolay beni anlayamayacaklarını, kavrayamayacaklarını bile bile. Onlar da bir masal dinler gibi dinlemişti beni, anlattıklarımı. Arkadaşlarımın çoğu daha kamyona, arabaya bile binmemişti ki Ankara'yı kavrasınlar! Köyümüzün altındaki yoldan geçen ağır yükün altında zorlanan kamyonların arkasına asılırlardı yalnızca. Bildikleri yalnızca buydu, kamyonların arkasına asılmak!

Kamyonun mazot kokusu dağılmadan Taşkent'ten gelen bir kamyona yükledik eşyalarımızı şafak sökerken. Şehirler arası düzenli çalışan, yolcu taşıyan otobüsler o zamanlar daha yoktu. Geçeceği zaman belli olmayan kamyonlara kalmıştı işimiz. Konu komşu ardımızdan su döktü; su gibi gidip gelelim demekti bu da. Akrabalarımız burunlarını çeke çeke, gözlerini sile sile ağlıyorlardı. Bu seferki gidişimiz uzun süreli olacak, belki de hiç gelmeyecektik bir daha köyümüze. Öyle de oldu. Annem de ağladı durdu yol boyunda. Gidiyoruz ama bu gidişin bir de kötü gelişi olmasa bari! Millete rezil olmasak, dillerine düşmesek! Annemle benim ilk kez Ankara'ya gidişimiz değildi bu. Daha önce birkaç kez gidip geldik. Yazları köyde, kışları Ankara'daydık. Ama, bu kez ardımıza bakma-

dan gidiyorduk artık. Bizim yerimiz köy değil, Ankara'ydı. Osman Ağabeyimin yanı.

Yolda, Hadim'de, entarimi çıkarttırıyor Hasan Ağabeyim. Pazardan alıp geldiği pantolonla gömleği giydiriyor bana. Hadim sokaklarındaki yaşıtım çocukların entari giymediğini görünce Hasan Ağabeyim, bana, Hadim pazarından pantolon, gömlek almak için kamyonu eylemiş bir süre. Utanmış demek ki kızlar gibi entari giymemden. Ankara'da entari giymiyordum ki, ceket pantolonum vardı. Köy çocuklarına kim pantolon, gömlek, ayakkabı alacaktı köyde? Üstelik hangi parayla? Kız erkek aynı biçimde giydirilir, sokağa salıverilirdi. Ama, bu kez benim durumum başkaydı. Ne olduğunu bilmediğim, herkesin "başşehir, başşehir" dediği, büyük(!?) bir yere temelli gidiyorduk. Üstelik yaşıtım çocukların hiç binmedikleri kamyonla. Onların belki de hiç göremeyecekleri o büyük şehre göçüyorduk eşyalarımızla birlikte. Ben ağlamıyordum, annemse gözyaşlarını tutamıyordu. Ankara'da hep entarisiz dolaşmıştım daha önce. Yine öyle olmalıydı ve öyle oldu. Hadim'de çıkardığım entari benim için köye olan bağlantımın son noktasını oluşturuyordu. O da, orada kaldı, Hadim'de. Kamyonun şoför mahallinde annem, ben ve Hasan Ağabeyim. Arkada yatağımız, yorganımız ve kışlık yiyeceğimiz: Un, bulgur, pekmez, patates, hoşaflık meyve kuruları.

Eğiste Deresi'nden kazasız belasız geçip geldik Ankara'ya. Uzun bir yolculuk yapmış olmalıyız eğer Konya'da bir akrabamızda bir gece yatmadıysak. Evet, sözcüğün ger-

çek anlamıyla Ankara'ya göçmüş olduk böylece. Göçebeliğimizin ve geleceğimizin belirsizliği, böylece sona erdi.

Osman Ağabeyimin 1954 yılında 22 sayı çıkardığı *Hadim* gazetesin 2. sayısında "Otobüs derdi" başlıklı bir yazısı yayımlanmış. Konya'dan Hadim'e otobüs seferlerinin olmamasına ve bunun yarattığı sıkıntılara değiniyor yazısında:

"Konya'dan Hadim'e gitmek bir külfet; sebebi mi diyeceksiniz? Bir otobüs bulunamayışı. Buna mukabil yük kamyonlarının bu vazifeyi görmesidir.

"Garaja gidersiniz, orda gözünüze bir levha çarpar. 'Hadim'e saat onda hareket. Hangi saat on beyim, bekle Allah bekle on olur... bir... hâlâ hareket yok. Muavin gelir. 'Otomobilde arıza var, bugün gidemeyeceğiz' der. Herkes biran önce ailesine kavuşmak sevinci içinde, birden bire söylenen bir söz ortada soğuk bir hava yaratır. Bekleyenlerin sabrı tükenir. Meşhur hanların önüne koşar. Yük kamyonları müşteri arar.

"– Haydi hemşehrim, hemen gidiyoruz. Bavulunu getir, kendin Uluırmak caddesine yollan, orda bekle!

"Tozun içinde hayli bekledikten sonra kamyon gelir. Hemen binmek için hücum başlar. Patırtı kütürtüden sonra iyice oturmadan hareket eder. Böylece Hadim'e varıncaya kadar ayakta gidilir."

Kongul-Hadim-Konya hattında da aynı sıkıntı yaşanıyordu mutlaka. Öyle olmasak biz de kamyon yerine otobüse binerdik.

Fotoğraf makinesinin kutusu elimde, Osman Ağabe-

Gültekin ve bir arkadaşı (2.7.1952).

yim fotoğrafımı çekmiş. Bir yaşındaymışım. İlk resmim. "Su Uçtuğu Hatırası" diye yazmış ağabeyim. Fotoğrafın arkasındaki tarih. "2-7-952". Ne güzel bir imge! "Su uçtuğu hatırası". Burası nasıl bir yerdi acaba? Merakla fotoğraf makinesine bakıyorum. Sarışıncayım. Toprağa oturtulmuşum.Yanımda bir çocuk daha var. O, mızıldanıyor sanki, korkmuş olmalı; başka yere bakıyor. Fotoğraf çekenin gölgesi resmin sol yanında gözüküyor. Aynı poz iki kez çekilmiş ya da iki kez basılmış olmalı. Çünkü elimde iki resim var. Aynı gün çekilen bir başka fotoğrafta da çırılçıplağım ve fotoğrafı çekene gülümsüyorum.

Bir başka fotoğraf:

Teyzemin kocası, teyzem ve geliniyle arkada, ben, teyzemin çocukları Mehmet ve Mesude'yle önde, çömelmişiz. Arkada virane evler, çoktan çit olmaktan çıkmış çitler, yı-

Ön sıra soldan sağa: Teyze kızı Mesude, teyze oğlu Mehmet, Gültekin, (1955). Ayaktakiler, soldan sağa: Teyze gelini, teyze, teyze eşi, Gültekin'in annesi Anakız.

kılmak üzere olan duvarlar... Üstümde kareli, kısa kollu bir gömlek var.

Başka bir fotoğraf:

Teyzemin oğlu Fahrettin'le bir eşeğe binmişiz, bir yere gidiyoruz. Ben gülüyorum. Üstümde kısa kollu, aynı kareli gömlek var yine.

Bir gece yanıp kül olan okulumuzun yerine yapılan ye-

Gültekin, teyze oğlu Fahrettin ile birlikte (1955).

Gültekin'in ağabeyleri, Osman ve Hasan (Kemaloğlu Bağı, Eylül 1948).

ni okul... Ağabeylerimi üzüm yerken gösteren fotoğraftaki bağımız...

Tozlu köy yolları.

Babamın mestli, yamalı pantolonlu, fötrlü fotoğrafı...

Babamla Osman ve Hasan Ağabeyimin fotoğrafı... (Babam ortada ev iki oğlunun elinden tutmuş.)

Ve daha pek çok ince, ipek ayrıntılar geride kalıyor; köyde...

Annem yazdan yaza bir süre daha gitti köye. Ben gitmedim. Köyden geldiğinde evimiz pekmez kuru üzüm, meyve, un, bulgur... kokardı. Sonra, neyimiz varsa sattık akrabalara. Böylece annem bir daha köye gitmedi.

Baba, Mehmet Vehbi (Eylül 1948).

Baba, oğulları Osman ve Hasan ile (Eylül 1948).

(Ben, tam yirmi yıl sonra askerlik için gittim köye ve bir gece kaldım, ne olduğunu anlamadan, bir şey de göremeden de dönüp geldim yine Ankara'ya.)

Babam, yapayalnız yatıyor köyün mezarlığında. Mezarı duruyor mu, onu da bilmiyorum. Babamın hayrına yayla yoluna "hayır çeşmesi" yaptırmıştı Osman Ağabeyim. Onun da durup durmadığından hiç haberim yok.

Anne, Anakız Özkan.

Bahçelievler

Ankara'da bir başka semt:

Anıtkabir'in tam arkasında, sırtını yamaca vermiş bir evdeyiz. Ya Samanpazarı'ndan taşındık buraya ya da köyden doğruca bu eve geldik. İyice anımsamıyorum bunu. Bugünkü Akdeniz Caddesi'nin olduğu yerde, o zamanki adıyla "boklu dere"nin kenarında, giriş katında bir ev. Ev karanlık ve küçük. Yerde renkli bir kilimimiz var. Koltuk takımı yok, tahta sedirlerde oturuyoruz. Sırtımız ot minderlere dayıyoruz. Ortada yemek yediğimiz bir masa ve dört sandalye var. Evle ilgili başka bir şey gelmiyor gözümün önüne.

Bu evlerden bu dereye pislik akıyor. Yazları çevreye pis ve ağır bir koku yayılıyordu dereden; bir de önlenmesi mümkün olmayan sivrisinek ordusu her yeri sarıyordu. Dereyi karşıdan karşıya geçmek için cambazlık yapmak gerekiyordu. Köprü yoktu. Koca koca taşları koymuşlardı derenin orasına burasına. Bu taşlara basa basa düşmeden karşıya geçmek de büyük hüner isterdi. Yağmur yağdığında dere yatağına sığmaz, taşardı; hem de öyle böyle değil, bayağı taşardı.

Ayakkabılarımızın altı, daha sonra kadınların giydiği, "apartman topuk"lu ayakkabılar gibi olurdu. Derenin kenarındaki çamur sakız gibi yapışırdı ayakkabılarımıza. Bu çamuru temizlemek öyle zordu ki! Annelerimizin canları çıkardı ayakkabılarımızdan, üstümüzden başımızdan bu yapışkan çamurları temizlemek için. Derenin kanalizasyon kokusu ta odalara, sofralara, yataklara kadar geliyordu; evlerden dışarı çıkmak da bilmiyordu. Burası Beşevler'di, Bahçelievler'in avlusu gibiydi. Pis derenin öte yanı Bahçelievler'di. Bu evler bahçeliydi gerçekten. Beşevler'de gerçekten beş ev mi vardı, yoksa bu bir metafor muydu, bilmiyorum. Ama hâlâ Beşevler olarak geçiyor, oysa ortada ne beş ev kaldı, ne de bahçeli evler.

Bu evde Osman Ağabeyimin bir zehirlenme öyküsü var ki, yüreğimizi ağzımıza getirmişti:

Ağabeyim, bir pazar günü arkadaşlarıyla Çubuk Barajı'na gider. Piknik yaparlar. İçerler. Fakat ağabeyim orada yediklerinden zehirlenir ve hastaneye kaldırılır apar topar. Annemle ben de evde ağabeyimi bekliyoruz. Annem yemeğimizi hazırlamıştı. O gün annemin ne pişirdiğini bugün anımsamamın olanağı yok elbette. Ama sofrayı kurduğumuzu, ağabeyimi beklemeye başladığımızı unutmadım. Çok geç oldu. Annemle ben yemeğimizi yedik. Ağabeyimin yemeğini annem masada bıraktı. Ben uyumuşum. Gece ağabeyimden hiç ses çıkmayınca annem sabaha kadar ağlamış.Nereye, kime başvurabileceğimizi düşünmüş. Ağabeyimin çalıştığı Banknot Matbaası yakındı bize. Sabah olunca oraya gidip sorarız, diye düşününce, rahatlamış.

Gültekin Özkan (Ankara, 1963).

Sabah, annemin de çok sevdiği, benim de saygı gösterdiğim, ağabeyimin en yakın, en samimi arkadaşlarından Hasan Dağlı Ağabey, erkenden kapımızı çaldı. Bizi meraktan kurtardı. 2 gün sonra ağabeyim eve geldiğinde beti benzi iyice solmuştu. Birkaç gün evde kaldı, yattı, dinlendi. Annem ona çorbalar pişirdi. Çabucak iyileşti ve yeniden işe başladı. Osman Ağabeyime bir şey olsaydı, bize köyün yolu gözükecekti yine.

Beşevler'deki bu eve sık sık gazeteci Mustafa Ekmekçi gelirdi. Osman Ağabeyimin en yakın arkadaşlarından biriydi Ekmekçi. Hasan Ağabeyimin de öğretmeniydi. Ek-

mekçi bir ara vekil öğretmen olarak çalışmış ortaokulda, Hadim'de. Hemşehriydik onunla. O, Hadimliydi. Ağabeyimle birlikte *Hadim* gazetesini çıkarmışlardı bir süre, Konya'da. Yerel bir gazeteydi bu ama çok ilgi gördüğünü söylemişti ağabeyim. Halkın desteği büyükmüş gazeteye. Sürdürmedi gazeteciliği, matbaacı oldu. Ama Ekmekçi'nin gazeteciliğe başlaması bu gazeteyle olmuş. Sonra çeşitli gazetelerde çalıştı. En uzun da *Cumhuriyet* gazetesinde. Kendine özgü bir dil ve biçim yarattı. Ülke sorunlarını işlemekten ne bıktı, ne de yıldı özgün anlatımıyla, yürekli tavrıyla.

Ekmekçi bize geldiğinde Ankara'nın lezzetli, küçük patateslerinden haşlardı annem. Haşlanmış patatesleri annem bir tepsiye dökerdi. Tuzla birlikte yer sofrasına koyardı. Bağdaş kurup otururduk tepsinin başına. Sonra ince kabuklu patatesi soyup soyup, tuza bana bana yerdik ellerimiz yana yana. O gün bu gündür haşlanmış küçük patatesleri tuza banıp yemeyi çok severim. Her yiyişimde Ekmekçi'nin de yer aldığı bu güzel fotoğraf gelir gözümün önüne.

Bahçelievler bahçeli evler olmadan önce şu ilanlarla duyurmuş kendisini, sesini:

Bahçelievler!...
"Ankaralı
Yapı Kooperatifine Ortak Ol!
Yapı Kooperatifine Ortak Bul!
Çünkü

Yapı Kooperatifine ortak olmak demek, bugün kiraya verdiğinden aşağı bir taksitle bu kez bir ev sahibi olmak demektir.

Yapı Kooperatifine ortak bulmak demek, senin olacak evi daha ucuza mal etmek demektir."*

Bahçelievler, 1935'te kurulmuş bir kooperatifmiş. İmar planını Alman profesör Hermann Jansen yapmış. Kooperatife ilgi duyan ilk 134 kişi bankaya 100 lira yatırarak üye olmuşlar. Bu ortakların o günkü Ankara bürokrasisine göre dağılımları şöyle olmuş: "Türkiye Ziraat bankası 33, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 9, Türkiye İş Bankası 9, Belediyeler Bankası, 4, Emlâk ve Eytam Bankası 2, Sümerbank 2, Maarif Vekaleti 10, Millî Müdafaa Vekaleti ve Jandarma 11, İktisat vekaleti 9, Maliye Vekaleti 4, Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti 3, Nafia Vekaleti 2, Posta Telgraf Telefon Umum Müdürlüğü 2, İmar Müdürlüğü 2, Hariciye Vekaleti 1, Ziraat vekaleti 1, Kamutay 4, Divanı Muhasebat 1, Devlet Şurası 3, Riyaseti Cumhurkalemi 2, Kızılay 1, Belediye 1 şeklindedir." (s. 51-52) Bunların dışında 5 üst düzey bürokratının eşi ve 7 serbest meslek sahibi ve bir de iş adamı bu genç kooperatife üye olmuşlar. Bunu çok sonra öğreniyorum elbette. Bu bilgiler, Selim İlkin'le İlhan Tekeli'nin birlikte hazırladıkları *Bahçeli Evlerin Öyküsü* (1984) kitabından.

Kurtuluş Savaşı sonrasında giderek kalabalıklaşan başkentin nüfusuna gerektiği yanıt veremez eski Ankara evle-

*) *Hakimiyeti Milliye*, 31.5.1934

ri. *Bahçeli Evlerin Öyküsü* kitabından alıntıladığım şu paragraf da Ankara'nın giderek kalabalıklaşmasını gözler önüne seriyor: "Ankara'nın Başkent ilan edilmesi ile birlikte Ankara'da kronik bir konut sorunu başlamıştır. 1909 salnamesine göre Ankara'da 6518 konut vardı. Bu konut birikimi 1915 yılı büyük yangınıyla önemli ölçüde azalmıştı. Kurtuluş Savaşı öncesinin 25000 nüfuslu kenti de bu nedenle bir ölçüde konut sorunuyla karşı karşıyaydı. 1923'te Ankara'nın başkentliğine karar verildikten sonra nüfusu hızla artarak 1927 sayımında 74000'e, 1935 sayımında ise 122000'e yükseldi. Yaklaşık olarak kentin nüfusu, savaş öncesine göre 1927'de 3 katı, 1935'te ise 5 katı olmuştu." (s. 10) Kentin nüfusu hızla ve katlanarak nasıl da artmış, buna şaşmamak elde değil. 1950'den sonra, hele 60'dan sonra hızlı nüfus artışının önüne geçmek hiç de mümkün olmadı, Kimse buna engel olamadı ne yazık ki.

Şimdi, o "boklu dere"nin olduğu yer, Akdeniz Caddesi. O, eski ve çirkin görüntü yıllardır yok. İyi ki de yok. Bir zamanlar Anıtkabir'in arka tarafındaki bölgenin canına okuyan pis lağım deresinin üstünün kapanmasıyla ayakta kalabilmeyi başarmış eski Bahçelievler'in bazı evlerinin eli yüzü de ortaya çıkmış iyice. Bu caddenin etrafı hoş ve derli toplu bir parka dönüşmüş. Arada biçimsiz, kişiliksiz, beton yığını evler sırıtıp dursa da, tam bir bulvara dönüşmüş Akdeniz Caddesi gidiş gelişli geniş yollarıyla, ağaçlarıyla. Bu bulvarın üstünde gidip geldikçe derenin iki yanında yaşayan insanların çektikleri sıkıntı gözümün önüne geliyor ister istemez. Biz de az sıkıntı çekmedik yağmurda,

karda, kışta, yazda. O günleri nasıl unuturum, nasıl!

Bahçelievler daha bozulmamıştı. O süreç kapıdaydı. Çok geçmeden de paldır küldür bu seçkin semtin hayatına müdahale edecekti inşaat furyası. Bahçelievler, Ankara'nın gözde bir semtiydi o zamanlar da, bugün de öyle ya. Düzgün mimarisini ve özgünlüğünü koruyordu. Arada sivrilen "modern"(!) binaların inşaatına daha vardı.. Ankara o günlere gün sayıyordu neredeyse. Evlerin bahçelerinde bol meyve ağacı vardı. Özellikle dutlarla, eriklerle, elmalarla, armutlarla, güllerle ve çeşitli başka çiçeklerle doluydu bahçeler. Çocuklar elma, kayısı, kiraz, üzüm... çalmaya gidiyordu mevsimi geldiğinde, gül de. Bahçeler bakımlı, düzgündü. Evlerin balkonuna asmalar ağmıştı. Balkondaki asmaladan iri taneli siyah üzüm salkımları sarkardı. İri üzüm salkımları görenin iştahını kabartırdı. Vişne ve kiraz ağacının bolluğu dikkat çekerdi hep. Sonraları kayısı da yaygınlaştı şeftaliyle birlikte. Yediveren güller çok güzeldi ve kokuluydu.

Akşamüstleri, memurlar işlerinden evlerine geldiklerinde, ailecek balkonda oturulur ve çay içilirdi. Ankara'dan başka hiçbir yerde görmedim balkon sefası sürdüren insanları. Daha sonra balkonlar kömürlüğe ya da depoya, ardiyeye dönüştü. Atmaya kıyılamayan, kullanılmayan ne kadar gereksiz şey varsa balkonlara doldurulur oldu. Öyle bir görgüsüzlük, zevksizlik örnekleri sergilendi ki balkonlarda, akşamüstlerinin serinliğinde kimse balkona çıkıp da çay içemez oldu.

Atatürk'ün naaşı İstanbul'dan Ankara taşınmadan ön-

ce burada rasat istasyonu varmış. Onun için bu tepeye Rasattepe deniyormuş eskiden. Anıtkabir'in olduğu yerde tarihi kalıntılar da varmış. Arkeolojik kazılarda bulunanlar Anadolu medeniyetleri Müzesine götürülmüş. 1944'te Anıtkabir'in yapımına başlanmış. İnşaat uzun sürmüş. Şimdi Anıtkabir'in pek çok ayrıntısına girmeme gerek yok.

Anıtkabir'in arkasındaki ağaçlıklı yer tel örgülüydü. Tüm Anıtkabir tel örgüyle çevriliydi doğal olarak, korumak için Ata'yı. Bugünkü gibi sıkı korunaklı değildi çeşitli ağaçlarla, çiçeklerle kaplı bahçe. Belki o zamanlar günümüzdeki anarşinin, tehlikenin olmamasından kaynaklanıyordu bu. Anıtkabir'deki bu ağaçlıklı yerin adı, Barış Parkı olarak bilinir. Adını hiç duymadığımız ağaçlarla, çiçeklerle bezeli bu bahçenin Japon elmaları çok ünlüydü. 104 ayrı ülkeden getirilen, çoğu armağan edilen, 48 bin 500 ender bulunan bitkinin olduğu söylenirdi burada. Hangi bitkinin hangi ülkeye ait olduğunu o zaman ne bilecektik! Belki de ağaçların, süs bitkilerinin, çiçeklerin künyeleriyle birlikte geldiği ülkenin adı da yazıyordu bir yerlerde. O zamanlar bunların biz çocuklar için ne önemi olabilirdi ki! Bizim derdimiz, bu gözde bahçedeki küçük Japon elmalarını yürütmekti, açıkçası çalmaktı. Tel örgülerin arasından geçip koynumuza Japon elması dolduruyorduk korku içinde. Çok ilerde silahlı askerler dolaşıyor olurdu. Bizi görmüyorlardı ağaçların altında. Bir asker görecek ve bizi öldürecek diye de ödümüz kopardı. Bu öyle tatlı bir hırsızlıktı ki, anlatılamaz! O günkü Japon elmalarının tadını yediğim onca elmada hiç bulamadım. Güllerin kokusu da

öyleydi, benzersiz. Bahçelievler'in hiçbir bahçesinde böyle kokan ve böyle kocaman, renkli gül bulmanın olanağı yoktu. Bunu en iyi biz çocuklar biliyorduk çünkü. İri taneli, kokulu üzümlerin tadını betimlemenin olanağı yok!

Bahçelievler, Mebbusevleri, Subayevleri, Saraçoğlu Mahallesi, Yenimahalle... gibi özgün mimarisi olan yapılar, semtler de Ankara'ya ayrı bir özellik katıyordu. Birinci Meclis zaten başlı başına tarihti. Zaman zaman okulla oraya götürülürdü öğrenciler ve cumhuriyetimizin kuruluşunun öyküsü anlatılırdı küçüklere. Tahta sıralarda oturmuş milletvekillerinin halini gözümüzün önüne getirmeye çalışırdık, ama bu olanaksızdı elbette. İtişip kakışmadan bir şey göremezdik çoğunluk. Atatürk, buradaki milletvekilleriyle sıkı bir mücadele vermişti ve ülkemizi başka ülkelerin "manda"sı olmaktan kurtarmıştı. Bu "manda" sözcüğünü de anlayamazdık. Bizim bildiğimiz manda, "Gevişgetirenlerden, sığıra benzemekle birlikte ondan daha iri ve güçlü, kara renkli, uzun seyrek kıllı, gücünden, sütünden, derisinden vb. yararlanılan bir hayvan"dı. Sözcüğün ikinci anlamı ise siyasi bir konumu içeriyordu. "Birinci Dünya savaşı sonrası, siyasal ve ekonomik gücü yeterli olmayan ya da bunları yeterince kullanmasını beceremeyen, kendi kendini yönetemeyen kimi ülkeleri yeterli bir düzeye eriştirip bağımsızlığına kavuşturmak üzere, o zamanki birleşmiş uluslar örgütü adına yönetmek için bir büyük devlete verilen vekillik, yetki." Bu geniş kavramı kavramamız elbette hiç de kolay değildi. Çünkü biz bu sözcüğü hiç kullanmıyorduk oyun oynarken. Sonra, Atatürk, her biri dev-

rim niteliğindeki reformları hayata geçirmişti. Ama o zamanlar devrimin, reformların ne olduğunu nereden bilecektik ki! Kılık-kıyafet, saat, ölçü, tatil gününün cumadan pazara alınması... da bizim için fazla bir şey ifade etmiyordu. Bunları kavramamız için büyümemiz gerekiyordu. Büyümek için de zamana gereksinmemiz vardı.

1923'te Ankara başkent olduğunda, elbette tam bir kasaba görünümündedir o günkü fotoğraflara baktığımızda. Ankara, Kale içine ve eteklerine sığınmış görünüyor kalabalık olmayan nüfusuyla. Buralar sanayi öncesi dönemlerin koşullarına göre düzenlendiğinden altyapısızdır ve yollar at arabalarına göre yapılmıştır. Ankara, ahşap ya da kerpiçten yapılmış , iç avlulu, bir-iki katlı evlerden oluşuyordu. Kale ve istasyon arasında bugünkü Ulus Kavşağı'nda bulunan Meclis binası yeni yapılardan biridir o zamanlar. Burada, kentin tek oteli Taşhan varmış. Bölgenin ticaret merkezi Kale eteklerindeki Samanpazarı-Anafartalar güzergâhında odaklanmış. Bu merkez uzun bir süre ününü korumuş.

Burası, yani bu merkezi çevre köylerden gelen yerli üreticinin ürünleri beslermiş. Kale-Meclis-İstasyon hattındaki köylerin ürünleri pazarlarda alıcı karşısına çıkarmış eskiden, çok eskiden. Bugün kentin yerleşik ve tercih edilen seçkin semtleri haline gelen Etlik, Solfasol, Kalaba, Aktepe... bir zamanlar Ankara'nın köyleriymiş. Daha sonra nüfus arttıkça Kale civarındaki konut yığılması Samanpazarı üzerinden Hamamönü'ne ve Cebeci'ye doğru yayılmaya başlamış. Bu bölgeye de hızla eski Ankara evlerinden

yapılmış. Sonra bu evleri de yıkıp yerine abuk sabuk binalar diktiler artan nüfusun gereksinimini karşılamak için. Kavaklıdere ve Atatürk'ün konutunun yer aldığı Çankaya bölgesinin beonarme binalarla donatılmasına daha vardır. Burası bağlık bahçeliktir, üstelik diktir, kerpiçten bağ evleriyle kaplıdır. O günkü görüntüleri bugün kim gözünün önüne getirebilir, usunda canlandırabilir. Artık öyle yerler kalmadı büyük kentlerde.

Giderek Ulus Meydanı'nı Samanpazar'na bağlayan Anafartalar Caddesi ve Samanpazarı'ndan Kale'ye çıkan yollar, perakende ticaretin yoğunlaştığı alanlar olarak tarihe geçmiştir. Orta ölçekli işletmeler ve aile işletmeleri yok oldu. Geleneksel mesleklerin ancak fotoğrafları kaldı, o da kaldıysa. Eski Adliye binasının etrafında ise "yazıhane" dediğimiz, çeşitli meslek gruplarının köhne, karanlık büroları oluşmuş zamanla.

Gelir düzeyi yüksek kesim de Kızılay çevresinde toplanmaya başlamış giderek. Ulus'taki dükkânlara göre daha lüks mallar Kızılay ve Atatürk Bulvarı boyunca açılan mağazalarda satılmaya başlanmış. Bakanlıklar'ın Kızılay'a yakın olması, bu bölgenin hızla kalkınmasına neden olmuş. Sendikalar, yabancı ve yerli şirket temsilcileri, İstanbul gazetelerinin Ankara büroları, mimarlık-mühendislik büroları, avukatların yazıhaneleri hep Kızılay civarında toplanmış. Bu bölge, böylece seçkin bir semt haline gelmiş Ulus'tan farklı olarak.

Ulus, dar gelirlerin alışveriş merkezi olmayı hep sürdürmüştür. Ayrıca çeşitli bankaların şubeleri, yerli ve ya-

bancı seyahat acenteleri, kitapçılar, gözde pastane ve lokantalar, meyhaneler, doktorlar, reklam şirketleri, sigortacıların büroları ve daha pek çok gelir düzeyi yüksek meslek gurubunun temsilcileri bu bölgede, yani Kızılay ve civarında yoğunlaşmış Ankara'nın gelişim sürecinde. Ankara, Ulus'u bırakıp bir kenara, alıp başına başka yönlere doğru gitmiştir gidebildiği kadar. Ulus, hep çekirdek olarak kalmış, ama öteki semtler de onun etrafında bir daire çizmiş gibi gelişmiştir.

Kızılay merkezli farklı kesimin yerleşme alanı Kurtuluş ve Cebeci yönünde Siyasal Bilgiler ve Hukuk fakültesine doğru da uzanır. Ziya Gökalp Caddesi'nin bir uzantısı olarak. Kurtuluş semti eğitim odaklı bir yer haline gelmiştir fakülteler nedeniyle. Siyasal Bilgiler, Hukuk ve Eğitim Fakülteleri bu bölgenin en dinamik yapısını oluşturmaktadır. Daha sonra buraya güzel de bir park açılır adını semtten alan; Kurtuluş Parkı. Hacettepe de Kurtuluş semtinin karşısında Cebeci'ye doğru yayılarak gelişir bu park. Bunun karşısında da Maltepe çıkar karşımıza daha ötede. Burada da kısaca oturduk. Ticaretten çok yerleşim bölgesi olarak gelişmiştir bu semt. Maltepe Camii, buranın farklı bir merkez olmasını sağlamıştır. Kocatepe Camii açılana kadar önemli cenazeler buradan kaldırıldı hep. Trafik burada sık sık tıkanırdı cenazeler nedeniyle. Bu camiinin arkası ucuz malların satıldığı barakamsı dükkânlarla sarılmıştı. Pazartesi kurulan semt pazarıyla iç içe olan bu dükkânlar sonunda temizlendi. Ayrıca buradaki Maltepe sebze pazarı da Ankara'nın özgün pazarlarından biridir.

Ankara'nın güneyinde yer alan Kızılay, Kavaklıdere, Ayrancı, Gazi Osman Paşa, Çankaya gibi yerleşim bölgeleri, semtler, üst-orta ve üst gelir gruplarının tercih ettiği yerler olarak kabul görmüştür. Bu mahalleler de, özellikle Çankaya'nın arka tarafları, Or-An Sitesi'nin çevresi akılalmaz bir hızla gecekondularla çepeçevre sarıldı. Bunu herkes gördü ve kimse de bu kötü gelişmeye dur demedi, diyemedi nedense. Hangi kent olursa olsun seçkin semtleri, bölgeleri, mekânları bir süre sonra Anadolu'nun hücumuna uğradı ve kültürel yapıyla birlikte teknik altyapı da yetersiz kaldı. Neredeyse çöktü. Başlarda Belediye hizmetleri aksadı. Sonra da, böyle yerler, oy hesabı yüzünden yere göğe konulmaz oldu. Bir süre sonra buralar oy deposu haline geldiği için belediyelerce sürekli kollandı ve korundular.

Gelir dağılımına göre düşünüldüğünde orta gelir grupları Bahçelievler, Anıttepe, Yücetepe, Küçükesat, Yenimahalle, Keçiören, Aydınlıkevler, Cebeci, Etlik, Seyranbağları mahallelerini tercih ediyorlardı. Daha alt gelir gruplarından Ankaralılar ise büyük ölçüde kenti çepeçevre saran gecekondu semtlerinde yaşamaktaydırlar. Bu gecekondular artık bölgesel özellikler taşıyordu: Erzurum, Sivas, Malatya Mahallesi gibi.

1960'lardan sonra toplumun boğazına sarılan arabesk kültür ve yeni yaşam biçiminin ortaya koyduğu davranışlar da ayrıca ayrıntılı ele alınıp incelenmek zorunda sosyologlar tarafından.

1980'li yıllarda artan ve Özal döneminde yükselişe geçen umutsuz, politikasız, plansız programsız, "geçmişsiz

ve geleceksiz" yığınların, günü gününe yaşayan, hep acele köşeyi dönmek isteyen, "kırla kent arasına sıkışıp kalmış insanların" kullandığı bir dil de doğmuş buralarda.

Bu dil "Yalnızca varoşa ait değil, iletişim araçlarının çoğalmasıyla medyanın her tarafında mantar gibi türeyen sanatçı(!), magazinci, politikacı, vatandaş, mafya, erkek, bağyan, zengin, gariban tiplemelerinin topluma hediye ettikleri bir dil."*

Ankara, İstanbul'a ve Bursa'ya göre büyük bir sanayi kenti değildir. Yine de kendi ölçeğinde, kendine özgü sanayi ile de haşır neşirdir başkentimiz. Ulus ve civarı sanayi merkezi sayılır. Yeni sanayi Bölgesi, İskitler Caddesi'ni sağlı-sollu saran Büyük Sanayi Bölgesi ve Ata Sanayi Bölgesi, kent için çok önemli iki bölgedir.. Daha kuzeyde ve yine İskitler Caddesi üzerinde yer alan Demir Sanayi Bölgesi'ni de unutmamak gerekiyor. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'yla demiryolu arasında dar bir alanı işgal eden Maltepe Sanayi Bölgesi de Ankara için yaşamsal önem taşıyor. Bir de Samsun yolu üstündeki Marangozlar Sitesi de, yani Siteler diye anılan bölge, kentin can damarlarından birini oluşturuyor.

Taşımacılık sektörünün büroları ve araçları da bu bölgeleri mekân tutmuştur.

Bu sanayi bölgelerinin etrafında da küçük ölçekli işletmeler yer almış, onları da yeni gecekondular izlemiştir. Kent gelişirken, büyürken bir yandan da mimari olarak

*) Levent Tülek, *Lumpen Sözlüğü*, s.5-6

bozulmuştur. Bu da herkesin gözü önünde olmuştur hiçbir karşı çıkış yaşanmadan.

Siteler'de üretilen mobilyaların ünü, evet ünü, giderek Avrupa'da da duyulmuştur. Mobilya Fuarları'nda Türk girişimcilerin mobilyaları ilgi görüyor. Türkiye'den Almanya'ya TIR'larla mobilyalar taşınıyor durmadan.

Ankara'nın Çimento Fabrikası, Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Bira fabrikası; öteki işletmeler, Makine Kimya Endüstrisi, Maltepe'deki EGO Elektrik ve Gaz Fabrikası da önemli kuruluşlar olarak kente artı puan kazandırmayı sürdürüyorlar.

Kentin nüfusunun artmasıyla birlikte, kent can havliyle kendini dışarı atmaya başladı. Örneğin nerelere?

Akara-İstanbul yolu civarı hem gecekondulaşmış, hem de işletmeler zinciri oluşmuştur burada. Büyük alışveriş yerlerinden tamirhanelere, blok apartmanlardan büyük benzin istasyonlarına doğru sürekli bir yapılaşmayı her an gözlemlemek olasıdır.

Ankara-Esenboğa, yani Havaalanı yolu da işletme ağıyla ve gecekondularla dolup taşmıştır. Son yıllarda buralara belediye toplu konutlar yapmaya başlamış ve buraların çirkin görünümünü çağdaş bir biçim vermeye çalışılmaktadır. Her Ankara'ya gidişimde gördüğüm, havaalanıyla kenti bağlayan bu yolun etrafındaki çarpıklığın, çirkinliğin yöneticilerin, belediyenin gözüne nasıl batmadığına hep şaşıp kalmışımdır.

Ankara-Samsun yolu da çirkin yapılaşmadan ve gecekondulaşmadan yeterince nasibini almıştır.

Ankara-Konya yolu üstünde yeni ve modern mahalleler yapılmaya başlandığını çok duydum. Buraları Ankara'nın en gözde yerleşim alanları olduğunu söylüyor tanıdıklarım, dostlarım.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin, Balgat'ın arka tarafları da hızlı yapılaşmadan payını alan yerlerdir.

Ankara, büyümeyi sürdürüyor.

Ankara çevre yolları ağıyla da bir başka kent oldu sanki. Eskinin sıcak, samimi Ankara'sı, belki de çok gerekli, çevre yolu trafiğiyle içinden çıkılmaz bir kent izlenimi veriyor bana. Bazı semtlere ulaşmaya nasıl gidileceğini bilemiyorum. Araba kullanmaya korkuyorum Ankara'da. Bir de hangi otobüs, hangi dolmuş nereye gider, onu da bilmiyorum.

Eskileri ara ki yerinde bulasın!

Ankara'nın her yeri göbek olmuş, bu ne kadar gerekli bilmiyorum ama, kentin boğazı daralmış gibi geliyor buralara bakınca. İşlemeyen alt-üst geçitler ağı da ayrıca baş ağrıtıcı. Kirli camlar, bozuk merdivenler, boyası çıkmış demir aksam, kırık camlar... Gördüklerim bunlar. Kavşaklar... olur olmadık yere kavşak yapmışlar ve en çok kaza da buralarda oluyormuş nedense.

Kızılay'daki elektrik direklerine monte edilen demir saksılar, süs olmaktan çok tam bir yük ve çirkinlik örneği bana göre. Çiçekler sulanamadığı için çabucak kurumuş ve boş demir saksılar yazgılarına terk edilmiş durumda. Bu anlamsız saksıların geleceği ne olacak acaba?

Bir de, Ankara'yı saran o garip yeşil renk, çıldırtıyor

beni. İslam'ın rengi böyle mi gerçekten? Dinimiz için düşünülen bu kadar çirkin bir renk olamaz, olmaz öyle şey! Belediye otobüsleri de aynı çirkin renge bürünmüş. Sanki türbanlı bir kadın gibi bu otobüsler. Ankara'yı güzelleştirmek adına, ne kadar zevksizlik, çirkinlik varsa, elbirliğiyle adım adım gerçekleştirdiler ve bu çalışmalarını da yılmadan sürdürüyorlar.

Bir zamanlar belediye başkanı Ali Dinçer'in Ruslarla anlaşarak, onlara meyve-sebze vererek, Ankara metrosu girişimini Adalet Partili belediye başkanı engellemişti. O zamanki Kızılay Binası'nın önünde açılan metro çukuru da hızla kapatılmıştı. Ruslarla yapılan anlaşma da hızla iptal edilmişti. Yıllar sonra, Ankara'ya metronun gerekli olduğu anlaşılınca, bu kez dinci belediye başkanı kolları sıvamak zorunda kaldı. Bu konuda da pek çok şaibe, dedikodu ve mahkeme dosyası dillerde dolaşıyor rüşvet ve ihaleye fesat karıştırmak gibi konularda. Ankara'nın susuzluğunun sorumluluğuna bile sahip çıkmadılar.

Ağabeyim, dedim ya Beşevler'deki banknot matbaasında çalışıyordu. Paramızın basılışını denetliyordu. Sık sık ya boya, ya kâğıt alımı için Viyana'ya, Roma'ya, Londra'ya gidiyordu, kısa süreliğine. Kâğıt paralar yurtdışında basılıyordu o zamanlar. Matbaa mühendisliği eğitimini, devlet bursuyla, Almanya'da gördüğü için, Almanca biliyordu. İş gezilerden sonra ağabeyimin yemek masasında geceler boyu rapor hazırlayışını, uykusuz kalışlarını hiç unutamıyorum.

Bir de bir kış günü turfanda donmuş kiraz getirişini.

Gültekin ile annesi (Bahçelievler, 1963).

Yengem yeğenim Özlem'e hamileydi ve ağabeyim yine yurtdışındaydı. Hangi ülkede olduğunu şimdi anımsamıyorum. Kıştı. Yengemin aş erdiği meyveyi o zamanlar Ankara'da bulmanın olanağı yoktu. Yaz meyvesini kışın nerede bulacaktınız ki? Nasıl haberleşildi bilmiyorum ama ağabeyime haber verildi bir biçimde (belki de telefonla) ve gelirken, bir paket kiraz getirdi Osman ağabeyim. Yengem kiraz yerken, Ankara'ya da lapa lapa kar yağıyordu. Bu olay yakın çevremizde uzun süre konuşuldu ve kirazın

buzlukta saklanmasına pek çok kişi akıl erdiremedi. O zamanlar buzdolapları bile her evde yoktu. Televizyon sözcüğü daha yeni yeni dilimize girmeye başlamıştı. Radyodan da her şey duyulmuyordu zaten.

Sonra, Beşevler'den tam Alpaslan İlkokulu'nun karşına taşındık. Evimiz 3. kattaydı ve okulun bahçesine bakıyordu oturma odamızın pencereleri, karşıda da Anıtkabir görünüyordu. Balkonumuz da vardı. Evimiz, 3 oda bir salondu. Ankara evlerinin hepsi böyleydi bir zamanlar: 3 oda bir salon! Annemle ben aynı odada yatıyordum. Kocaman bir Telefunken marka radyomuz bile vardı. Banyomuz ferahtı. Henüz alafranga tuvaletler kullanılmıyordu. Mutfağımız daha geniş ve ferahtı. Sanıyorum yine gazocağı kullanıyorduk mutfakta. (Belki de küçük tüpler yavaş yavaş günlük yaşamımıza girmiş de olabilir.) Yemek masamız kareli muşambayla kaplıydı ve herkesin tabağı, kaşık çatalı ayrıydı. Annem, komşularımızla birlikte haftada bir, evimize pek uzak olmayan, pazara giderdi. Ben de anneme aldığı eşyaları taşımada yardım ederdim. O gün bu gündür pazara gitmeyi, sebze meyve almayı hep sevmişimdir.

Akdeniz Caddesi daha yapılmamıştı, yani "boklu" derenin üstü kapanmamıştı. Kapatılacağı söylenip duruyordu ama eyleme geçen yoktu. Yaz ayları balkonda oturmamızın olanağı yoktu kokudan ve sivrisinekten.

Bu evde bir fotoğrafım var annemle: Salonda. Radyonun yanında. Annemin koluna girmişim. Annem sağ kolunu beline doğru bükmüş. Sıkıldığım belli, kendimi kasmış, hafif sağa kaykılmışım. Gömleğim bembeyaz. Kravat

takmışım. Belimde de bir kemer var. Pantolonum da kumaş. O zamanlar Amerikan jeansleri daha ortalığı kasıp kavurmuyordu herhalde. Ağabeyim çömelmiş fotoğraf çekerken, bakışlarımız ona dönük ve yere doğru.

Annemim üç düğmeli pazen elbisesi diz kapağının biraz aşağısına kadar uzanıyor. Yüzünden ne düşündüğü hiç belli olmuyor. Sanki biraz sıkılmış gibi. Oğlunun hatırına katlanmış gibi bir ifade yok mu yüzünde? Belki de yalnızca bu var bakışlarında. Annem hiç kilolu olmadı, bu fotoğrafta da düzgün gövdesi hemen belli oluyor. Ayağında da ponponlu terlikleri var.

Ben, annemin omuzlarını biraz geçmişim. Tam boy atma dönemim ne de olsa.

Annemin adı Anakız'dı köyde. Ankara'da, ne zaman "Emineanım" oldu, bilmiyorum. Bu adı kim verdi anneme, bunu soracak kimsem yok bugün. Ama, mahallenin "Emineanım" Teyzesiydi benim annem. Köyden kente göçenlerde değişiklik kendini pek çok alanda gösteriyordu ama annemde ad değişikliğiyle oldu bu işlem. Annem, köyü eski bir hırka gibi çıkarıp attı üstünden yüreğinden koparamadıysa da. Pek fazla da konuşmadı köyden. Köye özlem duydu mu, onu da bilmiyorum.

Ben, ilkokul ikinci sınıfı köyde okumuştum. Hem de iki kez. Yani ikinci sınıfta kaldım. Sınıfta kalış nedenimi bilmiyorum. Köydeki karnelerime ulaşma şansım da yok artık. Bir "müfettiş" sözcüğünü anımsıyorum o yıllara doğru belleğim beni götürdüğünde, sonra da kara tahtanın

önünde korkudan titreyen küçücük Gültekin'i. Müfettişin sorduğu bir şeyi bilememiş olmalıyım. Sınıfta kalma gerekçem de o bilemediğim şey olmalı. Ama neydi o bilemediğim şey, işte onu bir türlü anımsayamıyorum. Bir köy çocuğunu ikinci sınıfta bırakacak kadar eğitimden habersiz bir müfettiş olduğu ortadaydı bu adamın! Acaba hiç mi vicdanı sızlamadı beni sınıfta bırakırken?

Sanmam.

Vicdanı sızlasaydı beni sınıfta bırakmazdı çünkü.

Üçüncü sınıfı Ankara'da okuyacaktım.

Okul açılana kadar mahalleden pek çok arkadaş edindim. Durmadan misket oynuyoruz. Bakkallar durmadan renkli bilye getiriyordu, torba torba. Pazarın yanındaki bakkalı işletenin oğluyla arkadaşlığımı hiç anımsamıyorum. Belki de arkadaştık da ben unuttum. Mahalledeki öteki çocukları da anımsanmıyorum şimdi. Ama misket oynadığımızı çok iyi anımsıyorum. Yıllar sonra, Ayvalık'ta, aynı sitede komşum. Ender'le Ankara'dan, aynı semtten tanıyormuşuz da, haberimiz yokmuş. Birbirimize Ankara yıllarımızı, oturduğumuz mahalleleri anlatırken, pazarın köşesindeki bakkalın onun babası olduğu ortaya çıkıyor. Tarihler, yerler... çakışıyor, birlikte büyüdüğümüz ortaya çıkıyor. Hepsi belleğimizden silinip gitmiş oysa. Ender'le bazen o günleri konuşuyoruz ama bende ona ilişkin hiçbir iz yok; onda da bana ilişkin bir görüntü bulunamıyor. Ama, aynı zamanda, aynı yerdeyiz, orası da onların pazarın köşesindeki bakkal dükkânı ve bisikletçi de aynı. O da

aynı bisikletçide 25 kuruşa kiraladığı bisikletlerde öğrenmiş bisiklete binmesini. Onun babasının bakkalından ben de çok bilye almışım.

3. Cadde'deki pazarda bir bisikletçi vardı gerçekten. 25 Kuruşa bindiriyordu bisiklete, pazar yerinde, pazarın kurulmadığı zamanlarda. Bozuk bisikletleri tamir de ederdi bu bisikletçi. Kaç tur attırıyordu ya da kaç dakika binilebiliyordu bisiklete, şimdi anımsamıyorum. Benim hiç bisikletim olmadı. Ama 25 Kuruşa çok bisiklete bindim. Harçlığımı bisiklet öğrenmeye ve misketlere yatırdım uzun bir süre. Kente alışmam da böyle oldu. Kolayca uyum sağladım ortama. Zaten Ankara'ya daha önce de kaç kez gelmiştik ve büyük kentin ne demek olduğunu, ne anlama geldiğini biliyordum artık. Köyü çoktan unutup gitmiştim bile.

Benim, bisiklet gibi kızağım da olmadı hiç. Bisikletli ve kızaklı çocuklara hep imrenmişimdir. O çocukları kıskandığımı söylemem de bir sakınca yok. Sonra alıştım başkalarında olan şeylerin bende olmamasına. Kendimi başkalarını kıskanmamaya da alıştırdım. Hep kendi koşullarıma, konumuma göre hareket etmeyi çok erkenden öğrendim.

Okul çantalarımızı kızak yerine geçiyordu o zaman. Pazara giden yolda hafif bir yokuş vardı. İşte oradan kayardık kar yağdığında, yollar buz tuttuğunda. Kızağı olan çocuk da çok azdı. Çocuğuna kızak ailecek kaç aile vardı ki mahallemizde! Gelir dağılımında büyük uçurumlar yaşanmıyordu daha. Özal daha ortalıkta vyoktu ve orta sınıf çökertilmemişti henüz. Gerçi Demokrat Parti "her mahallede

bir milyoner" yaratacağını iddia etmişti ama onlar bu amaçlarını gerçekleştiremeden soluğu Yassıada'da almışlardı. Babaların çoğu çocuklarına kızak da bisiklet de alamadı. Benim babam yoktu, onların babaları vardı ve yine de bisikletleri, kızakları olmuyordu işte.

Bisikletin hızla Türkiye'de yayıldığı yıllardı o yıllar. Renkli, albenili, fiyakalı bisikletleri her çocuk isterdi. Erkek çocuklar sünnet olurken alınırdı bisiklet. Ya sünnete gelen paralarla ya da sünnet için biriktirilen paralarla. Bisiklet sürecek yol ve ortam da yoktu ama, her yerde göz alıcı bisikletler satılıyordu. Çocukların içi gidiyordu bisiklet için. Ve çocuklar üzerinden tüketim toplumu yaratma düşleri 1960'dan sonra başladı, giderek hızlandı. Bugün ise başa çıkılamaz hala geldi bu tüketim çılgınlığıyla.

Kızların bisiklete binmesi çok sonradır. Onlara da bebekler uygun görülüyordu. Konuşan bebekler, gözünü açıp kapatan bebekler, tam teşekkülü bir mutfağın minyatür hali de kızlar için pazara sürülmüştü. Böylece kızlar evde, oğlanlar da dışarıda oynuyordu. Caddede sek sek, ip atlama, saklambaç, yakantop gibi oyunları kızlarla birlikte oynadığımız da oluyordu.

27 Mayıs 1960'ın bir gün öncesi. Havanın nasıl olduğunu bilmiyorum. Siyasi ortamın gergin olduğunu ağabeyim söylüyordu. Gergin siyasi ortamın ne anlama geldiğini dokuz yaşındaki bir çocuğun kavramasının olanağı yoktu elbette. Ağabeyimin evimize gelen arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalardan kulağıma çarpan şeyler hep siyasi ortama ilişkindi. Başka bir şey konuşulmuyordu evlerde. Mi-

safirliğe gittiğimiz evlerde de aynı konulara dalıp gidiyordu büyükler.

26 Mayıs 1960 gecesi radyoyu ağabeyim nasıl açtı ve biz balkona nasıl çıktık, bilmiyorum. Evlerde, o zamanlar telefon yoktu. Doğal olarak bizim de telefonumuz yoktu. Darbeyi ya komşumuz haber verdi ya da atılan silah seslerinden öğrendik. Anımsamıyorum şimdi. Mahallemizdeki evlerin tümünün ışıkları yanıyordu. Balkona çıkanlar bile vardı. Balkondan iyice duyuluyordu silah sesleri. Radyoda marşlar çalınıyordu. Sokağa çıkma yasağı hemen uygulamaya sokulmuştu. Radyodan durmadan bildiriler okunuyordu. Ağabeyimin bir kulağı bu bildirilerdeydi. Annemle ben korku içindeydik. Ben bir şey anlamıyordum ama annem de hiçbir şey anlamıyordu bu olanlardan; "başımıza gelenlerden." Annnem, korku içinde ağlıyordu bizim de başımıza bir şey gelecek diye. Ağabeyim kısa kısa açıklamalarda bulunuyordu ama onun korktuğu falan yoktu. Yüzü gülüyordu. Silah sesleri onda bir tedirginlik yaratmamıştı. Radyodan duyduklarından da hiç korkmuyordu. Sonraları anlıyorum ki, Demokrat Parti'ye karşıydı ağabeyim. Askeri harekâtı onaylıyor ve yapılanı doğru buluyordu ülkemizin tıkanan siyasetinin önünün açılması için. Özgürlük ve demokrasi adına gerekli bir şey yapılmıştı. Buna, yani olanlara ülkenin demokrat, aydın insanları seviniyordu.

Günlerce ağabeyim arkadaşlarıyla 27 Mayıs'ı konuştu, tartıştı. Gazetelerde yazılanları, radyodan dinlediklerini yorumladılar. Büyüdüğümde, yıllar sonra o günlerde ne

olup bittiğini anlıyorum ve kulaklarımdan hiç gitmiyor silah sesleri, radyodaki konuşmalar, kaygılı yüzlerin görüntüsü, gazetelerdeki iri puntolu başlıklar, çerçeve içine alınmış önemli haberler.

Radyo konuşmalarını yapan albayın Alpaslan Türkeş olduğunu yıllarca sonra öğreniyorum. 1968 Kuşağı bütün dünyada devrim rüzgârları estirirken, dağlara komando kampları kurarak ülkücü kesimi besleyenin ve onları devrimci avına çıkaranın aynı albay olduğunu da öğreniyorum onca acıya, ölüme, gözyaşına neden olan.

Büyünce anlıyorum askeri darbe ile Demokrat Parti'nin iktidarına neden son verildiğini.

Darbeci subaylar Milli Birlik Komitesi adı altında örgütleniyorlar. Ülkeyi düzlüğe çıkarma savaşımı üç idam ve pek çok insanın tutuklanmasıyla sonuçlanıyor. Bu olayın üstünden yıllar geçmesine karşın Demokrat Parti'nin devamı olduğunu savlayanlar iktidar oldu ve ülkeyi hiç mi hiç ileri götüremediler. İşte o günlerde bir başka şey anımsıyorum ülkeyi ayağa kaldıran: "Alyans Evler" olayını, o günleri yaşayanlar mutlaka anımsıyordur: "devlet hazinesindeki altın stokunu takviye etmek" için Silahlı Kuvvetler mensuplarıyla ailelerinin öncülük ettiği ciddi bir kampanya başlatılmıştı ülkemizi düze çıkarmak için. Ülkemizi sıkıntılardan, bunalımlardan kurtarmak için bu tür epeyce girişim oldu halkın özveriyle katıldı ve elinde avucunda ne varsa vermeye hazır olduğu, ama ne hikmetse yurdumuz bir türlü kalkınamadı, istenilen düzlüğe ve refaha kovuşamadı. Bu tür kampanyalar, etkinlikler de fiyaskoyla sonuç-

landı. Aileler, özellikle kadınlar, parmaklarındaki alyans yüzükleri hazineye bağışladılar. Maaşlarını hazineye bırakanların yanında esnafın fiyatları aşağı çektiği de gözleniyordu. Alyansların karşılığında Milli Birlik Komitesi'nce bakır "Devrim" yüzükleri verildi. Sonradan bu işin de kokusu çıktı. Halkın bağışladığı altınlarla, alyanslarla, paralarla Yücetepe'deki askeri lojmanların yapıldığı söylentisi ortalıkta dolaşıp durdu. Komşularımızla bu konunun hararetli konuşmalarını, yüzüklerin nasıl ve nereye verildiğini, neler olup bittiğini net olmasa da, anımsıyorum. Misafirliklerde 27 Mayıs, Yassıada, idam kararları, yeni anayasa, alyans olayı, CHP'nin durumu, İnönü'nün ne yapacağı gibi konular konuşuluyordu hararetli bir biçimde.

"Beyaz İhtilâl"le işbaşına geçen Menderes'in sonu çok hazin oldu. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimler CHP'nin tek partili yönetimine son verdi. Çok partili bir dönem başladı sonra. Halk Partisi'nin iktidardan düşürülmesini, uzaklaştırılmasını Demokrat Partililer "Beyaz İhtilâl" olarak değerlendirmişlerdi. "İhtilâl" 27 yıllık CHP yönetimin iktidardan düşürülmesi ve "beyaz" da bu işin kansız yapılmasını imliyordu.

O günlerde herkes "hürriyet şehitleri"nden söz ediyordu fısıltıyla. Bu, şu demekti: 27 Mayıs darbesinden sonra, yönetimi ele alan Milli Birlik Komitesi, öğretim görevlileri ve o günlerin basını, Demokrat Parti yönetiminin 28 Nisan-27 Mayıs arasında meydana gelen gösterilerde yüzlerce gencin öldürüldüğünü ve öldürülenlerin cesetlerinin saklandığını söyleyip yazmışlardı. İşte öldürüldükleri var-

sayılan gençlere "hürriyet şehitleri" denmişti o zamanlar ve evlerde de bu konu üstünde çok konuşulduğunu anımsıyorum.

O günlerde misafirliklerle, komşularla "Köpek, Bebek Davaları" üstüne de çok konuşuluyordu. Bu iki olayı da kısaca açıklamaya çalışayım anımsayabildiğim kadarıyla: İktidardan düşürülen Demokrat Partililerin davası 14 Ekim 1960'da Yassıada'da başlamasıyla Türkiye'de yeni bir dönem başladı. Milli Birlik Komitesi'nce oluşturulan Yüksek Adalet Divanı'nda dönemin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar beş yıl hapse mahkûm edilmişti. Bunun nedeni de, adını unuttuğum Afgan Kralı'nın kendisine armağan ettiği Afgan tazısının çok yüksek bir fiyatla Atatürk Orman Çiftliğine satıp, o parayla da bir köye kendi adına çeşme yaptırması neden olmuştu. Bu iddia doğru muydu yanlış mıydı, bilmiyorum.

Adnan Menderes'e gelince: O dönemin ünlü opera sanatçılarından Ayhan Aydan'la Adnan Menderes arasındaki aşkın tüm ayrıntıları basına yansıyordu. Başbakanın kasasında bulunan Ayhan Aydan'ın iç çamaşırından tutun da Adan Menderes'in çocuğunun doğum sırasında öldürüldüğüne ilişkin çeşitli iddialar peş peşe gazetelerde baş haber olarak veriliyordu. "Bebek Davası" olarak basına ve tarihe geçen bu davadan Menderes ceza almadı, beraat etti.

Yassıada'da anayasa ihlalleri, 6-7 Eylül 1955 olayları, radyonun partizanca kullanılması, Vatan Cephesi'nin kurulması, 28-29 Nisan olayları, örtülü ödeneklerin kullanılması ve başka bir yığın yolsuzluk olayı görüşüldü. 15 Ey-

lül 1961'e kadar 592 sanık yargılanmış. Yargılamaların sonunda 15 idam, 30 ömür boyu hapis, 400 kadar tutukluya da 6 ay ile 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları verilmiş. Hukuksal olmaktan uzak, daha çok siyasi olan bu davalarda Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edildiler. Daha sonra çıkarılan bir yasayla öteki hükümlüler bağışlandı. 1974'te Demokrat Partililerin siyasi itibarları geri verildi. Adalet Partisi'nden milletvekili seçilenler olduğu gibi, Hayrettin Erkmen Dışişleri Bakanı oldu.

Ortalığı fazlaca heyecanlandıran bir başka olay da, ilk Türk arabası "Devrim"di. 1961'de Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in emriyle gerçekleştirilen ilk Türk arabası, "Devrim" üzerine gazetelerde pek çok şey yazılıyordu. Komşu ziyaretlerinde çok konuşulan bir konuydu bu. Aydınlar, bu olayın gerçekleşeceğine pek inanmasalar da, yine de coşku duyuyorlardı yapılması süren Devrim'den dolayı.. Makine mühendisleri "Türkiye'de otomobil" yapılamaz görüşüne karşı, Cemal Gürsel de şu ünlü itirazını yapıyordu: "bu millet gerektiğinde donanmasının yelkenlerini atlastan, halatlarını ibrişimden yapabilecek kudrette bir millettir. Böyle bir millet, elbette otomobil de yapabilir." Hızlı bir çalışma ve emir komuta zinciri disiplini içinde 29 Ekim 1961'de TBMM binası önünde törenle Cemal Gürsel'e "Devrim" otomobili takdim edilir. Yani Cumhuriyetin kuruluşunun 38. yılında. Ama, araba ancak birkaç yüz metre gider ve durur. Gürsel'in o gün söyledikleri de uzun süre konuşuldu evlerde: "Batı kafasıyla otomobil yaparız,

Şark kafasıyla içine benzin koymayı unuturuz." İlk Türk arabasının daha fazla gitmemesinin gerçek nedenini neydi? Gerçekten arabaya benzin koymayı unutmuşlar mıydı, yoksa benim bilmediğim başka bir nedeni mi vardı? Bilmiyorum. Bir daha "Devrim" arabasından söz edilmedi. Yıllar sonra montaj sanayi yerli malı arabalarmış gibi İtalyan arabalarını iç piyasaya sürdü.

"Ordunun içinde bir huzursuzluk olduğu söyleniyordu. Genç subaylar kıpır kıpırmış. Sanki bir hazırlıkları varmış. Toplantı üstüne toplantı yapıyorlarmış ve iktidarın gidişatını beğenmiyorlarmış," türü konuşmalar her evde yapılıyor muydu, bilmiyorum ama ağabeyimin arkadaşları arasında hararetli konuşmalarının ana konusu bunlardı. 27 Mayıs'ın üzerinden daha pek fazla zaman geçmemişti üstelik. Muhalif bir grubun yönetime el koyacağı söylentileri daha yüksek sesle söylenir olmuştu. 54 komutan 9 Şubat 1962'de düzenledikleri bir protokolle 27 Mayıs'ın amacına ulaşmadığını bahane ederek "ihtilalin" en geç 28 Şubat'a kadar yapılmasını kararlaştırırlar. Ordunun üst kademeleri bu protokolü benimsemeyince, devletin bu girişimden haberi de olunca, muhaliflerin lideri sayılan Kara Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir ve arkadaşları tutuklanıp emekli edilmek istenmesi üzerine 22 Şubat 1962'de bir ayaklanma olur orduda. Bazı birlikler ve Kara Harp Okulu öğrencileri harekete geçerler. Hükümeti destekleyen Hava Kuvvetleri'ne bağlı jetler Kara Harp Okulu'nun üstünden uçmaya başlarlar. Darbecilerin ileri gelenlerinden biri olan binbaşı Fethi Gürcan, Cumhurbaşka-

nı Cemal Gürsel, Başbakan İsmet İnönü, kabine üyeleri ve hükümet yanlısı komutanların toplantısının yapıldığı Çankaya Köşkü'nü sarar. Köşktekileri serbest bırakan Aydemir'in darbe girişişimi başarısız olur ve talepleri "Meclisin feshi, yeni seçimler yapılıncaya kadar hükümetin bir başka şehirde çalışması, ordudaki tayinlerin durdurulması..." kabul edilmez. "22 Şubatçılar" olarak anılan 73 subay emekliye ayrılırlar. Başbakan İnönü'nün 22 Şubat'ta Harp Okulu öğrencilerinin aldatıldığını söylemesi ortalığı bir kez daha karıştırır. Aydemir ve arkadaşları yeniden harekete geçerler, yeniden ayaklanmayı denerler. 21 Mayıs 1963'te 6 kişinin ölümü, 30 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan darbe girişiminin ardından Ankara, İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edilir. 151 subay ve 1450 Harp Okulu öğrencisi tutuklanır. Talat Aydemir ve Fethi Gürcan 1964'te idam edilirler.

Bu iki yıl çok kaygılı geçti Ankara'da. Halkın arasında darbecileri haklı bulanlar da vardı, bulmayanlar da. İdamlara ve tutuklanmalara üzülenler, üzülmeyenler de vardı. Jetlerin Ankara'nın üstündeki gövde gösterisi... silah sesleri... kabus gibiydi. Erkenden eve kapanıp kalmalar ve radyonun başından gece yarısına kadar ayrılmamalar, sanıyorum her evde yaşanmıştır.

"Arpa, buğday, mısır gibi tahılların mayalandırılıp ekşitilmesiyle yapılan, koyuca, mayhoş" içeceğe boza dendiğini herkes bilemeyebilir. Bozayı sevmem Bahçelievler'deki bu evde başladı. Her evin bir kapıcısı vardı çoktandır ve

kapıcılar kış geldi mi plastik bidonlarda boza satmaya başlardı. Elde damacanalar ve sürahilerle bozacının geçmesini beklerdi tüm çocuklar. Bozacıların, "Akmannnııın Boooooozzzaaaaa," diye çocukların yüreğini hoplatarak geçmeleri yok muydu, hemen balkona çıkılır ve bozacıya beklemesi işaret edilirdi. Yemekten sonrasına denk gelirdi bozacıların geçişi. Bu hoş ve güzel bir gelenekti bana göre. Şimdi, başka şeyler gibi, bu güzel alışanlık da yok olup gitti hayatımızdan. Her kapıcı boza yapmayı bilir miydi, yoksa satın mı alırlardı, bunu kimse bilmezdi sanıyorum. Ama hangi kapıcının bozasının daha iyi olduğu konuşulurdu komşular arasında. Bugünkü gibi meyve suları falan yoktu o zamanlar. Yazın limonata içilirdi, kışları da boza. Böyle ikiye ayrılmıştı içeceğimiz. Ayranı saymıyorum, elbette.onun ayrı bir yeri vardı sofralarda. Kapıcılar kestane patlatmaya, haşlanmış mısır satmaya başlamamışlardı daha. Boza onların yan gelir kaynağıydı. Ev sahipleri buna bir şey demiyordu sanıyorum. Boza, bir dönemin önemli bir içeceğiydi, çocukların kolası gibiydi. Hele Ankara'daki Akman'ın bozasını içmek sanki bir ayrıcalıktı. İçine leblebi atılıyordu, bu da bozanın tadını artırıyordu. Üstüne tarçın dökünce içenin keyfine diyecek yoktu doğrusu. Ulus'taki Anafartalar Çarşısı'nın içindeydi Akman Bozacısı. 1920'lerden beri Ankaralılara hizmet veren burası, kentin önemli ve vazgeçilmez mekânlarından biriydi. Hemen yanında Mişmiş Kurukahve ve Dondurmacısı vardı çocukların ilgi gösterdiği. Ulus'a her gidişimizde mutlaka boza içirirdi ağabeyim bana. Bir de "sup" yedirirdi. Çikolatalı bu

tatlıyı ve bozayı hâlâ çok severim.

Ankara'daki ilk karnemin ön yüzünde şunlar yazılı: Ulubatlıhasan İlkokulu: 1961-62 öğretim yılı. 3 A sınıfının 141 nolu öğrencisiyim. Birinci ve ikinci "devre" notlarımın hepsi orta Türkçe dersi dahil. Bir tek matematik "iyi". Oysa matematik tüm okul yaşamımda hiç "pekiyi" olmadı. Ya "orta", arada bir de "iyi" oldu. Okulda, başlarda dilimi yadırgadı çocuklar. Konuşmam bozuk olmasa bile şivem ve telaffuzum bir başka olmalıydı. Onun için ben konuşurken gülü gülüverirlerdi sınıfımdaki çocuklar. Öğretmenimiz gülen çocukları azarlardı. Uzun bir süre konuşmaktan hep sıkıldım gülüneceği korkusuyla. Sonraları bu duygum, sıkılganlığım kayboldu.

Alpaslan İlkokulundaki –okul yeni, modern bir binaydı ve tertemizdi– karnemde, dördüncü sınıfta, yazımın dışında derslerim "iyi" ve "pekiyi". Yazımın çirkinliğinden çok çektim bugüne dek. Kendim bile zor okurum bazen. Başkaları için tam bir işkence olur mektubumu çözmek. Ne kadar düzgün ve okunaklı yazmaya özenirsem özeneyim, olmuyor, bir süre sonra yazdıklarım okunmaz hale geliyor. Düzgün başlayan yazma eylemim, içinden çıkılmaz bir yazı alıştırmasına dönüşüyor hiç istemediğim halde.

Dördüncü sınıfta önümdeki sırada oturan kıza, adını çoktan unuttuğum esmer, sempatik, sevimli kıza mektuplar yazıyordum durmadan. Niye yazıyordum? Âşıktım herhalde. O da, "biz daha çok küçüğüz," diyordu nereden duyduysa bu lafı. Mektuplarımda neler yazıyordum ona?

Unuttum. Onu sevdiğimi, güzel olduğunu falan yazmış olmalıyım. Ben de bunları bir yerlerden duymüştum herhalde. Onun, ya bir filmden ya da bir büyüğünden duyduğu ve bana söylediği şeyler doğruydu elbette, küçüktük küçük olmasına ama işte ben de ona tutuluvermiştim. Kız, beni ne öğretmene, ne de ailesine şikâyet etti ve yazdıklarımı da geri vermedi hiç. Mektuplarımı kimseye göstermeden alır ve hemen defterinin arasına koyardı. Okuduktan sonra yırtar mıydı onları, yoksa saklar mıydı, hiç bilmiyorum. Mektuplarıma yanıt verseydi ne olacaktı? Bir de bunu düşünüyorum arada bir. O zaman ne yapacaktım acaba? Elini mi tutacaktım, öpecek miydim? Mektup yazma alışkanlığımın ve uzun süreli yazışmalarımın temelinde çok erken yaşta başlayan bu eylemin bir etkisi olduğunu düşünmeden yapamıyorum bugün.

Dördüncü sınıftan üç fotoğraf var elimde altın değerinde. 4 A'da on üç erkek, on dört kız varmış. Topluca çekilen sınıf fotoğrafından anlıyorum bunu. Okulun önünde üç sıra olmuşuz ve en arkada sınıf öğretmenimiz Müfide Öz Hanım ayakta duruyor. Sınıf arkadaşlarımın yüzleri pırıl pırıl, çoğu objektife gülümsemiş. Önlüklerimiz siyah, yakalıklarımız bembeyaz.

Mektup yazdığım kızı çıkaramıyorum şimdi. Acaba şu muydu, yoksa bu muydu diye belleğimi çok zorladım ama bulamadım o gün beni etkileyen kızı. Bakıyorum da, ne çok güzel kız varmış sınıfımızda! O yaşlarda sınıfımızdaki tüm kızlardan etkilenebileceğimi düşündüm, hepsi gerçekten güzel ve alımlıymış.

Gültekin, öğretmeni Müfide Öz ile birlikte (Alparslan İlkokulu, 8.6.1963).

8 Haziran 1963'te iki fotoğraf daha çektirmişiz öğretmenimle. Birinde öğretmenim omuzlarımdan tutmuş, ikimizde gülümsüyoruz. Beni sevdiğini belli ediyor sanki. Samimi ve içten bir davranış sergilemiş Müfide Hanım. Arkada okulun hademesi duruyor. Yan tarafta da sınıftan iki kız görünüyor.

Öteki fotoğrafta sağ elinin orta parmağı sarılı sıra arkadaşım Erkan'la birlikteyim. Arkamızda, ikimizin ortasında, ellerini omzumuza koymuş sınıf öğretmenimizin sevecen yüzü. Üçümüz de fotoğrafçıya gülümsüyoruz. Güneşli bir günde çekilmiş fotoğraflar. Erkan'ın ve benim yüzümüzden heyecanlı olduğumuz görülüyor.

Sıra arkadaşım Erkan'ın soyadını unutmuşum çoktan. Acaba ne oldu ona? Yaşıyorsa nerededir? Nasıl da sakin, huzurlu bir yüzü var. Siyah önlük, beyaz yaka o günün öğrenci giysisiymiş demek. Bu giysi hâlâ, kimi yerde renk değiştirerek, sürüp gidiyor sanıyorum.

Sınıfımdaki herkesi ve sınıf öğretmenimi de merak ediyorum. Olanağım olsa herkesi bir araya toplar ve herkese yaşamlarını anlattırırdım.

Bir de mandolin kursuna gidişimi anımsıyorum o günleri düşündüğümde. Kurs okulda, müzik öğretenimizce mi veriliyordu acaba? Mandolinden, kurstan, müzik derslerinden de bir şey kalmamış belleğimde. Hiçbir müzik aletine yeteneğimin omadığı o günlerde belli olmuştur mutlaka.

Sonra ağabeyim evlendi. Oldukça geç. 36 yaşındaydı evlendiğinde. O zamanlar belki de, bir erkek için, geç sayılıyordu bu yaş evlilik için. Bilmiyorum ama konuşmalar sırasında "biraz geç" lafının geçtiğini duyduğumu anımsıyorum. Yanında annemle ben olduğumuz için, kolay kolay karar veremediğini düşünüyorum evlenmeye. Ağabeyim bize bakmak zorundaydı ve el kızı bizi kabul edecek miydi bakalım. Ama, evlendiği kız bizim için hiçbir sorun çıkarmamıştı ağabeyime. Yengem, annemin kızı, benim de ablam oldu hep. O da bizi içten benimsedi, annemi annesi, beni de kardeşi bildi Ayvalık'tan gelirken, Balıkesir'de trafik kazasında ölene kadar.

Yenimahalle'nin kumruları bir başka öterdi, sanki daha hüzünlü, daha cana yakın ve bir şey söylemek ister gibi. Artık o kumrular yok, belki de hiç olmadı o kumrular. Masallarda, düşlerde, bir zamanlar bir yerlerde kaldı. Serçeler de yok artık. Hem Kızılay'da, hem de Ankara'nın başka semtlerinde. Oysa Kızılay'daki akasyaların, atkestanelerinin tepesinde ne çok serçe, sığırcık vardı bir zamanlar! Salkım saçak ve insanı mutlu eden. Başına, ya da ceketinin, paltosuna pislemeyi bile şans sayıyordu insanlar ve gidip bir milli piyango bileti alıyorlardı hemen kuşların kendisine uğur getirdiğine inanarak. Üstelik, kuşlar, Ankara'nın, kentle bütünleşmiş, ciddi bir özelliğiydi. Yaşar Kemal'in dediği gibi: "Kuşlar da Gitti", hem de bir daha gelmemecesine.

Oysa Ali Hüsrevoğlu'nun şiirindeki gibiydi eskiden kuşlarla kızların aynı fotoğrafta buluşması:

Önce kuşlar farketti Altınpark'ı
Sonra kızlar
Kuşlar nasıl buldunuz
Frenk elmasında bu dalları
Kızlar ya siz nasıl buldunuz
Bu dallar altındaki
Tenha yerleri

Kuşlar daldan dala uçuşup ötüşüyor
*Kızlar oğlanlara sarılıp öpüşüyor**

Ankara'da kuşlar da yok, öpüşen kızlar da. Kuşlar ya vuruldu ya da konacak dal bulamıyor artık. Kızlar ise türbana sıkışmış bir hayatın içine itiliyor. Onlara kuşlar öterken, ağaçların altında öpüşmek yasak, ayıp, günah!

Onca solgun fotoğraf da olmadı hayatımızda. Sanki ben, biz, yaşamadık o puslu, hüzünlü, garip... geçmişi. Toplumsal yapı bu kadar bozulmamıştı. Toplumda kadınlar bu kadar türban sevdalısı değildi. Türban yoktu ki, buna sevdalansınlar. Din, o zamanlar, insanlar arasında düşmanlık yaratmıyordu. Kimse kimsenin orucuna, namazına, giysisine, dinine, geleneğine... karışmıyordu ve ben seçmeli din dersine girmiyordum, bunu kimse söz konusu bile etmiyordu okulda, sınıfta, mahallede. Bir parantez açmam gerekiyor burada: Karnelerime bakıyorum. Üçüncü sınıfta "Din Bilgisi" dersine girmemişim ya da o sınıfta

*) Ali Hüsrevoğlu, *Ankara Rüzgârı*, s. 89

bu ders yoktu. Dördüncü sınıfta "pekiyi" almışım bu dersten. Belki de dördüncü sınıfta başlıyordu "Din Bilgisi". Beşinci sınıfta, orta bir ve orta ikide de dini eğitim almışım. Orta üçte bu dersin adı "Din dersi" olmuş ve ben ondan sonra hiç girmemişim bu seçmeli derse. Lisede "Din bilgisi" olmuş bu ders. Kapatıyorum parantezi.

Bu kadar çok cami yoktu eskiden Kuran Kursları da mantar gibi durmadan çoğalmıyordu ve biz doya doya çocukluğumuzu yaşıyorduk mahalle baskısı falan görmeden. Elbette ailelerimizin koruyucu gözü üstümüzdeydi. Başımıza bir şey gelmesin diye gözlerini bizden ayırmıyorlardı ve o dönemde de çocukların başına sık sık bir şeyler geliyordu aileler çocuklarına kol kanat germesine karşın. Çocuk kaçırmalar, çocuklara cinsel taciz... kanayan toplumsal yaralar olarak gazetelerin üçüncü sayfa haberleri olmuyordu her zaman, kimi zaman sür manşet habere bile terfi ediyordu bu tür acı olaylar.

Yenimahalle

Yengemlerin Yenimahalle Mohaç sokaktaki evlerinin orta katına taşındık kira vermemek için. Yengemin babası Mustafa Beyamca kendi elleriyle yapmış üç katlı bu evi. Altta küçük bir daire daha vardı. Orası kiralık mıydı, yoksa yengemin kardeşlerinden biri mi oturuyordu, unutmuşum şimdi bu ayrıntıyı. Evin balkonu tümüyle Ankara'ya hakimdi. Gece kentin ışıkları yanında manzara doyumsuz oluyordu. Güneş ise evin içindeydi hep.

Yenimahalle, Bahçelievler gibi Ankara'nın özgün bir semtiydi ve daha çok orta gelir düzeyindekilerin yeğledikleri bir yerdi. Buradaki evler yamaca kurulmuştu ve hepsinin mimari yapısı birbirinin aynıydı. Evler, Ankara'yı ta Çankaya'ya kadar görüyorlardı. Yenimahalle'nin evleri Bahçelievler'deki gibi sıkı ve sıcak komşuluk ilişkileri etkileyici bir biçimde sürüp gidiyordu. Buraya daha paragöz, uyduruk müteahhitler girmemişti. Daire karşılığı o güzelim evler yıkılmaya başlanmamıştı henüz. Evlerin önünde küçücük bahçeler vardı ve buraya soğan, domates, fasulye, maydanoz, tere, hatta patates ekiliyordu. Mustafa Beyamca işten gelir gelmez, eski pantolonunu giyip hemen

Gültekin, Mohaç Sokak'taki evde yeğeni Orkan'a yemek yediriyor (Yenimahalle, 1964).

bahçeye iner ve akşam yemeğine kadar ektiği sebzelerle uğraşırdı. Böylece günün yorgunluğunu bahçesiyle uğraşarak, toprakla haşır neşir olarak gideriyordu.

Akşam yemeğinden sonra, hava yazsa, güzelse, iyice serinleyen balkonda oturulur ve mutlaka çay içilirdi. Çayın yanında mutlaka taze kurabiye olurdu tatlı niyetine. Ankara'nın akşamlarının serinliğine doyum olmazdı çünkü.

Bazen ailecek çekirdek çitleyerek Akın caddesine kadar yürünürdü. Vitrinlere bakılır, yeni giysi ve ayakkabıların fiyatları karşılaştırılırdı. Dondurma canımız isteyince de ağabeyim bizi dondurmacının önündeki sıraya yollardı. Dondurma belli dükkândan alınırdı, her satıcıya güvenilmezdi.

Hafta sonları sokağımızda ayrı bir hava eserdi. Bir yandan ağır bir temizliğe girişilirdi. Halılar çırpılır, silinir, kilimler silkelenir, çarşaflar yıkanır, camlar pırıl pırıl yapılırdı. Böyle anlarda, anlardık ki, hafta sonu değer verilen bir misafir gelecek. Evlerde hummalı bir faaliyet olurdu temizliğin yanı sıra. Evin kadınları, daha çok anneanneler, babaanneler kolları sıvardı pazar yemeği için. Evdeki genç kızlar, gelinler evi silip süpürürken, yaşlılar da fırına tepsi tepsi börek, baklava hazırlarlardı. Hamurlar açılır, börekler bağlanırdı. Kadayıfların, şerbeti hazırlanır, baklavanın yufkasının ince olmasına özen gösterilirdi. Su böreğinin içini biri hazırlar, yufkasını biri açardı. Her şey ortak kotarılırdı. Bazen komşular da yardıma gelirdi. Komşuluk ilişkileri içtendi ve kardeşçesine kotarılıyordu her şey.

Her şey bittikten, tepsiler hazırlandıktan sonra sıra çocukların görevine gelirdi. Sokakta oynayan çocuklar öğlene doğru bir bir evlere çağrılır, tepsiler ellerine tutuşturulur, fırına yollanırlardı. "Aman yanmasın, aman unutulmasın, aman iyice pişsin," diyerek sıkı sıkı tembih edilirlerdi. Çocuklar anneannelerinin, babaannelerinin hazırladığı kocaman börek, kadayıf, hamsi tepsilerini iki sokağın kesiştiği yerdeki Esen Fırını'na götürürdü ve tepsiler pişene kadar fırının önünden ayrılmazdı. Kimin ne hazırladığını herkes bilirdi böylece. Tepsiler fırında pişerken oyuna devam edilirdi. Tepsisi hazır olan çocuğu fırıncı çağırır ve gazetelere sardığı tepsiyi çocuğun eline tutuştururdu "aman düşürme, dikkat et," demeyi de ihmal etmezdi.

Çocuklar fırınların önünde kızarmış tepsi beklemiyor

Gültekin, Ankara Cumhuriyet Lisesi'nin bahçesinde (9.4.1968).

artık. Çünkü, o dönem bir daha geri gelemeyecek, başka bir tarihti. Hepsi, iyi-kötü anılarda kaldı.

Tepsi beklerken ne oyunlar oynanırdı!

Çocuklar bu börek baklava tepsilerini fırına götürme görevine hiç itiraz etmez miydi oyunları bozuluyor diye, bilmiyorum. Ya da arkadaşlarımızdan birisi annesinin verdiği tepsiyi fırına götürene kadar oyuna ara verirdik sanıyorum.

Yengemin annesi Saniye Hanım Teyze, Karadenizli olduklarından, fırın için sık sık hamsi tepsisi hazırlardı. Hemen hemen her Pazar fırına ya hamsi dizili tepsi ya da su böreği götürürdük yengemin benimle aynı yaştaki en kü-

çük kardeşi Savaş'la birlikte. O zamanlar sanki hamsi daha bol ve daha ucuzdu bugüne göre. Saniye Hanım Teyzenin börekleri de çok güzel olurdu, yemeklerinin ise tadı hâlâ damağımda.

Esen Fırını'nın tava ekmeğini de hiç unutmuyorum. Nasıl lezzetliydi o esmer ekmekler. Bugünün ekmeklerinin İki üç katıydı o zamanlar ekmekler ve daha lezzetliydi elbette.

Oyun dedim de, nasıl unuturum, yakantop, istop, beş taş, körebe, ortada sıçan var yandan geç, evcilik, ...gibi oyunlar oynadığımızı. –Seslerimiz bütün sokakta çıngır çıngır yankılanırdı. Sokak çocuk doluydu.– Bu oyunları daha çok kızlar oynuyordu ama arada erkek çocukları da alıyorlardı aralarına. İyi oynayamayanlar mızıkçılık eder, oyunu bozmaya kalkarlardı. Erkekler futbol peşindeydi ama kızları korkutmak ya da oyunları bozmak gibi muzırlıkları da yapardık. Bu en büyük eğlencemizdi. Evet bıkmadan sürdürürdük futbolu. O zaman trafik bu kadar yoğun değildi, araba sayısı daha azdı bugüne göre. Sokaklarda rahat rahat istediğimiz oyunu oynardık, çünkü başka gidecek bir oyun yerimiz yoktu. Tek can sıkıcı şey, topun yokuş aşağı yuvarlanışıydı. Sık sık cam kırılırdı hatalı bir vuruş yüzünden. İstenmeden bir tatsızlık olurdu aileler arasında. Camı kırılanın camını yaptırmak zorunda kalırdı camı kıran çocuğun babası. Bir de sıkı zılgıt yer ve bir süre sokağa çıkması yasaklanırdı ceza olarak.

Bir de sek sek oynardık. Yere tebeşirle çizgiler çizilir, sayılar yazılırdı ve biz o çizgilerin üstünde serçeler gibi

Gültekin (sağda arka sıranın ortasında), beşinci sınıfta (Yenimahalle Öğretmen Kubilay İlkokulu, 1963-64 eğitim yılı.).

sekerdik.

Saklambaç gözde oyunlarımızdandı ve pek saklanacak bir yerimiz olmadığından çabuk bulunuyorduk. Bazıları eve girer ve saatlerce bulunmamayı bir marifet sayardı, oyunun tadı hemen kaçardı elbette böyle durumlarda.

İp atladığımızı da anımsıyorum ve kim daha yukarı zıplarsa ipin içinde o kadar uzun kalırdı yanmadan.

Okulum evimize çok yakındı. Beşinci sınıfı burada okudum. Öğretmen Kubilây İlkokulu'nda. Sınıfım V C. Numaram 536'ydı. "yazı"nın dışında buradaki karnemdeki tüm derslerim "pekiyi"ydi. İlkokulu "pekiyi" derece ile bitirdim.

Okulla ilgili çok fazla anım yok ama bir şeyi hiç unutmamışım. Öğretmenimiz bir konu vermişti ve bizden

kompozisyon yazmamızı istemişti. Öğretmenin verdiği konuyu düzyazı yerine şiir olarak ele aldığımı unutmamışım. Yazdıklarımı beğendi öğretmen, hatta sınıfta okudu. Yalnızca bir eleştirisi vardı, onu hiç unutmadım: "Anne için çocukları koleksiyon yapılan bir şey olmaz," dedi. Demek, anneyi koleksiyon yapan birisi, çocuklarını koleksiyon yapılan bir şey olarak ele almıştım. Öğretmenimiz koleksiyonun ne olduğunu anlattı bana ve sınıfa. Ondan sonra sınıfta pul, kibrit kutusu, eski para, gazoz kapağı, artist resmi... biriktirenler oldu. Ben, bir süre pul biriktirdim ve ağabeyime gelen mektupların zarflarından pullarını kesip hemen defterimin arasına koyuyordum. Ağabeyim bana bir pul defteri armağan edene kadar pul defterini bilmiyordum. O defterimden hiçbir iz yok şimdi, dağılıp gitmiş demek öznele biriktirdiğim onca pul.

Bu sınıftan iki fotoğraf var elimde: Biri sınıfımızla okulun önünde çekilmiş. Okulun müdürü ve sınıf öğretmenimiz hanım (adlarını fotoğrafın arkasına yazmamışım) en arkada durmuşlar. Ben onların bir önündeki sıranın sağdan üçüncüsü olarak boy göstermişim. Yalnızca kafam gözüküyor. Öteki fotoğraf ise benim oturduğum sırayı içine alacak biçimde çekilmiş. Sıralarda üç kişi oturuyormuş o zaman. Siyah önlük ve beyaz yakalıklıyız hepimizi. Duvarda Atatürk'ün portresi ve başka fotoğraflar var. Arkamızdaki pencerenin kenarında da ne çiçeği belli olmayan bir saksı gözüküyor. Herkesin önünde defter ya da kitap ve kalem kutuları var. Yıl: 1963-64.

Yenimahalle Yunus Emre Ortaokulu'nda bir yıl oku-

dum. İki sokağın kesiştiği bir yerde miydi bu okul? Sınıfım 1-A'ymış, numaram, 861. "iyi" derece ile geçmişim sınıfımı. Bu sınıftan hiçbir iz kalmamış bende, ne de bir fotoğraf var elimde o günlere ilişkin.

Şimdi görkemli belediye binasının olduğu yere kuruluyordu, Yenimahalle'nin pazarı.Yani İvedik Caddesi üstündeydi. Pazar, bizim için bir iş yeriydi. Yengemin kardeşi Savaş'la birlikte, okul tatillerinde "tornetçilik" yapmamızı hiç unutmuyorum. Günlerce yataklı bilye aradık araba tamirhanelerinde. Sonra manav manav dolaşarak sağlam sandık aradık. Sonra kendimiz günlerce uğraşarak, daha doğrusu Savaş'ın el becerisi sayesinde, ortaya çıktı ekmek kapımız, "tornet." "tornet" sözcüğünün sözlükteki karşılığı bizim yaptığımız aracı çok güzel betimliyor: "bilyalı tekerlekler takılmış küçük bir tahtadan oluşan basit taşıma aracı." Sözcüğün aslı İtalyancaymış. Biz nereden öğrendik onu, anımsamıyorum. Çocuklar bu tür şeyleri çok çabuk öğreniyorlar demek. Bazı çocuklar öyle süslerlerdi ki tornetlerini, gören hayran kalırdı! Hani at arabaları süslenir ya, öyle işte! Bir de "Civanım," "Aslanım", "Bahtı karalım", "Kara Gözlüm"... gibi arabesk dokundurmalar, tornetin en görülen yerine, iyice görülecek biçimde, üstelik renkli yazılırdı. Arabesk sözlerin yazılması işin fiyakasını artırmada bire birdi doğrusu. O zamanlar, demek arabesk kültürü ve gecekondulaşma ülkemizi sarmaşık gibi sarmaya başlamış. Kahırlı, acı yüklü ve acı çeken, ezilen insanın dünyasını yansıtan şarkılar biz çocukları da etkiliyordu ki, tornetle-

rimizin alnına dokunaklı şeyler yazıyorduk. Ne de olsa Ankara'yı gecekondu kültürü yavaş yavaş avucunun içine almaya başlamıştı. Dar gelirliler nüfusun büyük bir bölümünü oluşturuyordu gecekondularda yaşayanlar. İş bulmak aslanın ağzındaydı bugün olduğu gibi, o dönemlerde de zordu, neredeyse olanaksızdı.

Torneti en süslü olan çocuklar daha çok mal taşırdı. Savaş'la ben de çok özenirdik tornetimize.

Çocuklar, bugün de portakal sandıklarına bilyeli demir tekerler takıp "tornet" yapıyor mu hâlâ, bilmiyorum.

Biz hiç küfe taşımadık. Pazarda yükü fazla olanların eşyalarını tornetimizle evlerine kadar çok ucuza taşıyorduk pazarın kurulduğu günlerde. Bu hem zevkliydi, hem çocuklarla yarışarak daha çok kazanma isteğimiz kamçılardı. Savaş'a ve bana utanılacak bir şey gibi gelmişti başlarda tornet sürmek ve pazarda çalışmak, alışveriş filelerini, torbalarını taşımak. Sonraları alıştık buna –çocuklar neye alışmıyor ki– ve yaz tatillerinde kışlık gereksinmelerimiz için para biriktirmenin iyi bir şey olduğunu öğrendik böylece. Pazar bizim de ekmek kapımız oldu yaz aylarında.

Durumu iyi olan hanımlar beyler tornetle taşıtırdı aldıkları sebzeleri meyveleri. Kıt kanaat geçinen bir ailenin hanımı pazardan aldıklarını kendi taşırdı çuvallarla, filelerle. Onlar ne küfeci tutarlardı, ne de biz tornetçilere taşıtırlardı eşyalarını. Pazarlar halkın aynası gibiydi. Geliri iyi olanlar pazara erken giderdi daha mallar ellene ellene, seçile seçile yumuşamadan, bozulmadan almak için. Evini

zar zor geçindirmeye çalışan bir aile ise pazarın dağılmasına yakın giderdi. İyice seçilmiş, iyileri çoktan satılmış, seçile seçile kötüleri kalmış, neredeyse atılacak şeyleri alırlardı. Pazarda para kazanma derdindeydik ama, bir taraftan halkın konumunu, yaşamını gözlerdik hiç farkına varmadan. Kimin giyimi kuşamı iyi, yerindeyse onların eşyalarını taşımayı teklif ederdik. Ürkek, çekingen hallerinden hemen konumları anlaşılan yoksul kesimin yanından transit geçer giderdik nasıl olsa iş çıkmayacak diye. Öyle de olurdu çünkü.

Pazarcıların mallarına dikkat çekmek için bağırmalarının yanında bizim tornetlerimizin mekanik teker sesi de karışırdı. Biz, "Götürelim mi, abla?" sorusuyla yaklaşırdık müşterilerimize. Ya da "Taşıyalım mı beyamca?" derdik kibar kibar. "Abi, abi ucuza taşırız"ı da ihmal etmezdik akşama kadar. Karnımız acıktığında, fazla para harcamamak için, simitle geçiştirirdik. Pazardaki çeşmeden su içerdik kana kana. Akşama kadar canımız çıkar, sesimizde hal kalmazdı. Müşterilerin torbalarını oturdukları katlara kadar çıkarmak görevlerimiz arasındaydı. Kollarımızda güç kalmazdı akşam olduğunda. Yatağa yatar yatmaz hemen uyurduk yorgunluktan. Bu çalışma her gün olmazdı allahtan. Yenimahalle Pazarı'nın kurulduğu –hangi gün kuruluyordu acaba?– günlere özgü bir ritüeldi bu.

Akşamları ne kadar para kazanmışsak hemen getirip yengeme verirdik, coşkuyla. Başımızdan geçen ilginç ve gülünç olayları anlatırdık birbirimizin konuşmasını keserek. Yengem paralarımızı bizim için biriktirirdi. Yarışma

duygusu, para kazanma sevinci bizi daha coşkulu yapardı pazara doğru tornetlerimizi bir Mercedes'miş gibi afili sürerken.

Çalışmadığımız günler, tornetlerimizin bakımını yapardık. Tamir edilecek yerlerini onarır, boyanacak yerlerini boyar, bilyeli tekerleri yağlardık daha hızlı gitmesi için. Ne de olsa tornet bize para kazandırıyordu, ona iyi bakmak zorundaydık.

Adnan Binyazar, da yaşamında pazarcılık yaptığı günleri *Masalını Yitiren Dev* (2000) anı-romanmda duyarlı bir biçimde ele almış. Onun çektiği acıları, sıkıntıları ben çekmedim ama yazdıklarını, kardeşiyle birlikte yaşadıklarını. okurken çocukluk günlerime gidip gidip gelmeden de kendim alamadım:

"Ertesi gün, erkenden küfeleri sırtımıza vurup bize yakın olan Beşiktaş pazarına gittiğimizde, ben sekiz yaşındaydım. Kardeşim altısının içindeydi. Yaşamın uzun yolunu yürümeye bu yaşlarda başladık. Aç, uykusuz, güçsüz kardeşim yolda bana yetişemiyor, gerilerde kalıyordu. Küfe ona ağır geliyor. Kardeşim boş küfenin ağırlığıyla bile neredeyse yere yapışacaktı. Yırtık pabuçlarını sürüyerek bana yetişmeye çalışıyor. Pazara girince yollarımız ayrıldı. Mesleğimizin ilk kuralını koyuyoruz: Yan yana durmayacağız ki, ikimize de iş çıksın. Ekmek kavgası kardeş dinlemiyor, kardeşimle aramızda kendiliğinden bir rekabet doğuyor." (s. 85)

Benim yoksulluğum böyle yürek paralayıcı olmadı hiç. Savaş'la aynı rekabeti ben de yaşadım. O ayrı yerde, ben

ayrı yerde dururduk müşteri kapabilmek için. En hızlı bir biçimde müşteriyi evine bırakıp, tekrar aynı hızla geri gelmek önemliydi çok para kazanmak için. İşimizde ustalaşıyor ve mesleğimizin(!) kurallarını öğreniyorduk hiç farkına varmadan. Mesleğimizin gereğini yerine getiriyorduk ister istemez. Hayat, erkenden bize bunu da öğretmişti işte.

Bu pazarcılık işi biz yeniden Bahçelievler'e taşınana kadar sürdüğünü anımsıyorum. Pazardan tornetle alışveriş çantalarını taşıma bir oyundu belki de. Çünkü, oyun oynayacak yaştaydık. Her şeyi oyuna dönüştürüyorduk, para kazanmak ve boş vakitlerimizi değerlendirmek de bir oyundu.Yarışarak, güle oynaya ve hiç farkına varmadan bir şeyler öğrenerek büyüyorduk. Boyumuz uzuyor, sesimiz kalınlaşmaya başlıyor, adem elmalarımız iyice belirginleşiyor, yüzümüzü sivilceler kaplıyor, yüzümüzde sakala dönüşecek tüyler siyahlaşmaya başlıyor, pazılarımız daha sertleşiyor, kızlara daha anlamlı ve keşfedici bakmaya başlıyorduk artık.

Peki, "Ankara pazarları" nasıldı? Bu pazarları gezenler nasıl bir tabloyla, nelerle karşılaşıyorlardı diye soranlarınız olabilir: Elbette çok renkli, canlı ve hayat doluydu Ankara pazarları ve her semtin kendine özgü renkli bir yanı vardı; ucuzluk pahalılık açısından değerlendirilirdi bu pazarlar ya da sebze ve meyvedeki farklılıklar açısından ayrıcalıkları ortaya çıkardı.

Okumaya doyamadığım ve okuyuşumda beni tornetçilik yaptığım günlere götüren bir yazıyı sizinle de paylaş-

mak istiyorum. Ertuğrul Şevket'in kaleminden Ankara pazarlarını birlikte okuyalım mı?

"Ankara'da ev bark sahibi olanlar iyi bilirler, semtine göre dükkânlardaki –inhisar maddeleri hariç– yiyecek, giyecek maddelerinin fiyatı değişir. Pazar da öyledir. Yenişehir pazarı, Cebeci pazarından pahalıdır. Cebeci pazarındaki portakal, mutlaka İsmetpaşa pazarından yirmi para fazlasına satılır. Fakat topyekûn pazarlarda, mahalle aralarındaki bakkallardan, manavlardan daha ucuz alış veriş etmek kabildir.

Can boğazdan geldiği gibi boğaza lâzım olan iptidaî mevat da pazardan gelir, dedik, bir komşumla sabahın sert rüzgârında yola düştük.

Yenişehir pazarının sokağına sapar sapmaz bir sürü çocuk, ellerinde sepetler, sırtlarında küfeler, yedeklerinde eski çocuk arabaları ile yolumuz kestiler:

– Abi lâzım mı?

– Ucuza taşıyorum.

– Bir ton yük götürüyorum.

Yenişehir pazarı diyebilirim ki, Türkiyede çamura batmadan yürünecek tek pazardır. Pazar yeri olarak seçilen geniş meydanlık, muhtelif parsellere ayrılmış ve tamamen betonlaştırılmıştır. Etrafı beton duvarlarla çevrili bu meydanlıkta esnafın işportalarını koyacakları, veya sebze, meyva sergilerini kuracakları mahaller yürünecek yerlerden ikişer karış yüksektir.

Pazarın ön, yan ve kenar kapılarına hususî otomobil-

ler sıra ile dizilmişlerdi. Alacağım nesneler karşı vereceğim paracıklarımı hesap ettikçe soğuk havanın içinde kulağıma kadar gelen sert ve dolgun sesler, sert bir kar topu gibi kafamı sızlatıyordu.

İşin en garip tarafı Ankara pazarlarındaki esnafın mallarını satmak için kendilerine mahsus olan bağrışmalarıdır. Bu esnaf, İstanbulda alıştığımız sabahîden, bayatiden, mahurdan, kürdiliden nağmelere iltifat etmemektedirler. Onların seslerinde yürüyen bir askeri kıtanın "Rap, rap" diye çıkardığı bir tokluk var. Nerde o, İstanbul esnafının;

– Kaamışlıdır pırasaaaaa!!

Diye insanı hop oturtup hop kaldıran dilruba nağamatı.

Burada yalnız kesik kelimelerle sebze veya meyva isimleri satılmaktadır:

– Pırasa, Lâhana, Pırasa, Lâhana.

Portakallar da dehşetli rağbette doğrusu. Fakat mübarekler ateş pahasında. İki zat bir portakalcıya:

– Amma da yaptın. Yumruk kadar portakal altı kuruşa olur mu?

Diye bir taraftan çıkışıyorlar, bir taraftan da ellerindeki portakalları bırakmak cesareti bulamıyorlardı.

Pırasalar kamışlandıkça kamışlanmışlar. Nüktedan satıcısı, bir taraftan elindeki iri başlı pırasayı sallıyor, bir taraftan malına müşteri davet etmiye uğraşıyordu:

– Haniya, halı silkelemeye topuzlar.

Civar köylerden gelen kadınlı erkekli satıcılar, yumurtaları, bakraç ve çömleklerinde yağları, ses çıkarmadan pa-

zarın bir köşesine sıralanmışlar, mahcup mahcup müşteri bekliyorlardı. Dikkat ettim, yumurtaya en fazla iltifat edenler Almanlar oluyordu.

İki kadın, bir taraftan alış veriş ediyorlar, bir taraftan da, birbirlerine dert yanıyorlardı:

– Ah hemşireciğim, ah. Bizimkinin bir kötü tarafı yemek seçmesidir. Bu kahrolası Mart ayında da yiyecek sebze bulmak imkânsız. Pırasa, lâhana, bakla, ıspanak yemekten doğrusu bey değil, ben bile bıktım. Akşamın tasası şimdiden tuttu, acaba ne pişireyim?

Pazara gelen müşterilerin ilk işi çiçekçiye uğramak oluyor. Bu müşahedemi arkadaşıma söyledim, filozofane:

– E, dedi. Çiçek baharın, bahar yazın müjdecisidir. Odunluğu, kömürlüğü boşalmak üzere olanlar, havanın aksiliğini gördükçe çiçekçiye koşuyorlar. Malûm a, insan kendi kendisini aldatmadıkça, hele ayın 19 unda tesellisini zor bulur.

Pazarın, kısa ve uzun sakallı, zayıf ve şişman, iki ortak süpürge satanından geçimlisi yoktur. Siyasete de düşkündürler doğrusu. Münavebe ile bir saat birisi bir saat birisi müşteri ağırlar, ötekisi gazete okur.

Ben testilerin fiyatını sorarken yan taraftaki tohumcu bir müşterisine malını methetmeye başladı:

– Tohumlarım tazedir. İnanmazsanız süpürgeciye sorun. Cavlak çenesine ektiğim sakal tohumu, daha iki hafta olmadan onu uzun bir sakala kavuşturdu."*

Bentderesi denince aklıma genelevden önce Nevzat

*) *Ankara Kitabı*, s.368-369

Akoral'ın tablosu geliyor birden. Aslını göremediğim bu özgün çalışmanın önemi nereden geliyor acaba? Ulustan inip arkadan Cebeciye doğru uzanan yolun sağ tarafında yer alan seyyar satıcılar, her türlü şeyin satıldığı yıkıldı yıkılacak barakamsı dükkânlar ve onların önünde biriken, gidip gelen kalabalık, biraz flu duruyor tabloda. Sonra alttan yukarıya, daha doğrusu Kale'ye doğru, uzanan yamaçta, sırtlara, kayaların arasına serpiştirilmiş gecekondular bana hep hüzün veriyor ne zaman bu resme baksam. Resmin adı "Bent deresi". Ressam bu resmi ne zaman yapmış, bilmiyorum. Ama gecekondulaşmanın tarihine ışık düşürüyor sanki. Evlerin ve kayaların arasında elektrik direkleri ve telleri boy gösteriyor. Yamaçtaki evlerin arasında, önünde, iplik gibi uzanan yollarda yürüyen, duran insanlar görülüyor. Evlerin arasında hiçbir ağaç yok. Yalnızca ana yolun orada birkaç ağaç var. Ankara gibi hüzünlü ve sarsıcı bir resim bu; Bent Deresi: Dar yollarda, yıkıldı yıkılacak evlerde, ambulansın, arabanın, kömür kamyonunun tırmanamadığı buralarda yaşamanın nasıl bir şey olduğunu dıştan anlamak hiç de kolay değildi benim, benim gibiler için.

1979 Dünya Çocuk Yılı'ydı. TRT'nin gözde yapımcılarından Mehmet Deniz, ses getiren "Görünüm" programını ayda bir yayınlanıyordu televizyondan. Rahime (eşim) Ulus'taki Bentderesi'ndeki, Kale'nin eteklerindeki Merkez Seymenler İlkokulu'nda öğretmenlik yapıyordu. Mahalle çok yoksuldu. Babaların çoğu işsizdi. Anneler ise çamaşı-

ra ve temizliğe gidiyordu varlıklıların oturduğu semtlere. Çocukların büyük çoğunluğu ise okuldan sonra çalışıyordu. Onun için ya derse gelmiyorlar ya da dersten sonra boya sandığını kapıp ayakkabı boyamak için sokaklara çıkıyorlardı. Buraların çocukları hep hastalıklı, yorgun ve uykuluydu.

Mehmet Deniz'lerle de iyi bir dostluğumuz vardı ve ailecek görüşüyorduk. Sık sık birbirimize gidip geliyorduk. Onun iki programına yardımcı olmuştum ve yaptığı programların araştırmalarını *Yeni Ülke* dergisinde yayımlamıştım: İlk çalışma, liseden arkadaşım jeoloji mühendisi Şevki Bayraktaroğlu'nun araştırmasını *Yeni Ülke*'nin 1979 yılındaki dokuzuncu sayısında şu başlık altında yayımladık ortak bir çalışma olarak ve Mehmet Deniz de bunu "Görünüm" programında kullandı: "*Balya Kurşun Madenleri Üzerinde Fransız Emperyalizmi – Balya'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Madenin Dünü-Bugünü*". İkinci çalışma ise Mehmet Deniz'le, yine "Görünüm" programı içindi. 16 Kasım 1979'da "Demir-Çelik" dosyasının ilk bölümü yayımlanmıştı televizyonda. Araştırmanın ikinci bölüm ise, denetimden geçtiği halde, TRT yetkililerince sakıncalı bulunarak yayından kaldırılmıştı. Bunun üzerine, biz de, Yeni Ülke'nin onuncu sayısına (1980) "*Günümüz Türkiye'sinde Demir-Çelik Sorunu Üzerine*" dosyasını yayımladık. Daha sonra aynı derginin on bir/on ikinci sayısında (1980), 12 Eylül darbesinden önceki son sayıda, uzunca başka bir araştırmamı yayımladım. Dosyamın başlığı şöyleydi: "*1 Mayıslar ve Türkiye'de 1 Mayıslar Geleneği Üzerine Bir Çalışma*".

12 Eylül darbesiyle bu oylumlu, araştırma dergisi de bir daha yayımlanamadı.

Lafı başka yere çekmeden Dünya Çocuk Yılı'na geleyim yine: Mehmet Deniz, gecekondularda yaşayan çocukların dünyasına eğilmek istiyordu; çalışan çocukların sorunlarını "Görünüm"de ele alıp irdelemek istiyordu uzmanlarla birlikte. Eşim, sınıfındaki çalışan çocuklardan, ailelerden uzun uzun söz etti ona. Daha sonra beslenme getiremeyen, okuldan sonra çalışmak zorunda olan çocuklarla tek tek görüştü Mehmet Ağabey. Günlerce çekimler yaptı çocuklarla, eğiticilerle. Gecekondu mahallesinde haftalarca ailelerle görüşüldü. Sokakları, evleri... çekip durdu Mehmet Deniz ve ekibi. Onun çektiği görüntülere ben metin yazdım. Birlikte metnin orasını burasını düzelttik ve Meral Niron da severek bu metni okudu. Çok güzel, sıcak, duyarlı ve sosyal bir konuyu ele alan iyi bir çalışma çıktı ortaya. Yani iyi ve kalıcı, bir sorunu gözler önüne serici bir belgesel kotarılmıştı el birliğiyle. Bizde televizyon yoktu o zaman, onların evinde programı izlemek için toplandık. Ne yazık ki, "Çocuklarımız" denetimden geçtiği halde, hem de hiçbir sorun yaşanmadan -adı böyle olmuştu, son anda sakıncalı bulunduğu için yayından kaldırılmış. Hayal kırıklığımı büyüktü. Nasıl üzüldük, nasıl canımız sıkıldı, ama yapabileceğimiz bir şey yoktu. Bir daha Mehmet Deniz'le birlikte çalışma olanağı bulamadım benim Berlin'e gelmem nedeniyle.

Sosyal sorunların üstüne gidilmesin istendi hep ve ülkemizin sorunları çözülmeden çığ gibi büyüdü, büyüyor.

Yasakçı zihniyetler hep başa geçti ve onlar sorunları çözmek yerine kapatmayı yeğlediler. Ülkemizin durumu ise ortada. Çalışan çocukların sorunlarının TRT'den gösterilmesinden ürktüler, korktular. Korktular da ne oldu? Başlarına bir şey mi geldi tepedekilerin? Sorunu hasır altı etmekle ellerine ne geçti? Başka sorular da sormak geliyor içimden ama, yeri değil şimdi.

Buraya Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara romanının üçüncü baskısı için yazdığı ve dördüncü baskıda yayımlanan "Bir Not"unu almak istiyorum. Son derece tutarlı ve acı bir Türkiye tablosu bu değerlendirme, özellikle Ankara'yı anlamak için gerekli bu alıntı:

"Otuz yıl önce yazdığım bu romanı, üçüncü baskıya vermek üzere, gözden geçirirken bir düş görüyor gibi oldum ve bana öyle geldi ki, burada hikâye ettiğim devri bir somnambül hali içinde geçip gitmişim.

"Fakat, bu halim çok sürmüyor; uyanıyorum ve kendimi toplayarak etrafıma bakıyorum, o devirden bu yana ne kalmış diye. Kitabın birinci bölümünde belirtmeye çalıştığım Millî Mücadele ruhundan hemen hiçbir iz bulamıyorum.

"Ya son bölümde hayalini kurduğum Türkiye'nin gerçekleşmesine doğru bir gelişme olmuş mudur? Ben, o zamanlar, bir gün gelip öleceğini aklımdan bile geçirmediğim Atatürk'ün öncülüğü ve rehberliğiyle bu ideal Türkiye'ye yirmi yıl içinde varacağımızı umuyordum. Şimdi, o yirmi yıl üstünden bir yirmi yıl daha geçmiş bulunuyor. Fakat, biz, sosyal, kültürel ve ekonomik devrim şartları bakımından, hâlâ romanımın ikinci bölümünde verdiğim

ve karikatürünü yaptığım Ankara'nın içinde tepinip duruyoruz."*

Bir de 2007 Ankarası'na bakalım! Eskiden ne sıkmabaş, ne türban, ne de kara çarşaf vardı ortada salına salına gezinen. Geleneksel başörtünün dışında dinsel sembolleri içeren bir şey yoktu kadınların başında. Kadınlar o zamanlar bugünkü kadar aşağılanmıyordu. Özgürlükleri kısıtlanmamıştı. Tepe taklak geriye gidiyoruz, hem de son derece hızlı.

Savaş'la beşinci duraktaki parka da giderdik. Evden fazla uzaklaşmış olurduk ama yine de oraya gitmemize izin verilirdi. O zamanlar çocuklara aileler daha çok güvenirdi bugünkü gibi ayyuka çıkmış çok şey olmadığından. Toplum o kadar korkutmazdı aileleri. Elbette çocuklara kötülük eden kişiler o gün de vardı ama bugün daha çok.

Kim akıl etti bilmiyorum ama elimizde "Şans, Talih, Kader, Kısmet" kutusuyla dolaştığımızı da hiç unutmadım. Belki başka çocukların elinde gördük ve biz de onlara imrenip bu yolla para kazanmayı denemek istedik. Küçük sermayeyi sanıyorum yengem verdi. Savaş'la benim ayrıydı kazancım. Başlarda Savaş'ın da benim de sesimiz çok cılızdı. Kendi sesimizi zor duyuyorduk. Sonraları alabildiğine açıldık ve bağırmaktan sesimiz sık sık kısılırdı: "ŞAAANNNSSS, TAAAALİİİİHHH KAAAADERRRR KISMETTT BEEEEŞŞŞŞ KURUŞŞŞAAAA!" Beş kuruşa çekiliş

*) Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, s.7

yaptırırdık. Elimizdeki kartonun üstündeki sayıların üstü kolayca karalanabilen bir kâğıtla kaplı olurdu. Her numaranın karşısında bir sayı vardı. Sayıların karşısında hangi armağanın olduğu. En büyük ikramiye büyük bir çikolata olurdu ve onu da biz önceden hallederdik. Herkes o büyük çikolataya talip olurdu ama biz onu kendimize ayırdığımız için, bizden başkasının kursağına nasip olmazdı. Çekilişe daha çok çocuklar katılırdı. Bazen çikolata meraklısı kadınlar da çocuklarıyla birlikte çekiliş yapardı. Kazandığımız bu paraları günü gününe yengeme verirdik o da bizim için biriktirirdi kazancımızı. O bizim kasamızdı.

Yenimahalle Pazarı'nın kurulmadığı günlerde "Şans, Talih, Kader, Kısmet" çekilişi için parka giderdik. Parkta başka çocuklar da olurdu ama, biz iki kişiydik ve onları çalışma mekânımızdan uzaklaştırıyorduk. Rekabete yer yoktu dünyamızda!

İşte bu parkın önünde, ya da sokak lambalarında Yenimahalle'nin en önemli sinemasının afişleri asılı dururdu davetkâr bir biçimde. Sinemanın adı Alemdar'dı ve sinema nasıl mazot kokardı, nasıl! Bu dayanılmaz kokunun nedenini kimse bilmiyordu. Belki iyi temizlenmediğinden, ya da kullanılan temizlik malzemesindendi bu koku, ama mide bulandırıcıydı elbette. Ben, o dönemde, herkesin gördüğü *Ben Hur, Qua Vadis, Kuvai Köprüsü* ve *Spartakus* filmlerini bu sinemada izledim Savaş'la birlikte. Sinemanın acayip büyük, ağır ve kalın kırmızı kadife perdesini, bir de film başlamadan önce çalınan o uyarıcı kalın ve tok "gong" sesini hiç unutmadım. Bu sinemaya Amerikan filmleri ge-

lirdi daha çok ve kötü Türkçe uyarlamalarla izlemek zorunda kalırdık bizi bambaşka düşlere götüren bu filmleri. Aşklar, gözyaşları, ayrılıklar kovboy filmlerinde de vardı ve bu, çocuk yaştaki bizleri çok etkiliyordu. Kendimizi filmlerdeki kovboylar gibi görüyorduk ve sık sık "kovboyculuk" da oynuyorduk tahta tabanca ve uzun sopalardan oluşan tüfeklerle, söğüt dallarından yaptığımız oklarla. Kızılderililer bizim de düşmanımızdı. Mademki onlar Amerikalıları öldürüyordu ve Amerikalıların baş düşmanıydı, o halde, biz de onları öldürmeliydik. Hiçbir çocuk Kızılderili olmak istemezdi. Yine de bir yerlerden tavuk telekleri bulup kulağımızın arkasına sıkıştırırdık Kızılderililer gibi olmak için. Herkes ünlü bir kovboy olmak isterdi ve ıslıkla kovboy müziği çalmakta da ustalaşmıştık.

Kızılay'daki Büyük Sinema'ya, ya da Ulus Sineması'na gitmeme daha çok var. Epeyce büyümeliyim. Hele bir liseye başlayayım!

Spartakus filmi köleliğin egemen sınıfa ilk başkaldırısını işliyordu. Konu biz çocuklar için çok ağırdı. Ama gladyatör sahneleri, sansürlü aşk kareleri, arenadaki aslanlarla dövüşmeler, başka bir dünyayı yansıtan o tarihi anlar, çatışmalar büyülerdi bizi. Günlerce gördüğümüz, inanılması zor sahneleri konuşur dururduk. Filmi tekrar tekrar birbirimize anlatarak gördüklerimizi bir daha yaşardık, yaşatırdık. O zaman *Spartakus*'un yönetmenin kim olduğunun bizim için ne önemi olacaktı ki. Stanley Kubrick adı sonradan nasıl da önem kazandı.

Film anlatmaca oyunlarında bu karışık ve zor konula-

rı seçmezdik. Savaşı, tarihi anlatması çok zordu çünkü. En kolay aşkı anlatıyorduk ya da ağlama sahnelerini. Kollarımızı boynumuza dolayıp dudaklarımızı da öpüşmek ister gibi büzünce, al sana şahane bir aşk sahnesi!

Qua Vadis, yanılmıyorsam, Polonyalı yazar Henryk Sienkiewicz'in kendisine Nobel kazandıran romanıydı ve film bu romandan sinemaya uyarlanmıştı. Bu filmde Peter Üstünov da oynuyordu. Roma döneminin, biz çocuklara ağır gelen, tarihinden kesitler sunuyordu bu olağanüstü başarılı film.

Kuvai Köprüsü'nde kaç kamera kullanıldığı konuşuluyordu. Bir de o ünlü köprüyü havaya uçurma sahnesini kaç kez çekildiği, kaç yönden ele alındığı. Gerçekten köprünün havaya uçuruluşu çok çeşitli açılardan, ayrıntılı ve etkileyici bir biçimde ele alınmıştı filmde.

Sinemada, yan sokakta imalathanesi olan, etiketsiz, tatlı mı tatlı bir gazoz satılırdı ve bu gazozdan mutlaka her çocuk içmek isterdi. Şişelerin üstünde etiket falan yoktu. Gazoz satan çocuklar ellerindeki kapak açacağını şişelere sürterek "buz gibi gazoz" diye dolaşırlardı sinemanın içinde. Gazoz mu, gazozdu işte!

Yenimahalle'de Ragıptüzün Caddesi'ndeki Alemdar sinemasından başka beşinci duraktaki Serdar Sokak'ta Seyran Sineması, Akın Caddesinde yazlık Atlas Sineması, yazlık Seyran Sineması da, daha sonra Yılmaz Sineması oldu, vardı. Devam edelim, Akın Caddesi'nin üst kısmında Güneş Sineması da ilgi görüyordu.

Yazlık ya da açık hava, sinemalarının biletleri 25 ku-

ruştu. Sinemaya yakın bir dükkân vardı ki, onu da unutulacak gibi değil: Yaşlı bir adam leblebi tozu satardı küçük külahlarda. Dükkânın içi kuyu gibi karanlıktı. Hiç penceresi yoktu. Kapının önünde değirmen gibi bir alet vardı ve leblebi öğütürdü. Tek başına çalışırdı leblebici. İsteyene leblebi de satardı. Ama leblebi tozu çok ünlüydü ve mutlaka her çocuğun canı çekerdi bunu. Ucuzdu ve her çocuğun harçlığı bu enfes şeyi almaya yeterdi. Öyle pahalı çikolatalar falan yoktu piyasada. Varsa bile bizim haberimiz yoktu. Gofret vardı bakkallarda, onu da yerken çıkardığı çıtırdı için severdik. Sakız leblebisi de tercih ettiğimiz, ceplerimize doldurduğumuz gözde bir çerezdi.

Şimdi adını unuttuğum sakızlardan renkli, vesikalık artist fotoğrafları çıkardı: Her artiste bir şeyler yakıştırılırdı adı söylenirken:

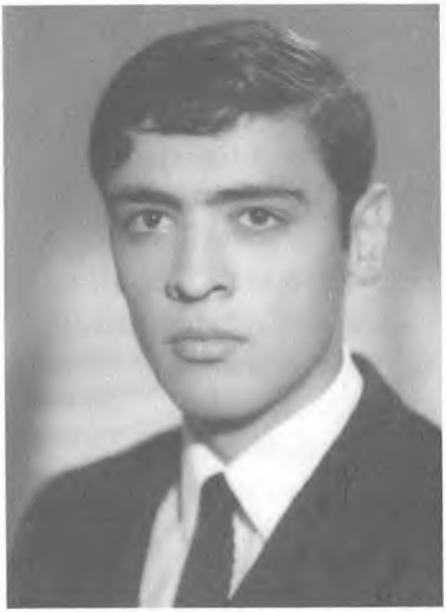
Örneğin:
Pazarda erik, Fatma Girik.
Derede yosun, Nejdet Tosun.
Çatal kaşık, Ayhan Işık.
Lokantada kepçe, Ahmet Tarık Kepçe.
Babası moruk, Belgin Doruk.

Vesikalık resimlerin büyüğü de olurdu ve onlar en kıymetlileriydi. Çünkü o resimler biraz daha pahalı sakızlardan çıkardı. Bu fotoğraflardan fazla olanları birbirimizle değiştirirdik. Böylece elimizde artist resimlerinden oluşan, birbirimizi kıskandırdığımız zengin(!) bir koleksiyon oluşuyordu kısa sürede.

Köyde sapanım vardı, hatta bir kuş bile öldürmüştüm, ama Ankara'da sapan falan yoktu. Uçurtmam ise hiç olmadı. Uçurtma uçuracak yer yoktu ki uçurtmam olsun. Çıtalardan derme çatma uçurtma yapma girişimlerim oldu ama bunların hiçbiri başarılı uçuşları gerçekleştirecek sağlam uçurtmalar olmadı.

Gazoz kapağı biriktirmek modaydı neredeyse. Fazlalar eksik olanlarla değiştirilirdi. Hatırlayabildiğim gazozlar Çamlıca, Yedigün, Ankara Gazozu, Elvan, Neşe Gazozu'ydu. Gazoz içmek önemliydi ve zenginlik gösterisiydi nerdeyse. Colalar epeyce sonra devreye girdi ve başlarda çok pahalıydı. Uludağ Gazozu o zaman var mıydı şimdi anımsamıyorum.Tekel Birası ve Tuborg kapağı biriktirenler de vardı. Yürürken ceplerimizde şıngır şıngır ederdi kapaklar. Üstelik sık sık da yırtılır ceplerimiz, delinirdi kapaklardan. Onca emek vererek biriktirdiğimiz kapakların kimisi yırtık ceplerimizden düşerdi de, hiç farkına bile varmazdık. Değeri kapaklarımızı yitirmenin üzüntüsü de bizim için ciddiye alınacak bir durumdu o zamanlar, o yaşlarda.

Yenimahalle'de, bugünkü heybetli Belediye Sarayı'nın olduğu yerde, pazarın bitişiğinde, yazlık Yılmaz Sineması vardı. Önünde ilgi çekmek için asılmış kocaman afişlerle filmin içeriği sezdirilirdi ustaca. Onayan ve bir sonraki filmin afişlerinin önünde çocuklar, kadınlar uzun uzun yorum yaparlardı. Büyük caddelerin köşe başlarında filmin anonsu niteliğinde renkli afişleri sinemaya müşteri çek-

Gültekin Özkan (Ankara, 1968).

mek için beklerdi. Bu afişler filmlerle birlikte değişirdi.

Birden bire, hiç farkına varmadan, toplumsal ve duygu dünyamıza giriveren yazlık sinemalar, neredeyse bir anda günlük yaşamımızdan çıkarılıverdiler hiç beklenmedik bir biçimde. Yazlık sinemaların tarihi televizyonlardan önce başlamış ve televizyonlarla tarihe karışmışlardır, diyebiliriz. Oysa daha televizyonlar oturma odalarına insanı bağlamamıştı, ama yazlık sinemaların yerleri, boş arsalar hep apartman oldu. Yazlık sinemalar bu apartmanların arasında yaşamaya çalıştı bir süre, sonra sesleri solukları tümüyle kesildi, hiç çıkmaz oldu.Yıllar sonra nostaljik yazlık sinemalar açılmaya başlandı bir yerlerde, ama eski tadı

tuzu yoktu bu yeni girişimlerin. Sanıyorum tutmadı da.

Yazlık sinemalar demek, çekirdek çitleyen kadınlarla kızlar demekti. Savaş'la ben de, yaşıtımız çocuklarla birlikte, sinemanın önünde külahı 25 kuruşa ay çekirdeği satıyorduk sinemanın olduğu, pazarın kurulmadığı akşamlar. Filmlerin gösterildiği günler için gündüzden hazırlık yapıyorduk. Çekirdekçiden tuzlu-tuzsuz birkaç kilo ay çekirdeği alıyorduk. Okunmuş, renkli gazetelerden hazırladığımız külahları ve çay bardaklarımızı akşam için tornetimize yüklüyorduk. Çay bardakları öyle en küçüğünden olmuyordu, o kadar insafsız değildik. Duble denenlerden, biraz büyükçe bir bardağı kullanıyorduk. Bu malzememizi tornetlerimizle taşıyorduk tezgâh kuracağımız sinemanın önüne.

Bir çay bardağı çekirdek –tuzlu ya da tuzsuz– bir külahı anca dolduruyordu. Kimden öğrendiysek, gündüzleri gazeteleri çeşitli büyüklükte kesiyorduk. Sonra da bunları çeşitli büyüklükte külah haline getiriyorduk. Bu işte epeyce ustalaşmıştık. Bir çay bardağı bir film boyunca yetmeyeceğinden en azından 3-4 çay bardağı çekirdek istiyordu kadınlar. Onların çocukları da. Kabak çekirdeği pek yaygın değildi sanıyorum. İçerde gazozcunun sesi çocukların iştahını kabartırdı. Sinemanın kapısında bilet kontrolü yapan "abi", bazen insafa gelirdi ve bizi sessizce içeri bırakırdı film başladıktan epeyce sonra. Yazlık sinemada oynayan hiçbir filmin başını göremedim. Film başladıktan çok sonra alınırdık çünkü içeri.

Âşıkların duygulu hallerini, ağlayan kadınları ve hain

kocaların davranışlarını pek anlayamazdım. Kadınlar gazinolarda şarkı söylüyordu. Buna kötü yol diyordu birileri. Adamlar ya hasta oluyordu ya da erkenden ölüyordu, trafik kazası geçirenler de vardı, kör olanlar da. Bol bol kavga, acı, sıkıntı ve kavuşamama. Sevenler kavuşamıyordu kolay kolay. Sevenlerin arasına kötü niyetli insanlar giriyordu. Sevenler birbirine kavuşmak için hep korkunç mücadele veriyordu. Kavuşma oluyordu sonunda ama ne pahasına! Trenler üstümüze üstümüze gelirdi, izleyenleri ezecek sanırdım ve korkardım. Uçakların, o demir yığınlarının, nasıl uçuşunu hiç anlayamazdım. Başımıza düşecekmiş gibi korunmaya çalışırdım. Savaşta yaralanacağımı sanırdım tabancalar, tüfekler patladıkça. Mezarları gördükçe de babamı anımsardım.

Benim yaşımdaki çocukların çoğu hem pazarda, hem de sinema önlerinde hayatı öğrenmeye çalışıyordu bir yazgı gibi. Yazlık sinemanın önünde çekirdek sattığım günler bir şiirime şöyle girdi:

Beni hiç sorma iyiyim işte şöyle böyle
Çocukluğum yazlık sinemaların önünde
*Çekirdek satar amcalar, külahı 25 kuruşa**

Yazlık sinemalarda daha çok acıklı Türk filmleri oynardı. Sanıyorum Türkân Şoray, Fatma Girik ve Hülya Koçyiğit'in rol aldığı filmler çok tutuluyordu kadınlar, kızlar arasında. Erkekler Cüneyt Arkın'ın Malkoçoğlu türü

*) Gültekin Emre, *"Sorma Beni" -Taşı Sula*, s.57

filmlerine bayılıyordu. Kızla oğlanın kavuşamaması, kızın ya da oğlanın kör olması, zalim annelerin babaların kızlarını sevdiği adamla evlendirmemeleri, kızın evden kaçması, sonra kötü yola düşmesi... O zaman bu konuları hangi çocuk kolayca anlayabilirdi? O gün için bizim anlayışımız aşan konulardı ama, sahnedeki hareketlilik, kızla erkeğin sarılması... içimizi ürpertirdi. Kızlara daha başka bir gözle bakmamıza neden olurdu bu filmler. Bu filmler sayesinde büyüdük, duygularımızı saklamayı,ya da açığa vurmayı öğrendik. Cinselliğe de bu filmler üzerinden ilk adımlarımızı attık. Kadınla erkek arasındaki duygusal yakınlaşmanın ötesinde ne olabileceğini de bu filmler sayesinde öğrendik. Yoksa hangimizin ailesi bize ciddi bir cinsel eğitim verdi? Her şeyi kendi kendimize, el yordamıyla öğrendik.

Yakışıklı jön Göksel Arsoy, kızların sevgilisiydi. Kızlar onun bulabildikleri fotoğraflarını biriktiriyorlardı. Erol Taş, kötü kahramanların vazgeçilmez oyuncusuydu. Necdet Tosun, Sami Hazinses ise güldürü ustalarıydı.

Bu arada Savaş'ın sünnet düğünü gözümün önüne geliyor. Gündüz şamatalı bir biçimde Savaş'ı arabayla Yenimahalle'de tur attırdık korna çala çala. Sonra sünnetçi geldi eve. Kızlar dışarı çıkarıldı. Sünnetten sonra armağanları vermeye ve kutlamaya sıra geldi. Sünnetten sonra Savaş yatağa yatırıldı. Ben de onun elini tutmuşum onu teselli edercesine. Kravat takmışım. Savaş gülümsüyor.

Benim sünnetim ise köyde, seyyar bir sünnetçi eliyle oldu. Yaz geldi mi çocukların gözü yolda olurdu. Sünnet-

çiyi kim ilk görürse köyün çocuklarına hemen haber uçurulurdu şimşek hızıyla. Köye sünnetçinin geldiğini duyan çocuklar da sokaklara, ev aralarına çil yavrusu gibi dağılırlardı. Ama kaçacak, saklanacak yerler belliydi zaten. Anneler babalar bir bir yakalayıp getirirdi çocuklarını ve sünnetçiye teslim ederlerdi. Sünnetçi de işini hızla yerine getirir ve kanayan yere tütün basardı. Bu, sünnet derisinin kesilmesinden daha acı verirdi çocuklara. Sünnet için özel giysiyi kim nasıl sağlayacaktı köyde? Sünnetçi işini akşama kadar bitirir, çocuk ağlamalarını ardında bırakarak bir başka köye geçerdi eşeğine yüklediği armağanlarla.

Osman Ağabeyimin ilk çocuğu erkek oldu. Adını Orkan koydular. Göbek adı da Mehmet oldu. Babamın adı. Yeğenim eve neşe, mutluluk getirdi. Orkan'a hem annem, hem de yengemin annesi Saniye Hanım Teyze bakıyordu. İkisinin de ilk torunuydu Orkan. Ben de sürekli ilgileniyordum yeğenimle. Bana o kadar alıştı ki Orkan, onu ben uyutmaya başladım omzumda gezdire gezdire. Mamasını da ben yediriyordum çoğu zaman.

İkinci yeğenim kız oldu: Özlem. Bahçelievler'de doğdu. Ortaokulu bitirirken hem Orkan, hem de Özlem benim omzumda uyumaya alıştılar ve ben onlar uyduktan sonra ders çalışmaya alıştırdım kendimi. Geceleri çalışma alışkanlığım o günlerden kalmadır.

Mohaç Sokak'ta oturduğumuz yıllarda Hasan Ağabeyim yurtdışındaydı, Almanya'da. Nişanlısı Almandı. Yazın nişanlısı, nişanlısının erkek kardeşiyle birlikte bir Volkswagen'le çıkıp geldiler. Tatillerinin bir bölümünü Anka-

Gültekin Özkan (ayakta soldan ikinci), 2-Fen C sınıfı arkadaşlarıyla birlikte (Akşehir Lisesi spor salonu, 21.5.1968).

ra'da, bizde, geriye kalanını da deniz kenarında geçirdiler.

Hasan Ağabeyim bana gömlek, pantolon getirmişti ve bunlara elbette çok sevinmiştim Almanya'dan geldikleri için. Ama, en çok patenime sevinmiştim. Sokağımızın çocuklarının hiçbirinde böyle gıcır gıcır bir paten yoktu. Bu sokakta ilk benim yepyeni bir patenim oluyordu.

Bu mereti doğru dürüst sürene, kullanana kadar epeyce sıkıntı çektik Savaş'la. Tekerlekli pateni doğru dürüst öğrenene kadar dizlerimiz, dirseklerimiz... yara bere içinde kaldı. Savaş benden daha çabuk öğrendi nedense. Düz yolda ustalıkla sürüyordum patenimi, ama yokuş aşağı ona hakim olmam hiç de kolay olmuyordu.

Mahallenin çocuklarının ağzının suyu akıyordu patenimi görünce. Onlar da sürmek istiyorlardı, ama vermi-

yordum kırarlar diye. Patenin bir tekini Savaş kullanıyor, ötekini de ben alıyordum ve birbirimizle yarışıyorduk sokakta. Bazen, sırayla ikisine birden de biniyorduk.

Bir gün sokağımızın bağlandığı dik caddeden ana caddeye doğru patenle kayıyordum hızla.Yollar bozuk olmasına bozuktu yine bugünkü gibi, kaymaya pek elverişli değildi, ama ben hava atmayı bilecek yaştaydım ne de olsa. Ana caddeye süratle yaklaştığımda köşede duran kamyona tutunarak durmayı denemek istedim. Bir yandan da yokuş yukarı çıkan arabalardan kendimi kollamaya çalışıyordum. Sağda park yapmış arabalar vardı, yolun solu boştu. O sırada bir kadın çıkıverdi kamyonun arkasından. Kadına tüm hızımla çarptım. Kadın bir yana devrildi, ben bir yana. Pantolonum yırtıldı, dizim kanadı. Çok korktum. Korktuğum için de ağlamaya başladım. Yoldan geçenlerin bir kısmı benim başıma, bir kısmı da yere düşen kadının başına biriktiler. Ordan nasıl ayrıldığımı, eve nasıl geldiğimi, evdekilerin bana ne dediğini anımsamıyorum ama sıkı bir zılgıt yediğimi sanıyorum. Ondan sonra bir daha patene de binmedim, binemedim; binmeye korktum. Kadının yaralanıp yaralanmadığını hep merak ettim.

Bahçelievler-Almanya

Bahçelievler'e yeniden taşınıyoruz. Yenimahalle ağabeyimin ve yengemin iş yerine oldukça uzaktı. Özellikle gidip-gelmesi çok sıkıntılı oluyordu. Bir de yol parası çok tutuyordu. Ağabeyimin henüz ne ehliyeti, ne de arabası vardı. Araba, gerekliydi, ama olmasa da oluyordu çaresizlikten. Oldukça yeni sayılabilecek bir binanın en üst katına taşındık.

Bu evde ağabeyim ehliyet aldığını biliyorum. Bugünkü gibi sürücü kursları yoktu o zamanlar. Birilerinin yardımı ve desteğiyle araba sürmeyi öğreniyordunuz. Ağabeyime bir arkadaşı öğretmiş olmalı araba sürmeyi. Ne yazık ki, istediği arabayı alamadan, öldü.

Bahçelievler'in girişindeki bu kişiliksiz evden daire satın alarak çıkıyoruz. En üst katta oturuşumuzun dışında bende hiçbir iz bırakmamış burası. Ne komşulardan bir şey kalmış, ne de sokağımızdan. Dik ve dar merdivenleriyle karanlık, silik bir apartman imgesi belli belirsiz gözümün önüne geliyor o evi düşündüğümde. Bir de parka yakınlığı, köşede oluşu, bu nedenle gürültüden duramadığımız. Oysa Ankara'nın trafiği daha dağ gibi büyümemişti ve

sorun yaratacak düzeyde değildi. Ama, herkes olur olmadık şeye korna çalıyordu, bu da bir marifetmiş gibi uygulamadan ve gündemden düşmüyordu. Gürültüden rahatsız olan yoktu sanki ve havalı kornalar yeni yeni ithal edilmeye başlanmıştı. Öyle ki, arabalar kornayla idare ediliyordu. Berlin'e geldiğimde, başlarda hiç fark etmediğim, sonraları şaşırıp kaldığım tek şey, korna sesiydi. Buradaki arabaların kornalarının olmadığını bile düşündüm bir ara, çünkü hiç korna sesi duymadım.

Eski Bahçelievler bir bir daire karşılığında yıkılmaya, yerine çok katlı beton yığını binalar yapılmaya başlanmıştı. O güzelim özgün bahçeli evlere elveda denmeye başlamıştı hızla. Bu güzel semt talan ediliyordu âdeta. Evler sırayla müteahhitlerin eline geçiyor, kısa sürede beş altı katlı binalar ortaya çıkıyordu. Arkada avuç içi kadar bir bahçede birkaç ağaç kalıyordu eskiyi anımsamak için. Bahçeler, meyve ağaçlar, çamlar... bir bir tarihe karışıp gitti herkesin gözünün önünde. Caddeler daraldı, kaldırımlarda yürünmez hale geldi. Park sorunu çıktı ortaya.

Yeni satın alınan dairemiz böyle evlerdendi. İnşaat sırasında sürekli daireyle ilgilenildi; gidildi gelindi. Eksikleri tamamlandı. Ustalara kızıldı. Müteahhite kızıldı, söylenildi. Nasıl olduysa günün birinde ev bitti. Sonra da taşındık.

Dairemiz birinci kattaydı. Arka bahçeye bakıyordu pencerelerle balkon. Bahçede çam ağaçları vardı. Apartmanın çocukları çoğu zaman bu bahçede oynardı araba tehlikesi olmadan; annelerin gözü önünde. Daha çok futbol oynardım apartmandaki çocuklarla. Bu arada sık sık alt

kattaki komşumuzun camlarını kırıyorduk elbette.

Ev, sessizdi, genişti. Bu ev için eşyalar yeni alındı günlerce mobilyacılar gezilerek. Annemle benim de bir odam vardı. Annemle karşılıklı divanlarda yatıyorduk.

1965-1966 öğrenim yılında kaydımı Bahçelievler Cumhuriyet Lisesi'ne yaptırdık. Okul, 4. Caddedeki Şevket Süreya Aydemir Sokağı'nın köşesinde bulunuyordu. 2. Durakta. Burası daha sonra Bahçelievler İlkokulu oldu. Çok sonraları da Bahçelievler İlköğretmen Okulu olduğunu duydum. Ortaokul ikinci sınıftaydım artık. Yeni numaram da 2783'tü. Burada barakalarda okuyorduk. Ortaokulda ya yer yoktu ya da lise kısmı yeni yapıldığı için geçici olarak barakalarda eğitim uygun görülmüştü. Orasını bilmiyorum.

Barakaların kışın buz gibi olduğunu anımsıyorum. Soba yanıyor muydu, yanıyorsa her tarafa ısıtmadığı ortadaydı. Yazın ise çok sıcak oluyordu ve hepimiz buram buram terliyorduk. Barakalarda bir yıl okudum. Ortaokul üçüncü sınıfa ve lise bire Bahçelievler Cumhuriyet Lisesi'nin yeni binasında devam ettim. Lise binası yepyeniydi.

Müzik dersini hiç sevmiyordum. Mandolin çalamıyordum, oysa iki yıl kursa gitmiştim. Ama, bende bir müzik aleti çalacak yetenek yoktu. Sesim de çok kötüydü, şarkı söyleyemiyordum. Notaları hiç çözemiyordum, hep karıştırıyordum. Müzik dersinde olur olmadık her şeye durmadan gülüyordum. Dersi hiç ciddiye almıyordum. Hatta gülmem yüzünden okkalı bir tokat yediğimi ve bundan çok utandığımı bugün gibi anımsıyorum. O tokattan sonra bir daha derste gülmediğim gibi yanımdakiyle hiç ko-

nuşmadım. Tokat beni kendime getirmişti.

Hasan Ağabeyim bir arkadaşıyla –çalışmak için yurtdışına gidişin yoğun olduğu yıllardı– Türkiye'den Almanya'ya gidecek işçileri taşımak için bir minibüs almıştı. İşçi taşımaktı niyetleri, yani bu yolla para kazanmak. Çünkü o yıllarda trenin dışında pek fazla ulaşım aracı yoktu Türkiye-Almanya arasında. Tren de çoğuna pahalı geliyordu ve Almanya'ya gitmek isteyen yığınla insan vardı. Onlara bir taşımacılık hizmeti sunuyordu ağabeyimle ortağı. Sonra bu iş yürümedi zorlukları, sıkıntıları yüzünden.

Ortaokul ikiden üçe geçtiğim yılın yaz tatilinde, 1966'da, Hasan Ağabeyim, beni Almanya'ya götürmek istediğini Osman Ağabeyime yazdı. Minibüs öteki yolcularla birlikte beni de alacaktı Ankara'dan, evden. Benim için ne şeref ne şeref! Sınıf geçme armağanı gibi bir şeydi bu elbette. Pasaportum çıkarıldı. Günlerce önceden heyecan başladı bende. Arkadaşlarıma hava atıp duruyorum yaz tatili Almanya'da geçireceğim diye.

Minibüs, Almanya'ya iş bulmak için gidenlerle doluydu ağzına kadar. Uzun bir yolculuk yaptık. İstanbul'dan geçerken ilk kez denizi gördüm. Bu benim dünyamda farklı imgeler, izler bıraktı. Ankara'daki Gençlik Parkı'ndaki havuzun dışında bu kadar çok suyu bir arada hiç görmemiştim. Denizci olma isteğimde bu ilk görüntüler de var mıydı, bilmiyorum. Deniz büyüledi beni! O zaman Boğaz Köprüsü daha yapılmamıştı. Harem Vapur İskelesi'nden bindiğimiz vapurla geçtik karşıya, Sirkeci'ye. Martıların çığlık çığlığa birbirini kovalaması, teknelerin yanı-

mızdan kuğu gibi süzüle süzüle geçişi, balıkçı kayıkları, yolcu vapurları, hafif hafif çalkalanıp duran deniz, balık ve iyot kokusu... Etkilenilmeyecek gibi değildi doğrusu. Deniz, kendine beni öyle bir bağladı ki, onsuz yaşayamayacak hale geldim. Ayvalık'a da denizi yüzünden bağlandım zaten.

Sınırlardan kolayca geçtik, ama Almanya sınırına gelmeden İtalya'ya yöneldik. Yolda, minibüsün içinde yatıp kalktık, yemeklerimiz yanımızda getirdiğimiz yiyeceklerdi. Almanlar turist pasaportluları sınırdan içeri sokmamaya başlamışlardı gayri resmi olarak. Birlikte seyahat ettiğimiz insanların hiçbiri Batılı bir turist gibi değildi ellerindeki ufacık çantalar, ayaklarındaki ev terlikleriyle: Yüzlerindeki endişe elle tutulacak kadar belirgindi. Diş fırçaları bile yoktu. Beki hayatlarında hiç düşlerini fırçalamamışlardı. İşte bunların, böylelerinin turist olmadığını Alman polisi şıp diye anlıyormuş. Bunların çalışmaya gittiği ortadaydı. Almanlar "yeter artık," diyordu, "dolduk, fazla yerimiz yok sizi ağırlayacak," deyip, hemen geri yolluyorlarmış sınırlardan böylelerini.

İtalya üzerinden, güneyden girecektik Almanya'ya. Venedik'ten geçtik bir rüya gibi. Belli belirsiz saray görüntüleri kalmış belleğimde. Venedik'te durup tatil yapacak vaktimiz yoktu elbette. Almanya sınırına yakın olduğu için Milano'da konakladık. Milano'da, iki katlı, ev gbi bir otelde iki gün Hasan Ağabeyimi bekledik. Milano, Ankara'dan daha modern bir kentti. Kaldığımız küçük otel tertemizdi. Bahçesi genişti. Sanki eski Ankara evlerine benziyordu.

Ağabeyim beni almaya geldi Milano'ya. Volkswagen'iyle Saarbürücken'e doğru yol alırken İtalya'nın görkemli doğasını, geçtiğimiz kasabaların, köylerin unutulmaz mimarisini hâlâ unutmadım, unutamadım.

Saarbrücken'de üç aya yakın kaldım. Havanın sıcak olduğu zamanlarda kentin tek ve büyük yüzme havuzuna gidiyordum bir başıma. Güneşli, sıcak hava fazla olmuyordu. Hava ya yağmurlu ya da hep parçalı bulutluydu. Yolları ve havuza nasıl girileceğini öğrenmiştim. Yüzmeyi kendi çabamla burada öğrendim. Yanıma aldığım kitaplarla Almanca çalıştım. Akşamları Hasan Ağabeyimle Türkçe konuşuyordum. Ağabeyimin eşi Rosemarie benim için tam bir abla gibiydi. Az çok Türkçe biliyordu, bana ilgi gösteriyordu. Ona evde yardım etmeye çalışıyordum becerebildiğim kadarıyla. Fransa sınırına yakın büyükçe bir kasabaydı Saarbrücken. Saarland bölgesinin önemli bir yerleşim birimiydi. Moderndi ve Alman-Fransız parkı görülmeye değerdi. Sokakta dilsiz gibiydim. Almancama güvenemiyordum. Yapayalnızdım ama bu beni bunaltmadı. Yurtdışına çıkmıştım ya, yaşıtlarıma fark attığımı düşünüyordum. Arada bir de kentin merkezine gidiyordum yalnız başıma, yürüyerek ve vitrinlere baka baka vakit geçiriyordum.

Ankara'yı, ilk o zaman özledim. Sevdiklerim vardı çünkü orada, anılarım da. Ankara'dan her ayrılışımda bu özlemi derinden duydum.

Gençlik Parkı

Bu da başka bir düştür aslında:

Gençlik Parkı!

Bizim Gençlik Parkı nere, Saarbrücken'deki Alman-Fransız parkı nere!

Mayıs 1943'te, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı törenlerinde, kısıtlı olanaklarla açılmış Gençlik Parkı. Havuz dahil 28 hektarlık bir mekânı kapsayan bu park, Ankaralılar için deniz gereksinimi karşılıyordu neredeyse. Denizi on beş yaşında gördüğümde çok şaşırdım elbette. Ama Gençlik Parkı'nın havuzu küçük bir denizdi sanki, öylesine büyüktü gözümde, tüm çocukların gözünde. Çünkü yüzülebiliyordu. Kayığa binilebiliyordu. Sıra sıra dizilmiş kiralık kayıklar müşteri bekliyordu küçük iskelede. Kem gözlerden uzak kalmak isteyen sevgililer kayıkla gezi yaparlardı. Babalar çocuklarıyla deniz bisikletine binerdi pata küte pedal çevirerek; çocukların kahkahaları kıyıya kadar gelirdi. Ben görmedim, ama yüzme yarışları bile yapıldığı söyleniyordu bu deniz gibi gölde. Öylesine büyüktü, güzeldi, Ankara'nın, Ankaralıların göz bebeğiydi Gençlik Parkı, gölü.

Ankara'ya gelen akrabalar, tanıdıklar, misafirler hemen buraya getirilirdi övünülerek. Burası mutlaka görülmesi, gösterilmesi gereken bir yerdi yani.

Recep'in Yeri diye, tam havuz kenarında, bir çay bahçesi vardı. Buraya gelmemek olmazdı. Burada semaver ısmarlayıp evden getirilen kuru köfteler, haşlanmış yumurtalar, börekler, zeytinyağlı dolmalar, sarmalar, çeşitli peynirler, domatesler... eşliğinde bir öğleden sonra geçirmemek, gerçekten bir eksiklikti Ankaralılar için. Çünkü, orta kesimin mesire yeri gibiydi bu ünlü çay bahçesi. Onun semaverinde demlenen çaylar gerçekten tavşan kanı gibi olurdu ve içmeye doyamazdınız. Üstelik mis gibi de kokardı. Akşamüstleri Ankara serin olur ya, işte o serinlikte insanın içini ısıtırdı bardak bardak içilen çaylar. Suya değen dallarıyla uzun dallı söğütler bu kahvenin müşterilerine hem serinlik verirlerdi sıcak havalarda, hem de gölge yaparlardı güneşe karşı. Söğütler Gençlik Parkı'nın en gözde ağaçlarıydı. Sonra bu ağaçlar bir bir yok oldu, kesildi; kurutuldu. Akşam için hazırlık yapan sanatçıların sesleri de ortalığı inletirdi. Gece ise, gazinoda olmadan da, dışardan, programı olduğu gibi duyabilirdiniz Gençlik Parkı'nın her yerinden.

Gençlik parkında 1951'de açılan bir İtalyan Lunapark'ı vardı ki küçüklerin olduğu kadar büyüklerin de gözdesiydi burası. Çarpışan arabalar, uçan sandalyeler, salıncaklar, güç denemesinin yapıldığı aletler, dönme dolaplar, korku treni, sihirli aynalar... insanın başını döndürmeye yeterdi Lunaparkın'ın renkli ortamı. Özellikle sihirli aynalar insa-

nı kahkahaya boğardı. Her aynada kendimizi değişik bulurduk. Alt tarafımız şişman, başımız yamyassı ya da başımız, ağzımız kocaman, gövdemizin alt kısmı çarpuk çurpuk bir şey olurdu. Birinde kulaklarımız kocaman, bir başka aynada karnımız büyük olurdu. Aynaların bölümü her türlü kahkahanın duyulduğu çok eğlenceli bir mekândı. Buraya giren insanlar gülmekten kırıla kırıla çıkarlardı aynaların yarattığı komiklikten.

Korku treni her çocuğun binmek istediği, ama korktuğu bir yerdi. Yine de, annelerle, ağabeylerle, babalarla, ablalarla... binilirdi bu garip trene ve sonunda sapsarı, iyice korkmuş bir yüzle inilirdi trenden.

Çocuklar mızıldanarak dondurma ister ya da atlı karıncaya binmek için annesini babasını razı etmeye çalışırlardı. Yaz akşamları, hafta sonları iğne atsan yere düşmezdi, öyle kalabalık olurdu burası, Gençlik Parkı.

Bir de minyatür tren vardı ki Gençlik Parkı'nda, Ankara'da yaşayıp da o trene hiç binmemiş birisinin olabileceğini düşünemiyorum bile. 1957'de Eskişehir'de üretilen "Mehmetçik" ve "Efe" adında iki küçük lokomotif ve vagondan oluşan bu minik tren, 1750 metre karelik bir hatta işliyordu çuf çuf yapa yapa. Merdivenlerle metro gibi bir yere iniliyordu bu trene binmek için. İki durağı vardı bu hoş trenin: "Havuzbaşı" ve "Esmen". Bu istasyonlar arasında düdük çala çala, ağaçların arasından durmadan gidip geliyordu çocukları, büyükleri taşıyarak. Bu trenden de kahkahalar hiç eksik olmazdı. Fotoğraf çektiren, el sallayan, gülen insanların, çocukların... sevinçli, mutlu, yüzle-

ri gözümün önüne geliyor şimdi.

Göl kenarında ünlü Göl Gazinosu vardı: Gençlik Parkı'nın en gözde yerlerinden biriydi bu gazino. İzmir Fuarı'ndaki gazinolar neyse, Gençlik Parkı'ndaki bu Göl Gazinosu da öyleydi, hem ünlü, hem de seçkin sanatçıların sahneye çıktıkları önemli bir mekândı! Burası Ankaralıların da çok övündükleri, ilgi gösterdikleri bir eğlence yeriydi elbette.

Burada Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Behiye Aksoy, Zeki Müren, Cem Karaca, Ajda Pekkan, İbrahim Tatlıses, Sezen Aksu... şarkı söylerdi. Parası olmayanlar gazinonun dışında onların şarkılarını dinlerdi. Ankara, Gençlik Parkı, yaz gecelerinde bu ünlü sanatçılarının sesleriyle inlerdi. Emel Sayın, 17 yaşında burada sahneye çıkmış ve ünlenmişti. Herkes bunu konuşuyordu Ankara'da. Ayrıca, Zeki Müren, ününün doruğundaydı burada şarkı söylediğinde. Sevenleri Zeki Müren'i dinlemeye geliyordu Göl Gazinosu'na. Hele hanımlar onun hastasıydı! Onun konserlerinde reklam olsun diye sahneden atılan mendilleri hanımlar kapmak için birbirine giriyordu. Bu mendillerde onun bir resmi olurdu ve bir de günün moda şarkısı "Hep o şarkı"nın sözleri. Bu mendiller yıllarca elden ele geçmiş, özenle saklanmıştır.

Lunapark Aile Gazinosu, daha alçakgönüllü bir yerdi. Burada da şarkıcılar sahne alıyordu. Bülent Ersoy daha çok bu gazinoda görünüyordu. Barış Manço Ankaralı hayranlarıyla burada buluşuyordu. İnsanın belini bükecek kadar pahalı olmamalı ki, kimi komşularımızın ailecek bura-

ya gittiklerini duyardık arada bir. O zamanlar kibarlık sayılırdı böyle yerlere ailecek gitmek, felekten bir gün, ya da gece geçirmek ve aile için de yıkım olmazdı bu üstelik buraya gelmek, yemek yemek, müzik dinlemek.

Şimdi öyle mi ya?

O ünlü Göl Gazinosu, daha sonra Ankara'nın ünlü "nikâh dairesi"ne dönüştü. Burada evlenmek ayrıcalıklı bir tavır ya da tutumdu sanki. Gölün üstündeki köprüde yeni evliler ve aileleri, yakınları mutlaka poz poz resim çektirirlerdi.

Gençlik Parkı'nın orasına burasına dağılmış, Ankara'nın ünlü sosisli-sucuklu sandviççilerinin, dizi dizi büfeler yaydıkları iştah açıcı kokularla müşteri çekmeye çalışırdı. Oraya gidenler mutlaka, o dönemin özelliği olan, özgün sandviçlerden yerdi. Hele çocuklar mutlaka babalarının, annelerinin başının etini yerdi bu sandviçleri aldırmak için.

Bir zamanlar seksen bin bin fidanın olduğu söyleniyordu Gençlik Parkı'nda: Erguvan, taflan, kırmızı yapraklı erik, su kenarında salkım söğütler, Japon elması, güller... bu parkı güzelleştiren bitkilerdi. Göl kenarındaki uzun boylu salkım söğütleri de unutmamak gerekiyor elbette.

Ada Lokantası çok ünlüydü. Ağabeyimin arkadaşlarıyla oraya gittiğini biliyorum. Fenerbahçe Restoran'ın da sık sık adı geçerdi.

Bir zamanlar, yani şimdi çoktan tarihe karışan yüz liralıkların arka yüzünde Gençlik Parkı'nın bir resmi vardı.

Bu da, buraya ne kadar önem verildiğini gösteriyordu, sanıyorum.

Gençlik Parkı'nda bir de açık hava tiyatrosu vardı ve yaz akşamları burası tıklım tıklım dolardı. Daha çok komedi türü oyunların oynandığı bu tiyatro buraya bir özgünlük katıyordu doğal olarak. Ve usta yönetmenlerle usta oyuncuları görmeye geliyordu buraya tiyatro severler.

Gecesi de doyumsuz oluyordu Gençlik Parkı'nın renkli ampullerin ışıkları altında. Göldeki fıskiyeler bir sarı, bir kırmızı, bir mor, bir mavi, bir yeşil, bir pembe su fışkırtıyordu havaya. Gazinoların hoparlöründen her yere, konser havası veren müzik yayılıyordu.

Gençlik Parkı'nın hoparlöründen şöyle anonslar duyuluyordu: "Dikkat dikkat, 4 yaşındaki bir kız çocuğu bulunmuştur. Ailesinin polis karakoluna başvurması rica olunur." Ya da "Dikkat dikkat, 8 yaşında bir erkek çocuğu kaybolmuştur. Bulanların polis karakoluna müracaatı rica olunur."

Sonra, her şey masallardaki gibi oluyor ülkemizde. Bir gün kötü adamlar gelir ve mutluluğumuzun içine ederler. Ankara belediyesi Ankara'nın önemli bir tarihini yok etmek için kolları sıvıyor. Özgün ve özelliği olan Gençlik Parkı'nı tarihten silmek için, Ankaralıların tüm itirazlarına karşın, ellerinden ne gelirse artlarına koymuyorlar. Bu önemli tarihten kalırsa geriye, bir süre sonra unutulacak olan, elde birkaç fotoğraf ve belleklerde anılar kalıyordu.

Melih Gökçek, Gençlik Parkı'nı bitirdi tüm Ankaralıla-

rın gözü önünde ve orayı çöplüğe çevirdi. Belini doğrultamaz bir hale geldi bu tarihi mekân.

Gençlik Parkı'nda ne sevdalar boy verdi kim bilir?

Gençlik Parkı'nda ne kadar çok Ankaralının anısı belleklere kazındı, kim bilir?

Gençlik Parkı'nda ne kadar çok insanın nikâhı kıyıldı, kim bilir?

Gençlik Parkı'nda ne kadar çok insan gazinolara gitti, lunaparkta eğlendi, kayığa bindi, çay içti, içki içti, hoş bir gün geçirdi, kim bilir?

Gençlik Parkın'da...

Orada....

Gençlik Parkı'nın tarihe karışmasıyla Ankara'nın güzel ve unutulmaz bir dönemi de kapandı böylece.

Bahçelievler'e Devam

O yaşlarda başlar ilkler. Okulun bitmesine az bir zaman kalmıştı. Dersler ya boş geçiyor ya da öğretmenler bir şey yapmadan geçiştiriyordu dersleri.

Bir gün üç-dört arkadaş dersleri kırdık. O yaşlarda dersten tüyme düşüncesi ne kışkırtıcı ve sıcaktır; ne dayanılmazdır! Yasak ve kaçak bir iş yapmanın gururu insanı kahramanlaştırıverir birden. Plansız programsızdır çoğu. Birden karar alınır ve hemen uygulanır. Sonu da, çoğu zaman, sıkıntıyla biter, başa bela olur. Bende de öyle oldu.

Evet, ver elini okulumuza uzak olmayan, Söğütözü! Burası Ankara'nın mesire yerlerinden sayılırdı. Havanın güzel olduğu zamanlarda, Bahçelievliler, aslında Ankara'nın her yerinden, buraya piknik yapmaya gelirlerdi. Hafta sonları dolar taşardı burası. O yıllarda da mangal yakma modası bu kadar dehşet bir hal almış mıydı, bilmiyorum. Şimdi ufacık bir su birikintisinin olduğu yerde, avuç içi kadar yeşilliğe sığınıp hemen mangalları yellemeye başlıyor insanlar. Ne o? Piknik yapıyorlar! Oysa ağacı yok eden, suyu hoyratça kullanan bir ulus olduğumuzu söylüyor Batılılar. Açıkçası yeşile düşmanız. O çirkin, mo-

dern denen(!) apartmanlar dikilirken sağa sola, ne kadar çok ağacın canına kıydılar. Penceremi, balkonumu kapatıyor diye ne kadar çok ağacın canına okudular.

Benim lisede okuduğum yıllarda, Söğütözü, Ankara'nın seçkin ve en yeşil yerlerinden biriydi.

Sonra Atatürk Orman Çiftliği geliyordu yeşillikte.

Bir de Gençlik Parkı.

Daha sonra da Çubuk Barajı.

Söğütözü'nde Atatürk'ün kahve içtiği söyleniyordu. Bu da buraya ilgiyi artırıyordu elbette. Cebimizdeki paraları denkleştirip birkaç şişe şarap aldık. Bir ağacın altına oturduk. Herkes sevdiği kızın adının soyadının baş harfini ağaca kazıdı küçük bir çakıyla. Efkârlandık. Sonra şarap şişesini elden ele geçirerek içtik; sırayla lıkır lıkır, gazoz gibi. O ucuz şarapları hızla içtik. Yanında bir şey yoktu herhalde. Bir süre sonra hepimiz cin çarpışa döndük. Kısa sürede şarap etkisini gösterdi ve mide bulantısı, kusmayla başımız derde girdi. Dilimiz dolaşıyor, ayaklarımıza sözümüz geçmiyordu! Evimizin yakınındaki parka kadar nasıl geldiğimi anımsamıyorum. Ama gelmişim işte! Orada kendime gelmeyi beklediğimi biliyorum. Hava kararınca, beni yengemin, annemin merak edeceğini düşünerek, eve yollanıyorum. Yengem kapıyı açınca ne halde olduğumu hemen anladı. Kısa bir süre beni tepeden tırnağa bir süzdü ve ben onun bakışları altında iyice ezildim. Yengem sezdirmemeye çalışsa da, beni bir güzel kınadı bakışlarıyla. Çünkü yaptığım hiç de hoş bir şey değildi. Hemen banyo-

ya gitmemi, üstümü değiştirmemi, elimi yüzümü yıkamamı buyurdu. Benden böyle bir şey beklemediği için de şaşırmıştı doğal olarak. O gün karar veriyorum bir daha sarhoş olmamaya ve kötü bir durumda kalmamaya.

Bir de ikinci vukuatım daha var ki, onu da anlatmam gerekiyor.

Bir de Marmaris'te çarptı şarap beni. Dimitrokapula. Yalnız beni mi, arkadaşlarımı da. Nüvit, ben, Erhan ve Engin'le Marmaris'te çadır kurmuştuk 1970 yazında. Akşamları ne yapılır, elbette çadırın önünde şarap içilir. Her zamanki şarabın dışında, km önerdiyse, yörenin ünlü şarabı Dimitrokapulo'yu denedik. Meğer bu şarap afyonluymuş. Öyle söylediler bize daha sonra. Fena çarpıldı, sarhoş olduk. Midelerimizde ne varsa çıkardık. Günlerce baş ağrısı çektik. Sapsarı bir yüzle dolaştık durduk. Deniz ile gideremedi sersemliğimizi, sarhoşluğumuzu.

Ağabeyimle yakın arkadaşı, o da aynı evin giriş katında oturuyordu, Beşevler'de, Fen Fakültesi'nin tam karşısında bir matbaa açtılar. Grafik Sanatlar Matbaası. Matbaa açılana kadar epeyce tartışıldı, olur mu olmaz mı diye konuşuldu. Hesaplar kitaplar yapıldı. Paralar denkleştirildi. Uygun bir yer arandı günlerce. Sağa sola haber verildi. Sonra Fen Fakültesi'nin karşında, yenice bir apartmanın alt katında, arka tarafta, genişçe bir yer bulundu. Boya badana yapıldı. Hepimiz kolları sıvadık. Matbaayı boyadık, camları sildik, yerleri tertemiz yaptık. Marangozlara dolaplar, kasalar, masalar ısmarlandı. Ağabeyimin matbaacı

ve matbaa malzemeleri satan pek çok tanıdığı vardı. Onlarla konuşarak matbaanın teknik tüm eksikleri giderildi, tamamlandı. Evde, her gün matbaa konuşuluyordu. Alınan işler, alınacak işler, teslim edilen işler; müşteriler, edilen telefonlar, verilen sözler, kâğıt ve boya fiyatları... günlük konuşma konularımızdı. Sürekli matbaaya gidiliyor ve denetleniyordu eksik gedik. Matbaanın mülkiyetini annemin üstüne yaptılar memur olarak çalıştıklarından. İki arkadaş iş çıkışında kendi matbaalarında çalışıyorlardı gece yarılarına kadar. Yorgun argın eve geldiğinde ağabeyimin yemek yiyecek hali kalmıyordu. Hemen yatıp uyuyordu sabah erkenden işinde olabilmesi için.

Matbaaya alınan işlerin sevincini ailecek paylaşılıyordu. Hele gelen iş paralıysa, değmeyin keyfimize!

İşler bitince ya sahipleri gelip alırdı ya da Savaş'la ben götürürdük. Bazen bahşiş bile alırdık işi teslim ederken. Bu da Savaş'la beni çok sevindirirdi elbette.

Yaz tatillerinde, bu matbaada çalıştım. Benimle birlikte Savaş da geliyordu matbaaya. Olanakları pek fazla olmayan küçük bir matbaaydı Grafik Sanatlar. Orginal Heidelberg makinesi tüm kartvizitten senete, reklam işlerine, ilanlara, kitaba... kadar her türlü baskı işlerini yapıyordu. Matbaa bir apartmanın arkasındaydı ama aydınlıktı içerisi. Giriş kısmı büroydu. Telefonu vardı ve döner koltukla bir de masa. Raflarda renk ve baskı örnekleri. Pencere camında da renkli Grafik Sanatlar Matbaası yazıyordu. Sokakta zarif bir levha vardı okla matbaayı gösteren. Sonra baskı bölümü geliyordu. Burada hurufat kasaları, baskısı yapılan

işler, baskıya hazırlananlar, kâğıt örnekleri. Müşteriye teslim edilecek, paketlenmiş işler ve yığın yığın boya kutuları vardı. Depo olarak kullanılan yerde kâğıt yığınları ve başka bir yığın ıvır zıvır dururdu. Baskı makinesinin parçaları, merdaneler, sandıklar, kutular... üst üste yığılmıştı. Matbaa mürekkep kokuyordu ama bu kokuyu hep sevdim ben.

Metinler elle diziliyordu harf harf. Hurufat kasalarına basılıp bitmiş metinlerin harflerini yerleştirmekle işe başladım. Zamanla dizgiye de geçtim. Kâğıt taşıma, cilt yapma, bitmiş işleri sahiplerine teslim etme görevlerim arasına girdi. Savaş da, ben de matbaacı çırağıydık. Birlikte hem eğleniyor, hem de bir şeyler öğreniyorduk. Matbaanın önünü süpürüyor, suluyorduk güle oynaya. Akşam eve geldiğimizde elimiz, yüzümüz, üstümüz başımız boya içinde oluyordu. Haftalığımızı vermeyi ihmal etmiyordu ağabeyim. Savaş, matbaacılığı seçti, ben de yazarlığı bu matbaa sayesinde.

Ağabeyimin kütüphanesi çok zengindi. Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ünü Tarancı'nın, Ziya Osman Saba'nın, Cahit Külebi'nin, Orhan Veli'nin, Nâzım Hikmet'in şiirlerini, Talip Apaydın'ın öykü ve romanlarını, Fakir Baykurt'un yazdıklarını onun kütüphanesinden okudum hep. İlk okuduğum kitap ise ünlü Hint fablcısı Beydaba'nın *Kelile ve Dimne* kitabıdır. Öğretmenimizin verdiği ödev için gerekliydi bu kitap. Ağabeyime söyledim bu kitabın gerekli olduğunu. Ne yaptı etti bu kitabı buldu bana. Hayvanlar üzerinden hükümdarlara yol gösteren bu kitabın dünyası

büyüledi beni. Kitabı kaç kez okuduğumu anımsamıyorum. Renkli resimlerle de bezeliydi bu benzersiz yapıt. Resimlerle öyküler bire bir örtüşmüştü. Beni okuma dünyasının gizemli, büyülü dünyasına bu kitap sokmuştur ve o gün bu gündür o dünyada gezinip duruyorum.

Geceleri hep kitap okurdum derslerimi yaptıktan sonra. Annem gözlerimin bozulacağını bahane ederek ışığımı kapatıncaya kadar okurdum. Aslında ışıktan rahatsız olan oydu. Başucumda başka bir lamba yoktu. O da yorganı başına iyice çeker, öyle uyumaya çalışırdı benimle zıtlaşmamak için. Ne bulduysam okudum. Okumak, benim için, vazgeçilmez bir tutku oldu. Kitaplarla dünyaya bakmayı öğrendim böylece.

Sanıyorum liseden arkadaşım Ertuğrul'la gittim Ankaragücü maçına. Maçın Ankaragücü sahasında olduğunu anımsıyorum da, bu takımın kiminle karşılaştığını unutmuşum. Maçın oynandığı yer Ankara Garı'nın bitişiğindeydi. Herkesin tuttuğu üç büyük takım vardı: Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş. O güne dek hiç maça gitmemiştim. Sanıyorum maça bedava girdik Ertuğrul'un bir tanıdığı sayesinde. İki takımın taraftarları amigoları sayesinde yeri göğü inletiyorlardı daha maç başlamadan.

Sonra takımlar sahaya çıktı. Hakem düdüğünü çaldı ve maç başladı. Başlarda her şey iyi gidiyordu. Taraftarların oyunculara verdikleri destek ve coşku doruktaydı. Sonra bir gol atıldı. Golü atan takım hangisiydi, bilmiyorum. Ortada seyircilerin onaylamadığı bir yanlışlık mı var-

dı acaba. Ağız dalaşı, hakemi yuhalamalar, kavgaya dönüştü. Sıralar söküldü, iki taraf birbirine saldırmaya başladı. Taşların sopaların uçtuğu kavga ortamından canımızı zor kurtardık. Yüksek duvardan yola atlayarak eve kadar koştuğumu anımsıyorum. Akşam haberlerinde duydum kaç kişinin yaralandığını ve maçın iptal edildiğini.

İkinci bir maç anım da Hasan Ağabeyimledir. Sanıyorum o zaman Bestekâr Sokakta oturuyoruz. Türkiye-Rusya milli maçına gittik birlikte, stadyuma. Günler öncesinden heyecanla beklenen bir karşılaşmaydı bu. Gazetelerde, radyolarda, futbol tutkunları arasında çok konuşulan ve yorum yapılan bir maç olacağı önceden belliydi bu karşılaşmanın. Stadyum tıklım tıklım doluydu. Sporculara moral veriyordu bu coşkulu seyirci.

Bu milli maçta kavga olmadı. Kimsenin burnu bile kanamadı. Ama, hiç unutmuyorum, küçümsediğimiz Sovyetler Birliği milli takımı, milli takımımızı ezip geçti. Maçın sonucu 8:0'dı ve Türk sporcular bir gol bile atamamışlardı. Kalabalığın tansiyonu birden düştü, kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Maçın yapıldığı stadyum, hızla ve sessizce boşaldı. Gazetelerde ve futbol fanatikleri arasında epeyce yankısı olmuştu bu acı yenilginin. Bir süre de suçlu aranmıştı bu yenilginin faturasının kesileceği.

Bu iki maçın dışında hiçbir yerde maç izlemeye gitmedim. Arada bir televizyondan izliyorum milli maçları. Hiçbir takımın fanatiği olamadım. Bir ara Fenerbahçeli'yim diyordum. Neden Fenerbahçeli'ydim, onu da bilmiyordum.

Bahçelievler'deki Gima ne zaman açıldı tam olarak bilmiyorum. Çok büyük bir bakkal vardı pek çok küçük alışveriş yerinin yanında: "Balkanerler Bakkaliyesi". Marketlerin öncüsüydü bu bakkal irisi yer. Bugün burada bir süpermarket varmış. 7. Caddede ve Bahçeli'de üç katlı evler çok azdı. Tek ya da iki katlı evler çoğunluktaydı. Bahçesindeki kamelyada tavla oynayan emekli memurlar, bahçe sulayan hanımlar gözümün önünden hiç gitmiyor. Bahçelerin giriş kapıları hanımeli, sarmaşık güllerle kaplı olurdu ve akşamüstleri mis gibi kokarlardı.

7. Caddedeki büyükçe bir mandırayı ve kırtasiyeciyi de anımsıyorum. Buranın tek alışveriş yeri Gima'ydı. Asıl Gima, günümüzün süpermarketi, hem de yürüyen merdivenlisi Kızılay'daydı. Buradan alışveriş yapmak övünülecek bir şeydi. Benzinliğin karşısında troleybüsler sıralarını beklerlerdi. Gima'da armağanlık eşyalar, halı, buzdolabı alınabildiği gibi giysi reyonu ve yiyecek bölümü de bulunuyordu.

Emekle Bahçeli arasında bir sınır gibiydi 4. Cadde. Bişkek Caddesi daha yoktu ortalıkta. 71. Sokak büyük bir caddeyi andırırdı. Belediye otobüsleri buradan 8. Caddeye yönelirdi. Kızılay'dan Emek Mahallesine giden yolcular otobüs şoförlerine, "4'ten mi, 8'den mi gidiyor?" diye sorarlardı.

7. Caddede, bir gün iki pastane boy gösterdi kendilerinden uzun süre söz ettiren: Balka ve Seda pastaneleri. Bahçeli ve Emek Mahallesi halkının odak noktası oldu bu iki pastane.

Bir zamanlar Ankara'nın en uzun sokağı Seyranbağları'ndaki Başçavuş Sokağıydı. Bu sokağın uzunluğu aklımda kalmamış ama bu böyle bilinirdi. Sonra Emek Mahallesi'ndeki Cumhuriyet Lisesi'nin önünde son bulan 60. Sokak Ankara'nın en uzun sokağı unvanını Başçavuş Sokaktan sessiz sedasız devraldı. 60. Sokak, gerçekten de upuzun bir sokaktı, git git bitmezdi bir türlü. İsrailevleri yönüne gidildiğinde yolun iki yanındaki iğde ağaçları hâlâ gözümün önündedir.

Çocukluğum buralarda geçti çünkü, onun için bu sokakları avucumun içi gibi biliyordum bir zamanlar, şimdi pek çoğunu unutsam da, pek çok resim geliyor gözümün önüne buralardan.

İleriki yıllarda Aziz Nesin ve Tahsin Saraç'la Emek Mahallesi'nde tanıştım. Tahsin Saraç'ın küçük bir dairesi vardı burada. Aziz Nesin Ankara'ya geldiğinde bu evde kalırdı.

Bahçelievler'de Dedeman Sineması vardı. Sık sık gittiğimiz Renk Sineması vardı bize çok yakın. Sonra bu sinema yandı, kül oldu. Karşısında ise yazlık Alemdar Sineması vardı ve buraya da çok sık giderdik arkadaşlarımla ve de ağabeyimle. (Annem bir kez gitti sinemaya, onda da filmlerdeki trenlerden, uçaklardan çok korktu. Bir daha da gitmek istemedi. Öpüşme sahnelerinde, o zamanlardaki filmlerde çok masumdu öpüşme sahneleri, annem gözlerini kapatırdı, utanırdı.) Daha sonra, Türkiye'nin en büyük sineması unvanını alan Arı Sineması yapıldı Bahçelievler Son Durak'a. Hatta TRT Stüdyoları pek çok eğlence prog-

ramını Arı Sineması'nda gerçekleştirdi.

Çoğu zaman her şey güle oynaya gitmiyor yaşamda. Acılar ve ölümler de insanın başına geliveriyor tam mutlu olduk, rahata erdik, derken.

Osman Ağabeyim Konya'da, Sanat Okulu'nda, okurken kapmış romatizmayı, kalp romatizmasını. Okulda yatılı okuyormuş. Hamamda yıkanırken sular kesilmiş. Sabunlu sabunlu kalakalıvermiş öylece. O da soğuk suyla durulanmış. İşte o zaman kapmış şifayı. Geç evlenmesine bir neden annemle bizsek, ikinci neden de bu hastalığıydı. O kadar Avrupa'ya gitti geldi, ama orada tedavi olmak istemedi.

O zamanlar "ırsi" deniyordu anneden babadan geçen kalıtımsal hastalıklara. Babam da, askerde, telgraf direği döşerken yağmurda kalınca kapmış kalp romatizmasını. Köyde doktor falan yoktu. Ne yapıldıysa eldeki olanaklarla, babam iyileşemedi. Duaların gücü yetmiyor kimi hastalıkları sağaltmaya. Kurşun dökmeler, büyü bozmalar da işe yaramadı ve babam ben üç buçuk yaşındayken aramızdan ayrıldı.

Lise birinci sınıftayım Osman Ağabeyimin Hacettepe hastanesine kaldırıldığında. Yengemin hazırladığı yemekleri her öğlen hastaneye, ağabeyime götürdüm. Hastane yemeklerini yiyemiyordu çünkü. Gün gün onun zayıflamasını, erimesini gördüm bu arada. İçimiz kan ağlıyordu ama elimizden bir şey gelmiyordu. Annem hıçkırıklarını bastırarak izlerini döve döve ağlıyordu geceler boyu. Ülke-

mizin en iyi, en modern hastanesinde yatıyordu ağabeyim; Hacettepe'de, ama ne fayda! Doktorlara güveniyorduk. Bir ara sağlığı düzeliyor, dediler. Kalp romatizmasında böyle olurmuş. Düzelir gibi olurken, hastalık hemen saldırıya geçer, hastayı çökertirmiş. Ağabeyimde de öyle.

Ağabeyimi mezarlığa koyup eve geldiğimizde onsuz ne yapacağımızı bilemedik. Sevmeye doyamadığı kızı Özlem bir yaşındaydı ve mahzun mahzun yüzümüze bakıyordu. Orkan, benim babasız kaldığım yaştaydı. Yengemi yeniden işe aldılar Banknot Matbaası'ndakiler. Annem torunlarına, ben de yeğenlerime bakmaya devam ettik.

Hasan Ağabeyim büyük ağabeyimizin ölümü üzerine dönüp geldi Almanya'dan. Maltepe'de bir ev tuttu. Burası Ankara'nın eski yerleşim bölgelerinden biriydi. Pek fazla bozulmadı bugüne kadar. Kısa bir süre kaldık burada. Sonra Çankaya'da, Tunalı Hilmi Caddesi'ni kesen Bestekâr Sokağa taşındık. Buradan gidip geldim Cumhuriyet Lisesi'ne. Çok uzaktı ama başka çarem yoktu. Bu evde de fazla kalmadık. Aslında burası güzel bir yerdi Çankaya seçkin bir semtti bir kere, sonra evimizin balkonu güzeldi. Bahçesi bakımlıydı. Komşularımız da kalburüstü insanlardı. Tunalı Hilmi Caddesi tercih edilen bir yerdi. Ünlü giysi mağazaları, yaygın söylemiyle butikler, pastaneleri, mobilya mağazaları ilgi çekerdi ve Ankara'nın başka semtlerinden insanlar bu sokağa gelirlerdi. Fakültedeyken gençliğin ilgi gösterdiği sokakların başında geliyordu burası. Discolar falan da açılmıştı çünkü. Biraz ilerde de, Polonya elçiliğinin bitişiğindeki Kuğulu Park vardı.

Kahve kültürü kafelere dönüşmemişti daha. Mahalle aralarındaki kıraathanelerde tavla, domino, pişti, elli bir... oynanıyordu ve buralara kızların kadınların girmesi, geleneksel olarak, pek uygun değildi. Türk kahvesi ve ince belli bardaklarda tavşan kanı çaylar içilirdi. Sigara dumanından göz gözü görmezdi buralarda. Daha çok emekliler ve işsizler gelirdi kahvelere. Daha sonar, yalnız Ankara'yı değil tüm Türkiye'yi kafe kültürü sardı: Filtre kahve, nescafe, capuccino ve başka kahve örnekleriyle farklı mekânlar oluştu. Kız erkek ayrımı yapılmıyor buralarda. Müzik de dinlenen böyle yerler buluşma yerleri oldu.

Buradan bir sıçrama yapıyorum yıllar sonrasına, Ayvalık'a. Hasanların balkondayız. Oradan buradan konuşuyoruz. Daha çok da Ankara'dan. Çocukluktan, lise yıllarından. Hasan, birden " O, sensin," demez mi? Hepimiz şaşırıp kalıyoruz. Heyecan içinde sözlerini şöyle sürdürüyor, Hasan: "Benim, adını unuttuğum bir sıra arkadaşım vardı, Cumhuriyet Lisesi'nde. Ailesinde bir ölüm olmuştu anımsadığım kadarıyla. Arkadaşımın başka bir kente gitmişti. O zaman çok üzülmüştüm en sevdiği arkadaşımın okuldan ayrılmasına. Yıllarca haber alamadım ondan. Ve o çocuğun ne olduğunu, başına neler geldiğini, nerede olduğunu hep merak ettim durdum. Ama, onunla ilgili bir şey öğrenme şansım da yoktu ki araştırayım, izini bulayım." Sonra, rakısından bir yudum aldı. Hepimiz, şaşkındık. En çok da ben şaşırmıştım onun söylediklerine. Sonra, bana bakarak, "Sen benim hakkında hiçbir şey bilmediğim sıra arkada-

şımsın. Sen, o sun, Gültekin!" demez mi? Gerçekten inanılmaz bir olaya tanık oluyordum, oluyordu balkondakiler. Yıl, okul, öğretmenler, benim Ankara'dan ayrılmak zorunda kalışım falan hep tutuyordu. İş, benim belleğimdeki kaybolmuş görüntüleri yakalamaktaydı. Belli belirsiz bir şeyler bulup çıkardım geçmişimden Hasan'ın anlattıklarıyla. Bundan dört-beş yıl önce sanki bir mucize gerçekleşti Ayvalık'ta. İki eski sıra arkadaşı yıllar sonra, hiç ummadıkları bir yerde, karşılaşıvermişlerdi işte. Kadehler, bu kez daha farklı kalktı.

Yıllar sonra Hasan'la komşu olmak güzeldi. Ne yazı ki, Hasanlar evlerini sattılar bizim siteden. Bu kez kaybeden bendim.

Akşehir'deki Ankara

Annem Akşehir'e gitti. Teyzemlerin yanma. Hasan Ağabeyim İstanbul'da daha olanaklı bir iş bulmuştu Koç'un firmalarının birinde. Kızıltoprak'ta yeni bir eve taşınıldı. Aynı evde ağabeyimin bir arkadaşı da vardı. Lise ikinci sınıfa geçtiğim yıl. Yaz tatilimi burada geçirdim, Kızıltoprak'ta. Kıyıda kitap okuyordum. Her yerden denize giriliyordu ve ben Saarbrücken'de öğrendiğim yüzmeyi burada geliştiriyordum yavaş yavaş. Yapayalnızdım başlarda. Daha sonra sokağımızın çocuklarıyla arkadaş oldum. Ününün doruğundaki Cem Karaca'nın konserine kaçak girecek kadar sıkı arkadaşlıklar kurdum burada. Tutulduğum kızlar da oldu, olmadı değil.

Hasan Ağabeyim Türkiye'de yapamadı, olmadı nedense. Almanya'ya döndü sessiz sedasız.

Aile hayatımız altüst oldu. Annemle bana Akşehir yolu görünmüştü. Teyzemler vardı Akşehir'de. Bize sahip çıkacak bir onlar vardı.

Okuldan tastiknâmemi almam gerekiyordu. Aile yaşamımız sıkıntılar geçirdiği için derslerimde de düşüş ol-

muştu. Karnemde Beden Eğitimi ve Milli Güvenlik derslerinden "10"num vardı. Öteki derslerim hep "5" ve "6"ydı. Moral bozukluğu ve geleceği belli olmayan bir yaşam bekliyordu beni. Bunun hem farkındaydım, hem de pek üstünde durmamaya çalışıyordum. Serde gençlik vardı ne de olsa! O yaşlarda insan her şeyi tam olarak kavrayamıyor ve gelecek pek fazla önüne düşmüyor. Ama, sıkıntılı ve kaygılı günlerin başladığını bal gibi biliyordum. Ölüm düzenimizi bozmuştu bir kez. Bakalım nasıl düzelecekti durumumuz? Sonra düzelebilecek miydi? O da belli değildi. Ama Akşehir imdadımıza yetişti annemle benim. Gidecek başka hiçbir yerimiz yoktu çünkü. Köye gidemezdik artık. Köy de boşalmıştı ve bizim köyde yapacak hiçbir işimiz yoktu. Elimizde ne tarla, ne de bağ vardı.

O sıralar dünyayı Beatels müziği kasıp kavuruyordu. Ülkemizde de Anadolu Pop modası adım adım kendini kabul ettiriyordu. Moğollar, Cem Karaca Barış Manço, Fikret Kızılok, Ersen, Üç Hürel... yaptıkları müzikle farklı şeyler söylüyorlardı gençlere. Yerli çalgılarla batı müziği normları, çalgıları bir arada başka bir müzik çıkıyordu ortaya. Modernize edilen bu yapı gençleri coşturuyordu. Gençlerin saçlarıyla sakalları uzamaya başlamıştı. Giyimlerinde de değişiklikler olmuştu. Benim de, lise öğrencisiydim ama, sakallarım epeyce gürdü. Ben de sakal bırakmıştım günün nodasına uyup. Sınıf arkadaşım Ertuğrull'a birlikte Cumhuriyet Lisesi müdürüne çıktık. Müdür bizi sakallı görünce odasından kovdu. Tıraş olup gelmemizi söyledi. Yapacak bir şey yoktu. Bir berbere gittik. Ben tıraş ol-

dum. Ertuğrul olmadı. O, nasıl olsa Ankara'da kalacaktı ve okulun açılmasına da daha epeyce vardı. Bir-iki saat sonra ben, tıraş olmuş bir halde, müdürün karşısına bir kez daha çıktım ve bu kez övgülerle karşılandım. Hiç bekletilmeden kaydımı aldım. Ertuğrul beni dışarıda bekledi.

Ankara ile ilişiğim resmen kesilmişti böylece.

Akşehir.

Nasreddin Hoca'nın türbesine yakın bir yerde değildi evimiz. Teyzemlere yakındı. Onlar Hıdırlık Tepesinin eteklerinde yaşıyorlardı. Evleri kendilerinindi. İki odalı bir ev bulmuştu teyzemler annemle bana. Onlara çok yakındık. Annem sık sık kız kardeşinin yanına gidiyordu akşamları. Ben ise ders çalışıyordum ya da kitap okuyordum yalnızlığımı yenmek için.

Akşehir, Konya'ya bağlı, oldukça eski bir yerleşim birimiydi. Hayvancılık ve tarımdı kasabanın geçim kaynağı. Oldukça modern bir yerdi ve memuru, okumuşu oldukça fazlaydı. İstanbul'u yakından izleyen bir giysi düşkünlüğü vardı gençlerde. O zamanlar Konya gibi de çok dindar değildi halkı. Üniversitede okuyan pek çok genç vardı, tatillerde geliyorlardı ailelerinin yanına.

Akşehir, geleneksel yapısını koruyan da bir kasabaydı. Akşehir evleri, eski Ankara evlerine benziyordu. Pek fazla yüksek yapı yoktu çarşısında. Sokakları dardı ve evleri beyaza boyalıydı. Mesire yeri olarak da gölü vardı. Çarşının ortasında hoş bir park vardı. O zamanlar tek bir sinema vardı Akşehir'de. Haftada bir film değişirdi. Bazen gezici

Gültekin (sol başta), Karaların Memetleri *oyununda (Akşehir, 1969).*

tiyatro grupları gelirdi.

Ankara'dan sonra Akşehir, beni başka türlü eğitti. Yalnızlığı ve sabrı burada öğrendim. Okumayla kendi dünyamı kurmayı da.

Akşehir, benim için, bir tür askerlik gibi oldu.

Akşehir'de edebiyat öğretmenimin özendirmesiyle okulun tiyatro koluna girdim. Edebiyata ve okumaya düşkün olduğumu, şiir de yazdığımı biliyordu edebiyat öğretmenimiz. Kendisi de aydın bir hanımdı. O da, yanlış anımsamıyorsam, sıkı bir kitap okuruydu. Erkek kardeşi de bizim sınıftaydı, arkadaşımızdı.

Cahit Atay'ın oynandığı her yerde büyük ilgi gören *Karaların Memetleri* oyununu sahneye koyduk günlerce çalışarak. Bu oyun "gerçeklik ile köylünün gerçeklik anlayışı arasındaki kopukluğu gülmece içinde, üçlü bir bölünmey-

le ele" alıyordu. Oyunda benim rolüm jandarmaydı. Oyun Akşehir'de çok tutuldu. Köylere turne bile düzenlendi. Köylerde ilk kez bir oyun sergileniyordu. Oralarda da ilgi gördü oyunumuz. Akşehirli gençlerden oluşan bir tiyatro bile kuruldu bu oyundan sonra. Tiyatro zevkimin tohumları bu oyun sayesinde ekildi Akşehir'e.

Akşehir, annemle benim için geçici bir mekândı. Liseyi bitirince yine Ankara'ya dönecektik. Haylim hep Ankara'daydı. Arkadaşlarım oradaydı ve umutlarımla geleceğim de oraya yönelikti. Ankara'yla dolu anılarım beni hiç yalnız bırakmıyordu.

Ankara'dan küçük bir yere gelen bir çocuğun hayatı hep merak edilir. Akşehir'e sürgüne gelmiş gibiydim sınıftaki arkadaşlarımın gözünde. Sessizdim; başkalarına gereksinim duymuyordum. Koltuğumun altında *Cumhuriyet* gazetesiyle yürüye yürüye evimize gidiyordum çarşıda fazla oyalanmadan.. Evde, ben gelene kadar, annem yemeğimizi hazırlamış oluyordu. Yemekten sonra gazetemi okuyor, derslerime çalışıyor ve kısıtlı bütçemize yük getirmeyecek biçimde edindiğim kitaplarımı okuyordum. Kendime bir dünya kurmuştum. Gizli gizli de şiir yazıyordum. Şiire sığınıyordum.

Bir gün gazetede bir ilan gördüm. Bir şiir antolojisi için genç şairler aranıyordu. Her şairden üç şiir yayımlayacaklardı. Ben de heyecan içinde üç şiirimi yazıp yolladım. Daktilom yoktu. Elle, özene bezene yazdım üç şiiri. Aylarca hiç ses çıkmadı şiirlerimin akıbetinden. Sonra, öyle bir ses çıktı ki, çok ürktüm! Şiirlerim antolojide yayımlanmış-

Gültekin'in teyzesinin oğlu Vahit'in tuhafiye dükkânının önünde. Solda İhsan, Gültekin, Nazif ve Hamdi (Akşehir, 1969).

tı, buna çok sevindim. Heyecanlandım. Kendimi bir şair gibi görmesem de, şiirleri antolojide yayımlanan biriydim ne de olsa. Antolojiler de, o zamanlar, bugünden daha çok önemseniyordu. Ama o zamanın parasıyla 25 lira ödemem gerekiyordu antolojiyi edinebilmem için. Bende, bizde, 25 lira ne arasın! Kıvrandım durdum ama bulamadım bu parayı. Sonradan bunun bir tuzak olduğunu, bu yolla para elde edildiğini okudum bir yerde. Antolojinin adını unuttum, hazırlayanları da. Gerçekten şiirlerim o antolojide yer aldı mı, onu da bilmiyorum. Ama, bu olay, o zamanlar beni epeyce heyecanlandırmıştı. Şiiri hiç bırakmadım ve okuduğum kitapların büyük bölümünü şiir oluşturuyordu.

Çarşıda teyzemlerin iki manifatura dükkânı vardı. Bazen, çarşıya, dükkâna, teyzemin ben yaşlardaki oğlu Mehmet'in yanına gidiyordum okuldan sonra. Burada ilgi duyduğum kızların yolunu gözlüyordum. Mehmet, kafa dengiydi ve iyi anlaşıyordum onunla. Can dostumdu. Bir de sınıf arkadaşım Şevki vardı dostum, arkadaşım olarak.

Konya Maarif Koleji'nde sınıfta kalınca Akşehir lisesine kaydını yaptıran sınıf arkadaşım Şevki'yle yakın arkadaş oldum. En yakın arkadaşım oydu okulda ve Akşehir'de. Bugüne dek de sürdü bu yakınlığımız, dostluğumuz. Özellikle üniversite yıllarında iyice pekişti arkadaşlığımız. Daha sonra oluşacak Beşibiryerde'nin iki elemanıydık biz. (Çok samimi beş arkadaştan oluşan bir grubu imliyor Beşibiryer'de.) Onun sayesinde, ilerde, Konya'da aynı sınıfta birlikte olduğu Nüvit ve Erhan'la da tanışacaktım, Ankara'da. Onlarla da bugüne dek süren bir dostluğum oldu.

Bunlara daha var.

Üniversite sınavları için o zamanlar böyle pahalı ve şık dershaneler yoktu. Öyle bir geçim ve soygun kapısı açılmamıştı daha dünyanın gözü önünde. Kendi başıma hazırlanıyordum üniversite sınavlarına.

1968-70 öğretim yılında, iki yıl Akşehir'de yaşam mücadelesi verdik annemle. Dedim ya teyzemin çocukları manifaturacılık yapıyorlardı. Dükkânların dışında pazara da gidiyorlardı yakın kasabalara. Mehmet, hayata erken atılmıştı. Büyük ağabey Vahit, aileyi çekip çeviriyor, kardeşleri yönlendiriyordu. Mehmet'le her zaman birlikte ola-

masam da, yine de beraber bir şeyler yapmanın olanağını yaratıyorduk bir biçimde. Mehmet, beni hiç yalnız bırakmıyordu Şevki'yle birlikte. Akşehir onlar sayesinde bana dar gelmedi. Burada fazla bunalmadım ve geleceğimin orada olmadığını biliyordum çünkü. Benim kurtuluşum Ankara'daydı.

Akşehir'in ünlü Hıdırlık Tepesi'nde çok yaşlı, heybetli bir çınar vardı. Altında da bir kahve. Gençler buraya çok sık gelirdi. Evimize yakın olduğu için ben de kitaplarımla ve gazetemle bu çınarın altına gelir, çay içerdim fırsat buldukça. Akşehir'e hakim bir yerdeydi bu çınar ve kahve.. Akşehirlilerin ilgi gösterdikleri bir dinlenme, eğlenme yeriydi burası.

Daha yukarda lüks bir otel yapılmıştı. İçki içmek ve yemek yemek isteyenler oraya giderdi. Akşehir'de, şimdi de öyle mi bilmiyorum, kasabanın içindeki parkta, pastanelerde ve Hıdırlık'taki çınarın altındaki çay bahçesinde hem aileler, hem de bekârlar için ayrı bölümler vardı. Gençler sevdikleri kızları aileleriyle buralara geldiklerinde görebiliyorlardı ancak.

Rakımı yüksek bir tepeydi Hıdırlık. Ankara'daki Paraşüt Kulesi'ne benzemiyordu ama, bu yükseklik ister istemez onu anımsatıyordu bana. Otuz mu, kırk metre miydi yüksekliği Paraşüt Kulesi'nin? Bilmiyorum. Belki daha fazlaydı. Ulus'ta, İstasyonun tam karşısındaydı. Ankaralıların ilgi gösterdikleri bir yerdi bu bina. Gençler, çocuklar mutlaka buraya gelmek ve bir kere olsun bu kuleye çıkıp pa-

raşütle atlamak isterdi. Kızlar pek özenmezdi bu atlayışa ve burası onları çok fazla ilgilendirmezdi. Kızlar böyle yerlerden korkardı. Daha çok erkek çocuklar, delikanlılar, elbette babalar-amcalar-dayılar da, heves ederlerdi buraya gelmeyi.

Paraşüt Kulesi'nden atlamak parasızdı anımsayabildiğim kadarıyla. Yalnız belli bir kilonun üstünde olmak gerekiyordu paraşütle atlamak için. Belli bir kilonun üstünde olunmazsa, paraşüt aşağıya çekilmiyordu. Ortada sallanıyordu atlayan. Paraşüt, kalın bir halatla bir vince bağlıydı. Açılmama gibi sorunu yoktu paraşütün; zaten hep açıktı.

Dik merdiveni tırmanmak insanın nefesini kesiyordu gençlik falan dinlemeden! Yukarıdan aşağısı baş döndürücüydü. Kimi gençlerin midesi bulanıyordu yuları çıkınca. Bunlara paraşüt takılmıyordu. Görevliler paraşütü atlayacak olanın vücuduna göre ayarlıyor, sıkı sıkı bağlıyorlardı kayışlarla. Sonra da atlama noktasından "Haydi," diyorlardı, "atla bakalım." En yürekliler bile bir ürperti geçiriyor ve korkuyordu aşağıya bakınca. Paraşütle atlayacak olanın bu yüksekliğe alışması için biraz beklemek gerekiyordu aslında. Atlamak için sırada bekleyenler ise sabırsızlanıyordu ve işi hızlandırmak derdindeydi: "Haydi, atla artık," diye baskı yapıyordu paraşütlü gence. Paraşüt bağlı genç kendi başına atlama yürekliliğini gösteremezse, kıçına bir tekme yiyordu görevliler tarafından ve süzüle süzüle aşağı iniyordu paraşütüyle. Aşağıya sağ salim inince de, bir kahraman gibi, alkışlarla karşılanıyordu. Bu herkese uygula-

nan bir törendi. Aşağıdaki görevliler atlayanın paraşütü çözüyordu ve yukarıya çekiliyordu sırada bekleyip duran bir sonraki için.

Ben de denedim Paraşüt Kulesi'nden atlamayı. Denedim de ne oldu? Halkımızın dediği gibi, başım göğe ermedi ama yalnızca hevesim kursağımda kalmadı. O kadar.

Zar zor ve nefes nefese onca merdiveni tırmandıktan sonra paraşütün olduğu tepeye geldiğimde atlamak isteyenlerin sırasına ben de girdim. Önümdekilerin davranışlarını gözlemlerken, bir yandan da korkmamaya çalışıyordum. Aşağı bakmamaya çalışıyordum ama gözüm aşağıdaki kalabalığa kayı kayıveriyordu ister istemez. Yalnızca başlarını görüyordum kalabalığın. İnsanlar, arabalar biraz küçülmüş gibi geliyordu yukarıdan bakınca.

Paraşütü belime, omuzlarıma bağlarken kilomu sordu kuledeki görevli. "50" dedim. "Tamam o zaman," dedi. "Atlayabilirsin."

Korkuluğun zincirini açtı ve "Haydi, atla," dedi.

O, "atla" dedi ama benim yüreğim alıp alıp veriyordu korkudan. Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu. Kendimde aşağı atlayacak casareti bulamıyordum bir türlü. Kuleye çıkmadan önceki aslan cesaretimin yerinde yeller esiyordu.Ayaklarımın titremesine engel olamıyordum bir türlü. Arkamda atlama sırasını bekleyenler, huysuzlanmaya ve bana baskı yapmaya başladılar atlamam için.

"Hadi ya, atlasana ya!"

"Ne bekliyorsun daha?"

"Korkma oğlum, at kendini aşağı."

"Daha ne kadar bekleyeceksin, be?"

"Korkakların işi ne burada?"

"Sıra bize ne zaman gelecek, be?"

Demeye başladılar haklı olarak.

Ben, bir onlara, bir aşağı bakıyordum. Ağzım dilim iyice kurumuştu.

Görevli, korkmamamı, aşağıya düşünmememem gerektiğini, paraşütün bağlı olduğunu, hiçbir tehlikenin olmadığını söylüyordu elini omzuma koyup.

Kıçıma yediğim tekmeyle boşluğa itiliverdim birden ve düşmeye başladım aşağıda birikenlerin üstlerine doğru.

Birden gözüm karardı, midem bulandım. Kusacak gibi oldum.

Aşağıya varmadan tam ortada asılı kaldım. Kilom yetmemişti paraşütü aşağıya doğru çekmeye. Yukarıdaki görevli sunturlu bir küfür savurdu ve paraşütün makarasını elle boşaltarak beni aşağı indirdi.

Kulenin dibinde birikenlerden bir alkış koptu, o kadar olur! Birden oradaki topluluğun gözünde hem gırgır geçilecek birisi, hem de, görevlileri kandırdığım için, kahraman oluvermiştim. Benim ise, utançtan yüzüm kıpkırmızı olmuştu ve her yerim ateş gibi yanıyordu.

Bu olayı, Akşehir'deki arkadaşlarıma daha farklı anlattığımı anımsıyorum. Kilomun tutmadığını, yalan söylediğimi falan anlatmadım elbette.

Hıdırlık Tepesi'ne çıktıkça Ankara'yı düşünmeden yapamıyordum. Bir de geleceğimi ve üniversiteyi başkentin

dışında bir yerde okuyamayacağımı.

Akşehir'deydim ama, aklım Ankara'daydı diyorum ya. Sınıf arkadaşlarımdan başka kimseyi de tanımıyordum zaten. Onlar başkenti hiç görmemişlerdi ve ben de onlara Ankara'yı anlatıyordum. Merak ettikleri her şeyi dilim döndüğünce açıklıyordum, betimliyordum, anlatıyordum. Onların gözünde, başkentten gelişimin nedeni ne olursa olsun, bir kınama vardı bana karşı. Başkent bırakılırda Akşehir gibi bir kasabada okunur muydu hiç. Hele lise burada biter miydi?

Kimse kimsenin derdini, yaşamını tam olarak bilemez!

Ben ise derdimi, sıkıntılarımı, yalnızlığımı Mehmet'le ve bir de Şevki'yle paylaşıyordum.

Sınıf arkadaşlarıma, sırası geldiğinde, elbette derste, öğretmenlerimizin isteği üzerine, Ankara'daki önemli müzelerini de anlatıyordum. Kurtuluş Savaşı işlenirken tarih dersinde, Birici Meclis binasını, Kurtuluş Savaşı Müzesi'ni anlattırıyordu öğretmen bana. Ben de, Birinci Dünya Savaşı sırasında yapımına başlanan ancak bitirilemeyen, aslında İttihat ve Terakki için düşünülen, yapı üzerine bildiklerimi, gördüklerimi anlatmaya çalışıyordum üstünlüğü ele geçirmenin verdiği gururlanmayla. "İşte sınıf arkadaşlarıma fark yapma sırası elime geçti," diyordum içimden. Yapı, daha sonra, savaş koşullarında tamamlanmış, 1920-24 yılları arasında Birinci Meclis olarak kullanılmıştır.

Ankara'da okuyan her çocuk sınıfıyla mutlaka buraya birkaç kez gelmiştir ve geçmişin ruhunu solumaya çalış-

mıştır.

Birinci Meclis olarak kullanılan Ulus'taki müzede başkanın odası, Bakanlar Kurulu'nun toplandığı yer, Atatürk'ün odasıyla milletvekillerinin toplandığı salondan, kürsüden söz ediyordum sınıfımdakilere. Atatürk'ün ve milletvekillerinin özel eşyaları, silahları, şifre makinesi onların ilgisini çekiyordu elbette. Hele şifre makinesini ayrıntılarıyla bilmek istiyorlardı ama benim teknik bilgim onlara bunu anlatacak düzeyde değildi ne yazık ki.

İkinci Meclis ya da Cumhuriyet Müzesi. Mimar Vedat Tek'in 1923'te tasarladığı yapı. 1924-60 arası İkinci Meclis olarak kullanılmıştır. Burada Cumhuriyet dönemine ilişkin çeşitli fotoğraflar, objeler, Atatürk'ün Nutku okuduğu tarihi Toplantı Salonu ve o günün milletvekillerini canlandıran balmumu heykeller yer alıyor. Bu balmumu heykelleri kavramakta zorlanıyordu Akşehirli arkadaşlarım. Bir insanın nasıl balmumundan heykeli dikilir, bunu öğretmenimiz anlatmaya çalışıyordu elinden geldiği kadar.

Bir gün de sınıfıma ünlü Etnografya Müzesi'nden söz ettim. Elbette kendi rızamla değil, yine öğretmenimizin isteğiyle: Müze, 1927'de yapılmış. Burası 1938'den, Atatürk'ün ölümünden sonra, 1953 yılına kadar Atatürk'ün naaşına geçici olarak ev sahipliği yapmış. Tasarımı mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından gerçekleştirilen yapının bahçesinde yer alan Atatürk heykeli mimar Canconica'ya aitmiş. Anıtkabir'in yapılmasının ardından Atatürk'ün naaşı buradan taşınmıştır.

Gelelim Etnografya Müze'sine: Müzede Türk işleme el sanatının en seçkin örnekleri yer alıyordu ama ben bunun ne kadar farkındaydım o zamanlar. Çeşitli kentlere, yörelere ait gelin giysileri müzede büyük ve ağırlıklı bir yer tutuyordu. Gelenek ve göreneklerin aynası gibidir bu müze. Toplumumuzu derinden etkileyen kahve kültürünün örnekleri de burada izleyicilerle buluşturuluyordu. Kahve değirmenlerinden, cezveye, fincanlardan çeşitli el işlemelerine kadar değişik şeyler de sergileniyordu burada. Ayrıca çeşitli yörelere ait sünnet töreni giysileri, adetleri de belgelenmiş bu değerli müzede. Renk renk sünnet giysilerini, gelinlikleri bir tarihsel süreç içinde burada görmek olasıydı. Ayrıca Anadolu'daki düğün törenleri, adetleri yer alıyor ayrıntılı bir biçimde Etnografya Müzesi'nde. Fotoğraflarla pek çok özgün nesne müzeyi gezenleri şaşırtırken, bir yandan geçmiş ve günümüz toplumsal yaşamı hakkında ayrıntılı fikir veriyordu. Başka, halkımızın kullandığı, değer verdiği pek çok nesne örneği de sergileniyordu burada.

Akşehir'de, Ankara'yı kocaman bir sarmaşık gibi saran sandviççiler de yoktu. Bu da bir Amerikan kültürüydü elbette. Ama çok tutulmuştu işte. Bugünün gözde fest food'larına daha çok zaman vardı. O günün sandviççileri *fest food* kültürünün öncüleriydi.

Sevgi Soysal'ın, benim üniversite yıllarımla örtüşen ünlü romanı *Yenişehirde Bir Öğle Vakti* (1973) kitabı daha yayımlanmamıştı ama onu kitabında söz ettiği sandviççilerin yaygınlaşmasını ben de gözlemiştim kendimce Akşe-

hir'e gelmeden önce. Akşehir, benim için bir sürgün yeri gibiydi –bunu bilerek yineliyorum– ve hep geçmişi yaşıyordum burada, yaşadıklarımı ve Ankara'yı. Çok kırgındım hayata ağabeyimi erkenden elimizden aldığı, ailemizin dağılmasına neden olduğu için. Hayatı suçluyordum durmadan, ama o beni hiç duymuyordu ve bildiğini okumaya devam ediyordu:

Sevgi Soysal ise, hızla yayılan sandviççiler üzerine şu gözlemlerini, değerlendirmelerini aktarıyordu bize:

"Sandviççi tıklım tıklımdı. Hardallı, sosisli, peynirli, sucuklu tost, ayran, bütün bu alışılmış, her sandviççide, hiçbir yenilik, değişlik gereği duyulmadan sunulan gıdaları yemekten usanmıyordu kim kimse. Sandviç yemek kendi başına bir değişiklik, yenilikti çoklarınca. Ucuz oluşu, çok ucuza tencere kaynatmağa alışık olanlar için inandırıcı sayılmasa da saatlerce ocaklarda kaynayan, bol soğanlı, az kıymalı patates yemeklerinden usanmış insanlar için bir yenilik, bir değişiklikti sandviç yine de. Kaç yıl önce çıkmıştı ilk sandviçler? İlk sandviççi, Büyük Sinema'nın yanındaki dar pasajda açılmıştı. Bulvar kaldırımı üstüne, 'Hot Dog' diye bir ilân asmıştı sahibi. Açılır açılmaz, iğne atsan yere düşmeyecek kadar dolmuştu. Yenişehir kolejinin kızları ağanlarıyla. Önce çoğunluğun kuşkuyla baktığı, yeniliklere herkeslerden daha açık kolej çocuklarının uğrağı olan bir yerdi sandviççi. Evdeki mis gibi yemekler dururken, sandviçle iştah kaçıran çocuklarına kızan ailelerin derdiydi. Sonra, ansızın, bütün kente yayıldı sandviççiler. Kızılay'daki, Yenişehir'deki, başka işe yaramayacak

Gültekin, Hıdırlık Parkı'nda (Akşehir, 17.8.1969).

bütün dükkân boşlukları, apartman dehlizleri, kömürlük artıkları sandviççi oldu. Ulus'a, Cebeci'ye, Maltepe'ye, her yere, Yeni Mahelle'ye hatta Altındağ'a, Telsizler'e bile yayıldı sandviççiler, tostçular. Artık sinekli, tozlu bakkal dükkânının bir köşesine, paslı, kirden kararmış bir tost makinesi uyduran, tirit ekmeğin, içine zar gibi peynir koyup üstünü de sana yağıyla yağlayarak tost satmağa başladı. Bu sandviçler, tostlar ne denli kötüleşirse kötüleşsinler alıcı buldular. Analarının soğan kokan ellerine, kış ve yaz aylarında hep aynı tadda pişen, hep ucuza çıkmasına çalı-

şılan, ev kadınlarının kocalarından gizli gittikleri sinema parasının, saklı aldıkları naylon çoraplarının mutfak masraflarından çıkarılması yüzünden tadlarını iyice yitiren yemeklere bir isyandı besbelli bu. Mevsim başlarında evlerde kurulan un, patates, soğan çuvalları düzenini, sadece bu düzeni yıkabilmekti."

Akşehir'e de geldi bir gün bu sandviççilerden, tostçulardan. Aynen Sevgi Soysal'ın anlattığı gibi oldu her şey. İş yapmayan dükkânlar, tamamlanmamış binaların altındaki dükkân olarak tasarlanan mekânlar, sinemaların yanında ya da içindeki boşluklar hep sandviççi olarak müşteri çekmeye ve iş yapmaya başladı. Müşteriler lise ve ortaokul öğrencileriyle memurlardı. Kızlarla oğlanlar buralarda buluşmaya başladı gizli gizli. Pastanelerin pabucu bir süre dama atıldı.

Ankara'da bir de "Goralı" vardı. Sandviçin adı böyleydi; Goralı. Bu adın nereden geldiği ve ne içerdiğini biliyorduysam bile, şimdi unuttum. Benim de gönlümü kaptırdığım kızlarla buluştuğum, Goralı yediğimiz, gözde yerlerim, sandviççilerim vardı Kızılay'da, Bahçelievler'in son durağında. Okuldan sonra topluca oraya giderdik. Hem sandviç yerdik, hem de kızlarla olmanın tadına varırdık.

"Sandviççiye girip kendisine ziyafet çektiğini sanmaya meraklılar için düşünülmüş, içine öteki sandviçlere tek tek konan katıkların topluca doldurulduğu, yani belirli bir tadı olmayan, insanda her şeyi birlikte yediği izlenimi bırakan bir sandviçti bu." (s. 17-19)

1969'da, dünyada gençlik hareketleri her yeri kasıp

kavururken, ben lisenin son sınıfındaydım. Liseyi bitirmeme çok az bir süre kalmıştı. Ankara'ya döneceğim günü iple çekerken, bir yandan da var gücümle üniversite sınavlarına hazırlanıyordum. 2 Fen/C olarak Konya Eğitim Enstitüsü sınavlarına gitmişiz 3.5.1970'de. Kravat takmış sınıfın bütün erkekleri, kızlar da etekli. Konya Meram'da çekilen fotoğrafta sınavı kazanıp kazanmadığım belli değil elbette ama bende de hiçbir iz kalmamış bu sınavdan ve sınavın sonucundan.

Üniversite sınavına Konya'da mı, Ankara'da mı girdiğimi unutmuşum. Belki de Konya Eğitim Enstitüsü'ndeki sınav üniversite içindi. Ankara'da sınava girdiysem ya Ertuğrul'da, Emek mahallesinde ya da Hasan Dağlı Ağabeylerde kalmışımdır.

Akşehir otogarına gidip Ankara'dan gelen otobüsü ve yolcularını izleyişim bitti artık. Oysa beklediğim hiç kimse yoktu. Başkente giden otobüslere ve yolcularına, düşler kurarak, ne çok imrendim! Oysa yolculayacağım, ardından el sallayacağım hiç kimsem yoktu. Sevdiğim kızın penceresinin altından geçişlerim de bitti. Yalnızlığımı alıp döndüm Ankara'ya, karşılık görmeyen aşkımı da.

Bahtı Kara Ankara

"Ve Ankara ili yazılı bir haritanın önünde duruyorum" diyor ya İlhan Berk, ben de öyle oldum işte. "Bir dörtyolağzında"ydım. Belki de "kış günü"ydü ve "ayakta"ydım. "Eski bir Ankara: hayatı cumbalı ve yeşil" bir eve benziyordu çocukluğumun geçtiği ev de. "Ve kesinkes Hacıbayram'da ve Gaziantep Sokağı'nda" değildi ama oraya yakındı yaşantımızın geçip gittiği sokak. Evet, benim için de "Gidilen bir yol"du Ankara. Elbette "Ki kıraç ki düz ve Asur yazısı gibi okunmayan"dı daha. Ankara, yani Akşehir'den sonra. "Kent başladı işte. Yaşamaya başlaması gibi durup dururken / Bir tahtanın. Durup dururken. Bin yıllık." Yeni bir hayat elini elime alıyor: "Hızla / Geçiyor Şekerciler Sokağı'nı. İşportasını açtı bir işportacının" Ve geri çekiliyor hayat sürüp öne beni: "Ben sessizce bir yolu tepiyorum Ulucanlar'da" Ve burası önemli işte tezgâh başında hayata derinden bakar gibiyim çayın ve kanyağın yardımıyla: "Ve hiç çıkmayan kokular sürünüyorum kör bir miscinin elinden" Ben de severim eski evleri, sokakları ve kentleri hâlâ: "Eski bir tokmağı, bir kapıyı taşlıklı bir kapıya açılan". Şurası da doğru, vurgulamak zorundayım üs-

tüne basa bunu: "Ve dünyaya yeni gelmiş gibi"yim "bu eski kentte", Akşehir'den sonra bu böyle biline. Kenti fır dönüyorum her güm yeni bir umuda açılan kapıları yoklaya yoklaya elimdeki üniversite puanıyla: "Başını almış gidiyor bir asfalt / Ve düşüyor İskitler'in orada bir kavşağa çarpıp". "bir adam Dışkapı'da" "lokma satıyor". Lokmayla karın doymaz ama ağız tatlanır" diyorum ve "Anafartalar'da çıkıyor sonra yüzü" küçük Gültekin'in. "Keçecileri, bakırcıları ve gön tacirlerini geçiyor"um. Görüyorum "Cebeci'de bir kahvede işçiler"in "İskambil" oynadığını. Ben de İlhan Berk gibi düşünüyorum Ankara'yı getirince gözümün önüne: "Bin sayfalık kitap gibi Ankara: Yollar, köprüler, nehirler, / iniyor. Güller, ekinler, demiryolları, demir kuşaklar, / bacalar, mezarlıklar, fabrikalar. Ölümlü ölümsüz beton / yığınları, oksitler, ökse otları. /Arsalar, depolar, benzin istasyonlar." Sonra araya bir tarih girer iki ünlü figüranıyla ve ortalık kılıç, kalkan şakırtılarıyla birlikte kana boyanır Ankara ovasında, ağzına kan sürülmüş bir masal gibi: "Timur Ankara'ya doğruldu. Bu taraftan Beyazıt Han yazılı / askerini çıkardı. Tatarlar da vardı. Onlar da Ankara'ya / vardılar. Timur da geldi. Beyazıt Han ikindi zamanı kondu. / Timur hendek kazdı. Cuma günü sabah oldu. Sancaklar çözüldü. Kösler çalındı. / Beyazıt Han atını tepti" Ankara bir aynanın önünde duruyor ve kendine bakıyor: "Ve uzayıp gidiyor Hüseyingazi dağı. Hıdırlık tepesi / Hatip çayını yalıyor ve Galatları. Büyük gözlü galatları. / Ve Augustus' ve Barbarları ve içkaleyi". Yol durmuyor, yolcu "Sonra Çankaya'ya çıkıyor. Bir evin üst katına.

Ahşap. Kafes pencereli". Buradadır Mustafa Kemal'in haritalardan alamadığı gözleri: "Ve CUMHURİYET diye on harfli bir sözcüğü heceler /... Ayağında kilot ve avcı / ceketi Atapazarı'nda köftecilere dönercilere gülüp Kuyulu Kahve'de tavla oynayanlara bakıp / İskambil oynayan çetecilerle selâmlaşıp ve / Taşhan'da dolaşıp Vasıf'ı, Necati'yi, Mahmut / Esat'ı dinleyip atlı atsız Kuvâyı Milliye'cilerle / karşılaşıp kalpağını kaşlarının üstüne düşürüp", bir yerde duruyordur yolcusunu bekleyen bir akşam: "Akşam mı? Akşam Çerkeş Sokağı'na iniyor. Kapıyor yüzünü. / Uzun mu uzun Çerkeş Sokağı ve Peçevi tarihi gibi güzel." Zaman değişir. Bir başka gelip oturur benim üniversite kapılarında puanıma göre okul aradığım yıllara. "Ve polislerle çarpışıyor"dur "öğrenciler Kızılay'da" Kent bitmiyor, tükenmiyor. Oysa yeniden başlıyor her şey kendini doğurarak, doyurarak: "Yeniden başlıyor kent. Trenler, hastalar, lağımlar ve sargı bezleri / Ve çocuklar."

"Ve Ankara ili yazılı bir haritanın" önüne getirip bırakıyor beni bir rüzgâr bıyıklarını bura bura.

Ben, bir başkası olmaya adayım

Erhan, Şevki ve Gültekin (Dikimevi, 1971).

Demirlibahçe

Üniversite için öyle büyük düşler kurmadım geceler boyu. Doktorlukta, avukatlıkta, mühendislikte gözüm yoktu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin arkeoloji ve tiyatro bölümlerini istiyordum. Aklımda öğretmenlik de yoktu. Puanım 306'ydı. O zamanlar "tercih" hakkı yoktu. Puanlar fakültelerin giriş kapısına asılıyordu. Hangi bölüm kaç puanla öğrenci alıyordu bunu öğrenmek için her gün erkenden kalıyor, fakülte fakülte dolaşıyordum. Üniversite sınavına girmiş, belli bir puan kazanmış herkes benim gibi yapıyordu. Bir de radyodan sürekli duyuruluyordu fakültelerdeki puanların durumu. Her gün puanlar değişiyordu çünkü. Eğer puan istenilen bölüme tutarsa, hemen kayıt yaptırılıyordu. Eğer kaydolmakta gecikirseniz hakkınızı yitiriyordunuz. Benim puanım Siyasal Bilgiler için biraz düşük kalıyordu. Dil ve-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bölümlerine daha yakındı.

Bir gün, Akşehir Lisesi'nden arkadaşım Şevki İstanbul'dan gelmişti. Buluştuk. Fakülteleri dolaşmaya, puanları karşılaştırmaya çıktık. Beşevler'deki Ankara Ticari İlimler Akademisi'ne puanımın tuttuğunu gördük. Benim

içimden gelmiyordu bu okulda okumak. Ticaret, para hesabı, ekonomi, matematik... bana göre değildi. Kaydımı yaptırmadım buraya. Sonra fakülteleri dolaşmaya başladık yine. Gideceğimiz yerler belliydi zaten. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Siyasal Bilgiler'di. Hacettepe'ye falan bakmıyordum hiç. Tıp ve mühendisliğin puanları da çok yüksekti. Birkaç gün sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne puanımın tuttuğunu gördük. Ben, düşündüm ilkin. Hiç düşünmediğim bir yerdi burası çünkü. Duraksadım daha doğrusu. Dil eğitimini aklımın ucundan bile geçirmemiştim. Ama çok okuyan biriydim, şiir de yazan. Şevki, "Ne düşünüyorsun, tam sana göre bir bölüm. Haydi, gel kaydını yaptıralım," deyince, ben de onayladım onun bu düşüncelerini ve kaydımı yaptırdık. Bir de açıkta kalma korkusu vardı elbette. Fakülteye girdim girdim, yoksa açıkta kalmak durumumuzu ağırlaştıracaktı çünkü. Bir yıl ne yapacaktım, nerede iş bulacaktım ve nerede kalacaktık. Akşehir'de kalmak istemiyordum artık. Onun için fazla düşünmeden kaydımı yaptırdık Rus Filoloji'sine. İçimde bir burukluk ve korku vardı kaydımı yaptırırken.

Kaydımı yaptırdıktan sonra Zafer Çarşısı'nının yanındaki, şimdiki SSK'nın olduğu yerde bulunan ve ilerde çok sık gideceğimiz bir Rumeli İşkembecisi'nde çorba içtik. Böylece fakülteye kaydımın yapılmasını da çorbayla kutlamış olduk. İşkembeyle fakülteye girişimizi kutlamak gülünç gelebilir. O günkü olanaklarımız o kadarına elveriyordu çünkü.

Ankara'daki Rumeli İşkembecisi'nin tarihi de ilginçtir. Kentte ilk işkembeciye 1940'lı yıllarda Hamamönü'nde rastlanır. Buradan 1949'da Denizciler Caddesi'ne, şimdiki eski Adliye binasının karşısına taşınır. 1955'te Ulus heykelinin karşısındaki Şehir Çarşısı'nın altındaki Akman Bozacısı'nın yanında boy gösterir.1961'de Sakarya'da müşteri ağırlamaya başlarlar. 1969'da Bayındır Sokakta hizmet verirler. 1992'de de Bestekâr Sokağı mekân tutarlar. Bugün Rumeli İşkembecisi'nin pek çok semtte şubesi var. Sonra her yere yayılır ve tüm işkembecilerin levhasında yalnızca "Rumeli" yazılır, başka bir şey değil.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi'nin fakülte olarak kurulan ilk yüksek öğretim kurumudur. Fakültenin adını da Atatürk koymuştur. Bu heybetli ve kunt yapının mimarı Alman Bruno Taut'tur. Fakülte, 1936'da 195 öğrencisiyle eğitime başlar. Başlayış o başlayış. Daha sonra filolojiler, tiyatro bölümü ve kantin için asansörlü yeni bir bina yapılır iç kısımda.

Rus Filoloji'sinde okumam hep yanlış anlaşıldı. Sanki oradan komünist çıkıyormuş gibi algılanıyordu hemen. Gerçekten de, bölümüm, komünist yetiştiren bir yermiş gibi geliyordu bazılarına ve şaşırıp kalıyorlardı neden o bölümü seçtiğime. Üstelik bir etiketi de yoktu bu bölümün. Okuyup ne olacaktım orada? Ne çıkacaktım? Ben de bilmiyordum ne olacağımı, ne çıkacağımı. Siyasi ortam da kötüydü elbette. Her yerde açıkça okuduğum bölümü söylemiyordum. Korkuyordum çünkü. Sınıfımdaki arkadaşlarımın çoğu, okudukları bölümün adını söylerlerken, be-

nim duyduğum tedirginliği duymuş dört yıl boyunca. Hep başka bölümleri söylemek zorunda kalmışlar. Bu da başka toplumsal bir baskıydı üstümüzde, uzun süre yüreğimi sıkıştırıp durdu bir kangren gibi.

Rus Edebiyatından hangi yazarları okumuştum o güne kadar? Anımsamıyorum şimdi ama çok fazla değildi herhalde. Gorki'nin *Ana* romanını, Turgenyev'in *Babalar ve Oğulları*'nı, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sını, Lermantov'un *Zamanımızın Bir Kahramanı*'nı... sahaflarda bulup okumuş olabilirim. Çok okuyan biri olmama rağmen, kısıtlı maddi olanaklarımla her kitabı kolayca edinemiyordum. Onun için Kızılay'daki Kocabeyoğlu Pasajı'nın altındaki sahafları su yolu yapmıştım öğrenciliğimde.

Daha çok ucuz giysi, ayakkabı, iç çamaşırı satılırdı bu pasajda. Terziler de vardı gelinlik falan diken. Kızılay'ın ucuz mal satan dükkânları buradaydı. Dar gelirli vatandaşlar buraya akın ederdi her gün. Bu pasaj, Ulus'u aratmazdı arife günlerinde, öyle kalabalık olurdu.

Kocabeyoğlu Pasajı'ndaki bir sahaf benim işime yarayacağını düşündüğü kitapları bir kenara ayırıyordu. Ben de haftada iki-üç kez uğruyordum ona. Böylece çok ucuza, bütçemi fazla sarsmadan, Rus yazınından dilimize ne çevrilmişse, edinmeye çalıştım dört yıl boyunca. Fakültedeyken çevirilerden oluşan çok zengin bir kitaplık oluşturdum. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı Klasiklerin neredeyse tümü elimin altındaydı. Edindiğim her kitabı heyecan içinde okurdum sabaha kadar. Kendimi, zaman zaman, *Suç ve Ceza*'nın kahramanı Raskalnikov gibi görü-

yordum. Yoksuldum ve geleceğim belirsizdi. Satın aldığım kitaplar karşılaştırmalı çeviri derslerinde çok işime yaradı.

Dostotyevski'nin 1861'de yayımlanan *İnsancıklar* romanını da çok severim. Yoksul insanların dünyasını çok yalın bir biçimde ele alır usta yazar burada. Ankara'nın gecekondularında da bu romandaki kahramanlara benzeyen insan yaşıyordu. Ben de, annemle birlikte, ayakta kalma savaşımı veriyordum. Geleceğim belirsiz olsa da, fakülteden mezun olunca nasıl olsa bir yerde iş bulurum umudunu taşıyordum. Hiç olmazsa askerde para biriktirme olanağım olacaktı.

Gorki'nin takma ad olduğunu ve Türkçede "acı" anlamına geldiğini öğrendiğimde bu yazara ilgimin ve sevgimin daha çok arttığını söylememe gerek yok sanıyorum. Çok yoksul bir aileden gelen bu dev yazar, acılar içinde yokolup gitmeden, ayakta kaldığı gibi dünya çapında da önemli bir yazar olmuştu. Gorki'nin yaşamı bana büyük örnek oldu ve o benim elimden tuttu sanki. Bana destek oldu fakülte yıllarımda. Onun Amerika'da yazdığı *Ana* romanı, devrimci mücadeleyi anlattığı için gençler arasında elden ele geziyordu.

Sonra Mayakovski'nin o yüksek sesli şiirini de çok sevdim. Okulda okutulmadı Mayakovski ama ben kitaplarını edinmeyi başardım ağabeyim sayesinde. Yesenin'in lirik şiirleri de benim dünyamı çok etkiledi.

Parasız kaldığım günlerde, kimi kitaplarımı ve plaklarımı bu sahafa geri sattığım çok olmuştur içim sızlaya sızlaya.

Ceplerim şiir müsveddeleriyle doluydu. Âşık olduğum her kıza şiirler yazıyordum ve bu şiirlerden kimsenin haberi bile olmuyordu. Yayımlamaktan öte, yazmaktı benim derdim, duygularımı böyle dile getiriyordum çünkü. Sabah akşam şiir düşünüyordum ve durmadan yazıyordum, yazıyordum.

Özgün Rusça kitapları Ankara'da bulmak mümkün değildi. Kitapçılar Rusça kitap satmıyorlardı. Yasaktı çünkü. İngiltere'den gelen, iki dilli kitaplar, yani suya sabuna dokunmayanlar da benim işime yaramıyordu. Almanya'daki ağabeyime bir liste yollamıştım. Bulabildiği kimi kitapları yolladı. Onların çoğu da Almanca-Rusçaydı. Fakülte kütüphanesi de çok zengin değildi. Kütüphanenin raflarında çağdaş yazarların yapıtlarını bulmak hemen hemen olanaksızdı. Gorki'ye kadar olan yazarların yapıtları vardı da Mayakovski'nin tüm yapıtları yoktu örneğin. Türkçede de pek fazla bir şey yoktu ondan çevrilen: Mayakovski'nin *Lenin Destanı* (1970) yayımlanmıştı. Ardından da *Lili Brik'e Mektuplar* (1970) çıktı. Heyecan verici bir şeydi bu iki kitabın kitaplığımda bulunması. Şiire iyice ağırlık verdiğim ve şiirlerimi yayımlamaya başladığımda da *Şiir Nasıl Yazılır?* (1979) gelip kondu elime. Çehov'un yazdıkları eksiksiz olarak bulunurken ve pek çok öyküsünün çevirisi varken, çağdaşlardan Yevtuşenko'dan bir şey okumaya kalktığınızda, eliniz böğrünüzde kalıveriyordu. O ve onun gibi çağdaş yazar ve şairlerden hiçbir şey yoktu çünkü. *Yaşantım* (1968) çevrilmişti Yevtuşenko'dan,

onun hakkında bir fikir edinmek için bu bile yeterdi. Umarım, benim bölümümde okuyan öğrenciler, aradıklarını bulabiliyorlardır, kitap sıkıntısı çekmiyorlardır artık.

Asıl önemlisi Türkçe-Rusça sözlüğümüz yoktu. Bir filoloji öğrencisinin, her şeyden önce, mutlaka elinin altında çeşitli sözlüklerin olması gerekir. Biz, sözlüksüzdük. Kendimiz sözlük yapıyorduk derslerde öğrendiğimiz sözcüklerden.

Rusya ile Türkiye arasında alışveriş bugünkü düzeyde değildi. Onun için oradan kitap, sözlük gelmiyordu. İngiltere'den İngilizceye çevrilmiş kitapları yabancı dille ilgili kitaplar satan kitabevinde bulmak olasıydı da, Rusça kitap yoktu raflarda.

Sonra, nasıl olduysa, bir kitabevi, *Türkçe-Rusça Sözlük*'ü getirtti de filoloji öğrencileri sözlüksüz kalmaktan kurtuldu. Sözlüksüzlüğe çare olarak, bizden önceki dönemeden bir öğrenci, bin sayfalık *Türkçe-Rusça Sözlük*'ü elle yazmaya kalmış. Bunu bize ders veren hocalar anlatıyorlardı. "Sızlanmayın, isterseniz siz de böyle yaparsınız," demeye getiriyorlardı.

Türkiye-Sovyetler Birliği arasındaki var olan, –gerçekten var mıydı, bilmiyorum– kültür anlaşması da işletilmiyordu. Bizim bölümden hiçbir öğrenci Sovyetler Birliği'ne gidemiyordu. Nedeni de, Öğrencilerin, yani bizlerin komünist bir ülkeden çabucak etkileneceğimiz korkusuydu. Devlet, vatandaşından hep korktu. Vatandaş da devletten. Korku ülkemizin aydınlık ufuklarına kapkara yapışıp kaldı!

Fakülteye daha çok döneceğim.

Gültekin'in, Seymen Sokak'taki odası (Ankara, 1970-74).

Kızılay'dan yürürseniz Kurtuluş, Cebeci, İç Cebeci, Dikimevi yönüne, son olarak Demirlibahçe'ye varırsınız. Yani bizim eve, bir çay içmeye; Seymen Sokak, 15/3'e.

"Seymen" ne demekti? Aslında Ankara efesi olduğunu biliyordum ve folklor gösterilerinde, her 27 Aralık'ta (Atatürk'ün 1919'da Ankara'ya gelişi) Ankara caddelerinden çalımlı çalımlı geçişlerini biliyordum da daha fazla bir şey bilmiyordum haklarında.

Seymenler'in, köken olarak, Orta Asya Oğuz Türkleri'ne kadar uzandığı söyleniyor. Bu yapılanmayı 14. yüzyılda Ankara'da kurulan Ahi Devleti'ne dayandıranlar çoğunluktadır. "Kardeşlik, eşitlik ve paylaşım" anlayışını sergileyen Ahiler'de "Seymenler", "mertlik, cömertlik ve bilgelik" ilkelerine uymuş bir yapılanmadır. Ahilik kurumunun as-

keri kanadını oluşturur Seymenler. "Seymen Alayı", aynı zamanda "Yiğitlik Alayı"dır. Ankara'da, çevresindeki kasaba ve köylerde düzeni Seymenler sağlamış. Sivillerden oluşan ve gönüllü bir kuruluş olan "Seymen Alayları" gerek görüldüğünde savunma amacıyla da kullanılmış. Bugün bir dernek bu kültürü ve yapıyı korumaya çalışıyormuş.

Bizden sonra açılmış, 1983'te; Kavaklıdere'de buluna 70 bin metre karelik bir parka da Seymenler adı verilmiş. Atatürk Bulvarı ile İran Caddesi arasındaki vadiye kurulmuş bu görkemli park. Havuz, çocuk bahçesi, piknik alanları ve Ankara'nın efeleri, fokloru sayılan Seymenler'in anısına dikilen anlamlı anıt ile Ankaralılara hizmet sunan bu parka, ne yazık ki bir kez gidebildim.

"Cebeci Köprüsü",* Cahit Külebi'nin unutamadığım şiirlerinden biridir. Okula ya da eve yürürken bu şiirin ilk dörtlüğünü ne çok geçirmişimdir içimden:

Cebeci köprüsünün üstü
Karınca yuvasına benziyor.
Hamallar, körler, topallar
Oturmuş nasibini bekliyor.

Cebeci köprüsü yüksek,
Altından tren geçiyor.
Ya benim aklımdan geçenler?
Kimse bilmiyor.

*) Cahit Külebi, *Rüzgâr*, s.67

Aklımdan geçenleri kim bilecekti benden başka?

Seymen Sokak'taki bu küçücük daireyi, odayı nasıl bulduk acaba? Kaç metre kareydi bu kuş yuvası?

Belki de ben evi tuttum, sonra annemi getirdim Akşehir'den. Böyle olmalı diye düşünüyorum bugün. Yoksa günlerce kimin anında kalabilirdik ki ev bulana kadar? Aslında Ankara'ya geldiğimde, hep Osman Ağabeyimin yakın arkadaşı, daha önce kısaca sözünü ettiğim, Hasan Dağlı Ağabeylerde kalıyordum. Nevşehirliydi ve anneme "ana" derdi hep. Ağabeyim sağken annesiyle de bize gelirdi ve annemle annesi iyi anlaşırdı. Hasan Dağlı Ağabey de ağabeyim gibi geç evlenmişti. Onun da annesinden ve bir kız kardeşinden başka kimsesi yoktu.

Evimiz Cebeci Postanesi'ne çok yakındı. Bir alt sokakta alışveriş yaptığımız bakkal vardı. Fırın da pek uzak sayılmazdı bize. Bakkalların saltanatı daha sürüyordu. Marketçilik dönemi başlamamıştı henüz.

O zamanlar ve daha sonra Cebeci sözcüğünün ne anlama geldiğini hiç düşünmedim. Oysa, her sözcüğün ilginç bir serüvenin, bir anlamının olduğunu biliyordum. Nezih Kuley'in, dört yıl oturduğumuz semtin, Cebeci'nin, anlamını şöyle açıklıyor: "Cebeci, 'zırhçı' ya da 'silahçı' anlamına geliyordu." Bu semtte bir askeri dikimevi fabrikası vardı. Onun için buraya Dikimevi de deniyordu. "Cebe, silah demekti. Cebeci de, silahçı gibi bir anlama gelen sözcük olarak sonradan semt adı olarak kullanmaya" başlanmış.*

*) *Hayat İçin Bir Kahve Molası*, s.30-31

Otobüs ve dolmuşlar, çoğu kadın olan yolcuları Dikimevi durağında indiriyordu. Bu kadınların büyük bölümü askeri dikimevinde çalışıyordu.

Daha iyi bir yer bulabilecekken aylık kirası 150 liraya, bula bula bu tek odalı, küçücük mutfaklı ve banyosuz yalnızca ala turca tuvaletli (o zamanlar alafranga tuvaletler ne arasın) bu yeri bulmuştuk. Ev kirasını çok iyi anımsıyorum da, kirayı kime ve nasıl ödediğimi çıkaramıyorum şimdi. Bu ev kaydolduğum, dört yıl okuyacağım fakülteye pek uzak sayılmazdı. Evden okula kadar yürürdüm dolmuş, otobüs parası vermemek için. O gün bu gündür yürüyorum ve bunun hiçbir zararını da görmedim. Üstelik çok da yararını gördüm, görüyorum.

Annemin bir fotoğrafını çekmişim bu evde. Pencereden. Zemin kattaydı küçücük dairemiz. Pencereden çektiğim fotoğrafta -pencere az eğimliydi, bahçenin yüzeyine yakındı-, bahçe duvarının dibindeki çöp bidonlarını ve onların yanında birikmiş başka çöpleri çekmişim. Aynı kareye, sokakta bir satıcıdan bir şey satın alan annemin de sırtı gözüküyor. Yakası kürklü kahverengi mantosu sırtında. Demek mevsimlerden ya kış, ya sonbahar.

Tek odalık dairemizi oturma, yatak, yemek ve çalışma odası olarak kullanıyorduk. İki somyamız vardı karşılıklı. Birinde annem, ötekinde ben yatıyordum. Yataklarımızın örtüsü aynıydı; desenli battaniyeler. Pencerenin önünde hem yemek yediğimiz, hem de benim ders çalıştığım bir masamız vardı muşamba örtüyle kaplı. İki de tahta sandal-

yemiz. Giriş kapının yanındaki duvarda ceket, gömlek, pantolon, palto, manto astığımız bir askılık vardı. Çamaşırlarımız yatağımızın altındaki bavullarda, kutulardaydı. Odada ne komodin, ne de gardırop konacak kadar yer vardı. Zaten ne gardırobumuz, ne de komodinimiz vardı eşyalarımızı koyacağımız.

Yerde halı yoktu. Annemin köyden getirdiği kilimimsi bir şey vardı. Yolluk muydu yoksa bu? Eski giysilerden dokunan yollukları pek severdim: Renkli ve abartısızdır bunlar. Küçücük odamıza da uygun düşüyordu bu yolluklar. Bunları, belki de teyzem Akşehir'de dokutmuştu bizim için.

Mutfakta çok eşyamız yoktu. Annemle bana yetecek kadar tabak, çatal, kaşık, bardak, çaydanlık ve bir iki tencere, tava. Bunları da Akşehir'den getirmiş olmalıyız. Giderek yaygınlaşmaya başlayan küçük tüplerde yemeğimizi, çayımızı pişiriyordu annem.

Mutfaktaki lavabo ve tezgâh, yani set, beton-mozaikti. Kim bilir kimin verdiği eski bir teldolabımız vardı. Küçük, kare penceresi mutfağımızı zar zor aydınlatıyordu. Çoğunluk elektriği yakmak zorunda kalıyorduk. Çünkü içerisi karanlık oluyordu.

Kışın sobamızı odanın ortasına kuruyorduk. Küçük saç sobalarından. Çabuk ısınan ve çabucak soğuyanlardan. Tüm yoksulların kullandığından. Yarım ton kömürle bir kışı çıkarıyorduk herhalde. Odamız küçük olduğundan sıcak oluyordu. Ankara'nın acı soğuklarında, ayazında evimiz fırın gibi (!) oluyordu. Bazen sularımız donuyordu, o

da her Ankaralının başına gelen bir şeydi.

Yakında bir yerlerde çatışmalar olurdu gece yarıları. Silah sesleri gelirdi sokaktan, bağrışmalar, haykırışlar, ağlayanların hıçkırıkları... koşuşanların ayak sesleri odamıza dolardı. Annemle ben yataklarımızda iyice büzülürdük korku içinde. O günlere özgü, bilinen, hareketli günlerde yaşıyorduk ve benim hayatım da bu karmaşanın içinde geçecekti artık ta 1980'e, Berlin'e gelene dek.

Evde misafir ağırlamamız ne mümkün! Yine de arkadaşlarım annemin epeyce yemeğini yediler, çayını içtiler. Onların evlerindeki olanakların ellide biri bile bizim evde yoktu, ama annemle mutluyduk. Birbirimize sahip çıkıyorduk. Başka kimsemiz yoktu zaten Hasan Dağlı Ağabeylerden başka. Bir de sıkı sıkıya sarıldığım arkadaşlarım vardı beni yalnız bırakmayan, dostlularını benden esirgemeyen.

Cebeci'de Erhan ve Şevki'yle bir fotoğrafım var. Demek bizim evden geliyoruz ve Kızılay'a doğru yürüyoruz. Yolumuz Kurtuluş'tan, Siyasal ve Hukuk Fakültelerinin önünden geçiyordu. On beş yirmi dakika sonra Kızılay'a, Gima'nın oraya varıyorduk.

Bizim evden Kızılay'a doğru yürürken ne çok bakkalla karşılaşırdım. Önlerinde içinde gazoz ve cola, pepsi şişeleri bulunan kocaman bir buzdolabı dururdu. Artık o mahalle bakkalları yok, pek çok şey gibi onlar da tarihe karıştı. Sonra, vitrinlerinde kuru pastaların bulunduğu pastaneler, giysi dükkânları, manavlar, kuru temizleyiciler, beyaz eşya satan mağazalar, tamirciler, banka şubeleri, kuru-

Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin önünde (sol baştan): Gültekin, Fethi, Esin ve Erhan; rus salatalı, sosisli ekmekle (Ankara, 30.12.1971)

yemişçiler, fırınlar ve lokantalar... da çıkardı yolumun üstüne. Bu hatta, bir İskender Kebapçısı vardı Cebeci'de. Bir porsiyon az geldiğinden, param olduğunda hep bir buçuk yediğim, bulgur pilavlı, üstünde tereyağı gezdirilmiş, yoğurtlu İskender'e bayılırdım.

Kızılay'daki Gima'nın önü ise Ankaralıların buluşma yeriydi. Yan taraftaki postane de bu işlevi görüyordu. Bir de Milli Piyango İdaresi'nin karşısındaki Yeni Karamürsel'in önü hep kalabalık olurdu. Bu iki yerde ne çok bekledim arkadaşlarımı; buralarda ne çok birileriyle buluştum.

Ben, burs alana kadar yalnızca Hasan Ağabeyimin yolladığı paralarla sağladık geçimimizi. Burs olarak, dört yıl boyunca 340 lira aldım her ay. Bu, bir memur maaşı kadar

değildi ama, bana ve bize yetiyordu işte. Sonra, fakülte bittikten sonra aldığım bursu ayda 175 lira 175 lira geri ödedim. Almanya'ya geldikten sonra da geriye kalanı birden ödeyip kurtuldum.

Annem pazarların ucuzladığı saatte pazara giderdi, kapanmadan önce, akşamüstü. Bu halimiz benim şiirlerime de yansıdı. İşte kimi dizeler:

Annemin elinde etsiz alışveriş çantası[1]

Annemin kaygılı yüzünü düşünüyorum
Pazarların ucuzladığı saatte evden çıkan
Tek bir odada hep gençliğini yaşayan[2]

Öğrenci açlıklarıyla hiçbir zaman doymadı karnım[3]

iyice dolmamış fileler taşıyor yorgun akşamlara[4]
annemin filesinden çıkmayan yoksullukta gördüm / seni[5]

Sabah yüzünü yıkayacak yağmuru bekliyor
Emine hanım pazarın ucuzladığı zamanı[6]

1) Gültekin Emre, "Pencereler şiiri", *Aşk ve Minyatürler*, s.38
2) "Gençliğim", *age.*, s.50
3) "Kuş ölüleri", *age.*, s.68
4) Gezginci bir gölge, *age.*, s.72
5) G. Emre, "Uzun ve anlamsız akşamlar", *Siyaha Elveda,* s.16
6) "Göze gelmiş gençliğime", *age.*, s.21

Gölgesini arayan bir ceza yasasının yaşamımıza
Karışması gibi, emine hanım pazara gitti[1]

Gurbet burasıysa ve pasaport göstermek gerekiyorsa
Gençliğim nerede, sevgiyse bu annemin acıları nerede[2]

Babam kaç yıldır ölüsünden ayrılmaz
Ben babasız akşamları ne yapayım amcalar
Annem pencere kenarında dikişsiz kaldı[3]

Seymenler sokağında fotoğraf çektirdin mi[4]

Bu evde ne kadar az fotoğrafım var benim.

Annem pazardan gelmedi daha teyze sonra bir daha arayın
....
An neme gerekli dikiş kutusu gözlüğünü takınca
Labirentleri dikecek de bulmacalara[5]

Annem, yakındaki pazara akşamüstleri giderdi. Bazen onu karşılamaya giderdim pazara. O zamanlar plastik çantalar daha yaygın değildi, daha doğrusu yoktu. Annem, iki elinde dolu dolu bez torbalar ve filelerle iki büklüm zar zor yürürdü. Annem, bir haftalık yiyeceğimizi taşıdı dur-

1) Gültekin Emre, "Göze gelmiş gençliğime", *Siyaha Elveda*, s.23
2) "Paralel çizgilerin sonunda", *age.*, s.31
3) "Ödünç aldıklarınızı verin", *age.*, s.43
4) "Ya sabır", *age.*, s.76
5) "Dilsiz dikiş kutusu", *age.*, s.81

du hep. Hamala ya da tornetçi çocuklara verecek parası olmadığı için yavaş yavaş taşırdı aldıklarını. Bazen annemin haline acıyan hayırsever bir hanım ya da bey yardım ederdi elindekileri taşımasına. Annemin eşyalarını eve kadar taşırlardı. Benim vaktim el verdiğince birlikte giderdik alışverişe, pazara.

Ankara'daki ekmek fiyatlarının tarihi de ilginçtir. Kısaca bir göz atarsak ekmek fiyatlarının yükselişe geçen grafiğine şu rakamlarla karşılaşırız: 900 gram ekmek 1950'de, 30 kuruşa satılıyormuş. 1957'de, bizim Ankara'ya gelişimizden bir yıl sonra ise, 570 gram ekmek, 30 kuruşmuş. 1959'da 970 gram ekmek, 70 kuruşa yükselmiş. 1962'de 650 gram ekmeğin fiyatı, 60 kuruşmuş. 1965'te ise 620 gram ekmek, 70 kuruşa alınabiliyormuş. 1970'deyse, Akşehir'den Ankara'ya geldiğimizde, 620 gram ekmek, 1 liraymış. Nasıl da değişken, dalgalı bir fiyat ve gram grafiği çizmiş, ekmek!

Annem, apartmanda bir üstümüzde yeğeniyle oturan yaşlı bir hanımla, yalnız yaşayan karşı komşumuz Hatice Hanıma giderdi sık sık. Üçü iyi anlaşıyordu. Birbirlerinin yalnızlığını birlikte çay içerek, börek yiyerek, eskilerden, pahalılıktan... konuşarak giderirlerdi. Yan taraftaki dairede İlahiyat Fakültesi'nde okuyan öğrenciler kalıyorlardı. Onların Kuran okumalarını incecik duvardan duymamak ne mümkündü! Bazen, onlar da içerlerdi bu hayatın yükünü biraz olsun azaltmak, hatta atmak için. İçince de Mevlit okumaya başlarlardı incecik sesleriyle, apartmanı çınla-

ta çınlata. Sonra, uzun bir süre sesleri solukları çıkmazdı yaptıklarından pişmanlık duymuşlar, sıkılıp utanmışlar gibi. Buradaki gençlerle çok az karşılaştım ve ne onlar benden, ne de ben onlardan siyasi olarak çekindik. İslamcı gençlik henüz iyice örgütlenmemişti.

Annemin hiç gözlüğü olmadı. Ona gözlük alacak paramız yoktu ki. Dişlerini de yaptıramadım annemin. Yemek yerken çok zorluk çekerdi ve bunu kahrederdi ama yoktu olanağım. Benim de sigortam yoktu ki o zamanlar.

Şiirlerimde babasız büyümemin izlerine bol bol rastlanır. Annemin yüzü de hep benimle oldu yazdıklarımda, iyi ki de öyle oldu. Annemin sıcaklığı ve onun yoksulluğu, çektiği acılar benim elimi kolumu bağladı. Annem için fazla bir şey yapamamanın acısını, sıkıntısını hep duydum, duyuyorum.

5 Ekim 1979'den beri Ankara'daki Karşıyaka Mezarlığı'nda bir başına yatıp duruyor ziyaretçisiz.

Çamaşır makinemiz olmadığından annem çamaşırlarımızı elle yıkıyordu plastik bir leğende. Küçük tüpte ısıttığı suda. Elleri çamaşır çitelemekten, sıcak sudan şişerdi. Hiç sızlanmadan, "şuram, buram"ağrıyor demeden yaşadı. Çamaşırlarımızı bahçede kurutuyorduk. Kışın ise, ayrı bir dertti çamaşır kurutmak, evimiz sobanın sıcaklığında kuruyan çamaşırlardan nem kokardı. O yıllarda pek çok evde çamaşır makinesi, buzdolabı yoktu ve bu dayanıklı tüketim eşyaları lüks sayılıyordu her şeyden önce, onun için

de pahalıydı. Onları almaya da herkesin gücü yetmiyordu.

Benim yatağımın başucunda tıka basa kitaplarla dolu bir kitaplığım ve plaklarım, radyom vardı. Onlar benim dünyamdı, gerçek dünyam! Sahaflardan topladığım klasik müzik plaklarını kitap okurken ya da ders çalışırken dinlerdim daha çok. En çok da Rimsky Korsakoff'un *Şehrazad*'ını. Sovyetler Birliği'ne giden güreşçiler, sporcular Rus parasını Türkiye'de bozduramadıkları için, plak, kitap falan alırlarmış döndüklerinde satıp paraya çevirmek için. Sahaf böyle söylerdi. Gıcır gıcır plakları çok ucuza bana verirdi.

Radyomu da arkadaşım Erhan Hollanda'daki staj dönüşünde getirmişti. Radyomdan hem haber dinliyordum, hem de klasik müzik, sesini iyice kısarak. Uzun süre kullandığım başka bir radyom daha oldu daha sonra: Seydişehir'deyken Rus teknisyenin bana sattığı radyo. Yakın zamana kadar kullandık bu sağlam radyoyu.

Sokağa bakan penceremizden güneş zar zor girerdi tek göz odamıza. Havanın kapalı mı, aydınlık mı olduğunu zor anlardık. Çoğunluk ampul yanardı. Avizemiz yoktu, 25 vatlık ampul aydınlatıyordu odamızı.

Sokak satıcılarının sesi odamızda yankılanırdı. Ne çok satıcı geçerdi sokağımızdan sabahtan akşama: "Eski pantolon, gömlek, ceket, palto ve demir, bakır, sarı" almak isteyenler daha geçmeden plastik kap kacağı eskiyle değiştiren bir başkasının sesi geliverirdi kulağımıza. Annem, atmaya kıyamadığı eski giysilerimizi değerlendirmek için gereksindiği bir plastik leğenle, kovayla... değiştirirdi.

Sonra soğan, "sarı patates" satıcıları gelirdi. Sebzeciler de at arabalarıyla geçerdi her sebzenin adını uzata uzata söyleyerek. Sokağımız, Ankara'nın öteki sokakları gibi renkliydi, hayat doluydu.

Evin kasası annemdi. O ayarlardı mutfağımızı. Okuması yazması yoktu ama hesabı iyiydi. Paraları biliyordu. Dar olanaklarımız içinde bile annem para biriktirmeye çalışırdı geleceğimizi düşünerek. Onun biriktirdiği paralar benim, bizim hayatımızı kurtardı hep.

Yatağımın, aynı zamanda oturduğum divan görevi de görüyordu, dayandığı duvarda –nereden bulduysam–, Vietnam'ı protesto eden bir afiş –o zamanlar dünya gençliği Amerika'nın Vietnam'ı işgaline karşı çıkıyordu– asılıydı. Amerikalıların kurşunuyla öldürülen bir Vietnamlının çığlığı yankılanıyordu afişten: Neden? Who? Bu soruyu gençlik hep sordu, yanıtı ise hep sert oldu: Dayak, cop, işkence, hapishane...

Irak'ın işgali gibiydi Vietnam'ın işgali de. Dünyanın başına bela olan Amerika bu Uzakdoğu ülkesinde ne arıyordu? Asyalı bu halk vatanını canla başla savundu; kırıldılar Amerikan silahlarıyla. Öldüler, yaralandılar ama yılmadılar. Sonuna kadar direndiler. Amerika, Vietnamlıların direnişine dayanamadı ve yenilgiyi kabullenerek ülkelerine döndüler yaralı, ezik.

Olan Vietnam halkına oldu.

Üniversite gençliği "Tam bağımsız Türkiye" sloganlarıyla her fırsatta Amerika'yı protesto ediyordu. Vietnam

halkıyla dayanışma içindeydik üniversite gençliği olarak. Duvarlara Amerika'yı lanetleyen, kınayan sloganlar yazılıyordu gece yarıları. Ben de katılıyordum gösterilere. Polis, o zaman Fruko diyorduk, coplayarak dağıtıyordu bizi. O günlerde polis copu yememiş üniversiteli var mıdır acaba?

Bu Fruko sözcüğünü biraz açmak gerekiyor: 1965-82 yılları arasında Toplum Polisi'ne halkın, öğrencilerin taktığı ad böyleydi; Fruko. Fruko gazozları vardı o zamanlar. Bu gazozların servis araçlarına benzerdi Toplum Polisleri'nin araçları. Toplum Polisi, 27 Mayıs'tan sonra iyice artan toplantı, gösteri, yürüyüş, grev ve lokavt gibi toplumsal olaylara müdahale etmek için 1965'te kurulmuştu. Yani demokratik taleplere, isteklere karşı sert önlemler almak için kurulmuştu bu örgüt. Kamuoyunda çok tartışıldı, çok eleştirildi Frukolar, ama iktidar bildiğini okudu, kimseyi dinlemedi. Adana, Ankara, İstanbul, İzmir, Zonguldak gibi öğrenci ve işçinin yoğun olduğu kentlerde görev yaptı Toplum Polis. Başlıca görevleri, "kanun dışı sokak, meydan hareketlerini önlemek, toplumun, kişinin maddi, manevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tahribe uğramasının önüne geçmek, her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak, geldiğinde gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek"ti. Toplum Polisi, 17 yıl boyunca yığınla işçi, gençlik gösterisine, yürüyüşüne, eylemine copuyla engel olmaya çalıştı. Evet, benim öğrencilik dönemimde polis copu yemeyen pek az öğrenci, işçi ve vatandaş vardır.

Gençlik tam bağımsız Türkiye istiyordu ama Türkiye giderek daha çok dışa bağımlı hale geliyordu. Üniversite öğrencileri de buna karşı tavır almaya çalışıyordu. Onun içindi yürüyüşlerin, gösterilerin, dağıtılan bildirilerin çoğu. Öğrenci, işçi ve devlet arasında ipler iyice geriliyordu. Eğitim ve hayat durma noktasına gelmiş, getirilmişti. "Mili demokratik devrim," devlet için korkulu bir rüyaydı.

Yatağımın başucunda, sepet içinde bir ampul asılıydı. Geceleri annemi rahatsız etmeden sabaha kadar burada kitap okurdum. Türk ve dünya edebiyatıyla sıkı ilişkim başlamıştı bir kez, o dünyanın peşini bırakmaya hiç mi hiç niyetim yoktu. Ankara'nın ufku kapkaraydı, oysa benim içimi şiirler, romanlar, öyküler, aşklar... apaydınlık yapıyordu; umutla doldukça doluyordu dünyam.

Ne bulursam okuyordum ama şiir ve Rus klasikleri elimden düşmüyordu. Edebiyat benim asıl dünyamdı çünkü. Ne futbola ne de başka bir şeye ilgi duyuyordum.

Cumhuriyet Lisesi'ndeyken liseler arası atletizm yarışmalarına katıldığımı anımsıyorum. Bu biraz da dersleri kırmak içi iyi bir bahaneydi. O yaşlarda dersleri asmak önemliydi, dünyayı toz pembe gördüğümüz yaşlardı çünkü. Aslında bacaklarım uzundu ve kilolu da değildim. İyi koşabilirdim yani. Koşmayı denedim spor dersinde ve iyi koştuğumu gören spor öğretmenim, beni de yarışma için hazırlanacakların arasına ayırdı. Bu bana sporcu olma düşleri kurdurmadı. Dedim ya o zamanlar işin gırgırında ve dersleri asma derdindeydim.

Günlerce okulun bahçesinde, Emek Mahallesi'nin tenha sokaklarında hazırlandık okullar arası atletizm yarışmasına. Yarışma günü yaklaştıkça hem heyecanımız artıyordu, hem de hevesimiz. Spor öğretmeni taktik üstüne taktik yağdırıyordu her birimize. Okulumuzun adını öne çıkarmalıydık ve ona bir kupa kazandırmalıydık. Başlarda dalga geçiyorduk koşarken, ama daha sonra sorumluluğun ağır yükü gelip oturdu her birimizin omuzlarına.

Yüze yakın koşucu arasında ben on beşinci oldum. Bu benim için hiç ummadığım iyi bir başarıydı. Dereceye giremedik ama ezilmedik de. Okulda bir süre ünlü bir koşucu gibi dolaştığımı anımsıyorum. Sonra bu hevesim de söndü. Öyle ya koşmak da bir heves işidir. Lise döneminde hevesten bol ne vardır! Ama öyle hızlı yön değiştirir ki bu hevesler, bazen insanın başı dönüyor o günleri düşününce.

Okumak ve yazmak her şeyin önüne geçti.

Tiyatro ise başka bir hevesti benim için.

Dil Tarih'in Tiyatro Bölümü'nü çok istememe karşın kazanamadım. Puanım tutmadı. Akşehir Lisesi'ndeyken oynadığımız *Karaların Memetleri* oyunu, benim tiyatroya ilgi duymama neden olmuştu. Fakültede iki yıl tiyatro dersleri aldım seçmeli olarak. Metin And, Özdemir Nutku, Sevda Şener gibi değerli hocalar kürsüyü ayakta tutuyordu. Tiyatro benim için ciddiye alınması gereken bir işti ve ben de tiyatroyla ilgili öğrenmem gereken her şeyin üstüne saldırdım. Beni yetiştirecek ne varsa okudum, okuma-

ya çalıştım. Dönemin önemli oyunlarını da izledim.

1956'da "Tiyatro Sevenler Gençlik Cemiyeti" olarak kurulan Ankara Deneme Sahnesi'ne ben de katıldım. Pek çok oyuna çalıştım burada. Deneme Sahnesi'ndeki eğitici tüm çalışmalara katıldım. Oyunların provalarını izledim.

Ankara Deneme Sahnesi'ne üye olmuşum. Üye no'nun karşısında 233 yazıyor. Yılı belli değil, ama 1973-74 yılları olmalı. Üyelik kartını nasıl olduysa saklamışım bugüne kadar. Başka bir şey yok elimde o günlerde yapılan çalışmalara, toplantılara... ilişkin. Sanıyorum haftada iki-üç kez gidiyordum Deneme Sahnesi'ne.

Ankara Deneme Sahnesi, 51 yıldır yaşayan tek amatör tiyatro olarak ününü hâlâ koruyor. Bu, amatör ruhlu topluluk yurtiçi ve yurtdışında da önemli başarılar elde etmişti ve bunu tiyatro dünyası iyi biliyordu. Bendeki amatör ruh buraya uygundu. Arkadaşlarımın çoğu burada oynuyor ya da seminerlere katılıyordu. Nurhan Karadağ'ın *Köy Seyirlik Oyunları*'yla ilgili çalışmasını ilk burada dinlediğimi anımsıyorum. Şimdi adını unuttuğum bir oyuna bile çalıştığımı anımsıyorum. Bir apartmanın alt katında, genişçe bir dairenin salonunda çalışılıyordu oyuna. Burası ayrıca seminer yeri olarak da kullanılıyordu.

Ankara Deneme Sahnesi Yılmaz Onay, Özdemir Nutku, Güngör Dilmen, Nurhan Karadağ gibi nice önemli ismi bünyesinde taşımış da bir tiyatrodur. Nâzım Hikmet, Brecht, Moliere gibi pek çok tiyatro yazarının oyununu başarıyla sergilemiş de bir tiyatrodur.

Sonra, şimdi adını unuttuğum, tiyatroda okuyan bir

arkadaşımla birlikte küçük, iki kişilik, bir tiyatro kurduk. Daha doğrusu tiyatroyu o kurdu, beni de yanına aldı. Tiyatromuzun adı Öğrenci Tiyatrosu'muydu acaba? İkili bir grup olmuştuk. Oyunları kendimiz yazıyorduk. Arkadaşımın evinde çalışıyorduk oynayacağımız oyunlara. Dekorları falan kendimiz hazırlıyorduk ve oyunların az dekorlu olmasına dikkat ediyorduk taşıma zorluğu nedeniyle. Sonra da, okullarda oynuyorduk bu oyunları. Okulları o ayarlıyordu ve bu yolla para kazanmayı amaçlıyorduk. Bir iki okulun dışında projemiz başarılı olamadı ve yarım kaldı. İki de bir yeni oyunlarla tiyatromuzu canlandırmayı denedik. Okul okul gezip oyunlarımızı sergilemek için olanaklar araştırıyorduk. Bu yolla bizi geçindirecek parayı sağlamak zordu. Olmadı. Yürümedi. Tiyatro hevesim tam tatmin olmasa da, oynadığım oyunlarla oyuncuların dünyasını anladığımı sanıyorum.

Bende tiyatro sevgisini alıp götürmedi bu girişimler ama fazla bir gelecek de göremediğim için peşini bıraktım tiyatronun. Arada sırada, o günleri anarken elimdeki fotoğraflara baktıkça, eğer tiyatroda direnseydim, bugün nerelerde, ne yapıyor olacağımı düşünüyorum. İşin içinden çıkamıyorum elbette bu düşüncenin.

Yazar, şair arkadaşım Murathan Mungan'la aynı dönemde aynı fakültede okudum. O, tiyatro bölümü öğrencisiydi ve bir gazetenin sanat sayfasına yazılar yazıyordu. Adını dergi ve gazetelerde duyurmaya başlamıştı. Onun da çantası kitaplarla, dergilerle doluydu ve durmadan okuyordu, okuyordu. Onunla sık sık Zafer Çarşısı'ndaki ki-

tapçılarda ve fakültenin kantininde karşılaşıyordum. Okul çıkışı birlikte Remzi Ağabeye kadar yürüdüğümüz de çok olmuştur.

Yolumun üstündeki Kurtuluş semtinin bir parkı vardı, çam ve atkestanelerinin altındaki banklarda yaşlılar otururdu. Anneler bebek arabalarıyla gezintiye çıkardı bu bir avuç yeşilliğin içinde. Buraya, sonradan çok görkemli bir park yapmışlar ki, görmeye değer. İçinde çay bahçeleri mi yok, buz pateni sahası mı? Trafik eğitimi veren bir pisti bile var. 2 salonlu bir evlendirme sarayı bile yapmışlar buraya. Kurtuluş Parkı, çok genişlemiş, iyice büyümüş ve Kızılay-Dikimevi hattında yaşayanlara yemyeşil elini uzatıyor. Yoğun trafiğin ve binlerce bacanın, kirlettiği havayı temizleyebiliyor mu, bilmiyorum.

Natoyolu Mahallesine giden minibüs dolmuşlar da Dikimevi'nden'den geçiyordu. Gülten Akın'ın "Natoyolu" başlıklı destansı şiiri, hem gecekondulaşmayı, hem de buranın devrimci potansiyelini ele alıyordu. Orada oturan pek çok arkadaşım vardı. Belki de bu şiir onun için beni çok etkilemişti. Üstelik Ankara'nın, ben Akşehir'de okurken, değişen, gelişen yüzünü de gösteriyordu:

Abidin Dino'nun resimleriyle yayımlanan *Seyran Destanı* (1979) kitabında da yer alan bu uzun ve güzel "Natoyolu" şiirinin bir bölümünü buraya almanın nedeni, Gülten Akın'ın gözüyle Ankara'nın bir başka fotoğrafına birlikte bakmak için. Bu tür fotoğrafları Ankara'nın her sem-

tinde, sokağında, meydanında görmek olasıydı o yıllarda:

Natoyolu
(...)
Tuzluçayır'dan bir yanı kente bir yanı dağa
yol gider asfalttır.Natayolu
Ankara'nın ağaları beyleri
Oradan sürerler arabalarını
Bir tapınma gibi, karlı dağlara
Arınır mı sanırlar kim bilir
Yüreklerindeki kir

Ankara'nın susuz dereleri
Bademliyi Kesikbaş'tan
Kesikbaşı Seyran'dan
Seyran'ı İncesu'dan, onu Topraklık'tan
Topraklık'ı Abidinpaşa'dan Tuzluçayır'dan
Ve Mamak'tan
Ayıran susuz dereler

Ankara'nın kıraç tepeleri
Asi ve tunçtan
Yabanıl bir kısrak olup huysuzlanırken
Değince üstüne insan ayağı
Küçük kedilerce sokulup sırnaşıp
Uysallaşan
Ankara'nın kıraç tepeleri
Karşıda Bayındır, Kusanlar

Yağubaptal
İlerde İmrahor, Mühye
Seydali
Orda dağların derelerin
Köy yollarının koynuna
Eski bir bildik gibi sokuldu
Dörtköşe bir yaprak parçasını
Çizip ayırdı kendine
Oturdu bekledi bütün gece
Beklediler sonraki geceler
Bir duvar ördüler bir çivi
Çaktılar bir kapı açtılar
Bir pencere
Ördüler bir duvar yine bir pencere
Bir çatı çattılar
Uzakta soluyan Başkent'i duydular
Öyle ürpermediler korkuyla
Dostlar komşular yoldaşlar
Orda birlikte çoğaldılar
*Çoğaldı gecekondular**

Cebeci'den geçen Natoyolu'na giden minibüsler –Ankara'nın bütün minibüs dolmuşları böyledir, sımsıkıdır hep, balık istifi gibi'– salkım saçak insan dolu olurdu; üst üste. "Büyük kentlerin yeni eşeği" diyor Gülten Akın minibüs dolmuşlar için: Bu minibüsler "Olağanüstü yorgun /

*) Gülten Akın, *Natoyolu*, s.111-112

Olağanüstü yüklü"dür. Bu yeni yapılan gecekondulara da "Torbaları fileleri çantaları / Çuvalları demirleri tahtaları / Ve fideleri" taşıdı durdu bizim ordan geçen minibüsler.

Bu kıraç tepelere mevsimler bir başka gelirdi. Ankara'nın kendine özgü iklimini anımsayalım: Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve karlı geçer. İlkbahar ve sonbaharda da yağmurlar yağar.

Şimdiki gibi yağdığında her yeri sel götüren yağmurlar yoktu o zamanlar. Ankara'nın hava kirliliği sorun olarak duruyordu hükümetlerin ve halkın karşısında. Ama, kalorifer ve soba dumanları bugünkü küresel ısınmanın yarattığı dehşet kadar ürpertici değildi. Ankaralılar, hava kirliliğine karşı, maske takmaya başlamıştı. Doğalgaz yaygınlaşınca kurumlu, isli, insanın genzini yakan hava da kalktı.

Yağmurlar yağdığında Sıhhiye Meydanı'nda birikirdi. Mazgallar çekmeye yetişemezdi biriken yağmur suyunu. Çöpçüler küfeleriyle karşıdan karşıya insan taşırlardı para karşılığı. Bu da tuhaf bir manzara olarak benim belleğime kazınıp kalmış.

Bu anlamlı ve güzel meydanın bugünkü güzel görünümünün ilginç bir öyküsü var ki tam bize özgü:

1973-77'de Ankara'nın Belediye Başkanı Mimar Vedat Dalokay'dı. Çok ünlüydü ve Ankara'nın simgesi gibiydi. Ankaralıların çok sevdiği de biriydi. Belediye, Ankara'nın amblemi olarak Hitit Güneşi'ni seçmişti. Bunun için Sıhhiye'ye bir anıtın yapılmasına karar verilmişti. Anıt, Sıhhiye Köprüsü'nden önce, Kızılay'ın bittiği yere dikilecekti.

1977'de belediye başkanı değişmiş, Ali Dinçer Dalokay'ın yerine belediyenin başına geçmişti. Ali Dinçer, Vedat Dalokay'ın başlattığı girişimi sonuna dek desteklemiş ve elinden gelen çabayı göstermiştir Ankaralıların desteğiyle.

Süleyman Demirel'in başbakanlığında MC hükümeti Türkiye'yi yönetmeye çalışıyordu o yıllarda. Hükümet bu anıta ve bu ambleme karşıydı. İktidarın Erbakan ayağı Hitit Güneşi'ni İslam öncesi Anadolu uygarlığı saydığından karşı çıkıyordu anıta. İktidarın öbür ortağı Milliyetçi Hareket Partisi ise, Türkler öncesi Anadolu uygarlığına ait olduğu için karşı çıkıyordu bu anlamlı ambleme. Basına her gün yansıyordu bu karşı tutum, eleştiriler ve demeçler, görüşler.

Sıhhiye Meydanı'ndaki göbek çalışmalarının ve çevre düzenlemesinin, Ankara Valiliğinin tüm engellemelerine karşın, Ankara Belediyesinin sürdürdüğüne tüm Ankaralılar tanıktır... Valilik, iktidarın borazanlığını yapıyordu ve bu anlamlı girişime engel olmak için ellerinden geleni arlarına koymuyorlardı.

Bu gösterişli Hitit Güneşi Anıtı, tüm engellemelere karşın, 1978'de açıldı. Anıtın heykeltıraşı Nusret Suman törene yetişememiş. Ankara'ya gelirken geçirdiği trafik kazasında ölmüş. Üstünde kimliği de olmadığından kim olduğu anlaşılamamış uzun süre.

Sonraki yıllarda, Melih Gökçek ve ekibi nerede Hitit Güneşi amblemi gördülerse, âdeta saldırdılar yok etmek için. Nerede gördülerse bu amblemi kazıdılar, üstüne de Atakule ve cami kubbesinden oluşan çok yıldızlı, dini düşünceyi çağrıştırması için çok zorlanmış, anlamsız bir

amblemi monte ettiler. İdeolojik tavra güzel bir örnektir bu garip davranış.

Madem söz Sıhhiye'den açıldı, bir zamanlar güzel olan parkına da değinmek gerekiyor: *Milliyet* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'nin 1979'da evinin önünde öldürülmesinden sonra, küçük ve hoş Sıhhiye Parkı'nın adı Abdi İpekçi Parkı olarak değiştirildi. Bu park daha sonra oldukça genişletildi, epeyce eklemeler yapıldı, 36 bin metre karelik park, 1981'de hizmete açıldı. Burada havuz, çay bahçesi, geniş çim alanlar, çocuk parkı bulunuyordu. Memurların ve öğrencilerin gittiği bu park hâlâ yaşıyor mu acaba? Yoksa o da mı gözden çıkarıldı?

Mademki söz belediyeden açıldı o halde Ali Dinçer'in belediye başkanlığı döneminde hayata geçirile "Bir Milyon Çocuk Kitabı" projesinden de söz etmem gerekiyor. 1979 Dünya Çocuk Yılı'nda Ankara Belediyesi, Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü'yle iş birliği yaparak, okullarda "okunmuş gazete toplama kampanyası" başlatmıştı. Arkadaşım Turgut Çeviker de işin içindeydi. Toplanan kâğıtlar SEKA'da yeniden ürtilmişti. On bir çocuk kitabı böylece ortaya çıkmıştı. Aslında on kitaptı, 11. kitapda –projeyi üreten Ankara Belediyesi Basın-Yayın Müdürü Bülent Özükan'ın kaleme aldığı– *Bu Kitabın Masalı* başlığıyla kitapların öyküsünü anlatıyordu. Kitaplar Türk yazarlarının çocuklara ilişkin şiir, öykü ve masallarından oluşuyordu. Yeniden üretilen kâğıtlardan oluşan bir milyon kitap okullara, çocuklara bedava dağıtılmıştı. Biz Mehmet Deniz'le Bentderesi'nde çalışan çocukların öyküleriyle uğraşırken, belediye de

böyleönemli bir çalışmayı yürütüyordu.

Nasıl unuturum o yoğun günleri!

Gelelim ilkyazın Ankara'ya hangi muştuyla geldiğine:

İşte ilkyaz Ankara'ya geldiğinde, bir muştu gibi her yeri Ankara Çiğdem'i sarardı.

Hikmet Birand, *Anadolu Manzaraları* (1963) kitabında bu çiğdemleri öyle güzel betimliyor ki, –adeta Ankara'nın karamsar, asık suratlı yüzü değişiveriyordu birden– onun için şu alıntıyı buraya almadan duramadım:

"Fidanlığı geçtim, İncesu deresine girdim. Dere eskisi gibi, bildiği gibi akıyor. Bu ince derenin üstünü kısa, güdük, bahardan sonra yeşil yaprak örtüsü ile sımsıkı örten söğütler, iğdeler, kavaklar, badem, alıç, meşe, ayva ve dişbudaklar, bunlara tırmanan böğürtlen ve yaban gülleri çıplak çıplak."

Ankara Çiğdemi'nin soyunu sopunu da şöyle betimliyor Hikmet Birand'a:

"– Benim adım, soyadı kanunundan eskidir. Biz Ankara'nın eski yerlisiyiz. Daha eski Ankara kurulmadan, hatta buralara ademoğulları bile ayak basmadan biz bu yamaçlara, Etliğe, Keçiören'e, Hüseyingazi'ye, Tekedağı'na, Çaldağı'na, Çankaya sırtlarına yerleştik. Oldum olası buralıyız. Fakat yalnız Ankara'ya yerleşip kalmadık; bütün Anadolu'ya yayıldık. İstanbul'a kadar gidenlerimiz bile var."*

Bir de Akasyalar vardı ki, dillerde bir şarkıydı ayrıca

*) Hikmet Birand, *Anadolu Manzaraları,* s.22-30

"Akasyalar açarken..." Ankara'nın akşamüstlerini ve gecesini akasya ağaçlarının beyaz çiçeğinin hoş kokusu sarardı, doldururdu. Kentin hemen hemen her semtte vardı akasya ağaçları, ama en çok Kızılay'da bir araya gelmişlerdi, bulvarda.

Kızılay Bulvarı, Ankaralıların akşamüstü gezintilerinin vazgeçilmez mekânıydı. Burada herkes birbirini tanırdı ya da göz aşinalığından selâm verirlerdi. Buradaki pastaneler de ünlüydü. Dediğim gibi Gima'nın önünde buluşulup mutlaka bir pastaneye, bir sinemaya gidilirdi. Sakarya'dan balık alınır ya da mandıralardan alışveriş yapılırdı.

Büyük bir coşkuyla Fakülteye başladım. Kiril alfabesini sökmeye çalışıyoruz sınıfta. Türkçeden, Batı dillerinden de değişik bir alfabeyle karşılaşmak başlarda şaşırttı sınıftakileri, sonra alışmaya başladık bu değişik harflerin yazımına. Aylar aldı bu alfabeyi sökmemiz ve yanlışsız yazmamız.

Derslerimize gelen öğretmenler içinde en sevdiğimiz hoca, İlber Ortaylı'nın annesi Şefika Hanımdı. Tatar göçmeniydi kendisi. Rusçası çok düzgün ve anlaşılırdı. Türkçesi de çok güzeldi. Bize, kendi yaşamını ve Rusya'yı anlatırdı. Kitaplardan örnekler verirdi konuşması sırasında. Bizi hep yüreklendirir, sabırla üstümüze eğilir, bildiklerini bize de öğretmeye çalışırdı hocalık, üstünlük taslamadan. Yumuşak, kibar, sevecendi. Annemiz gibiydi, öyle içten, samimi, nazik ve sıcak. Fakültedeki, Türkiye'deki olaylar onu çok üzüyor ve kaygılandırıyordu. Öğrencilerinin başına bir şey gelecek diye çok korkuyordu. Sınıfımızdan bir

arkadaşımız askerde kendi tüfeğiyle intihar etmişti, günlerce onun yasını tuttu gizlice.

Yıllar sonra, benden birkaç dönem önce aynı bölümü bitiren bir tanıdığımın evinde karşılaştım, Şefika Hanımla. Emekli olmuştu. İlerlemiş yaşına rağmen yine çok okuduğunu ve edebiyatla kendini var ettiğini söylemesi beni hiç de şaşırtmadı. Böyle bir yaşamı olmuştu bu değerli hocanın. Yaşlanmıştı ama yaşlılık ona yakışmıştı. Seksene yakın yaşına karşın dinçti ve elmalı pasta yapıp getirmişti.

Bölümümüzün öteki öğretim görevlileri Bulgaristan Türklerindendi. Sınıfımızda da Bulgaristan'dan gelen öğrenciler vardı. Onların Rusçası bizden çok iyiydi ve dersleri daha iyi kavrıyor ve yapıyorlardı. Çünkü onlar geldikleri ülkede Rusça eğitim de görmüşlerdi ikinci yabancı dil olarak.

Rusça, gariptir ve ilginçtir ama "yaşayan dillerden" sayılmadığı için, bir yabancı dil daha almak zorundaydık fakülte yönetmeliğine göre. Böyle tuhaf bir şeyi yalnızca Rus Filolojisi öğrencileri için uygulanıyordu –öteki filoloji bölümleri için böyle bir şey istenmiyordu, şimdi bu tutum değişti mi acaba?– ve lisede hangi yabancı dili okumuşsak iki yıl daha fakültede aynı dile devam etmemiz gerekiyordu. Ben de, lisede Fransızca okuduğum için, dört sömestr bu dilin derslerine devam ettim. Böylece Tuna Ertem gibi değerli, o zaman asistandı, bir hocanın öğrencisi oldum. Daha sonra hocam ve sevgili eşi Cengiz Ertem'le dost oldum. Sürekli haberleştik ve buluştuk ben Ankara'ya gittikçe.

Bir aşkı mı imliyordu, yoksa yalnızlıkta tutunduğum bir dal mıydı o mektuplar?

Aşkım'dı adı. Doğru olup olmadığını bilmiyorum. Lisede okuyordu. Bana Eskişehir'den yazıyordu. Nasıl mektuplaşmaya başladığımızı anımsamıyorum, ama beni uçuruyordu onun mektupları. Gecelerimi, düşlerimi ve şiirlerimi etkiliyordu yazdıkları. Aşkım'a yazmak bir tutku haline gelmişti benim için. Ona âşık olmuştum hiç görmeden. Bana resmini de yollamadı ailesinden çekindiğinden. Haftada iki-üç kez mektubu geliyordu ondan. Ben de ona aynı sıklıkta uzun uzun yazıyordum: Ankara'dan, öğrenci olaylarından, kendi dünyamdan, yazdığım şiirlerden, okuduğum kitaplardan... söz ediyordum. O da bana kendi dünyasının kapılarını açıyordu mektuplarında okulundan, öğretmenlerinden, arkadaşlarından, ailesinden ve Eskişehir'den... söz ederek.. Hoş bir duygu alışverişiydi. Benim duygusal yanımı besliyordu onun mektupları. Ondan gelecek mektupları beklemek beni mutlu ediyordu. Hayatımız hiç de kolay geçmiyordu siyasi olaylar yüzünden. Onun mektupları yüreğimi ısıtıyordu. Düşler kurduruyordu bana. Ne çok şiir yazdım o mektuplardan sonra! Ne çok!

Sınıfıyla Ankara'ya bir gezi yapacaklarını yazınca havalara uçtum Aşkım'ı göreceğim diye. Anıtkabir'de, bir Pazar günü, saatlerce bekledim. Aşkımların sınıfını taşıyan öğrenci otobüsü hayal gibi geçti gitti önümden. Otobüsteki kızlardan hangisi Aşkım'dı, anlayamadım ilkin. Her gördüklerine el sallayan bir yığın kızın görüntüsü otobüsün camına yansımıştı. Sonra Anıtkabir'i dolaşmaya çıktılar ve

ben de peşlerinden. Aslanlı yolu nasıl yürüdüğümü gelin siz bir de bana sorun! Aşkım, belli etti kendini öğretmenlerine sezdirmeden. Çok güzeldi. Tam aradığım, beğendiğim tipti: Gülüşü, yürüyüşü, saç biçim beni çok etkiledi. Ona daha çok bağlandım ve daha duygusal şeyler yazmaya başladığımı anımsıyorum. Keşke o mektuplar gün ışığına çıksa. Benim Ankara'daki bir dönemime ışık tutacak kadar çok malzeme var o mektuplarda. Bir yerde belge niteliği de taşıyor benim Ankara'dan Eskişehir'e yazdıklarım. Mektuplarım belki de çoktan yırtılıp atılmıştır çöpe, belki de yanıp kül olmuştur.

Birkaç kez Eskişehir'e gitmeyi bile düşündüm. Olmadı.

Aşkımla mektuplaşmam giderek tavsadı ve bitti. O mu bitirdi, yoksa ben mi bitirdim, anımsamıyorum. Ama mektuplaşmamız kesildikten sonra yüreğimde oluşan boşluk dayanılır gibi değildi.

Akşehir Lisesi'nden arkadaşım Şevki tanıştırdı beni Konya Maarif Koleji'nden arkadaşları Nüvit ve Erhan'la. Mutlaka Kızılay'da, Gima'nın önünde buluştuk. Sonra da bir yere gidip oturduk ilk tanışmada. Şevki, değer verdiği ve aynı sınıfta birlikte olduğu bu iki arkadaşından bana çok söz etmişti. Aynı şekilde, onlara da benden söz edip durmuştu her karşılaştığında. İşte, hepimiz Ankara'daydık. Ve artık tanışmamızın zamanı gelmişti. Gerçi, Şevki İstanbul'da jeoloji mühendisliğini kazanmıştı ama sık sık Ankara'ya gelmenin bir yolunu buluyordu. Zaten okullar da çok sık derslere ara veriyordu olaylar nedeniyle. Erhan

da Şevki'nin mesleğini seçmişti. Hacettepe Jeoloji Mühendisliği bölümünü kaydını yaptırmıştı.. Nüvit de Dil Tarih'in İngiliz Filolojisini seçmişti. Böylece, grupta, evet, artık biz bir gruptuk, iki filoloji, iki de jeoloji öğrencisi vardı. Henüz grubumuzun kız kadrosu yoktu. Ama, o da olacaktı ilerde.

Ankara halkı Gima'nın önünü buluşma yeri yaptı, ama kaç kişi Gökdelen'in önündeki o güzel rölyefin farkındaydı? Bunu saptaması çok zor elbette. Ama, yontucu Kuzgun Acar adını bilen biliyordu ve yaptığı işleri de. Gima'nın ön yüzündeki, rölyef Kuzgun Acar'ındı. Boyut olarak en büyük yapıtlarından sayılan bu güzel rölyef, günün birinde, hiçbir gerekçe gösterilmeden söküldü ve depoya atıldı. Ankara halkından hiçbir tepki gelmedi, sahip çıkmadı bu değerli çalışmaya. Daha sonra kilo hesabıyla hurdacıya satıldığı söylentisi çıktı bu rölyefin. Türkiye sanatçısına ve yapıtlarına sahip çıkmayı beceremeyen de bir ülkedir demek çok mu ağır bir suçlama olur acaba?

Arkadaşlarımı anlatmaya devam ediyorum: Ben, hâlâ görüştüğüm ve arkadaşlığımın sürdüğü Esin'le aynı sırada oturuyordum. Esin'le derslerden birlikte çıkıyor ve Kızılay'da birlikte yürüyordum. Sonra Gaye de katıldı bize. Gaye, ben ve Esin, aynı sınıftan, küçük bir grup oluşturduk. Bu iki arkadaşımı grubun erkekleriyle tanıştırdım. Esin'le Erhan, Nüvit'le de Gaye arkadaş oldular ve evlendiler. Esin'le Erhan daha sonra ayrıldı.

Grubumuza Erhan'ın aynı apartmanda oturduğu komşusu Engin de katıldı. Böylece, bizim, bu güne dek kopmadan süregelen Beşibiryerde de doğmuş oldu.

Erhanlar Yukarı Ayrancı'da oturuyorlardı. Hoşdere Caddesinde. Kendi daireleriydi. Babası avukattı ve Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çalışıyordu. Annesi de öğretmendi. Esinle evlendiğinde Nuri Sokaktaki bir evin zemin katına taşınmışlardı.

Nüvitler Tandoğan'da oturuyordu. Bir erkek kardeşi daha vardı Nüvit'in. Babası, Siyasal Bilgiler'de çok başarılı bir öğretim görevlisiyken intihar etmişti bilinmeyen bir nedenden. Annesi iyi bir yerde çalışıyordu.

Engin'in babası asker kökenliydi. Daha sonra ailecek Avusturalya'ya göçtüler. Engin de uzun bir süre ailesiyle kaldı bu ülkede. Sonra dönüp geldi Günizi ile İstanbul'a.

Şevki'nin babası Tapu Kadostro'da çalışıyordu ve Anadolu'da gezmediği yer kalmamıştı. Babası, sanıyorum 60'ına yakın İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmişti. Öyle çalışkan biriydi işte.

Engin'den elli liraya askeri bir parka aldığımı da anımsıyorum. O günün gençliğinin modasıydı parka giymek.

Sinema... Sinema...

Dersleri erken biten grubun öteki elamanlarını beklerdi hep. Birlikte Kızılay'a kadar yürürdük. Ya bir sinemaya giderdik, ya da bir pastaneye. Bazen de birimizin evine gidilirdi. Bizim evin olanakları kısıtlı olduğu için bana pek gelinmezdi. Yeterince oturacak yerimiz yoktu da ondan.

Ataol Behramoğlu'nun "Bir gün mutlaka" şiirindeki gibi anlarımız da çok oldu. Okul çıkışı topluca yürüyüşlere de katılıyorduk. Hep birlikte bir şeyleri protesto etmek için yürüyorduk.

Herşey film gibiydi. Kare kare gözümün önüne geliyorşimdi:

Bu şiir, üniversite öğrencisi olarak beni de yansıtıyor sanki:

Bugün seviştim, yürüyüşe katıldım sonra
Yorgunum, bahar geldi, silâh kullanmayı öğrenmeliyim bu yaz
Kitaplar birikiyor, saçlarım uzuyor, her yerde gümbür
gümbür bir telâş

Gencim daha, dünyayı görmek istiyorum, öpüşmek
ne güzel, düşünmek ne güzel, bir gün mutlaka
yeneceğiz!
Bir gün mutlaka yeneceğiz, ey eski zaman sarrafları!
Ey kaz kafalılar! Ey sadrazam!

Ben de "mutlaka kazanacağız" diyordum *Bir Kurşunî Siperde*'de. Buna yürekten inanıyordum, inanıyorduk ve civa gibiydik! Olmadı, yenildik.

Sevgilim on sekizinde bir kız, yürüyoruz bulvarda,
sandviç yiyoruz, dünyadan konuşuyoruz
...
Bitecek bir gün bu zulûm, bu hân-ı yağma
Ama yorgunum şimdi, çok sigara içiyorum cebimde
Vietnamca şiir kitapları
Dünyanın öbür ucundaki dostları düşünüyorum,
öbür ucundaki ırmakları
...
Sakallarım uzuyor, ben bu kızı seviyorum, ufak bir
yürüyüş Çankaya'ya
Bir Pazar, güneşli bir Pazar, nasıl coşuyor yüreğim,
nasıl karışıyorum insanlara
...
Ben şiir yazıyorum daktiloda, gazeteleri merak ediyorum,
kuş sesleri geliyor kulağıma
...
Sanki yarın ölecek gibiyim, birazdan polisler gelecek ya da

Gelip alacaklar kitaplarımı, daktilomu, bu şiiri, sevgilimin
fotoğrafını duvarda
Soracaklar babanın adı ne, nerde doğdun,
teşrif eder misiniz karakola
Dünyanın öbür ucundaki dostları düşünüyorum,
öbür ucundaki ırmakları
Bir kız sessizce ölüyor, sessizce ölüyor Vietnam'da
Ağlayarak bir yürek resmi çiziyorum havaya
Uyanıyorum ağlayarak, bir gün mutlaka yeneceğiz!

...

Sonra bin defa daha, sonra bin defa daha,
çoğaltacağız marşlarla
*Ben ve sevgilim ve arkadaşlar yürüyeceğiz bulvarda**

Öğrencilik dönemindeki Ankara sinemalarına da kısaca değinmek istiyorum anımsayabildiğim kadarıyla: Sıhhiye'de, fakülteye yakın, Necatibey Caddesi'nin köşesinde yani Subay Orduevi'nin karşısında Ankara Sineması vardı. Üniversite öğrencilerine ucuzluk yapıyordu bu sinema. Sinema biletleri her yerde 1 lirayken, Ankara Sineması'nda 90 kuruştu. Onun için fakülteden pek çok arkadaşımı burada görürdüm sık sık. Daha sonra iş merkezine dönüşmüş bu güzel sinema. Kızılay'a doğru giderken Zafer Çarşısı'nın biraz ilerisinde Büyük Sinema vardı. Burada daha çok yabancı filmler oynardı. Seslendirme özgündü. Sinemanın önünde sürekli kuyruk olurdu. (Burası bir pasajdı. Birinci katta Erdal Öz'ün yönettiği Sergi Kitabevi vardı.

*) Ataol Behramoğlu, *Bir Gün Mutlaka*, s.24-31

Buraya da uğrardım sık sık. Yeni kitaplar tezgâhın üstünde dururdu. Paket kâğıdına ünlü yazarların fotoğrafları basılmıştı yanlış anımsamıyorsam. Yazarların, sanatçıların, gazetecilerin, aydınların uğrak, buluşma yeriydi bu küçücük, kitap dolu mekân. O zamanlar Erdal Öz'le tanışmamıştım. Sanıyorum 1971'de, belki de 1972'de, Bulgaristan'a uçak kaçırma iddiasıyla tutuklandı Erdal Öz. Hapisten çıktıktan sonra ünlü romanı, işkenceyi anlatan *Yaralısın*'ı (1974) yazdı. Bu roman, yayımlanmadan önce *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edildi ve büyük ilgi gördü. Sonra kitap olarak çıktı. Bu roman 12 Mart Askeri Darbesi'nin iç yüzünü gözler önüne seriyordu. Daha sonra, Deniz Gezmiş'le ilgili anılarını yayımladı: *Deniz Gezmiş Anlatıyor* (1976). Bu kitap büyük yankı uyandırdı gençlik arasında.) Büyük Sinema'nın bulunduğu yer, sarrafların ağırlıkta olduğu bir çarşıya dönüştü. Denizciler Caddesi ile Anafartalar Caddesi'nin birleştiği yerde Yeni Sinema ve Süs Sineması olduğunu unutmadım. Hamamönü'nde Saray, Dörtyol'da Melek, Konservatuar'ın karşısında ise Cebeci Sineması vardı. Bu sinema bizim eve pek uzak sayılmazdı.

Ankara'da şu sinemaları da anımsıyorum. Tandoğan'dan Kızılay'a doğru bir gezintiye çıktığımızda, -ne çok yürüdüm bu büyük caddeyi, ne çok!- Bankaevleri'nde iki katlı Başkent ve Burç sinemalarını görebilirdik eskiden. Şimdi Başkent Sineması'nın yerinde yeller esiyor ve Başkent Düğün Salonu'nun boy gösterdiğini biliyorum. Biraz daha yürüdüğümüzde ise, Maltepe'de, Maltepe ve Bulvar Sineması'nın afişleriyle karşılaşırdık ister istemez. Şimdi-

lerde ise Bulvar Düğün Salonu yeni evlileri ve misafirlerini ağırlıyormuş. Nokta Durağı'nın oralarda, Maltepe Camisine yakın, Türkiye'nin en küçük sineması müşterilerine hizmet veriyordu. Bu mini sinemanın adı, gerçekten de Mini Sinema'ydı. Yine oralarda Kerem Sineması yolumuzun üstüne çıkardı. Ankara'nın en şık ve en nezih sineması olarak ünlenen Gölbaşı Sineması da film afişleriyle ilgimizi çekerdi. Bu sinemanın alt katında As Sineması vardı. Menekşe Sokakta da Menekşe Sineması vardı. Geldik mi Kızılay'a? 1969-70'lerde yapılan Gökdelen'in karşısında şimdiki Soysal Pasajı'nın olduğu yerde Ankara'nın en eski sinemalarından sayılan Ulus Sineması yer alıyordu. Zafer Meydanı'nda Sinema 70, öğrenci kesimin ilgi gösterdiği bir sinemaydı.

Ankaralı gençlerin ilgi gösterdiği Tunalı Hilmi Caddesi'nde pek çok sinema vardı. 1964'ten beri çalışan Kavaklıdere ve Lale sinemaları çok ünlüydü. Lale Sinemasının sahnesinin sağında ve solunda masklar vardı. Burasının süpermarket olduğunu duyunca, çok üzüldüğümü anımsıyorum.

Emek kuruyemişçisinin karşısında fazla uzun ömürlü olamayan Avni Diligil Tiyatrosu vardı.

Tunalı Pasajı'nda Yeni Ulus Sineması'nın afişleri girişte müşteri çekmeye çalışırdı. Biraz ilerde Ses Sineması, Esat'a çıkan yolda, Talip Mağazası'nın olduğu yerde, Talip Sineması da benim unutamadığım sinemalar arasındadır.

Yılmaz Güney'in filmlerinin oynadığı sinemaların önünde uzun kuyruklar olurdu. *Lov Story* [Aşk Hikâyesi]

Ataürk Bulvarı'ndaki ünlü Büyük Sinema (Ankara, 1955).

filmi de aylarca gösterimde kaldı.

Güven Turan'ın *Dalyan* (1978) romanı Çankaya Sineması'ndan çıkanların uğradığı, sinemanın yakınında bulunan Kilim Pastanesi'ndeki gençliği ayrıksı bir biçimde betimliyor: Parkalı, postallı, Stalin, Mao, Ülkücü bıyıklı gençlerin dışındaki o günlerin gençliğini çarpıcı biçimde şöyle gözler önüne seriyor: "Sinemadan çıkanlar dolduruyor pastaneyi. Müzik dolabı birbiri ardına gümbürdetiyor en yeni parçaları. Şimdi hemen herkes çok genç. Uzun saçlı kızlar, oğlanlar. Blue jeanları, pançoları, koyun postu kaplı kaftan benzeri uzun mantoları, paltolarıyla, bağıra çağıra konuşuyor, müzik dolabının çevresinde toplanıyorlar. Dolabın ışıklı yüzüne bakıyorlar, bir akvaryuma bakan kediler gibi ya da akvaryumdan bir kediye bakan balıklar gibi. Anlamsızlıkla dikkat yoğunluğu birbirine karışmış

yüzlerinde.*

Sinemalara devam.

Ankara Sinematek Derneği'ne 1976-1977 döneminde üye olmuşum. Üyelik numaram 2027'miş. Askerden geldikten sonra üye olmuşum demek ki. Çünkü Karşıyaka'nın adresini vermişim.

Sinematek'in filmleri Çankaya'daki Akün Sineması'nın yanındaki Çağdaş Sahne'de gösteriliyordu. Öğrenci ve aydın kesimden yoğun bir ilgi vardı burada gösterilen filmlere. Klasikleşmiş, her sinemada gösterilmeyecek filmleri, bir de sosyalist ülkelerin yönetmenlerinin seçkin filmlerini burada seyretmeye geliyordu sinema meraklıları. Filmle, yönetmeniyle ilgili ayrıntılı bilgiler gösterimden önce elimize tutuşturuluyordu. Ne yazık ki, bugün, bu önemli çalışmalar yok elimde. Yinede Gorki'nin ünlü romanı Ana'dan uyarlanan filmi coşku içinde izlediğimi anımsıyorum.Devrimci bir gencin annesinin oğlunun yanında yer almasının öyküsü filmi izleyenleri çok etkilemişti. Dünya sinemasının başyapıtlarından sayılan Ayzenştayn'ın *Potemkin Zırhlısı*, *Korkunç İvan*... gibi filmleri burada izlediğimi de unutmadım. Gosta-Gavras'ın unutulmaz filmi *Ölümsüz (Z)* de Çağdaş Sahne'de gösterilmişti. Vassili Vasssilikos'un romanından uyarlanan *Ölümsüz (Z)* ile ülkemizdeki siyasal gelişmeler arasında paralellikler vardı. Onun için bu film çok ilgi gördü ülkemizde. Yunan Barış Dernekleri'nin kurucusu, aynı zamanda Sosyalist Parti milletvekili doktor

*) Güven Turan, *Dalyan*, s.7

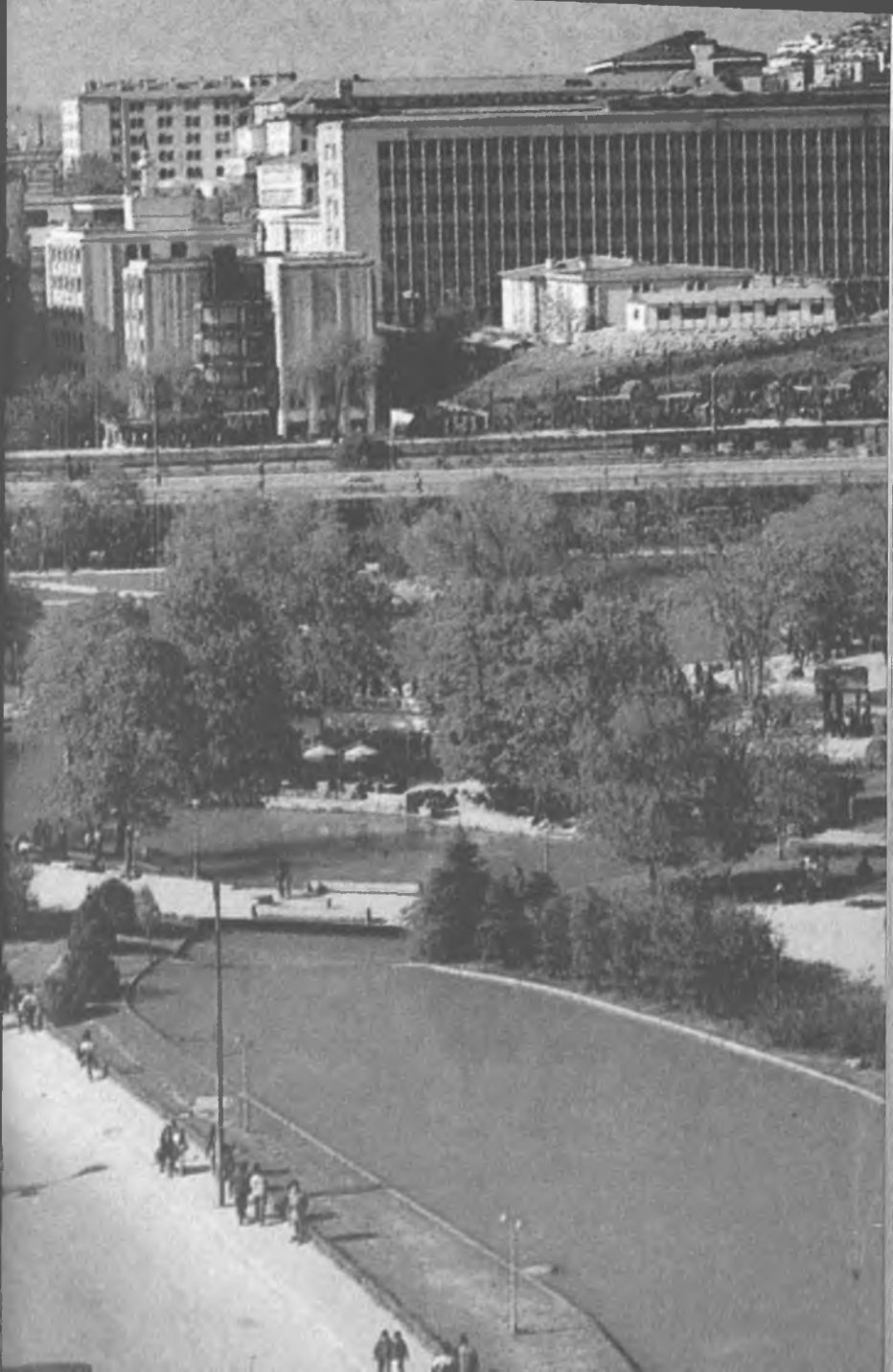
Lambrakis'in öldürülmesi Yunanistan'da büyük olay olmuştu zamanında. Sinemaya uyarlanan roman bu olaydan yola çıkılarak yazılmış. Ülkemizde de devletin göz yumduğu pek çok siyasal cinayet işlendi. Türkiye-Yunanistan arasında Cuntaların uygulamaları açısından benzerlik olması, filme olan ilgiyi artırdı. Bir de *Sakindi Oranın Şafakları*'nı unutamıyorum. Yönetmen Stanislaw Rostotski başka film yaptı mı bilmiyorum ama bu filminde 2. Dünya Savaşı'nda geçen gerçek bir olay neden olmuş bu unutulmaz filminin çevrilmesine. Sovyetler Birliği'nde bir subayın yönetiminde beş kadın askerin bir adada bulunan Alman birliğinin eylemlerini engellemek için canlarını dişlerine takarak yaşamaları ve geriye dönüşlerle her birinin özgeçmişinin ele alınması unutulacak gibi değildi. Sonra, *Rüzgâr Gibi Geçti*. Yapımcısına dünya sinema tarihinde en çok para kazandırmış, en çok seyirciyle buluşmuş filmini yönetmen Victor Fleming, 1939'da çekmiş. Amerika'nın Kuzey-Güney savaşlarında konu edinen film, Güney'in pamuk tarlaları ve zenci emeğiyle zenginleşmiş bölgesi Atlanta'da geçiyor. Filmin kalabalık kadrosu ve savaş sahneleri de aklımda kalmış. 1957'de yurtdışında yayımlanan Pasternak'ın romanından uyarlanan *Doktor Jivago*'yu da unutamıyorum. Doğa manzaralarının yanında savaş ve aydınların tedirginliği de filmde Sovyetler Birliği'nin kapalı yüzünü gösteriyordu. Faşizmin yükselişini gözler önüne seren *Sıradan Faşizm* de kendinden çok söz ettirmişti gösterildiğinde. 1968 Sovyet yapımı bu filmde yönetmen Mikhail Romm, "hemen tümü arşivlerden derlenmiş, aralarında Hitler'in

özel film arşivi, SS subaylarının çektiği özel filmler, Sovyetler'in ve diğer kimi ülkelerin devlet arşivleri gibi kaynaklar da bulunan filmiyle, yalnızca Almanya'da Nazizmin 1930'larda başlayan yükselişini ve savaş sonuyla birlikte gelen çöküşünü anlatmakla kalmıyor. Aynı zamanda, faşizm denen olayın içinde oluştuğu koşulları, sıradan, küçük, önemsiz bulunan olaycıklarla, tehlikeli hoşgörülerle, gündelik ilgizliklerle, yerine getirilmeyen görevlerve kaçınılan sorumluluk taşımalarla nasıl palazlandığını da gösteriyor. 1930'ların kısa, ama özlü çizgilerle verilen genel dünya panoraması, bizlere Marlene Dietrich, Marika Räkk, Cab Calloway'ı, caz ve fokstrott dinleyip dans eden bir dünyayı, çeşitli ülkelerin sona ermekte olan bir çağı simgeleyen liderlerini, kral ve kraliçelerini, modalarını, meraklarını, uğraşlarını da gösteriyor."*

*) Atilla Dorsay, *Sinema ve Çağımız*, s.127

Sıhhiye, Ankara.

Demirlibahçe'ye Devam

Ankara'ya ilk otobüs 1926 yılında gelmiş. Bu, "kırmızı" renkte bir otobüsmüş. Taşhan'ın önünden kalkar, Samanpazarı'na kadar gidip gelirmiş. 1935 yılında Ankara Belediyesi Sovyetler Birliği'nden yüz otobüs satın almış. İlk o zaman Cebeci, Kızılay, Ulus, İstasyon, Etlik arasında otobüs seferleri başlamış. 1959'da da 330 minibüs Aydınlık-Çankaya, Bahçeli-Dörtyol güzergâhında çalışıyormuş. "1961'de 18, 1963'te 105, 1964'de 330" "steyşın" dolmuş devreye girmiş kentin artan nüfusunu rahatlatmak için. Ayrıca "Ulus-Bakanlık", "Ulus-İskitler arasında eski Amerikan arabaları, "Ulus-Siteler" arasında "Skoda steyşın"lar, yolcu taşırken, "Aydınlık-Çankaya" yolcularının yükünü de Chavroletler, "Ulus-Keçiören"dekileri de "Ford minibüs"ler üstlenmiş.*

O zamanlar Amerikan malı taksi-dolmuşlar revaçtaydı. Kızılay Bahçeli, Emek Mahallesi, Cebeci yönüne çalışırlardı. Daha sonra Kızılay'da troleybüs durakları yapıldı. Bu-

*) *Ankara*, s.550-553

ralarda uzun kuyruklar oluşurdu memurların işten çıkmasından sonra. Saatlerce troleybüs beklediğimi anımsıyorum eve gitmek için. Otobüse binmek tam bir çileydi. Hem de nasıl bir çile. Karşıyaka'da otururken Yenimahalle Son Durak'ta zar zor binerdik otobüslere. Öyle bir kuyruk olurdu ki durakta, epeyce beklemek zorunda kalırdık sıranın bana ve eşime gelmesi için. O, Ulus'a kadar giderdi troleybüslerde. Ben de Kızılay'a kadar. Troleybüslerin iki de birde yukarıdaki telle bağlantısı kesilirdi. Şoför, iner ve uğraşa uğrada yeniden elektrik bağlantısını sağlardı.

Ara durakta bekleyenlerin pek şansı olmazdı zamanında işlerine yetişmek için. Çok erken kalkmak zorundaydılar. Ya da son durağa gelip oradan binmeleri gerekiyordu. Troleybüsler öyle sıkışık olurdu ki, nefes almak zorlaşırdı. Her gün bir ya da birkaç kadın baygınlık geçirirdi.

Ben Yenimahalle Son Durak'tan Kızılay'a kadar direk gidiyordum ekspres otobüsle. Kızılay'da da, atkestanelerinde kovalamaca oynayan serçelerin altında oluşan uzun kuyruklarda saatlerce otobüs beklediğim çok olmuştur.

Rehime, Ulus'tan sonra tekrar dolmuşa binerdi Kuşçağız'a gitmek için. Ömrümüzün yarısı olmasa da büyük bölümü otobüs, dolmuş beklemekle geçti. Yol parası az buz tutmuyordu ve bu da aile bütçemize oldukça yük getiriyordu.

Otobüsün sık sık polis tarafından durdurulduğu, arandığımız çok olmuştur. Çantalarımız, üstümüz başımız ayrıntılı bir biçimde aranırdı. Çantamızdaki gazete ve kitaplar üstüne daha dikkatli durulurdu.

Bildiri dağıtmak için otobüse binenlerden halkımız çok korkuyordu başlarına bir bela gelecek diye. Dağıtılan bildirilere bakmaya korkan, okumadan yere atan çok insan gördüm. Şoförün ihbarı üzerine otobüsü polisler basardı. Bildiri dağıtanlar ile polis arasında sıkı bir kovalamaca başlardı yan sokaklarda. Otobüsteki sivil polisler de bildiri dağıtanlara müdahale ederdi sıradan bir vatandaşmış gibi.

Bazen işten eve gelmemiz uzardı da uzardı. Eve kim erken gelmişse ötekini merak ederdi. Gözü yollarda kalır, sık sık balkona çıkıp yolu gözlerdi. Birimizin başına bir şey gelecek diye çok korkardık. Her evde bu korku vardı. Geceleri perdeler sımsıkı kapatılır, sokakla, dış dünya ile ilişki kesilirdi sabaha kadar.

Belediye otobüslerine bir de Özel Halk Otobüsü eklendi. Bu da dolmuş-taksi-otobüs, özel araç cenderesine sıkışıp kalmış Ankaralıları canından bezdirirdi. Evden işe, işten eve, bir yerlere gitmek insanı canından bezdirirdi trafikteki sıkışıklık yüzünden. Herkes korna çalarak yol isterdi ya da karşı tarafı uyarırdı. Zaman kaybı ve bozulan sinirler, stresli bir yaşamın olmazsa olmazları olmuştu artık.

Nüvitlerin, Erhanların evleri genişti ve kendilerine ait odaları vardı. Benim ise onların hallerine imrenmekten başka bir şey gelmiyordu elimden. Benim için de iyi bir gelecek gelecek miydi acaba?

Elimde iki fotoğraf var o günlerden kalma, Nüvitlerin oturma odasında çekilmiş. Erhan bıyıklı Şevki, Nüvit ve ben sakallıyım. Öteki fotoğrafta Engin'in, o zamanlar ni-

şanlısı olan, Günizi de var. Engin'in Avusturalya'ya gitmesiyle Günizi'yi de aramıza almıştık. Epeyce sonra Güniz de Engin'in yanına gitti ve orada da evlendiler.

Bazı fotoğraflarda Engin var, Şevki yok. Beşimizi bir araya getiren bir fotoğrafımız olmamış.

Fotoğraflara baka baka yaşanacak bir yaşa geldiğimi düşünmeye başladım. Geçmişe özlem değil de nedir bu? Geçmişin bir kötülüğünü görmedim; arkadaşlarımın da. İyi arkadaştır insanı bu dünyada ayakta tutan, onların dostluğu ve sevgisi. Arkadaşlarımla var oldum ve büyüdüm ben. Onlar benim annem babam oldular. Onun için her yıl Ayvalık'ta, bizim evde, buluşuyoruz bir hafta sonu. Bütün bir yıl internet üzerinden haberleşiyoruz, ama rakı sofrasında yüz yüze gelmek ve öğrencilik günlerinin esprilerine dönmek de memnunluk verici elbette.

Fakülte'nin kantininde, Kızılay'a doğru yürürken, evlerde toplandığımızda en çok konuştuğumuz, üstünde titizlikle durduğumuz konulardan biriydi: Tekneyle dünya turu! Sadun Bora ve eşi, Kısmet adını verdikleri tekneleriyle, 1965-68'deydi sanıyorum, 3 yılda dünyayı dolaşmışlardı pek çok tehlike atlatarak. Gazeteler onların bu serüvenli yolculuğunu adım adım izliyordu. Hürriyet gazetesi sponsor olduğundan en çok çarşaf çarşaf, renkli haberi o veriyordu. Bizim gibi başka gençler de bu sevdadan etkilenmiş midir mutlaka?

Ah, o dünya turu düşleri!

Nüvit'in elinde bir harita, hangi ülkelere, hangi limanlara uğrayacağımız anlatıp duruyor: Kaç günde nereden

nereye gideceğiz... Yiyeceğimizi nereden alıp stoklayacağız... Hangi denizler, hangi okyanuslar en tehlikelisi...

Okul bitince, bir tekne satın alacağız. (Nasıl?) Eşlerimiz de bizimle birlikte olacak. Çocuklarımız denizde doğacak. Onların eğitimlerini de biz vereceğiz teknede. Çok merak ettiğimiz ülkeleri, denizleri, okyanusları, dağları, kasabaları, halkları, kültürleri, müzikleri, gelenekleri... yaşayarak göreceğiz, öğreneceğiz.

Hangimizin gücü yeter bir tekne almaya?

Arkadaşlarımın arasında en yoksulu benim ve en çok ben ilgi gösteriyorum bu tekne projesine.

Ne kadar sürdü bu sıcak, düş?

Bilmiyorum.

Siyasal ortam kötüydü. Bir kaçış arıyorduk aslında kendimize. Ülkemizdeki hiç umut vermeyen geleceğimizden de kaçıyorduk elbette.

Kaçabildiğimiz yer, ancak düşlerdi.

Gerçekleşmeyecek düşler!...

Denizler yolculuğa çağırır durur da beni
*Gitmem düşünerek geri döneceğim günü.**

Herkesin ailesi ve işi ön planda, çocukları da. Günlük kaygılarımız ayrı, gelecek planlarımız da. Ama ortak noktaları ayakta tutabiliyoruz ya hâlâ, bu bile büyük başarı menfaatler, iki yüzlülükler, çıkar ilişkilerinin ön plana geçtiği günümüzde.

*) Ahmet Muhib Dıranas, "Büyük olsun", *Şiirler*, s.95

Kendimi öğrenciliğin coşkusuna kaptırmış gidiyorum arkadaşlarım ve kitaplarımla birlikte. Yolum sık sık Ankara'ya ilk kez geldiğimiz mahalleye düşmese de, arada bir işim çıkıyor ve Ulus'a uzanıyorum. İşte o zaman çok sevdiğim ünlü "Ağrı", "Olvido", "Büyük Olsun", "Fahriye Abla"... gibi şiirlerin şairi Ahmet Muhip Dıranas'ın "Eski Ankara" başlıklı yazısı aklıma geliyor. Ankara'yla ilgili yazıları kitapları da topluyordum bir yandan. Eskiyle yeniyi iç içe yaşıyorduk nasıl olsa. Bazen çocukluğumun geçtiği yerleri düşünürdüm. Oraları bir de yetişkin gözüyle dolaşmak isterdim hep. Vakit bulamadım bu düşüncemi gerçekleştirmeye. Onun için Ankara'yla ilgili ne bulduysam okumaya ve toplmaya, biriktirmeye çalıştım. Çünkü Ankara da benimle birlikte gelişiyor, değişiyor ve bunun en güzel örneği kitaplarda, fotoğraflarda belgeleniyordu.

Dıranas'ın "Eski Ankara"sından kimi görüntüleri buraya da almayı uygun buluyorum:

"Işıklar Mahallesi"

"Sokaklar tenha ve ıssız fakat muazzamdır. Kibar mahallesi olduğu belli. Burada yalnız apartman var. Boş arsalar da herhalde yeni apartmanlara hasretli. İnsan burasının yakın bir tarihte, çatısız ve adamsız bir yangın yeri olduğunu anlamakta güçlük çekiyor.

On sene evvel, belki daha az evvel, buraları bir tek insansız ve bir tek binasızdı. İnsan, buralarda gece değil, gündüz dolaşmaktan bile çekinirdi. Şimdi mantar biter gibi apartman bitiyor.

Bu apartmanlar arasında dolaşmak bile her insanın kârı değildir. Şu portakalcıya bakın: Portakal sandığını zahmetle taşıyan ve beyhude bir sesle bağıran çocuk sesini apartmanlara bir türlü duyuramıyor.

Halbuki buradaki apartmanlar nefes alıyor, konuşuyor, gülüyor ve birbirleriyle dertleşiyor gibi. Bazıları bana bile sesleniyor.

Badanası yeni yapılan kül rengi bir apartman işveli bir kadın gibi sırıtarak:

– Nasıl yeni mantomu beğendin mi? diye soruyor.

– Benden daha büyüğüne ve kübiğine gebedir, diyor. Babası hoş sohbet bir müteahhittir.

Bir mürebbiye havanın güneşli ve güzel olmasından bilistifade el arabasında bebe taşıyor. Bir apartmanın kapısında çömelmiş bir uşak, bol beyaz tüylü bir Rus köpeğine güneş banyosu aldırıyor. Düşünüyorum:

Bu yerleri süsleyen güzel apartmanların sahipleri on yıl önce, izbe ve ışıksız evlerde ilk insanlar gibi yaşamış, iptidai fakat kahramanca günler geçirmiş muharipleridir. Şimdi zarif tül perdeler arkasındalar. Ne büyük ve mesut bir istihaledir bu. On sene evvel Fatih yangın yerlerinden farksız olan bu yerin sakinleri, şimdi deri değiştirir gibi apartman değiştiriyorlar.

...

Eski Osmanlı Bankası

Eski hava Müsteşarlığı binasının arkasından Atpazarı'na doğru çıkıyorum. Burası Işıklar mahallesinin hudu-

dudur. Burada insan bir iklimden diğer bir iklime geçiyor hissi içindedir.

Burası, yeni Ankara'dan eski Ankara'ya birkaç adımlık bir fasıladır. Eski Ankara, şu ileriki, duvarı yer yer soba zifirinden kararmış, mahzen şeklinde, taştan ve dört köşe binadan; eski Osmanlı Bankası'ndan başlıyor.

Bu bina, şimdi buğday ve arpa ambarı olmuş. Önünde duran bir tatar arabasına çuvallar yükletiliyor. Kırmızı bir horoz, başı düşük atların bacakları arasında eşelediği gübreye, ötede buğdayla meşgul tavuklarını davet ediyor. Yolun dönemecinde iki araba daha bekliyor. Ve kış rüzgârı çıplak ovadan doğru sert, dondurucu esiyor.

Burası, Ankara'nın en yüksek yeridir. Osmanlı Bankası, bir vakitler millet kesesine olduğu gibi Ankara şehrinin manzarasına da hâkimmiş.

...

Atpazarı

Atpazarı denilen yer. Burada ne at, ne insan, yalnız tavuk var. Birkaç sene evveline kadar burada kalabalık pazarlar kurulurdu. Ve hararetle at, inek, öküz alışverişi yapılırdı. Pazar kurulan muayyen günler haricinde de burada satış olurdu ve kesattan şikâyet eden kimseyi bilmezdik.

...

Hakikatte ise, yeni dünya eski dünyayı yutuyor. Burası eski Ankara'nın son parçası idi. O da kendisini ölümden kurtaramıyor. Canı boğazına gelmiştir.

Etrafta izbe gibi karanlık, mağara gibi kuytu dükkânlar var. İçinin karanlığına göz bir türlü alışmak istemiyor.

Bir tanesinden içeriye başımı uzatıyorum. Dükkân sahibi ateşi bitmiş bir teneke mangalın üzerine eğilmiş, uyukluyor mu, düşünüyor mu belli değil. Dükkânın içi sicim asılımları, at boncukları ve sarı siyah kayışlarla dolu. Çuval çuval zahire de var. Saraç mı, bakkal mı, aktar mı anlaşılmıyor.

İleriki dükkânların önünde biraz canlılık var. Halka mahsus mavi renkli urbalardan giyinmiş üç köylü, kırmızılı yeşilli bir yazmaya bakıyor. Alıp almamaya bir türlü karar veremiyorlar. Galiba, alamadan çekildiler. Yazma, sırtındaki elbiseden daha pahalı mı geldi nedir?

Bu sokaklardan geçişim biraz tuhaf oluyor. Bana garip garip bakıyorlar. Yalnız bir dükkâncı gülümsüyor. O da beni müşteri zannetmiş olmalı. Atboncuğu mu, iğde mi, kuru üzüm mü alacağımı sandı acaba.

...

Koyunpazarı'na doğru iniyorum. O kadar dik bir yokuş ki, insan buradan yuvarlanarak iner ve tırmanarak çıkar, sanıyorum.

...

Koyunpazarı'ndaki balıkçı, tablasındaki balıkları methediyor. Koyunpazarı'nda balıkçıdan kitapçıya, manifaturacıdan şekerciye kadar her cins satıcı ve her nevi madde bulunur. Ve günün her saati burası kalabalık bir çarşıdır. Yazın dahi çamur eksik olmaz.

Hamamönü'nde, Erzurum mahallesinde, Ulucalar'da,

Öksüzce'de ve nihayet Cebeci'de oturanlar, bu semtten geçerlerse, hiçbir şey almayacak da olsalar bu çarşıya bir kere uğrarlar.

Burada her şeyi bulmak mümkündür.

Abdülhak Molla'nın meşhur mısraını bu çarşının başına asmalı:

'Burada her şey bulunur derde devadan gayrı.'

...

Koyunpazarı'ndan sonra Samanpazarı başlar. Burada beş on yıl önce hakikaten, saman satılırdı. Şimdi otobüslerin ve taksilerin durduğu yerde öküzler geviş getirir ve saman yüklü kağnılar dinlenirdi. Atpazarı'ndan atını alan, Samanpazarı'nda soluğu alırdı. Burası ne kadar istihale geçerdi. Hâlâ da geçiriyor.

Hamamönü-İstasyon Caddesi faaliyetine devam ediyor. Burada yıkılanla yapılanı o kadar iyi ayırt ediyorsunuz ki, evin bir tarafı yıkılıyor, öbür tarafı yolun icabına göre yeniden ve modern bir şekilde yapılıyor.

Samanpazarı'ndan Hamamönü'ne giden kısım bitmiştir. Otobüsler, otomobiller işliyor. Geniş, ferah bir cadde. Buranın manzarasıyla beraber yolcularında bile bir yenilik, bir değişiklik olmuş. Cadde gülen yüzlerle, maksatlı adımlarla dolu.Kornaların biri susup biri ötüyor. Burası, iki ay evvel eğri büğrü ve dolambaçlı sokaklar, basık ve çatısı birbirine geçmiş evler dolu idi. Şimdi dümdüz olmuş. Samanpazarı'ndan Cebeci'yi gören ferah bir yolboyu. O mahalleleri batırdı. Birçok evlerin çatıları yolla bir hizaya düşmüş. Mahalle bir çöküntüye, bir kayıntıya uğramışa ben-

ziyor. Bir evin kapısı yarıya kadar caddeye gömülmüş. Ev sakinleri iki kat olarak sokağa çıkıyorlar.

İki kavak ağacı bile bu caddeden insana cücelmiş ve küçülmüş hssi veriyor.

Leylekler baharda geldikleri zaman kavağın tepesindeki yuvalarından bu işe bakıp şaşacaklardır.

Bu semtin çocukları acaba, şimdi nerede zıpzıp oynuyorlar diye düşünüyorum. Buranın eğri büğrü, eski sokakları, toz toprak ve pislik içinde, o çocukların hastalık yuvaları idi. Birkaç sene sonra buraları da, apartmanlarla kuşanmış göreceğiz.

Ankara'nın yeni tarihi, TBMM önünden ve Hakimiyeti Milliye Meydanı'ndan başlar. Gazi Caddesi'nden Çankaya'ya yükselir gene Hakimiyeti Milliye Meydanı'ndan Anafartalar'ı aşar, Musiki Muallim Mektebi'ne ulaşır. Arada kalan Samanpazarı bu yeniliğe en çok mukavemet eden bir semt oldu. Birçok istihale geçirdi. Şimdi o da ideal şeklini almaya başladı. Fakat hâlâ birçoğumuzun içini, bir sızı bağı ile eski günlere bağlıyor ve oradaki bu reform biraz, hepimizin içinden bir şeyler koparıp, bir şeyler kaybedip ilerliyor. Ama burası ülkü Ankara'nın en güzel bir yeri olacak. Şimdiden Kaledibi'nin, Atpazarı taraflarının, ortaçağ karanlığı, iptidailiği ve esrarı burada nihayet buluyor."*

"Goralı" yemek de modaydı. Ama, Gima'nın karşısındaki Soysal Pasajı'nın girişindeki sandviççinin sosisli sandviçine hiç diyecek bir şey yoktu doğrusu. Özel sandviç ek-

*) Ahmet Muhib Dıranas, *Yazılar*, s.495-500

meğinin arasına ilkin salça sürülüyordu. Sonra biraz Rus salatası, bir iki ince dilim salatalık turşusu ve sosis konuyordu sonra da. Yanında ayran ya da limonatayla öyle lezzetli oluyordu ki bu sosisli sandviç, düşündükçe ağzımın suyu akıyor.

Gerçi, henüz gecekondular Ankara'nın göbeğine taht kurmamıştı ama yakındı onların merkezde saltanat süreceği günler. Burada Ankara'ya özgü "sup"a da bayılıyordum. Param oldukça burada "aşure" de yiyordum ve her mevsim üstünde birkaç nar tanesi de oluyordu bu özel tatlının.

En sevdiğim tatlılardan biridir aşure. Akşehir'de Şevki'nin annesi çok sık yapardı ve bir tencere dolusu da bize verirdi. Ne de olsa yoksul tatlısıdır aşure. Aşure yapmasını bilmeyen kızla evlenmeyeceğimi söyleyecek kadar işi ileri götürdüğüm anlarım da odu. Daha sonra çok gözde bir tatlı haline geldi aşure, ama o güler kremkarameller falan yoktu daha ve halkımız bu tatlıyı misafirlerine ikram ediyordu. Aşure ayı ayrıca önem kazandırıyordu bu tatlıya.

Gültekin, DTCF'nin bahçesindeki Mimar Sinan heykelinin önünde (1973).

Piknik-Kızılay

Ankara'dan söz edilir de Piknik'e değinilmez mi hiç?

1953-86 yılları arasında Ankara'nın göz bebeği ve markasıydı Piknik. Sahiplerinin kim olduğunu bilmiyorum. Lise döneminde değil de Fakülte yıllarında arada bir uğradığım yerdi bu gözde yer. Öğrencilerden çok, aydınların, yazarların, gazetecilerin, politikacıların, bürokratların, öğretim görevlilerinin, sevgililerin, Ankara'ya dışarıdan gelenlerin uğramadan yapamadıkları bir yerdi burası. Piknik, Ankara'nın en eli yüzü düzgün markasıydı bir dönem. Piknik'te bir şey yemek, içmek sanki bir ayrıcalıktı.

Peki, Piknik'in ne özelliği vardı? Çekiciliği nereden geliyordu?

Burası şarkuteri-lokanta olarak biliniyordu.

Garsonlarının bıyık bırakması, sigara içmesi yasak diye duyuyorduk. Onların parti ve takım tutmalarına da izin verilmiyordu. Müşterilere "Hanımefendi", "Beyefendi" diye seslenmeleri isteniyordu kendilerinden. Oraya özel bardaklarda "Arjantin" birası içmeye gidiliyordu. "cips"i ilk kez Ankara'da tanıtan yerdi burası. Daha önce bilinmiyordu çünkü birayla cips yemek. Rakı servisi yapılmıyordu

uzun oturulmasın diye. Piknik, yılın 364 gün açıktı, yalnızca 10 Kasım'da kapalıydı Ata'ya ve cumhuriyete saygıdan. Bir gün, giriş kapısının önüne, renkli bir şemsiyenin altına kocaman bir dondurma makinesi koydular. İnanılmaz bir şey, ama gerçek: Ankara'da yer yerinden oynuyordu neredeyse. Spiral biçimde vanilyalı ya da çikolatalı dondurma külahlara sıkılıyordu bu makineden. İtalyan dondurması da, böylece ülkemize yumuşak bir giriş yaptı ve bir daha da çıkmak bilmedi. Bu dondurma makinesinin önünde Büyük Sinema'ya kadar kuyruk oluşuyordu yazın sıcaklarında. Akşamları Kızılay'da turlayanların elinde bu dondurmayı görürdünüz mutlaka. Bu dondurma çok tuttu.

Izgaraları, salataları, peynirleri ve hafif mezeleri ünlüydü buranın. Piknik, *fast food*ların öncüsüydü denebilir.

Piknik'te sarhoş olmaya başlayanlara içki servisi hemen kesilirdi. Sarhoş olanların yanına bir komi verilir ve evine yollanırdı. Müşterileri için böyle hoş hizmetleri de vardı buranın ve bu tür servisler de buranın ününü daha çok artırıyordu elbette.

Kızılay'ın, şimdi bambaşka olan, benim öğrenciliğimdeki görünümü şöyleydi anımsayabildiğim kadarıyla: Piknik'ten (sağdan) Sıhhiye'ye doğru inerken: Kültür Kitabevi, Vog Çorapçısı, Me-Ka Bebe Mağazası, Erler Mağazası, Şen Triko, İskender Mandra, bulvarın kuyumcuları, sinemasıyla ünlü Büyük Çarşı, Lufthansa ve Pan Amerikan Hava Yollarının büroları... vardı benim şimdi hayal meyal anımsayabildiğim, önlerinden defalarca geçtiğim.

Piknik'ten, (soldan) Gima'ya doğru ise İş Bankası, Trakya Şarküteri, Hacı Bekir, Menekşe Mağazası, Fulya Oyuncakçısı, Kamelya Çiçekçisi, Emek Kuruyemişçisi, Ali Nazmi Pasajı (yerinde duruyor), Köroğlu Şarküteri, Bilgi Kitabevi, Tarhan Kitabevi (Karanfil Sokağın orada), Sergen Pastanesi, Derya Mağazası, Filamingo ve Penguen Pastaneleri.

Artık bu mağazaların, pastanelerin, Tarhan Kitabevi'nin, yerinde yeller esiyor: Tarihe karıştılar onlar ve pek çok müşterinin anılarında kaldılar. Ankara'yla birlikte Kızılay da değişti, hem de ne değişti!

Sakarya'daki Bilgi Kitabevi yerinde durup duruyor. Balık dolu, kırmızı balıkçı tablaları ve renkli ampuller de mekânlarını koruyor hâlâ.

Kızılay'da yürümek, alışveriş yapmak, pastaneye gitmek ne kadar önemliydi! Memurlar iş çıkışı mutlaka birkaç tur atardı burada. Kuşlar akasya ve atkestanelerinde cıvıl cıvıldı. Kızılay'a gelenler giyim kuşamlarına özen gösterilirdi. Bir zamanlar "Köylüler" sokulmazmış buraya diye söylenirdi. Acaba doğru muydu bu söylenti?

Zafer Çarşısı'nın sağdaki girişinin orada bir işkembeci vardı. Fakülteye kaydımı burada kutlamıştım Şevki'yle. Değişen Ankara'nın hiç değişmeyecek gibi duran, kalabalık ve çok iyi iş yapan bu işkembecisi tam öğrenci bütçesine göreydi. Yarım ekmek ve kocaman bir tas işkembe çorbası 225 kuruştu. O günün yarım ekmeği, bugünün üç ekmeğine bedeldi neredeyse. İşkembenin suyu da bol olurdu ve bol sarımsakla, sirkeyle öyle bir iştahla yerdik ki

okul çıkışlarında. Karnımız gerçekten tıka basa doyardı. Bu işkembecinin yerinde giysi mağazası var şimdilerde, eğer değişmediyse elbette. Yanındaki çirkin bina da, Zafer Çarşısı'na inen merdivenlerin başında, Sosyal Sigortalar Kurumu'na ait. Eşimin bir türlü yoluna koyamadığımız emeklilik işlemleri için Kafkaesk bu binaya kaç kere girip çıktım, bilmiyorum. Odalar, merdivenler, koridorlar insan dolu, çalışanlar nasıl çalışıyor belli değil. Belki de bu baskıdan çalışamıyorlar ve hiçbir şey yolunda gitmiyor. En azından bizim işimizde bu böyle oldu.

Aslında okulun yemekhanesi vardı ve orada çok ucuza yemek yiyebiliyordum. Yoksul öğrenci kartı da çıkartmıştım. Böylece, fakültede daha da ucuza yiyebiliyordum yemeği. Sanıyorum yarı fiyatına.

Okulumuzun kantininin altındaydı yemekhane. Sıraya girip alınıyordu yemekler. Öğretim görevlileriyle öğrencilerin masaları ayrıydı. Yemek olarak tas kebap, pilav ve hoşafın çok sık çıktığını unutmamışım. Bir de türlü çıkardı ki, ben de ona bayılırdım. Kuru fasulye de elbette gözde öğrenci yemeğiydi. Pilav üstü kuru fasulyeyle karnını doyurmayan öğrenci de olmuş mudur?

Bir grup arkadaşımla yemekhanede yemek yerken bir fotoğrafım bile var. Önümde iki tabak olduğuna göre tabak hesabıyla ödeme yapılıyordu belki de.

Kızılay'da yürürken Sakarya'ya sapardık bazen. Buradaki ekmekçilerden yarım ekmek alırdık. 30-40 kuruştu sanıyorum yarım ekmek. Sonra, bir mandıradan bir sosis alıyorduk yüz gram Rus salatasıyla birlikte. Bu da bir lira

yapıyordu. Yarım ekmeğin arasına Rus salatasını koyuyorduk, sonra da sosisi. Kuru kuru olmasın, lokmamız boğazımızdan rahat geçsin diye de yanına Hüsmenağa Turşucusu'ndan bardağı 25 kuruşa bir bardak turşu suyu alıyorduk. 165 kuruşa mis gibi doyuruyorduk karnımızı.

Okulun ve Türkiye'nin en olaylı dönemiydi 1969-70 yılları, yani benim üniversiteye girdiğim yıl. Türkiye, o günlerden sonra hep bıçak sırtında yaşadı. 1980'e kadar kaos, çatışma, baskı, işkence, şiddet sürdü de sürdü artarak. Öğrenci olaylarını durduracak ve öğrencilerin isteklerini dikkate alacak bir anlayışı geliştirmediği için, şiddete başvurdu devlet. Polislerini yürüyüş yapan, bir şeyleri ya da hükümeti protesto eden öğrencilerin, işçilerin üstüne acımasız bir biçimde saldı, saldırttı. O yıllarda yaralananların, ölenlerin haddi hesabı yoktur. Devlet, öğrencisine ve onların yarınlarına sahip çıkmadı, çıkamadı. Öyle olunca da ülkenin yarınına sahip çıkılamadı. Terör, işsizlik, her alanda mafyalaşma, vurgun ve soygun düzenine göz yumuldu. "Devlet malı deniz, yemeyen domuz," atasözü hep geçerli oldu ve gündemden hiç düşmedi.

Fakültenin kantini çok sık kapatılıyordu olay çıkabilir diye ya da olay çıktığı için. O zaman başımızın çaresine bakmak zorunda kalıyorduk.

Bahçede, gruplar halinde ders saatini beklerdik. Mimar Sinan'ın heykelinin önünde ne çok fotoğraf çektirmişim arkadaşlarımla birlikte. Sınıfça, bizim grupla, sandviç yerken, yalnız, ikili-üçlü... fotoğraflar... Çoğunun adını

unuttuğum sınıf arkadaşlarım şimdi neredeler acaba?

Enver Gökçe, DTCF'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiş. TKP'ye üye olduğu sayıyla yedi yıl (1951-57) hapis yatırdılar onu. Seyranbağları'ndaki bir yaşlılar yurdunda gördüğümde kendisini, âdeta dilim tutuldu. Ayaklarından irin akıyordu. Zor yürüyordu ve zor konuşuyordu. Kendisiyle bir söyleşi yapacaktım, ama durumu buna engeldi. Sorguda çok işkence gördüğü söyleniyordu. Onun bir şiiri var ki DTCF'nin önünü anlatır. Benim yaşadığım dönemle de örtüşen "Fakültenin önü" başlıklı şiirinde, "Fakültenin yanı"nın "demirden köprü" olduğu belirtiliyor. Gerçekten de fakültenin yanında Sıhhiye Köprüsü var. "Fakültenin önü bir sıra kavak"mış eskiden. Giderek azalmış bu kavaklar kesile kesile. "Biz bir garip kişiydik" diyerek yoksulluğunu ve köylülüğünü, kendisi gibi olanlara da gönderme yaparak dile getiriyor. Şiirin en can alıcı dizesi ise dörtlüğün sonunda yer alıyor: "Bütün hürriyetler bizden uzaktı." O dönemde de faşist saldırılar oluyormuş demek ki: "Faşistler camlara yürüdüler". Bakın başka neler yapmışlar: "Kürsüleri kırdılar, höykürdüler". Faşistlerin kimliklerini de şöyle betimliyor Enver Gökçe:

Tığ teber şahı merdan
'Tanrı Dağı kadar Türktü bunlar
Hıra dağı kadar müslüman.'
*Ve de kanlı bıçaklı düşman.**

*) Enver Gökçe, *Ankara Rüzgârı*, s.55

O günden benim fakültede olduğum döneme kadar çok fazla şeyin değişmediği ortada!

Sınıf arkadaşım Tevfik Koçak, SHP'den milletvekili seçilmişti. Bu da bize gurur vermişti. Milletvekiliyken Ankara'da görüştüğümüzde, öğrencilik dönemindeki sıkı arkadaşlığımızdan ve samimiyetimizden bir şeyin kaybolmamış olması sevindirmişti beni.

Fethi Cindoğulu, Dışişleri'nde yükselmiş diye duydum sonraları. En yakınarkadaşlarımdan biriydi çünkü. O, İskenderun Demir Çelik'e gitmişti çalışmaya, tercüman olarak, ben ise askere. Sonra Afrika'da görev yaptığını duymuştum. Sonra da izini kaybettim.

Dil Tarih'in kantini ünlüydü öteki fakülteler arasında. Filolojide ve tiyatroda okuyan kızların güzelliği dillerde dolaşıyordu. Dil Tarih'te arkadaşı olanlar mutlaka kız görmeye bizim kantine gelirlerdi. Kantinimiz iki katlıydı. Üst katta tiyatro bölümünde okuyan kızlar ve filoloji öğrencileri otururdu çoğunluk. Eski binadan gelen öğrenciler ise kantinin alt katını tercih ederlerdi. Kantinde ders çalışan, çay içen, tos yiyen, sigara içen, fala baktıran, arkadaşlarıyla konuşan öğrenciler tam bir Türkiye haritası çizerlerdi. Çeşitli yörelerden gelen öğrencilerin çoğu Ankara'da gurbetteydi. Ya yurtta kalıyorlardı ya da birkaç arkadaş bir araya gelip ev tutuyorlardı. Yurtta da sık sık polis baskını olurdu ve kimi zaman sınıfa geldiklerinde gözleri yüzleri morarmış olurdu dayaktan. Ya da yurtlarını ülkücü öğrenciler basar, onlar da yurdu savunmak için ellerinden gele-

ni artlarına koymazlardı.

Evde kalanları daha büyük tehlikeler bekliyordu. Bahçelievler'de yedi Türkiye İşçi Partili öğrencinin öldürülmesini ülkücü komandolar gerçekleştirmişti ve Türkiye'yi derinden sarsmıştı bu olay. Devletin kılı bile kıpırdamadı dehşet verici bu olay karşısında. Faşistler uzun süre yakalanmadan, üstelik itibar görerek, ödüllendirilerek yaşadılar korku salarak etrafa. Devlet, ülkücü komandoları hep korudu ve bunun ülke için iyi bir şey olduğunu sandı. Kardeş kavgasının kanını durdurmak yerine, daha fazla kanın akması için elinden geleni yaptı devlet. Daha sonra bunlar bir bir belgelendi ve gözler önüne serildi. Ama, ne oldu? Olan ölenlere, yaralananlara ve onların ailelerine, geleceklerine oldu. O günlerin yaraları sarılamadığı için devlet hâlâ yalpalıyor ve arazi, çek-senet, gecekondu mafyasına teslim olmuş durumda. Kentlerin sosyal, alt ve üstyapıları bir türlü onarılamıyor, düzeltilemiyor. Üstelik açılan onca cami yetmiyormuş gibi Kuran Kursları da geleceğin Türkiye'sine dinci militan yetiştiriyor. Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Mısır... gibi ülkelerdeki yönetimlerin Türkiye'ye transferi için türbanın üzerinden yol almaya çalışıyorlar laikliğin kökünü bombalamaya çalışarak.

O günlerde maksi etekler ve paltolar, mantolar modaydı. Kısa etek de, yani mini, çok revaçtaydı. Kız ailelerinde etek boyları sürekli kavga nedeni olurken, delikanlıların evlerinde de uzun saç, sakal ve uzun bıyıklar tartışa konusu oluyordu. O zamanlar erkeklerin küpeleri falan

yoktu, allahtan! Erkeklerin, kızların da sanıyorum, pantolon paçaları İspanyol Paça denilen cinstendi. Yani paçalar çok genişti, yerleri süpürüyordu.

Annemi Akşehir'e teyzemin yanına yollarken otobüstekiler uzun bıyık ve saçlarıma kınayıcı bakarlardı. Annem de bundan rahatsız olurdu. Ben ise, bu halimi bir yaşam biçimi gibi görüyordum neredeyse. Belki de bir direniş yoluydu bu. Kırsal kesimle arası giderek açılan ve gecekondulara teslim olan Türkiye'de arabesk kültür ve yaşam biçimi kendini her yerde belli ediyordu. Dolmuşlarda çalan yazgıcı müziği dinleyen ne çok kesim vardı. Onların geleceği baştan karaydı zaten. Kentin daha iyi semtlerinde yaşayanların çocukları kolejlerde eğitim görürken, gecekondularda yaşam başka türlü sürüyordu. Geçim mücadelesi bellerini büküyordu. İşsizlik kol geziyordu gecekondular arasında. Patlamaya hazır el bombaları gibiydi gecekondu gençliği. Onun için devrimci kesimin kalesi gibiydi buralar. Ne yazık ki, ülkücü kesim de kimi gecekondu mahallerinde etkendi. Kılık kıyafetten de belli oluyordu aradaki düşünce ve yaşam farklılığı.

Bıyıklarımı bir uzatıyor bir kesiyordum. Saçlarımı da. Dünya gençliğinin de saçları uzundu, sakalları da. Led Zeppelin, Frank Zappa, Pink Floydlar, Beatelslar... gibi ünlü rock grupları da ülkemizde çok seviliyordu. Buna karşılık oluşan ve gelişen Anadolu Pop müziğini hayata geçiren Anadolu Popçular da beni ve benim gençliğimi etkiliyordu. Ben, bir yandan da, sahaflardan topladığım klasik müzik plaklarını dinliyordum ders çalışırken küçücük

odamızda. O yıllarda her şey karman çormandı. Kafalar karışık, gelecek, bugünkü gibi, belirsizdi. Siyasi baskı ve korku kol geziyordu sokak aralarında.

Nüvit'in düşüncesiydi Marmaris. Oto-stopla gitmemiz olacak şey değildi. Beş kişi nasıl oto stop tapacaktık? Marmaris'i nasıl ve neden seçtik anımsamıyorum. Bodrum'un ünü doruğa çıkmamış mıydı yoksa? Yoksa bizim çok pahalıya mı gelecekti? Bilmiyorum.

O güne dek tatil yapmamıştım hiç. Tatilin ne olduğunu bilmiyordum. Yaz tatillerinde çalışmıştım. Bir kez de Almanya'ya gitmiştim. Onun dışında tatilin ne olduğunu, hele deniz kenarında tatil yapmanın hoş yanlarından hiç haberim yoktu. Marmaris düşüncesine coşkuyla sarılanlardan bir de bendim onun için.

Marmaris düşüncesi oluşur oluşmaz yaz tatili için, hemen kolları sıvadık. O zamanlar her mahallede var olan, henüz market dönemi başlamamıştı, bakkallardan şeker çuvalları topladık. Şeker çuvalının yağmuru geçirmememe gibi bir özelliği vardı. Hem sırt çantalarımız, hem de çadırımız için epeyce, çok ucuza, şeker çuvalı topladık. Çadırımızı ve sırt çantalarımızı bir terziye diktirdik. Sonra da Ankara'dan Engin, Erhan, Nüvit ve ben Marmaris'e hareket ettik güle oynaya. Şevki gelemedi bizimle. Annemi teyzemlerin yanına yolladığım için de içim rahattım.

Tatili unutmak kolay mı? Hayatımın ilk ve önemli tatiliydi bu, Marmaris. Bu tatilin, sevdiğim arkadaşlarımla gerçekleştiği için, çok ayrı bir anlamı ve önemi vardı be-

nim için. İçmelere kurduğumuz çadırın önünden denize giriyorduk. Yalnızlık başımıza vurduğu için, daha doğrusu kız göremediğimizden, buradan kasabanın içine, çadır kurabileceğimiz bir yere taşındık iki gün sonra. Marmaris daha turiste boğulmamıştı. Sakin ve hoş bir kıyı kasabasıydı. Bir yılın bunaltıcı okul yaşamını, ürkütücü siyasal gelişmelerini geride bırakmıştık ve hepimiz derslerimizi geçmiştik. İkinci sınıf öğrencileriydik. Dinlenmeye gereksinmemiz vardı. Siyasi olayları, dersleri... bir yana bırakıp güneşin, Marmaris'in, denizin, çevrenin hayatın tadını çıkarmak istiyorduk.

Kızlarla flörtleşiyorduk durmadan. Derdimiz güzel kızların peşinde koşmaktı. Bu işi de pek becerdiğimiz söylenemez ya. Umudumuz yeni tanıştığımız kızlardaydı.

Bizimle birlikte başka çadır kuranlar da vardı kaldığımız kampingte. Onlarla pek yakınlığımız yoktu. Biz, birbirimize yetiyorduk. Pansiyondan, otelden çok çadır turizmi yaygındı o yıllarda. Otel turizmi henüz kabak çiçeği gibi açılıp saçılmamıştı. Kıyıların çoğu bakirdi. Sit alanıydı pek çok yer. Beton binalar dönemi başlamamıştı henüz. Zeytinlikler, narenciye bahçeleri, denizi gören dağlar, tepeler, kıyılar... turist ve yerli turizm için kıyıma uğramamıştı. Bodrum, iç turizmi çekmeye başlamıştı, Antalya da. Sonra öyle bir furya başladı ki tüm yurtta, tutabilene aşk olsun! Kıyılar yağmalandı. Sit alanları tarihe karıştı. Denize sıfır binalar her yeri sardı. Zeytinlikler bir bir yok oldu. Lüks villayla doldu Ege ve Akdeniz kıyıları. İnşaat sektöründe büyük bir hareketlilik ve büyüme gözle görülüyor-

du. Kıyıda ev sahibi olmak ayrıcalık sayılmaya başlandı. Siteler dönemi devreye girdi kıyılarda. Kooperatifler ucuza ev vaat ediyordu orta kesim için. Kooperatiflere para kaptıranların acı feryatları her yeri kapladı. Gazeteler sahtekârlık, dolandırıcılık haberleriyle doldu taştı. Canı yanan pek çok vatandaş avukatlara, mahkemelere koştu.

Sabahları ıhlamur kaynatıyorduk. Birisi anneme bir torba ıhlamur vermişti. Ben de tutup Marmaris'e getirmiştim bu torbayı. Öğlenleri piyasayı yeni yeni kaplamaya başlayan hazır çorbalardan yapıyorduk yanında bol ekmekle. Her gün bir başka çorbaya kaşık sallıyorduk: Mercimek, domates, ezo gelin, sebze, şehriye... çorbaları öğlen yemeğimizi oluşturuyordu. Çorbanın yanına salata yaptığımız da oluyordu. Akşamları da, çadırımıza yakın bir yerde müşteri bekleyen seyyar çöp şişçi "baba"nın yerinde bol soğanlı, maydanozlu çöp çiş yiyorduk. Yemekten sonra da çadırımızın önünde Erhan'ın çaldığı mızıkayı dinliyorduk hüzünlenerek. Şarap da içiyorduk bütçemizin elverdiği ölçüde.

Yaşamımın ikinci büyük sarhoşluğunu, daha önce kısaca değinmiştim, Marmaris'te yaşadım. Yörenin ünlü şarabı Dimitrokapulo'yu iştahla şişe şişe devirdiğimiz bir günün gecesi, yalnız ben değil, öteki arkadaşlarım da cin çarpmışa döndü. Herkes bir yere yıkıldı kaldı. Kusan kusana! Baş ağrısı, mide bulantısı, halsizlik! Birkaç gün kendimize gelemedik. Her birimiz bir yerde sabahlamışız ve kendimize hayrımız yoktu. Kimse bir başkasına yardım

edemedi, gerçekten de kendimize hayrımız yoktu. Ne yapacağımızı şaşırdık. Bir süre sonra iş anlaşıldı. Bu güzel şarap, şarap gerçekten güzeldi belki ama biz bunun farkına varamamıştık ki, afyonlu olduğu için bizi çarpmıştı alışık olmadığımızdan. Bir de, usulü erkanınca da içmiyorduk ki bu mereti! Yanında meze falan hak getire. Şişeyi elden ele, ağızdan ağıza dolaştırıyorduk, o kadar! Mezemiz ay ışığı ve bol espriydi, kahkahalarımızdı.

Çadırımızı yazılarla donatmıştık: "Baz işenir", "Mutfakta Kavga Var", "İlan yapıştırmak yasaktır", "Kızlar dikkat, lastik tamir edilir", "Beşibiryerde", "Kiralık Kavalye", "Dikkat, tehlikeli insan var, ısırır!"...

Gözümüz kızlardaydı. Çadırımıza ilgi gösteren göstereneydi. Ama dört erkeğin kaldığı çadırına hangi kız gelirdi?

Marmaris'ten ne çok sürrealist fotoğraf, düşünce, hayal kaldı!... Marmaris dönüşü gemiyle İzmir'e geldik, İzmir'den de Ankara'ya, turşu gibi.

İşte bu güzel ve unutulmaz gezinin, hâlâ konuştuğumuza göre gerçekten unutulmazmış demek, bir dökümünü yapmışız yazıyla. Ben bir şey yazmışım o günlere ilişkin, Nüvit de bol esprili bir biçimde her birimizin açığını yakalamaya çalışmış kahkahalara boğulalım diye:

"Bu defteri her açan ilk bu yazıyla karşılaşacak. Bu satırları istese de istemese de okuyacak." Dedikten sonra kendimiz şöyle betimlemişiz: "Biz, uzun saçlı, kirli pantolonlu, pırıl pırıl gençlik dolu 4 candan arkadaşız. Kalbimiz ve duygularımız insancıl. Mutluyuz. Marmaris bizi eğitti,

büyüttü, olgunlaştırdı ve dinlendirdi. Kamp ateşi karşısında yaşamın tadını derinden duyduk. Bunalım ve sıkıntılarımızdan kurtulduk." Marmaris'ten Ankara'ya dönmek zor olmuş, öyle anlıyorum yazdıklarımdan. Nüvit'in yazdıklarında da Marmaris'e özlem hemen göze çarpıyor.

1970-74 yılında, hatta 1980' dek Ankara'da, Fakülte'de ve tüm Türkiye'de çok ciddi siyasi olaylar yaşandı. Bir yandan Rusçamı geliştirmek için çaba harcarken, öte yandan da Türkiye'de, Ankara'da ve dünyada olanları izlemeye, kavramaya çalışıyordum radyodan, gazetelerden. Televizyonumuz yoktu, çok kişide yoktu. Televizyon, daha yaygınlaşmamıştı, evlerin oturma odalarına girmemişti. Uzun bir süre de pek çok kişinin ve bizim televizyonumuz olmayacaktı. Çünkü çok pahalıydı ve bizim onu alacak ne paramız, ne de koyacak yerimiz vardı. Onun yerine benim kitaplarım vardı dünyamı dolduran. Annemin ise geçmişi vardı dönüp dönüp yaşadığı.

Sanıyorum fakültede ikinci sınıfa geçtiğim yıldı Remzi İnanç Ağabeyin Toplum Kitabevi'ne gidip gelmeye başladığım dönem: 1971-72 yılı. Ve sonra bunun arkası hep geldi ve Ankara'da olduğum yıllarda da hep uğradım o küçük kitapevine, Remzi Ağabeyi görmeye. Tezgâhın üstünde duran yeni çıkan kitapları, dergileri hemen hemen her gün karıştırıyordum. Onun önerdiği kitapları dikkate alıyor, satın alıyordum.

Küçücük dükkânında Remzi Ağabey sürekli hareket halindeydi. Hem konuklarıyla ilgileniyor, hem müşterilere

laf yetiştiriyor, hem de raflardan bir kitap alıyor, bir başka rafa bir kitap koyuyordu. Bir dergiden bir yazıyı birine gösteriyor, çaycıya sesleniyor, paranın üstünü veriyordu...

Onun yaptığı yemekleri yedim, sofrasında çok bulundum. Unutulmaz anılarını da dinledim, yazdıklarını okudum ve o günleri hiç unutmadım. Kim edebiyata, okumaya ilgi duymuşsa Remzi Ağabey onun yanında yer almıştır tüm içtenliğiyle, yardımseverliğiyle.

Remzi İnanç Ağabeyin Zafer Çarşısı'ndaki kitapçı dükkânının nasıl keşfetmiştim? Kim bana orayı önermişti? Kimle gittim oraya? Kim beni onunla tanıştırdı, hiç bilmiyorum. Okul çıkışı, bizim grupla değilsem, mutlaka o küçücük kitapçı dükkânına uğramayı alışkanlık edinmiştim. Zafer Çarşısı'nın üstünde Türk Hava Yolları'nın bilet satış yeri vardı. Pasajın üstü çimenlikti, bahçe gibiydi sanki. Çarşının ana giriş kapısının sağında solunda gazeteci, tütüncü büfeleri vardı. Ana kapıdan merdivenlerle inilince solda Kültür Bakanlığı'nın şık galerisi vardı ve buranın kapısı hep açık dururdu. Buradaki sergileri kaçırmamaya çalışıyordum. Bir Japon ressamın doğa sergisini unutamıyorum örneğin. Doğadaki renkleri, canlılığı, yaşamı, çeşitliliği nasıl ustaca tuvale geçirmişti Japon ressam! Sağda bir pastane vardı. Fıskiyeli bir havuzu var mıydı acaba bu pastanenin? Yoksa ben yanlış mı anımsıyorum? Ayakkabıcılar, giysi mağazalarıyla birlikte sahaflar da vardı Ankaralıların rağbet ettikleri bu çarşıda.

Bu çarşının alt katının bir başka bölümünde ayakkabıcılar ve giysi satan dükkânlar da vardı ve ucuz sayılıyordu

burada satılan mallar. Orta sınıf buraya gelirdi alışveriş yapmaya. Kızılay Uluslaşmaya başlamıştı bir süredir. Pahalı, marka mağazalar Kızılay'ın daha yukarısına, Çankaya'ya doğru sıralanmaya başlamıştı çoktandır.

Remzi Ağabey, tezgâhın arkasında dururdu güleç yüzüyle. Zaten onun yüzünden sevecenlik ve gülümseme hiç eksik olmazdı. Herkese, kitap-dergi alsın almasın, sıcak ilgisini, samimiyetini, dostluğunu gösterirdi hep. Dükkândan kim içeri girerse hemen çay ya da kahve söylerdi. Dönemin ünlü yazarları mutlaka ona gelirdi, uğrardı. İstanbul'dan gelenlerin ilk uğrak yeriydi onun kitapçı dükkânı. Bazen içerisi dar gelmeye başlardı, o zaman vitrinin önünde kümeleşilirdi. Çarşıda sahaflar ve başka kitapçılar da vardı. Bir ara Ahmet Telli de burada Eylül Kitabevi'ni açmıştı. Onun için bu çarşı kitap kokardı. Evet, kitap! Kitabın da kendine özgü hoş ve çekici bir kokusu vardır çünkü. Mürekkep kokusuyla bu kokuyu karıştırmamak gerekiyor yalnızca.

Sevdiğim ve bugün çoğu aramızda olmayan pek çok yazarı, şairi Toplum Kitabevi'nde tanıdım, gördüm. Cemal Süreya'yı, Muzaffer Buyrukçu'yu, Erdal Öz'ü, Metin Altıok'u, Vecihi Timuroğlu'nu, Ahmet Say'ı, İnci Aral'ı... onun sayesinde tanıdım. Remzi Ağabey pek çok yazar ve şairle de beni överek tanıştırdı.

Remzi Ağabey, Diyarbakırlıydı. On iki sayı süren *Toplum* dergisini de çıkarmıştı. Öykü yazıyordu ve yayıncılık yapıyordu. İlk öykü kitabı *Adle* (1965) yayımlanmıştı. 1985'te ikinci öykü kitabı *Şey* çıktı. (Daha sonra edebiyat-

çılarla ilgili anılarını da kitaplaştırdı.) Yayın dünyasının içindeydi. O çevreyi çok yakından ve iyi tanıyordu. Bana, Rus edebiyatından çevrilmiş yapıtları ilk elden, sıcağı sıcağına haber veriyordu. Dergilerdeki yazıları gösteriyordu okumam için. Yavaş yavaş, onun sayesinde şiir ve edebiyat dergileri izlemeye başladım ciddi bir biçimde. Bir dergi fanatiği olmamda onun payı çoktur. Yayın dünyasının nabzını da onun sayesinde tuttum hep.

Remzi Ağabey, Seydişehir'de çalışırken, üç ay boyunca beni dergisiz ve kitapsız bırakmadı. Erzincan'da askerliğimi yaparken de beni yalnız bırakmadı, yolladığı kitap ve dergilerle sürekli beslenmemi sağladı. 1980'den sonra Berlin'e gelince de yıllarca yeni dergi ve kitapları bana özverili bir biçimde ulaştırdı. Beni yalnızlıktan kurtardığı gibi, edebiyat dünyasıyla sürekli buluşmamı, haberleşmemi de sağladı.

Ankaralı sahafların çoğu Zafer Çarşısı'ndan çıktı, Orman Bakanlığı'ın yan tarafını mekân tuttu. Belediye burada küçük kulübecikler kurdu. İyi de oldu bence. Böylece bir yerde toplanmış oldu eski kitap, dergi satanlar.

1973'de Seydişehir'e gittiğimde, 3 Temmuz-31 Ekim 1973'te –üç ay yirmi sekiz gün– yanımda epeyce kitap vardı. Etibank Alüminyum Tesisleri'nin Buharlaştırma Bölümü'nde tercüman olarak göreve başladım. Bu benim ilk sigortalı çalışmanın da başlangıcıdır. Bir Rus teknikerin yanında "tercüman" olarak çalışmak Rusçamı güçlendirdi pratik olarak. Vardiyalı çalışıyorduk Rus teknikerle. Buharlaştırma bölümündeki çalışmaları, işçileri, makineleri

saatte bir denetliyorduk. Arada herhangi bir sorun olursa işçiler hemen gelip haber veriyorlardı ve biz de hızla sorun olan yere gidiyorduk. Ben işçilerle Rus teknisyen arasında çevirmenlik yapıyordum. Bir sorun olmadığı zaman, özellikle geceleri, onun çantasında getirdiği Rus votkası içiyorduk karşılıklı ve o kendi kitabına dönüyordu ben de Maksim Gorki'nin "Kız ve ölüm" başlıklı uzun bir şiirini çevirmeye çalışıyordum. Şiirde takıldığım, zorlandığım yerleri ona soruyordum. O da bana sözcüğü ya da kavramı yalın bir biçimde açıklamaya çalışıyordu. Çevirim onun sayesinde dize dize ilerliyordu.

Remzi Ağabeyin yolladığı yeni şiir kitapları ve dergilerle yalnızlığımı giderirken, bir yandan da çeviriyle kendime bir gelecek tasarlıyordum.

Ankara'ya döndüğümde, hem biraz para biriktirmiştim, hem de uzun bir şiir çevirisiyle dönmüştüm. Annem Akşehir'de, teyzemin yanındaydı. Çevirdiğim şiiri Remzi Ağabeye gösterdim. O, şiiri ve çevirimi beğendi. Ressam Fahir Aksoyların çıkaracakları dergi için şiiri benden aldı. *Köken* dergisinin ilk sayısında, sanıyorum Mart 1974'te yayımlandı çevirim. Bu çeviri benim için bir dönüm noktası oldu. Kendimi şiire ve çeviriye adamam için öncülük yaptı. Evet, bu çeviri bir ilk adımdı, sonra arkası geldi. Çeviriyle geçen bir ömrüm olmadı ama şiirle yoğrulu bir yaşamım oldu.

Sakarya Sokağı

Ankara'nın en sevdiğim yerlerinden biridir Sakarya Sokağı. Balıkçıların sehpalarındaki balıklar ve bir köşede müşteri bekleyen yeşillikler –kıvırcık marul, kırmızı ve siyah turp, roka, maydanoz, tere, nane, taze soğan, taze sarımsak, domates, salatalık, kırmızı soğan hevenkleri–, hep iştahımı kabartmıştır benim. Sakarya'da da balıkçıdan bol bir şey yoktu bir zamanlar, benim öğrenciliğimde. Öğrenci bursu bütçemle her zaman balık yiyemesem de, çeşitli balıklarla süslü, buz içinde müşteri bekleyen balıkları seyretmeye doyamazdım.

Sakarya'yı İlhan Berk de çok sevmiş ki "Sakarya Sokağı Baladı"nı yazmış. Onun bu uzun dizeli, upuzun şiiriyle bu sokağın, benim göremediğim başka özelliklerinin de ayrımına vardım çok sonraları:

"İlkin Sakarya sokağı. Akdeniz'in kırık dökük bir kolu / ilkin gelip çarpıyor". Öyledir gerçekten bu sokak, insana fena çarpar. "Tuttum hey dedim aldım sokakları, Bayındır, Devrim, /Adakale Sokağı'nı hey dedim aldım". İç içe geçmiş sokaklar insanı kendine çeker ve bırakmaz kolay kolay. Çünkü orada başka bir Ankara vardır da ondan! "Bak-

Gültekin ile Nüvit, DTCF girişinde (Ankara, 1973).

tım Sakarya Sokağı Karanfil Sokağı'na bakıyor / Karanfil Sokağı yattı yatacak baktım". Karanfil Sokağı ki, Ahmet Arif'in ünlü şiirlerinden birinin adıdır. Bir dönemin baskısını bu sokak üzerinden anlatır Ahmet Arif. "Yürüdü vakit deyip Sakarya Sokak elleri kolları her / yanı vakit deyip yürüdü". Ankara'da sokaklar da yürür insanlarla, işte böyle. "Çiroz Adakale Sokak bir de fakir bitli bir sokak, / Çırağan Sokağı çıngırağı çekti". İşte böyledir Ankara'nın sokakları: Bitlidir ve çıngırak çeker. "Bütün sokaklar, bütün öbür sokaklar yerlerine" dönerler, "dönüp işlerine" başlarlar tıpkı insanlar gibi. Sokaklar da seslenir insanlara: "Çavuşağa hey, Balıkçı Necati, Florya, Bizim Misuri, / Karikatürist Halim bey" derler. Elbette Amerikan'ın başa bela Misuri zırhlısı da giriverir günün konusu olarak şiire. Bunu böyle mi yorumlamak gerekir, onu da ben bilemem. "Birden" doğrulur "Sakarya Sokak aklına Balıkçı Necati" gelir birden, "Necati dükkânını açmalı diye" düşünür Sakarya. Şiirin devamı ise biraz hüzünlü: Hüzünlü, çünkü "on beş yıl öteye" gidiyor şairin anıları, "on beş yıl ötede" onu bekleyen bir çocuk vardır çünkü.*

Sakarya'daki şarküteriler –o zaman daha market değildi ve bu sözcük modalaşmamıştı–, ya da mandıralar sucuk, pastırma, peynir ve zeytin çeşitleriyle doluydu. Parası olanların alışveriş yaptığı yerlerdi buralar.

Çiçekçiler, sandviççiler, şarküteriler, mandıralar, tostçular, biracılar, işportacılar, dönerciler, köfteciler, tatlıcı-

*) İlhan Berk, "Sakarya sokağı baladı", *Ankara Rüzgârı*, s.31

lar, turşucular, balıkçılar, sebzeciler, ekmekçiler... Sakarya'ya değişik bir hava verirlerdi. Günün her saati burası kalabalıktı, kalabalıktır: Öğlen paydosundan yararlanıp bir şey yemek isteyen memurlarla, ucuza karın doyurma peşindeki öğrencilerle, işportacılardan hesaplı mal alma peşindeki kadınlarla, el ele tutuşmuş sevgililerle... ortalıkta dolaşıp duran güvercinlerle... yemek kokularıyla... yaşayıp gidiyor bu hayat dolu sokak.

Sakarya'yı ve yan sokaklarını trafiğe kapattılar. Bu iyi oldu. Sakarya'nın girişi bir süre biracı oldu. Kokoreç, midye tava, patates kızartması, tos, sandviç... türü yiyeceklerle, ayakta bira içilen yere dönüştürüldü belediye tarafından. Başlarda tuttu bu uygulama. Ankaralılar ve Ankara'ya gelen herkes, akın akın bu sokağı görmeye, bira içmeye geldi. Sonra, Sakarya çiş kokmaya başladı ve kadınlar gidemez oldu. Kendiliğinden ortadan kalktı biracılar, kokoreççiler, sandviççiler, midyeciler. Ama ara sokaklardaki biracılar kaldı.

Sakarya, bugün de Ankaralıların çok sık uğradıkları yerlerden biri. Balık için, giysi için, marketlerden bir şeyler almak için, kitap ve kırtasiye için uğranılan bir ünlü sokak. Dönercilerin önünden kuyruk eksik olmuyor. Manavlarda her mevsimin meyvesini ve sebzesini en taze biçimde bulmak olası. Çeşitli self servis lokantalar her öğlen tıklım tıklım dolu.

Kışın balık tablalarının renkli ampullerle aydınlatılması yok mu, bana unutulmaz bir masalın içinde bir yerdeymiş duygusu verirdi hep. Aklımda tutamadığım balık çe-

şitleriyle süslü balıkçıların önünde balık almak için bekleşen insanlar olurdu. Kesesine göre balık arayanlara balıkçılar yardımcı olmak için en ucuz balığı övmeye başlardı. Ankara'ya, her yerden balık gelirdi ve bunlar gerçekten de taze olurdu. Daha sonra, mis gibi ızgara balık kokan ve ekmek arası balık yapan büfeler de açıldı bu sokakta.

İşte bu Sakarya'nın yan sokaklarında sık sık gittiğimiz bir meyhane vardı. Bu meyhanenin adı, Tombiko'ydu. Daha çok Günizi ve onun kız kardeşi Övül'le gidiyordum bu meyhaneye. Hem benim öğrenci bütçemin kaldıracağı kadar ucuz bir yerdi burası, hem de lezzetliydi mezeleri, yemekleri. Bu meyhanede çekilmiş fotoğraflarıma baktığımda ne yediğimi göremiyorum. Tabaklar boşalmış çünkü. Ama içtiğimizin rakı olduğu apaçık görülüyor. Buranın ızgara köftesinin, plakisinin, zeytinyağlılarının ünlü olduğunu hâlâ anımsıyorum.

Sakarya'ya yakın mıydı Selanik Caddesi? Çıkaramıyorum şimdi. Ama Sevgi Soysal, kentteki değişimi nasıl da ustaca ve çarpıcı bir biçimde betimliyor:

"Yenişehir, Selanik Caddesi 68'e bir apartman yapıldı, tek katlı evlerin yanına. İlk kaloriferli apartman. Sonra ikinci, üçüncü, kalorifer kazanları ve kapıcılar. Kapıcılar çevre köylerden çoktan denkledikleri yorganlarıyla geldiler. Karıları bulgurlarını, tarhanalarını, doğmuş ve doğacak çocukların nicedir bir sılaya hazırlamışlardı. Yenişehir'e ne yakın sırtlara, Büyükesat sırtlarına, Deliller Tepesine gecekondular kuruldu. Gaz tenekelerine dikildi çi-

çekler. Yenişehir'de yeni çocuklar, kışın ayaklarına mes giyen, kanun yoluyla on yaşından sonra ilkokula başlatılan çocuklar, yeni sözcüklerle, el kol hareketleriyle. On yaşında ilkokula başlayıp onbeş yaşında ilkokuldan ayrıldılar. Yenişehir Mimar kemal Okulunda, her sabah, dersten önce bir arama fasılları başladı. Öğretmen, elinde iki kalem, hep aynı çocukların başlarını karıştırdı, hep aynı çocuklar sıfır numara tıraş olmaya gönderildi. Ayıklandı bitler; sınıfın yaşça büyük, akılca küçük çocukları ayıklandı. Ayıklananlar arka sıralara oturdular.Önde oturan çocukların anaları daha sık gelmeye başladılar okula; geldi analar, gitti analar, önde oturan çocukların kazınmadı kafaları. Bazı bazı, öğleden sonraları ve hafta sonları öğretmenin evine gidip temizlik yapan çocuklar. Pazardan öğretmene alışveriş eden çocuklar, fileleri yüklenen, yüklenen, ama öğrenemeden ilkokul üçüncü sınıftan ayrılan çocuklar. Arkadaşlık edilmemesi gereken, kötü söz öğreten, oyun bilmeyen çocuklar ayıklandı. Aile çocuğu kimdir kim değildir, açıkça ayıklandı. Yenişehir'de."*

Ankara'nın sınıfsal yapısı giderek değişti. Büyük apartmanlar bahçeli, tek katlı evleri tarihe gömerken, bir yandan da Anadolu'yu taktı peşine getirdi başkente.

Para kazanma konusunda becerikli olduğum söylenemez. Hele öğrencilikte bu işin üstesinden gelemedim doğru dürüst bir biçimde. Ama, nasıl olduysa Mersin'e, bir yıl-

*) Sevgi Soysal, *Yürümek*, s.19-20

başı gezisi düzenledim, hâlâ şaşıyorum o günleri düşündüğümde. Bir otobüs dolusu insanı toparladım aylarca uğraşarak, reklamını yaparak. (Fakültede bu tür geziler, "tanışma partileri"... de yapılıyordu. Ben, biz, başka gezilere katılmadık. Arada bir partilere katılıyorduk yeni kızlarla tanışmak için.) Sonra otobüs şirketiyle anlaştım ve kırk kişiyi Mersin'e götürdüm güle oynaya, cümbür cemaat; Katrancı Koyu'na. Adı böyleydi sanıyorum. İki-üç gün kaldık romantik, ıssız, tepelerdeki çam ağaçlarının unutulmaz uğultusuyla, gecenin sessizliğini bölen koyun melemesi ve çan sesleriyle yüklü bu özel koyda. Gemilerin mazotları yüzenlere hoş anlar yaşatmıyordu denizde. Sahilde de ayaklarımızın altı simsiyah oluyordu. Koy, daha açgözlü yatırımcıların hücumuna uğramamıştı. Tam kamp yeriydi ve çok sakindi. Gerçekten unutulmaz bir gezi oldu bu. Kamp ateşi ve şarkılar, mehtap, yakamozlar... hiç unutulmadı. 31 Aralık günü Mersin'de denize girmek de öyle, unutulmadı. Bana biraz para bıraktıysa da bu gezi, daha çok anılarla var olmaya devam ediyor bende o günlerin unutulmazlığı.

Ürgüp Göreme'ye, Ihlara Vadisi'ne de bir gezi yaptık.

Şimdi burada ayrıntılarına girmeyeceğim Antalya'ya da bir gezimiz oldu. İstanbul'dan gemiyle, Antalya'ya kadar her kasabada, kentte dura dura unutulmaz bir gezi gerçekleştirdim. Gerçekleştirdik.

Kiminde Beşibiryerde'nin, Engin dışındaki, elamanlarının tümü vardı, kiminde de Şevki benimle oluyordu Erhan ve Nüvit olmuyordu.

Gültekin (sağ üstte pipolu), fakülte arkadaşlarıyla kantinde (1973).

Siyasi olaylar tüm dehşeti ve hızıyla ortalığı birbirine katmayı sürdürüyordu. Can korkusu aklımızdan hiç çıkmıyordu. Annem, sağ salim eve dönmem için dua edip duruyordu sabah akşam. Ben eve gelene kadar korku içinde beklerdi ve yüreği hiç rahat etmezdi. Yalnız annem miydi oğlu için kaygılanan? Eşi, oğlu, kızı, gelini, damadı, torunu, annesi, babası, teyzesi, halası, dayısı, komşusu, akrabaları, sevgilisi, nişanlısı, sözlüsü... için kaygılanan ne kadar çok insan vardı Ankara'da, büyük kentlerde ve tüm Türkiye'de, kim bilir.

1971'de gazetelere insanlara korku salan şöyle başlıklar, haberler, olaylar yansıyordu sür manşetten:

"Ankara İş Bankası Emek Şubesi Soyuldu. Banka soy-

guncularının Üniversite öğrencisi olmalarından kuşkulanılıyor."

"Orta Doğu Teknik Üniversitesi, polisin baskınıyla ele geçirildi ve öğrenciler dövüldü."

Aranan gençlerin adları gazetelerde yayımlanıyordu: Deniz Gezmiş, Kor Koçalak, Yusuf Aslan. Polise, bu isimler için görüldükleri yerde, "vur emri" veriliyordu.

Sinan Cemgil adı, banka soyguncusu olarak basında yer alıyordu.

Devrimci Gençlik kuruluşu, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına sıkılacak her kurşunun karşısında olduklarını ilan ediyordu.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi kapatılıyordu. Sinan Cemgil'in fotoğrafı gazetelerde yayımlanıyordu.

24 Ocak 1971'de "Şehir gerillası" kavramı ilk kez basında yer alıyordu. Arananlara yardım edeceklere, "15 bin lira ödül" verileceği vaat ediliyordu.

Polisle öğrenciler arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde büyük bir çatışma yaşanyordu. Polis, 500 öğrenciyi teslim alıyor ve yirmi iki kişi yaralanıyordu.

Ankara'da 120 eve aniden baskın düzenliyordu polis. Arananları bulunamıyordu.

Ankara'da Küçükesat'taki Ziraat Bankası şubesi soyuluyordu. Meçhul kişilerce 48 bin 660 lira gasp ediliyordu.

Bu soygunun Sinan Cemgil tarafından gerçekleştirdiği açıklanıyordu.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, 5 Mart 1971'de, "dört Amerikalı asker"i kaçırıyordu. Bu haberle Ankara yer ye-

rinden oynuyordu.

Kaçırılan Amerikalı askerler için fidye isteniyordu.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki çatışmada kan gövdeyi götürüyordu. Çatışmada 2 kişi ölüyordu.

Amerikalı askerler serbest bırakılıyordu.

12 Mart'ta askeri darbe oluyordu.

İstanbul'daki Ticaret Bankası'nın Erenköy şubesi soyuluyordu.

17 Mart 1971'de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan Kayseri-Sivas karayolu üzerindeki Şarkışla'da yakalanıyordu.

Ülkücü gençlik solcu öğrencilerin ağırlıkta olduğu fakülteleri basıyor, çok kişiyi yarıyordu. Polis, onların eylemine seyirci kalıyordu.

23 Mart'ta Hüseyin İnan Kayseri'de yakalanıyordu.

Ordudaki ilerici subaylar ya tutuklanıyor ya da meslekten uzaklaştırılıyordu. Polis teşkilatında da pek çok ilerici, devrimci polisin işine son veriliyordu.

Öğrenci yurtları kapatılıyordu. 67 bin öğrenci yurtsuz kalıyordu.

Ankara Osmanlı Bankası soyuluyordu.

On bir ilde sıkıyönetim ilan ediliyordu.

Çetin Altan, İlhan Selçuk gözaltına alınıyordu.

Çetin Altan, Türkiye'nin siyası ve sosyal yapısını aydınlar üzerinden tartıştığı, büyük ilgi gören ve tartışılan romanlarını peş peşe yayımlıyordu: *Büyük Gözaltı* (1972), *Bir Avuç Gökyüzü* (1974), *Viski* (1975).

İlhan Selçuk, Kontrgerilla tarafından İstanbul Erenköy'deki Ziverbey Köşkü'nde aylarca işkence görüyordu.

(Bu köşk, 12 Mart döneminde uygulanan işkencelerin simgesi haline gelmişti. Bu köşkte Doğan Acvıoğlu, İlhami Soysal gibi yazarlara da işkence yapıldı. İhan Selçuk buradaki günlerini *Ziverbey Köşkü* (1987) olarak kitaplaştırdı.)

İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan ediliyordu. İstanbul, "mezarlarına dek aranıyor"du.

25 Mayıs 1971 günü Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'la birlikte yönetim kurulu üyeleri, Muammer Aksoy'la birlikte tanınmış pek çok profesör, öğretim görevlisi, sendikacı, öğrenci, gazeteci yazar Fakir Baykurt, Yaşar Kemal tutuklanıyordu.

Sıkıyönetim komutanlığına ihbar yağıyordu. Bir kadın, Necmi Demir'i, eşi İlkay Demir'i, İrfan Uçar'ı, Necati Sağır'ı ihbar ediyordu ve bunun karşılığında da kendisine "50 bin lira" ödeniyordu.

Öğretim görevlileri ve devrimci öğrenciler fakültelerden bir bir atılıyordu.

Başbakan Nihat Erim, Alman gazetecilere "aydınlara herhangi bir baskının söz konusu olmadığını" söylüyordu.

Memur sendikaları feshediliyordu.

12 Mart-7 Temmuz 1971 arası 1008 kişi gözaltına alınıyordu.

10 Ekim 1971'de Ankara 1 Numaralı Askeri Sıkıyönetim Mahkemesi aralarında Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın da bulunduğu 18 kişinin idamına karar veriyordu. 18 günlük çok hızlı bir yargılama sürecinde alınıyordu idam kararı.

İstanbul Maltepe Cezaevi'nden, idamları istenen Mahir

Çayan, Ulaş Bardakçı, Cihan Alptekin, Ziya Yılmaz, Ömer Ayna, on beş metre uzunluğunda bir tünel açarak kaçıyorlardı.

24 Ocak 1972'de "Fırtına 1" operasyonuyla 26. 810 bina, 512.000 daire aranıyordu İstanbul'da. Mezarlara süngüler sokuluyordu.

Çatışmada Ulaş Bardakçı öldürülüyor, Ziya Yılmaz yaralı olarak ele geçiriliyordu.

24 Şubat 1972'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarını onaylıyordu.

Ordu'nun Ünye ilçesinde üç İngiliz teknisyen kaçırılıyordu. 31 Mart 1972'de Niksar'ın Kızıldere köyünde üç İngiliz teknisyenle birlikte on kişi öldürülüyordu.

Türk Hava Yolları'na ait bir uçak 67 yolcuyla birlikte Bulgaristan'a kaçırılıyordu.

İstanbul, Ankara ve İzmir'de bombalar patlıyordu.

6 Mayıs 1972 günü gecesi Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam ediliyordu.*

Tolstoy, 1873-76'da, komşusu Bibikov'un başından geçenlerden yararlanarak yazar başyapıtları arasında sayılan *Anna Karanina*'yı. Romanı yazarken üç çocuğunu ve halasını kaybeder. Tolstoy'un bu ünlü romanı, yani *Anna Karanina* üstüne hazırladığım ödev, beni kitaplarla daha sıkı haşır neşir olmaya yöneltti. Anna Karanina'daki aşk, özellikle evli bir kadının yasak aşkını o dönemde anlamam

*) Orhan İyiler, *Öldükleriyle Kalmadılar*, s.19-37

hiç de kolay değildi. Bu romanı, oldukça kapsamlı bir biçimde ele aldım yaptığım çalışmada. Ödevimin iyi bir notla üstünden geldiğimi nasıl unuturum!

Ortalık toz dumandı ve ölüm kapımızda, sokağımızda, arkamızda, önümüzde... gece-gündüz kol geziyordu ama hayat da devam ediyordu okulun kapalı olmadığı günlerde dersler de.

Yaz tatillerinde Annem Akşehir'e giderdi, teyzemin yanına. Ben de Şevki'nin yanına, İstanbul'a. Siyasi olaylardan, ölüm ve öldürülme korkusundan uzaklaşmak, ferahlamak için iyi bir fırsattı benim için İstanbul. Şevki'nin babası Yeni Bosna'da bir ev yapmıştı kendi olanaklarıyla. Üst kata daha çıkmamıştı. Yarım kalmıştı inşaat ama kendi evleriydi, kira vermiyorlardı ve seviyorlardı orayı. Şevki'nn annesini annem gibi görüyordum, o da beni oğlundan ayrı tutmuyordu. Şevki de annem için öyleydi, oğlu gibi.

Şevki'yle Kapalı Çarşı'ya gidiyorduk her gün. Bir ara plastik torba sattık cep harçlıklarımızı kazanmak için. Bazen de konuştuğumuz turistlere yardımcı olmaya çalışıyorduk alışverişlerinde. Eğer altın, halı, deri eşya alırlarsa, dükkân sahibi satılan malın yüzde bilmem kaçını bize veriyordu. Biz ona müşteri götürdüğümüz için. Buna da, Kapalı Çarşı'da, "hanut" deniyordu. Böylece okul için para da birikiyordu elimizde. Bazen işler istediğimiz gibi gitmiyordu: Bir gün hiç para kazanamadık ve aç karnına otuz kilometreden fazla yürümek zorunda kalmıştık Kapalı Çarşı'dan Yeni Bosna'ya kadar. Ayaklarımız nasıl da şişmişti!

Birkaç gün doğru dürüst "işe" çıkamamıştık.

Bu özgün ve tarihi çarşıyı çok iyi anlatan Orhan Veli'nin şiiri dilimizden düşmüyordu av peşinde koşarken:

Giyilmemiş çamaşırlar nasıl kokar bilirsin,
Sandık odalarında;
Senin de dükkânın öyle kokar işte.
Ablamı tanımazsın.
Hürriyette gelin olacaktı tanımazsın

Şiirin son dizesi ülkedeki siyasi baskıyı, faşist saldırıları imlediği için özellikle üstüne basa basa söylerdik. Gelin olamadan öldürülen nice genç kızı, öğrenciyi de düşündürürdü bu dize bize:

Bu teller onun telleri,
Bu duvak onun duvağı işte.

Bu iki dize de bizi çok duygulandırırdı ve evlenemeden, gelinlik giyemeden kızları gözümüzün önüne getirirdi:

Ya bu camlardaki kadınlar?

Sahi kimi bu kadınlar ve nerede otururlardı onlar?

Bu mavi mavi,
Bu yeşil yeşil fistanlı...
Geceleri de ayakta mı dururlar böyle?

Ya şu pembezar gömlek?
*Onun da bir hikâyesi yok mu?**

Burada her şeyin bir öyküsünün olduğunu biliyorduk. İç içe geçmiş sokaklarda yankılanan seslerin, bakırcıların, sarrafların, hediyelik eşya satanların, çeşmelerin... her şeyin özgün ve büyüleyici bir öyküsü vardı. Onun için, "Kapalı çarşı diyip de geç"miyorduk. Turistler de boş vermiyordu buraya.

"Kapalı Çarşı," demek,

"Kapalı kutu." demekti bir bakıma.

Edip Cansever'in de Kapalı Çarşı'da bir dükkânı olduğunu çok sonra öğrendim. Dükkâna ortağının baktığını, kendisinin üst katta şiir yazdığını da. Bu yaşam biçimi bana nasıl büyüleyici, şairce gelmişti!

Ortalık giderek gerginleşiyordu. Fakülteler sık sık kapatılıyordu. Sağ-sol kavgası değildi olaylar, aslında faşist saldırılardı demek daha doğru bence. O günkü hükümetin yanlış tutumu yüzünden ve yanlış davranışı nedeniyle kana bulanıyordu ortalık. Yürüyüşler, protestolar, fakülte işgalleri, banka soygunları, Molotof kokteyller, dayaklar, saldırılar, hayat pahalılığı, işsizlik, umutsuzluk... hepsi iç içeydi ve bunların hepsi yaşamımızın günlük parçası haline gelmişti. İstanbul'a gelen 6. Filo'yu protesto mitinginde polis Vedat Demircioğlu'nu döverek öldürmüştü ve işte

*) Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, s.102

kan dökülmüştü artık. Bu da dünyamızı karartmaya yetmişti. Daha sonra, İstanbul Üniversitesinin önünde Taylan Özgür de öldürüldü. Hem kin, hem de korku iç içeydi bundan böyle.

O günler unutulmasın diye, ölenleri yaşatmak için, anılarına ve eylemlerine saygı olarak ne çok insan çocuklarının adını Vedat, Taylan, Deniz, Mahir, Ulaş, Hüseyin, Yusuf... koydu!

Ve kan bulaşmıştı hayatımıza. Korku kol geziyordu ortalıkta. Sıkıyönetimler ilan ediliyor ve baskı, şiddet uygulanıyordu devlet eliyle. Ülkücü komandolar "zevk için adam" öldürüyordu ve polis bunlara bir şey yapmıyordu.

Amerika'nın 6. Filosu'nun gelişini protesto etmek için "emperyalizme ve sömürüye karşı işçi yürüyüşü"ne ülkücü komandolar saldırdılar. Milli Türk Talebe Birliği ve Komünizmle Mücadele Derneği topladıkları iki-üç bin kişiyle önce toplu namaz kıldılar, sonra da Taksim'e yürüdüler. İzinli olarak yürüyüş yapan gruba taşlarla, sopalarla, bıçaklarla, zincirlerle saldırdılar. Polis de onlarla birlikte yürüyüşçülere saldırdı. Sonuç: İki kişiyi öldürdüler. Bu olay 16 Şubat 1969'da oldu ve "Kanlı Pazar" olarak tarihimize geçti bir utanç belgesi olarak.

Başka bir kanlı olay da 15-16 Haziran 1970'de gerçekleşti. Bu, o günkü iktidarı korkutan büyük bir olaydı.

Ankara'dan da İstanbul'daki her yürüyüşe ve toplantıya arkadaşlar katılıyordu ve gazetelerin yazdıklarının dışındaki haberleri en sağlıklı biçimde onlardan alıyorduk.

Sendikalar Yasası'ndaki değişikliği protesto amacıyla

işçiler İstanbul ve Kocaeli'nde kitlesel olarak işi bırakma ve gösteri yürüyüşü sırasında polis saldırısında altı kişi öldü ve yüzlerce kişi de yaralandı herkesin gözü önünde. Devletin ve polislerin gözü dönmüştü bir kez, bildikleri tek şey saldırmak, dövmek ve öldürmekti. Hoşgörü yoktu ve patronların istediklerini zorla hayata geçirme peşindeydiler. 15-16 Haziran gösteri ve yürüyüşü sağ kesime göre "rejime yönelik bir ayaklanmadır". Sosyalist kesim ise bu iki günü "işçilerin sınıf bilinci kazanmasının milâdı" olarak değerlendirmiştir. Coşku, korku, baskı, gözaltı, tutuklanma, dayak, işkence... ayrılmaz bir bütündü sanki.

Evet, olan oldu sonunda ve 12 Mart 1971 gecesi ordu yönetime el koydu. Bu, beklenmeyen bir şey değildi ve her an her şeyin olabileceğini biliyordu herkes. Kimseyi şaşırtmadı 12 Mart. Askeri darbeyi çözüm olarak görenler de vardı çünkü. Ülkede insan avı, işkence furyası, tutuklatma hırsı, öldürme, asma sevdası... işi çığırından çıkardı. Ülkemiz tam bir kaosa sürüklendi devletin ve ülkücü komandoların eliyle, isteğiyle.

Ardından da sıkıyönetim ilan edildi. Üniversitelerde öğretim durdu. Tüm Türkiye'de hayat durdu yani. Büyük bir insan, kitap ve "yasak yayın"avı başladı. Askerlerin uygun gördüğü isimlerden oluşan hükümetler dönemi en çok bu sıralarda konuşulur oldu. "ara rejim" kavramı "kara rejim" olarak belleklere kazındı. Çünkü işkence bu dönemlerde ayyuka çıktı. Devlet, içişleri bakanlığı, polis teşkilatı, çeşitli kurumlar hiç bu kadar acımasız, kıyıcı olmadı demek yanlış bir saptama olmaz sanıyorum.

17 Mayıs 1971 günü İsrail Başkonsolosunun kaçırılmasından sonra yalnız Ankara'da değil, tüm yurtta, solcu aydınlar bir bir içeri alındı, işkence yapıldı. Sola karşı yürütülen bu hareket tarihimizde "Balyoz Harekatı" olarak yerini aldı.

12 Mart'ın ilk başbakanı, ılımlı gibi gözüken, Nihat Erim'di. Onun şu sözleri ne tür bir baskıyı yeğlediğini tümüyle ortaya koyuyor: "Türkiye parçalansın diye gayret sarfedenlere karşı alamayacağımız tedbir yoktur. Tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir." Balyozlar kafalara inmekte gecikmedi elbette. 17 Mayıs 1971 gecesi tüm Türkiye Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş'ın sesiyle bir kez daha ürperdi ve koktu, sindi. "Hükümet Başkanlığı Bildirisi" İsrail Başkonsolosunu kaçıranlara yönelikmiş gibi görünüyordu, ama aslında tüm aydınlara, ilericilere, devrimcilere, işçilere, yani halkımıza... yönelikti bu sert bildiri. Nitekim bu bildirinin hemen ardından tüm yurtta bilim adamları, profesörler, gazeteciler, yazarlar, öğretmenler, öğrenciler, işçiler, sendika yöneticileri... gözaltına alınmaya başlandı. Yasak yayın avına çıktı polisler, savcılar. O günlerde neyin yasak, neyin yasak olmadığını anlamak mümkün değildi. Her şey yasaktı. Yasakçı bir zihniyet iş başındaydı, yönetimdeydi. Tüm kararları onlar alıyorlardı halkımız adına, halkımız için.

1961 Anayasası "lüks" bulunuyordu. Her şey anayasa değişikliğine göre ayarlanıyor ya da düşünülüyordu. Demokratik hak ve özgürlüklerin tümüyle kısıtlanması isteniyordu. Devlet, halkın üstündeki baskıyı anayasa değişik-

liğiyle sürekli kılmak istiyordu. Enver Gökçe'nin şu dizesini gel de anımsama: "Bütün hürriyetler bizden uzak" kılınmak isteniyordu. Anayasa değişikliği için uygun zemin aranıyor ve hazırlanıyordu. 1965-71 döneminde devleti yöneten Adalet Partisi iktidarı dışa bağımlılığı doruğa çıkarmıştı. "partiler üstü başbakan" Nihat Erim de 1961 Anayasası'nın "lüks" olduğunu dünyaya ilan edip duruyordu. 1971 ve 1973 yıllarında anayasa iki kez, sözcüğün gerçek anlamıyla, kuşa çevrildi. Temel hakların kullanılmasına büyük sınırlamalar getirildi. Gözaltında tutulma süresi çok uzatıldı. Memurların sendikalara üye olması kesinlikle yasaklandı. TRT Kurumu'nun özerkliği kaldırıldı. İktidarın borazanı oldu bu kurum. Hâlâ öyle. En önemlisi ve yıllarca Türkiye'nin başına bela olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu. Hükümete kanun hükmünde kararname yetkisi tanındı. Böylece istedikleri yasal düzenlemeleri acele çıkarıp uygulamaya sokar oldular. Adalet Partisi senatörü ve yıllarca Dışişleri Bakanlığı yapan İhsan Sabri Çağlayangil'in şu itirafına gülüp geçmek olası mı? Nasıl kara, acı bir mizah yatıyor onun şu sözlerinde: "1961 Anayasası belki bizim bünyeye bol gelen bir elbise yaratmıştı. Biçip kesip kendi vücudumuzu uydurmaktansa, şişmanlayıp şu elbisenin içine sığmaya çalışalım dedik, olmadı. Şimdi bol elbiseyi daraltmaya çalışıyoruz."

Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilliğinden istifa eden Nihat Erim'e hükümeti kurma yetkisi verilince, o da parlamento dışından 14 kişi, CHP'den 3, Adalet Partisi'nden 5, Milli Güven Partisi'nden 1 milletvekili ve bir de Milli

Birlik Grubu üyesi senatörden oluşan bir grupla, "partilerüstü" hükümetini kurdu. Bu hükümetin "reform hükümeti" olduğunu da dünyaya ilan eden Nihat Erim, "beyin takımı" ye da "beyin kabinesi"yle "balyoz" harekatını gerçekleştirmekten başka bir şey yapamadı. Sekiz ay iş başında kalan bu garip kabinenin on bir üyesi istifa etti. Dışarıdan kabineye giren ve istifa eden bu on bir kişi de "11'ler" olarak anıldılar, siyasi tarihe geçtiler. Bu grubun hükümetten istifa nedenleri arasında şunlar yer alıyordu: Ordunun hükümetin uygulamalarını engelleyici tutumu açıkça dile getiriliyordu. İnisiyatifler dışında sıkıyönetim uygulamalarını doğru bulmuyorlardı. Meclisteki siyasi partililerin hükümetin uygulamaları açıkça engellemeleri de başlı başına bir sorundu. Başbakan Nihat Erim'in tüm bunlara kayıtsız kalışı sayılabilir.

Karşı komşumuz Hatice Hanım, yalnız yaşıyordu. Onun da küçücük tek bir odası vardı ve bir kamu kuruluşunda düşük bir maaşla çalışıyordu. İşte Dostoyevski'nin *İnsancıklar* romanına yakışacak bir kahraman daha! Hatice hanım sık sık kardeşine gidiyor ve birkaç gün evine gelmiyordu. Bu hanım evde olduğu zaman annemi de çay içmeye çağırırdı. Nasıl olsa o da yalnızdı, annem de. Bu yalnız iki insanın konuşmaya ve dertleşmeye de gereksinmeleri vardı. Hatice hanım evde olduğu zaman, annem ona da bir kap yemek verirdi. Ya da o bize yaptığından bir tabak getirirdi. İyi, samimi ve sevecen bu hanım, benim kitaplarımı uzun bir süre sakladı. Bana, "Kitaplarını yakma, benim

buraya koyalım, ben nasıl olsa gündüzleri evde yokum, sık sık da kardeşime gidiyorum. Bu dönem geçene kadar bana ver kitaplarını. Yakma, günah," dedi. Çok sevindirici bir haberdi bu elbette. Öğrenci bütçemle edinmeye çalıştığım kitaplarımı onun odasına koydum. O da, üstüne çamaşırlarını koydu. Sonra da divanın altına sürdü kitap kolisini. Ev ev aramalarda uzun bir süre kendi evine gelmedi, kardeşinde kaldı. Nasıl olsa bu günler de geçecekti. Herkes öyle söylüyordu çünkü. Buna inanmak istiyorduk elbette.

O günler de geçti, geçti, ama gelin bir de bana sorun nasıl geçtiğini!

Asker, polis, jandarma ev ev "anarşist" ve "yasak yayın" aramaya giriştiklerinde, bende bir şey bulamadılar. Rusça kitaplarımdan da bir şey anlamadılar. "Ders kitabı"na da benzetemediler bu anlaşılmaz alfabeyi, yazıları. Kimliğim nerede öğrenci olduğumu belirtiyordu açıkça. Annesiyle birlikte yaşayan, saçı kısa, sakalı ve bıyığı olmayan, eli yüzü düzgün yoksul bir gençle karşılaşmak, onları tatmin etmeye yetti. Askerler, polisler odamıza doluşmuştu bir şey bulacaklarmış gibi. Her yeri didik didik aradılar. Buna üzülen kim! Beni alıp götürmediler ya! Yoksulluğumuza tanık oldular. Olsun varsın. Sanki onlar varsıl mıydı? Bir şey bulamadıkları ve beni götüremedikleri için üzgündüler belki de. Annem, korkudan bayılmak üzereydi. Nasıl da sertçe bir kenara itivermişlerdi onu. Benim başımda silahlı polis kıpırdamama meydan vermiyordu. Onlar yatak olarak kullandığımız divanların altındaki iç çamaşırlarımızın olduğu bavulların da içini dışına getirdiler. Mutfağı ve

tuvaleti de bir şey bulmak için hallaç pamuğu gibi attırdılar. Tüm Ankara böyle didik didik arandı Türkiye'nin kurtuluşu, yarınlara güven içinde bakabilmesi için!

İşte o zaman Ahmed Arif'n ünlü şiirini içimden gürül gürü okudum. Gerçi şiir 1940-60 dönemlerinin siyasi baskısını imliyordu. Ama ne fark ederdi? İşte yine canımıza okunan günlerde yaşıyorduk:

Haydi bir de burada okuyalım bu güzel şiiri:

"Tekmil ufuklar kışladı" ülkemizde her yer kışlaya dönüşmüştü. "Dört yön, onaltı rüzgâr" varsa eğer, "Ve yedi iklim beş kıta" da varsa eğer, "Kar altındadır." Kar altında olmak demek, ülkenin sıkıyönetimle, baskıyla yönetildiği anlamına geliyordu.

Şiiri okumayı sürdürelim:

"Kavuşmak ilmindeyiz" Ama nasıl? İşte burası bilinmiyordu. "Ray, asfalt, şose, makadam", ne varsa elde avuçta, ortada, "Benim sarp yolum, patikam", ülkemizin yer yeri, her yanı, "Toros, Anti-tors ve âsi Fırat", dağlar, tepeleri, nehirleri, ovaları, gölleri, denizleri, "Tütün pamuk buğday ovaları, çeltikler", her yer baskı altındadır, yani karla kaplıdır: "Vatanım boylu boyunca kar altındadır."

Bu nasıl büyük bir üzüntüdür, acıdır ve umutsuzluktur. 1940'lı yıllar ve 1950'liler... Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu jandarma baskısı. Bitmedi Demokrat Parti'nin aydınlara, ilericilere uyguladığı devlet baskısı... dayanılır gibi değildi elbette, ama yazarlar, aydınlar, şairler... dayandılar. A. Kadir, Enver Gökçe, Rıfat Ilgaz, Hasan İz-

zettin Dinamo, Nâzım Hikmet, Ahmet Arif, Vedat Türkali ve başkaları ayakta kaldılar ve yazdılar.

"Döğüşenler de var bu havalarda" Evet, onlar savaşımı elden hiç bırakmadılar halkın özgürlüğü için. "El, ayak buz kesmiş yürek cehennem" de olsa, birileri yanacaktı nasıl olsa, onlar yanmayı onurluca göze aldılar. "Ümit, öfkeli ve mahzun"du hep, öyle de kaldı, hâlâ öyle değil mi? "Dağlara çekilmiş kar altındadır." Bir yerlere gizlenmişti umut ve mutlaka bulunacaktı, birileri bunu başaracaktı çünkü.

"Şarkılar bilirim çığ tutmuş" Ne kadar çığ altında kalırsa kalsın özgürlük şarkıları ve umut halkımızın yaşama sevinci yine dipdiridir, "Resimler, heykeller, destanlar" yazdırmıştır bu halk sanatçılarına. Onca yaratıcı çalışma heykelden resme, şiirden romana, öyküden tiyatroya... elimizin altındadır "Usta ellerin" ortaya koydukları. Ülkemiz tümüyle "Kar altında" olsa da.

"Duvarları katı sabır taşından" Halkımız sabır taşı kesilmiştir ötede beri. Onun için "Kar altındadır varoşlar". Bu zaten hep böyle olmuştur. Yoksulsan, yoksul kalmaya mahkûmsun demektir. Umudu bile düşlemeyeceksin ki tepene binmesinler. Ama, olmuyor işte: "Hasretim nazlıdır Ankara" Özlemlerimizi nasıl da nazlı büyüttük, nasıl! "Dumanlı havayı kurt sevsin". Dışarıda faşistler ne kadar azıtırsa azıtsın, biz yine de kendimizi kapıp koy vermeyeceğiz demektir. "Asfalttan" yürüyüp gitsin "Aralık," ayı. Zaten tekin olmayan bir aydır, onun için sevilmez: "Sevmem netameli aydır, / Bir başka ama bilemem" özgürlük ve umuda kavuşma kim bilir "Bir kaçıncı bahara kalmıştır

vuslat / Kalbim, bu zulümlü sevda, kar altındadır"

"Gecekondularda hava bulanık, puslu"dur hep. Sıkıntılıdır buralarda yaşam. "Altındağ gökleri kümülüslü"dür polis baskısından, aramalardan, zulümlerden. "Ekmeğe aşka ve ömre" yön veren insanların dünyasını zehir etmeye yemin etmiştir devlet. "Küfeleriyle hükmeden" onlardır oysa, hayatın temel direğidirler kentlerde, bu böyle bilinse de, onların "Ciğerleri küçük, elleri büyük,"tür. Çünkü onlar çocuktur daha, ama hayat bir başka kapı açmayacaktır onlara, "Nefesleri yetmez avuçlarına / –İlkokul çağında hepsi– / kenar çocukları kar altındadır."

"Hatip Çay'ın öte yüzü ılıman"dır, çünkü varsıllar vardır orada."Bulvarlar çakırkeyif Yenişehir'de" Herkes keyfinde eğlencesindedir ne de olsa. "Karanfil Sokağı'nda gün açmış"tır. Çünkü burada bol kazançlı bürokratlar yaşıyordur. " Hikmetinde sual olunmaz değil / 'Mucip sebebin' bilirim / Ve 'kâfi delil' ortada..."

Bu destansı, acılı, ağıt yüklü şiirin finali şöyle, dipdiri bitiyor, biliyorsunuz:

Karanfil sokağında bir camlı bahçe
Camlı bahçe içre bir çini saksı
Bir dal süzülür mavide
Al-al bir yangın şarkısı,
Bakmayın saksıda boy verdiğine
*Kökü Altındağı'nda İncesu'dadır.**

*) Ahmet Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, s.77-78

Kontrgerilla sözcüğü de o dönemde günlük dolaşımdaki yerini aldı. Evet, daha önce de değindiğim gibi İlhan Selçuk İstanbul'daki Ziverbey Köşkü'nde Kontrgerilla tarafından sorgulanmıştı ve işkence görmüştü. Bu aydınlara baskının ne boyutta olduğunu apaçık ortaya koyuyordu. 1 Mayıs 1977 katliamı, Kültür Sarayı yangını, Bülent Ecevit'e suikast girişimi ve başka pek çok terör eylemlerinin de sorumlusuydu Kontrgerilla. Şimdi de ülkemizin gözde aydınlarını işkenceden geçiriyorlardı acımasız bir biçimde.

Bu dönemdeki sıkıyönetim komutanlığının tüm bildirilerinde vatandaşı ihbara çağırıyorlardı. Kim doğru ihbarda bulunursa ödüllendirilecekti. Akıl almaz bir ihbar furyası için halkın gönlü kazanılmaya çalışılıyordu. Okuduğu gazeteden dolayı ne çok öğretmen, memur, öğretim görevlisi yetkililere ihbar edilmiş, işinden olmuş, yargılanmış, hapsedilmiştir, kim bilir. Komşusunu okuduğu gazeteden ve kitaptan dolayı ispiyonlayan ne çok "sayın muhbir vatandaş" olmuştur, kim bilir. O zamanın parasıyla yüklü paralara, aklımda kaldığı kadarıyla on beş bin liraya falan, muhbirlik öneriliyordu vatandaşlara. Yoksul kesimden ne çok insan aranan, hemen hemen hepsi solcu, ne kadar çok insanın işkenceden geçmesine, hapsedilmesine, öldürülmesine neden olmuştur, kim bilir. Bir devlet düşünün, vatandaşlarını ispiyonluğa itiyor, bu hangi etiğe sığar, bilen varsa beri gelsin. İhbarcı bir kadının "elli bin lira"yla ödüllendirildiğini bir kez daha yineleyeyim burada. Bu bilinen olayın dışında başka kimler ödüllendirildi kim bilir.

Cumhuriyet gazetesinin başlığını ve kimi ilerici dergile-

ri saklamak zorundaydım. Gazetelerin başlığı gözükmeyecek biçimde yerleştiriliyordu paltoların, ceketlerin ceplere, çantalara. Ülkemizi, akıl almaz bir baskı mekanizması yönetiyordu ve nefes almak, elbette yaşamak da suç sayılıyordu. Ne olursa olsun düşünmek, tümüyle suçlu olmaya yeterli bir nedendi. Yani, düşünmek de yasaktı!

Yasaklanmıştı!.

6 Mayıs 1972'de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edildi. Ankara'ya ilkyaz gelmişti. Ama kimsede havanın güzelliğini görecek ne hal, ne de istek vardı. Dedim ya korku her yere sinmişti, her yanımızı sarmıştı. Ülkemiz kana bulanıyordu ve bunu ülkücü komandolarla, devlet yapıyordu.

O gece, yani 6 Mayıs gecesi, tüm Türkiye yas içindeydi. Bu saptama ülkücüleri kapsamıyordu elbette. Sabaha kadar ağladığıma annem tanıktır. Annem dua ediyordu Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan için. Korku içindeydik. Radyoda şarkı türkü vardı. Ben durmadan Şehrazad'ı çalıyordum. Siren sesleri duyuluyordu sürekli olarak sokakta. Polis arabalarının yanıp sönen ışıkları sımsıkı kapalı perdelerden içeri doluyordu hırsla, kinle, korku salarak. Sokağa çıkma yasağı vardı ve sokaklar bomboştu. Nasıl zifiri bir karanlık vardı dışarıda, tam katran karasıydı. Tüm Türkiye hapishane gibiydi. Gibisi fazla resmen hapishaneydi. Sanki hepimiz, herkes evinde, evlerimizde tutuklanmıştık. Kaçacak, gidecek bir yerimiz yoktu. Yarınlarımız kapkaranlıktı. Geleceğimizin ne olacağı belli

değildi. Ölüm kapımızın eşiğinde, penceremizin dibindeydi. Balkon kapısından her an içeriye girebilirdi. Pusularla doluydu yürüdüğümüz yollar. Elimizde pusula yoktu. Yönsüz kalmıştık. Günsüz, mevsimsizdik. Çaresizdik. Direnişler sürüyordu, ama bunların da fazla bir faydası olmuyordu devleti daha da azgınlaştırmaktan başka. Devlet ve kurumlar sağduyuyu çoktan yitirmiş, öğrenci avına girişmişti: Dağıtmak, kapatmak, dövmek, tutuklamak, öldürmek, asmak gibi sözcükleri yukarıdakilerin dilinden hiç düşmüyordu.

Deniz'lerin idamına çok çabuk karar verildi ve onları asınca olayların durulacağı düşünüldü herhalde. Onları aceleye getirip astılar tüm Türkiye'nin ve dünyanın gözü önünde. Garip ve onarılması mümkün olmayan bir oyun oynandı. Oysa, onların, yani iktidarın düşündüğü gibi olmadı olaylar ve gelecek günler. Bu tarihi olay onların künyelerine kapkara bir leke olarak işlendi. (Acaba öyle mi?) Türkiye daha kötü günlere saplanıp kaldı (Öyle değil mi?) Gençler ne istiyor diye kimse onlara bir şey sormadı. (Hâlâ öyle değil mi?) Oysa, onlar, yani gençler, eğitim ve öğretimde yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiğinin ısrarla üstünde duruyorlardı. (Hangi ülkede, yalnızca çocuklara yönelik, onlar için 23 Nisan gibi bir bayram var?) Çağdaş eğitim sisteminden söz ediyorlardı. Köhne, eski zihniyetlerin çağdaşlaşmasından yanaydılar. Gençler üniversite yönetiminde söz ve oy sahibi olmak istiyorlardı. Bu tüm demokratik ülkelerde başarıyla uygulanan iyi bir yöntemdi. Geleceğin yöneticisi olacak gençleri hayata hazırlamak için

de gerekli bir uygulamaydı bu. (Eğitim sistemimizin nasıl başarısız olduğu ortada değil mi? Her ile, kasabaya üniversite açmak çağdaşlık mı?) Olmadı, kabul edilmedi bu en masumane istekler. Yöneltmeliklerin mutlaka yenilenmesi, düzeltilmesi gerekiyordu. Hiçbir işe yaramayan ve yalnızca baskıyı öngören yöneltmeliklerin bile çağdaşlaştırılmasına, yenilenmesine sıcak bakmadı üniversite. Öğretim görevlilerinin kürsü ağırlığı ve ayrımı kaldırılmalıydı. Eğitim, ülkenin ulusal çıkarları gözetilerek yapılmalıydı. Özel teşebbüslere kazanç sağlayan eğitim kurumlarına eğitim teslim edilmemeliydi. Devrimci gençliğin istediği bu ve buna benzer şeylerdi (Bunlardan neden korktular ve hâlâ neden korkuyorlar?) Gençler seslerini duyurabilmek ve isteklerine dikkat çekmek için yürüyüşler, gösteriler, paneller düzenlediler, bildiriler yayımladılar. (Bu süreç sürüyor günümüzde de.) Devlet ne yaptı peki? (Bildiğini okudu hep olduğu gibi.) Silahla, copla, dayakla, yasaklamayla, gözaltına almakla, işkenceyle, tutuklamayla, idamla karşılık verdi gençlerin bu isteklerine. (Devlet başka ne biliyor ki bunlardan başka?) Onun için fakülteler, üniversiteler işgal edildi ya da boykotlara gidildi. Eğitimle devletin sıkı düzeni iç içeydi ve çıkar çevreleri onun için egemen sınıfların yanında yer aldılar koydukları sert tavırlarla. Bakanlıklarda yabancı uzmanlar çalışıyordu bol maaşlı. Topraklarımızın her yerinde yabancı üsler kurulmuştu. Barış gönüllüleri adı altında casuslar yeraltı ve yerüstü zenginliklerimizi saptayıp duruyordu. Ülkemiz sömürü batağına saplandıkça saplanıyordu. Durmadan ikili anlaşmalar yapılı-

yordu ve bunlar da ülkemizin daha fazla sömürülmesine yarıyordu. Onun için gençler "tam bağımsız Türkiye" diyorlardı. İktidar, "hayır," diyordu, "tam bağımlı Türkiye!" Tam bağımsız Türkiye'yi ülkemize uygun görmeyenlerin çocukları hep Amerika'da eğitim gördüler, görüyorlar.

O günlerden bu günlere nasıl geldiğimizi, neler yaşadığımızı düşününce tüylerim diken diken oluyor; başım dönüyor, gözlerim kararıyor.

7 Mayıs 1972 sabahı hepimiz bir başka Türkiye'de gözlerimizi açtık, uyandık ve bundan böyle hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını, olamayacağını herkes adı gibi biliyordu. Evet, hiçbir şey eskisi gibi olmadı, olamadı, oldurmadılar! Yenisi eskisini hep arattı. Öyle de oldu.

Türkiye ciddi bir yol ayrımındaydı.

Geleceği kararmıştı.

Baskı sürekli arttı, arttı...

İdamların çözüm olmadığı da biliniyordu.

"anarşist" avı da çözüm getirmedi işleri iyice sarpa sarmaktan başka.

Korku her yere egemen oldu, ama bu da Türkiye'de hiçbir şeyi çözmeye yetmedi.

Sorunlar dağ gibi büyüdü görmezden gelindiği için.

Türkiye'nin geleceği düşünülmediğinden, anlık çözümlerle zevahiri kurtarma işi daha çok çıkmaza soktu.

Bir süre kimse kimsenin gözüne bakamaz oldu.

Çünkü gözler ağlamaktan şişmişti ve uykusuzluktan kıpkırmızıydı.

Umutsuzluk herkesin yüreğine ağmıştı.
Gelecek korkusu dayanılacak gibi değildi.
Kimse kimseye destek olacak durumda değildi.
Kimse kimseyi teselli edecek durumda değildi.

Tahsin Saraç'ın "Karşıyaka'nın üç gülü" şiirini o günleri anlattığı için severim:

Asılmış bir al umuttan
Karagücün korku dalında
Şu topraktaki üç fidan ölü.
Ve artık ölmezliğin son boyutundan
Göverir yeşil bahar yağmurlarında
Denizgülü, Yusufgülü, Hüseyingülü
(...)
Kançiçeği sökünü arkalarından...
Açmış böğrünü hepsine ana sıcaklığında
Devrimin kan kalesi Karşıyaka gömütlüğü.
Ve gençlik günlerine doymamışlık dağından
Bakar, alınlar mavide ve göğüs hep namluda
Gezmişgülü, Aslangülü, İnangülü
(...)
Karşıyaka'nın üç gülü
Yürek dalına gömülü
Karşıyaka'nın üç gülü
Tüm kançiçekleriyle
*Göz pınarıma gömülü.**

*) Tahsin Saraç, *Toplu Şiirler*, s.122

Başbakan Süleyman Demirel'di. 8 Kasım 1968'deki Adalet Partisi'nin Ankara İl Kongresi'nde, gösteri yürüyüşlerinden şikâyetçi olan bir delegenin bunlara "mani" olunmasını istemesinin ardından Demirel, ünü hâlâ süren sözünü söyledi. Bu söz karşısında tüm Türkiye şaşırıp kalmıştı o zaman. O söz neydi? "yürümekle yollar eskimez" diyordu Demirel. Evet, yürümekle yollar eskimedi ama gençler işkenceden geçirildi, öldürüldü, dövüldü, hapsedildi ve idam edildi.

Sokağa çıkamaz olduk. Annem korku içinde eve dönüşümü beklerdi başka anneler gibi. Karanlıkta kalmak tehlikeliydi. Karanlık, faşist pusularına gebeydi çünkü.

Arkadaşlarımla değilsem, hemen eve geliyordum. Ya ders çalışıyordum, ya da kitap okuyordum divana uzanıp.

Geleceğimi düşünmek midemi bulandırıyordu. Çünkü, yoktu geleceğim, geleceğimiz. Başıma ağrılar saplanıyordu "ne olacak bizim halimiz" sorusunu kendime sormaya başlayınca.

Herkes bir şeyler bekliyordu.

Ama ne?

Zaten ortalık polis ve asker kaynıyordu.

İpler iyice gerilmişti.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları tüm şimşekleri üstüne çekmeye devam ediyordu.

Arananların ardı arkası kesilmiyordu. Tutuklamalar bitmiyordu. İşkenceler ayyuka çıkmıştı, ama dinleyen kim! Yine de gösteriler yapılıyordu ve Deniz Gezmiş, Yusuf

Aslan, Hüseyin İnan'ın posterleri en ön saflarda yer alıyordu.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi devrimcilerin merkezi gibiydi. Bir karargâhtı orası.

Okullar işgal edildikçe annemle ben huzursuz oluyorduk. Her an başıma bir şey gelebileceği kaysını atamıyordum üstümden. Annem, beni beklemekten helâk oluyordu pencerenin önünde. Arkadaşlarıma güveniyordu ve bana da inanıyordu, ama ortam kötüydü. Neden olmadığım bir olay yüzünden başım her an belaya girebilirdi. Öyle de oluyordu nitekim. Pek çok masum insanın başına ne çoraplar ördüler hiçbir suçları yokken!

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi köklü fakülteler devrimcilerin çoğunlukta olduğu okullardı. Ülkücü kesim ya hiç yoktu buralarda ya da çok azınlıktaydılar, onun için seslerini çıkaramıyorlardı bu okullarda. Onun için buralara eli sopalı, zincirli kişiler baskınlar düzenliyorlardı. Fakültelerden topluca çıkılıyordu ders bitimlerinde. Gruplar halinde yürünüyordu Kızılay'a kadar. Yoksa, ülkücü komandolar devrimcileri izliyor ve tek tek avlıyordu sokak aralarında, tenha yerlerde. Her gün tanıdığımız birinin dövüldüğünü, yaralandığını, tutuklandığını, hatta öldüğünü... duymak bizde moral falan bırakmıyordu.

Gerçekten de gidecek başka bir yerimiz yoktu. Nereye kaçabilirdik? Okulu bırakmak akıllıca bir çözüm değildi. İş bulmak zordu, hem de çok zordu. İş sorundu o zamanlar da bugünkü gibi. Hiç olmazsa askerde yedek subay ola-

rak maaş alma olanağımız vardı fakülteyi bitirince. Bu da, kısa da olsa, erkeklere bir nefes alma, biraz para biriktirme olanağı sağlıyordu.

Fakültenin öğretime ara verdiği dönemlerde ya, o zamanlar Kumrular Sokak'ta olan ilerde birkaç yıl iş yerim olacak Millî Kütüphane'de ders çalışıyordum. Burası güvenliydi. Sakindi. Herkes ders çalışıyordu. Sıcaktı. Ya da arkadaşlarımla, Beşibiryerde'nin Ankara'daki elemanlarıyla birlikte oluyordum. Erhanlarda, olmazsa Nüvitlerde buluşuyorduk. Erhan'ın annesin güzel yemekler yapıyordu. Nüvit'in odasında, onun büyük bantlı teybine, tencere kapaklarını, kaçıkları, tabakları, mızıkayı (Erhan çalıyordu) kullanarak özgün(!) müzik yapma derdine düştüğümüz anlar bizi, dışarıdaki tehlikelerden koruyordu. Nüvit'in, onların evine yakın bir yerde çalışan bir arkadaşının bürosunda şarap içiyorduk fırsat buldukça. Korkularımız bastırmak içindi belki de bu ucuz şaraplar.

Bir de Engin'in çalıştığı büroya gidiyorduk sık sık. Onun çalıştığı büro, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı üzerinde, Demirtepe'ye yakın bir yerdeydi. Akşam belli bir saatten sonra Engin'den başka kimse kalmıyordu. Patron ve çalışanlar evlerine gidiyorlardı. Engin bizi bekliyordu. Öğrenci işi ucuz şaraplarımızı içerek eğleniyorduk, kafa buluyorduk onun bürosunda. Günlük yaşamın sıkıntılarından, sokaktaki ve okuldaki olaylardan, siyasi baskılardan, polis korkusundan birkaç saat uzaklaşıyorduk böylece. O büronun dili olsa da anlatsa yaşadıklarımızı, Nüvit'in süzme esprilerini, kahkahalarımızı, gelecek kaygılarımızı, dertleş-

Davut, Fethi, Tevfik ve Gültekin Emre; fakültenin yemekhanesinde sınıf arkadaşları (1973).

melerimizi, kızlar hakkındaki düşüncelerimizi. Keşke o günlerin günlüğünü tutsaymışım. Keşke.

Papazınbağı da Ankaralı gençliğin ve bizim yeğlediğimi bir yerdi. Buraya Kızılay'dan kalkan Gaziosmanpaşa dolmuşlarıyla geliniyordu. Sık ağaçlı, serince ve yem yeşil bir piknik, dinlenme yeriydi. Tahta masalar muşamba kaplıydı. Sandalyeleri rahat değildi, tahtaydı. Zemin topraktı. Bir de, o günlerde epeyce ünlenen ve oldukça yeni sayılan "gözleme" yapılıyordu burada. Ankaralılar gözleme yemeye geliyorlardı buraya. Öyle ya Ankara'nın ve Ankaralıların en gözde yerlerinden biriydi Papazınbağı. Sevgililer ağaçların altındaki kuytu yerleri yeğliyorlardı.

Abant'a günü birlik gezi yapmışız. Gölde yüzmüşüz. Yiyeceğimizi içeceğimiz yanımızda götürmüşüz. Ankara'nın sıkıcı, baskıcı, korkutucu, acımasız siyasi ortamın-

dan uzaklaşmak hepimize iyi gelmiş olmalı.

Zaman her şeyi silip süpürüyor ama yine de bazı izler, izlenimler kalıyor geride.

Engin'in Avusturalya'ya gitmesiyle birlikte kız arkadaşı Günizi'yi de aramıza aldığımızı söylemiştim daha önce. O da bizimle olmaya başladı sık sık. Başlarda seyrek olarak Günizilere gidiyorduk. Babası Muammer Saguner, annesi Ülker Hanım Teyze, bizi evlatları gibi bağırlarına bastılar hep. Evleri evimiz gibi oldu. Günizi'nin iki kardeşi vardı. Övül ve İdil. İdil, oldukça küçüktü, aramıza pek gelmedi. Övül, lisede okuyordu ve biz onlara gittiğimizde mutlaka aramıza katılıyordu. Ne zaman gitsek Günizlere, Ülker Hanım Teyzenin yemeğinden yerdik. Bazen karnımızı doyurmak için de, olur olmadık zamanda, giderdik Günizlere.

Muammer beyamca, tıptan ayrılma, kütüphanecilik eğitimi görmüş, portre ressamı, savaşta esir düşmüş, birkaç dil bilen, şimdi unuttuğum başka pek çok özelliği olan olağanüstü sempatik, konuşkan, bilgi yüklü, çok yönlü, derya gibi bir adamdı. Keşke onun anlattıklarını da not etseydim bir yerlere. Unutulmaması gereken ne çok şey anlattı bize, ama işte unutulup gitti hepsi.

Onun Mevlâna'nın portresini yapışına ne kadar çok tanık oldum. Atölyesi, oturma odasının en aydınlık köşesiydi. Şövalesinde kocaman bir resme çalışıyordu. Bildiğimiz Mevlâna fotoğraflarına hiç benzemiyordu bu resim. Mevlâna üstüne de bilgiler veriyordu bize, yaşamı ve şiirlerini anlatıyordu: Mevlâna, sümüklüböcek gibi bir şeydir bili-

nen fotoğraflarda. Muammer beyamca, onu ayağa kalkmış ve ellerini açmış şu ünlü dörtlüğü söyler gibi resmetmişti:

Gel, gel, ne olursan ol, gel
İster kâfir, ister putperest, ister Mecusi ol, gel
Bizim dergâhımız, umutsuzluk dergâhı değildir
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da gel

Bu tabloyu İran Şahı Rıza Pehlevi'nin eşi Ferah Diba satın almış. Resim şimdi İran'da önemli bir müzede sergileniyor bildiğim kadarıyla. Bir ara bu resmin pulu da yapılmıştı yanlış anımsamıyorsam.

Günizi'nin babası, eski Türkçeyi ve onun ince ayrıntılarını çok iyi bilen az sayıda insanlardan biriydi. Bir ara bir bakanlıkta kimi belgeleri günümüz Türkçesine aktarma işinde çalıştı. Sözcüklerin etimolojisinden mitolojiye, eski politikacılardan Fransız düşünürlerine, Osmanlı şiiriyle günümüz şiirine, Türkiye'deki kurumlardan savaş anılarına... kadar pek çok konuda bizi aydınlatıyor, gözümüzü açıyor, anlattığı inanılmaz şeylerle bizi şaşırtıyordu. Son derece neşeli, esprili de birisiydi. Bizi görmekten hep mutlu oldu. Onların ev taşınmalarına da hep yardım ediyorduk. Böylece okuduğu kitaplar, biriktirdiği onca değerli kartpostal hep elimizden geçti.

Ankara'da özlediğim insanlardan biri de Muammer beyamcadır. Ankara nasıl yoksa artık benim için, bu değerli, çok yönlü, unutulmaz insan da geçmişimin derinliklerinde kaldı çoktan.

Ben askerdeyken, Tuzla'da, Ankara'dan Avusturalya'ya uçtu Günizi. Onu uğurlamaya ben de gittim İstanbul'dan. İzin almadan gitmiştim Ankara'ya, yani kaçtım demek daha doğru. İzin istesem nasıl olsa vermeyeceklerdi. Tuzla'ya döndüğümde üç hafta dışarı çıkmama cezası verdiler bana. İstanbul'a evci çıkamadım. Ama umurumda bile değildi. Hem Ankara'da arkadaşlarımı görmüştüm, hem de Günizi'yi uğurlamaya ben de katılmıştım ya, gerisi vız gelirdi bana. Askeri okulda kaldığım günlerde, hafta sonları, bol bol okudum ben de. Yalnızlık dayanılır gibi değildi ama yapacak bir şey yoktu.

Günizi'yi uğurladığımız Esenboğa Havaalanı'ndan benim de uçacağımı söyleselerdi, inanmazdım elbette.

Çankaya'ya çıkarken uzanan Tunalı Hilmi Caddesi üniversite gençliğinin buluşma yeriydi. Daha çok a politik tiplerin buluştuğu kahvelerden, pastanelerden ve dicolardan oluşuyordu bu cadde. Günümüzde pek moda olan kafelere daha vardı. Evlerin önlerinde kümeleşilirdi. Uzun saçlı, sakallı, pejmürde giyimli gençlerle, garip giysili, ağızlarından sakız, ellerinden sigara eksik olmayan kızlardan oluşuyordu buradaki gençler. Arada bir buraya da takılıyordum. Politik üniversite gençliğinin giysisi parka ve postallarla biraz yadırgansam da, burada da arkadaşlar edinmiştim. Alternatif bir gençlik vardı burada. Bu sokağın hâlâ eski ününü koruduğunu, ama eski canlılığının olmadığını duyuyorum. Çevre sakinleri gençlerden, onların müziğinden, giyim kuşamlarından rahatsız oluyorlardı,

ama onların kınayan bakış ve davranışlarına aldıran kimdi! Biraz ilerideki Kuğulupark da Ankara'nın gözde yerlerinden biriydi. Ağaçlarla ve yapay göldeki kuğularıyla Ankaralıların ilgi gösterdikleri hoş bir yerdi burası. Parktaki kuğular Çin'den getirilmişti ve adını da bu kuğulardan alıyordu. Parkın içinde küçük bir dere akıyordu. Derenin etrafında da kavak ağaçları vardı. Daha sonra bu güzel parkı ikiye böldüler, turistik hale getirdiler, özgünlüğünü kaybettirdiler. Çay bahçesi açtılar ve parkın doğal yapısını bozmak için ellerinden ne geldiyse, yaptılar. Parkın hemen bitişiğinde de Polonya elçiliği vardı. Bilmem hâlâ duruyor mu elçilik binası?

Bir kış günü, okulun yine eğitime ara verdiği günlerden biriydi sanıyorum, Nüvit, Erhan ve Ben, burada gezerken, buz tutmuş yerlerde, küçük derede kaymıştık uzun uzun. Çok neşelendiğimiz bir gündü o gün. Ne gülmüştük ama!

Eski bir Jön Türk olan ve onun adını alan Tunalı Hilmi'deki pastaneler Ankara'nın en seçkini sayılırdı. Ankara'nın en şık pastaneleri, giysi mağazaları, lokantaları, büroları bu caddede açıldı. Buradaki Milka Pastanesi çok ünlenmişti. Buranın pasta ve tatlıları çok kaliteliydi ve oldukça pahalıydı. Bu pastane ilk kez, mor renkli, karadut dondurması yapmıştı Ankara'da ve o dondurmaya ilgi büyüktü. Daha sonra her meyvenin dondurmasını da ilk onlar satışa sundular. Pastanenin önünde uzun kuyruklar oluşuyordu bu lezzetli dondurmayı almak için. Bursa'nın ünlendirdiği ve bu kentle özdeşleşen kestane şekerini de Milka'da bulmak olasıydı şık paketler içinde.

Bitirme tezim: 600'e yakın kahramanın yer aldığı Tolstoy'un dört ciltlik ünlü romanıydı: Savaş ve Barış. Tez konum tam olarak şu başlığı taşıyordu: "*Savaş ve Barış*'ta Savaşın İnsanlar Üzerindeki Etkisi". Bir yerde, bitirme tezimde, savaşın insanlar üzerinde yarattığı dayanılmaz yıkımın, acının sosyolojik ve psikolojik yorumuydu benim yapmaya, yazmaya çalıştığım.

Vietnam savaşı ortalığı kasıp kavuruyordu, ama ülkemizle bir ilişkisi yoktu. Üniversite gençliği durmadan Amerika'nın savaş politikasını kınıyor ve karşı çıkıyordu Vietnam halkının gördüğü zulüm ve baskıyı düşünerek. Dünyada barış ortamı yaratılamıyordu nedense. Ülkeler arasında didişme, sertleşme, atışmalar almış başını gidiyordu. Kurtuluş Savaşı vermiş bir ülkenin evladı olarak Napolyon ordusuna karşı Rusların direnişi ve savaş sırasında yaşananlar, aşk ve günlük yaşam, romanın ana odaklarıdır, beni hep etkilemiştir. Ayrıca Kıbrıs savaşı da daha çok yeniydi. Yankıları ve yorumları sürüp gidiyordu. Amerika'nın ambargosuyla karşılaşmıştı Türkiye haklı davasında. Öyle ki, Kıbrıs Harekatı'na gönüllü, evet gönüllü, katılmayı bile düşünmüştüm yaştaşım pek çok gençle birlikte, elimizdeki dilekçelerle.

Savaş ve Barış'ı Leyla Soykut dilimize çevirmişti. Onun o güzel ve doğru çevirisinden ve romanın Rusça aslından yararlandım tezimi hazırlarken. Günlerce kapandım kütüphaneye ve romanı daha önce okuduğum halde bir kez de tez konuma göre okudum. Pek çok unutulmaz kahramanın yer aldığı bu dev eseri elli iki sayfada ele almak hiç

de kolay olmadı. Ama başardım. Aldığım iyi not, yani tezim, bana, bir kitabı nasıl çözümlemem gerektiği konusunda da yol gösterdi.

Tezimi ağabeyimin Amanya'dan yolladığı daktiloada yazdım. Yazım çirkin, okunaksız olduğu için daktilo benim üçüncü elim oldu.

1864-1869'da yazılan *Savaş ve Barış*, dilimize 1938'de A. Kâmil Akyüz tarafından çevrilmiş ilk kez. Sonra, Nâzım Hikmet'in desteğiyle Zeki Baştımar girişmiş daha iyi bir çeviriye 1943-49'da. Sonra da başka çevirmenler işe el atmış. Leyla Soykut'un çevirisi başarılı bir çalışmadır bana göre.

İşte bu tez çalışması sırasında başlamak üzereydim sigaraya. Arkadaşlarımın hepsi sigara içiyorlardı. Kızlar da. Aralarında bir bendim içmeyen. Annem sigara içmiyordu, tanıdıklarımız da. Arkadaşlarım da beni zorlamıyordu. Ders çalışırken bunalıyordum. Bu bunalımı sigarayla gidermeye çalışma denemelerim başarısız oldu: Sigara, boğazımı yaktı, öksürttü, midemi bulandırdı. Çok uğraştım sigarayı dize getirmek için. Olmadı. O beni kendine bağlayamadı, sevdiremedi kendini bana. Ben de sigaranın peşini sonsuza kadar bıraktım. Fiyakalı, sigara içiyormuşum gibi birkaç fotoğrafa bile çektirmişim. İşte, cebimde paket de taşıdığım halde, benim sigarayla yıldızımın barışmama öyküsü de böyle.

Fakülteye 1970-71 eğitim-öğretim yılında girmiştim. 1974 Ekimi'nde de bitirdim. Büyük bir yük üstümden kalkmış gibi oldu fakülte diplomamı alınca. Benim için asıl gelecek şimdi başlıyordu.

Geleceğim neredeydi ve nasıl olacaktı?
Her şey belirsizdi ve soru işaretleriyle doluydu.

Dört yıl içinde şu dersleri almışım: Fransızca, Türkçe-Kompozisyon, Devrim Tarihi, Rusçada İlk Bilgiler, 1. Dönem Rus Dili Grameri, Fonetik, Rus Edebiyatı Tarihi, Metin Okuma, Metin Tercüme, Eğitim Bilimine Giriş, Türk ve Batı Eğitim Tarihi, Mukayeseli Eğitim Bilimi, Edebi Tenkit, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Didakdikta ve Metodika, Rusça Kompozisyon, Türkçe-Rusça Metin Tercümesi. Tiyatro bölümünden hangi dersleri aldığımı unutmuşum. Oradan kredi doldurmak için ders almıştım. Peki bu öğrendiklerimi nerede ve nasıl uygulayacaktım? Pedagoji dersleri bana Türkiye'de öğretmenlik olanağı da vermiyordu. Bunun için Eğitim fakültesinde bir yıl daha okumam gerekiyordu. Çaresizdim. Eğitim Fakültesine kaydımı yaptırdım sınavsız falan. Benim konumum farklıydı, sınava gerek yoktu çünkü.

Papazın Bağı'nda (soldan sağa): Şevki, Gültekin Emre, Erhan ve Esin (Ankara, 1971).

Nüvit'in evinde (sol baştan ön sıra): Gültekin, Günizi, Şevki; (üst sıra): Erhan ve Nüvit (Ankara, 1972).

Erzincan'daki Ankara

Fakülteyi dört yıl içinde, hiç kalmadan bitirmiştim, ama şimdi ne yapacaktım? Nerede iş bulacaktım? Bu sorular vardı kafamda elbette. Yine de, okulum biter bitmez iş telaşına düşmedim. Aslında Seydişehir Alüminyum ya da İskenderun'daki Demir-Çelik Tesislerinde –bu iki işletmeyi de Ruslar kurmuştu ve Rus teknisyenler yol göstermeye, yardımcı olmaya devam ediyorlardı– tercüman olarak iş bulmam hiç de zor değildi. Ama, nasıl olsa daha sonra yine yaparım askerliğimi demedim. İşe girmeden sırtımdaki bu kamburdan kurtulmak istedim.

Mamak Muharebe Okulu'nda girdim askerlik için öngörülen sınava. O yıllarda hangi askeri okula gideceğiniz ve hangi askeri sınıfa ayrılacağımız bir sınavla saptanıyordu. Sınav sonucu İstanbul'daki Tuzla Piyade Okulu'nda üç ay eğitim göreceğim anlaşılmıştı. İstanbul Tuzla'da piyade eğitiminin günü belli olunca annem, Hasan ağabeyimin yanına gitti üç aylığına, Saarbrücken'e. Ben de Tuzla'ya, yani askere. Demirlibahçe'deki ev de arkadaşlarıma kaldı.

Mamak, Ankara'nın bir başka gecekondu semtiydi. Ya-

maçlara kurulmuştu evler. Buradaki bir tanıdığımıza arada bir gittiğimizi anımsıyorum. Buradaki evler de tek katlı, bahçe içinde Yenimahalle'nin ya da Bahçelievler'in evlerine benziyordu. Trenle gidiliyordu sanıyorum. Daha sonra dolmuşu, otobüsü oldu. Bir de siyasi mahkûmları. Mamak Kapalı Cezaevi dendi mi, yüreğimi bir korku almıştır hep. Burada ne çok insana işkence edildi, burada ne çok insan yıllarca hapis yattı, burada ne çok insan özgürlüğü düşündü, burada ne çok insan dışarısını düşündü, burada ne çok insan...

Tuzla'da, Ankara'da kalmak için "yabancı dil sınavına" girdim. Rusça bilen iki kişi vardı o dönemde. Sınavı kazandım. Özel kura ile ben Erzincan'ı çektim, arkadaşım İsa Artvin'i çekti. Genel Kurmaya kimse gidemedi. Ankara'yı umuyordum. Olmadı. Oysa Ankara'da zaten iyi kötü bir ev vardı, çevrem de bu kentteydi, arkadaşlarımdan da ayrılmamış olacaktım. Ama olmadı.

Tuzla'dayken evci olarak Şevki'lere çıktım hafta sonları. Şevki'yle Beyoğlu'na giderdik bira içmeye, patates tava yemeye. Hayat bir başka akıp gidiyordu Beyoğlu'nda. Şık vitrinler ve güzel kadınlar büyülüyordu beni. Masallardaki gibiydi burada her şey. Meyhaneler dopdoluydu. Kızlardan, kadınlardan gözümü alamıyordum bir askeri okul öğrencisi olarak. Tuzla'da askeri eğitimdeyken kitap okumanın olanağı yoktu. Beyoğlu'na çıktığımda görüyordum yeni yayımlanan kitapları, izlediğim edebiyat dergilerini.

Annem Almanya'dan geldi. Onu havaalanında karşıla-

dım. Daha yaşlanmıştı sanki. Bir gece Şevki'lerde kaldık annemle. Sonra Akşehir'e gittik. Akşehir'de bizi acı bir sürpriz bekliyordu. Teyzem, bir hafta önce ölmüş. Annemin dünyası karardı. Yıkıldık bu hiç beklemediğimiz, düşünmediğimiz ölüm karşısında. Hiç aklımıza gelmeyecek bir şeydi bu acı durum. Annemi teyzemin çocuklarının, gelinlerin yanında bırakıp Erzincan'a gittim ev tutmak ve birliğimi görmek için.

Annemi ilkin kocası, sonra büyük oğlu, şimdi de çok sevdiği kız kardeşi bırakıp gitti. Bu dayanılması zor, büyük bir acıydı annem için. Annemin boynu bükük kaldı ondan sonra. Gülmesi bile bir başkaydı artık. Erzincan yolunda hem annemi, hem de bu kentte geçecek yapayalnız günlerimi düşünüyordum. Otobüslerde, o yıllarda, herkes sigara içiyordu ve bu benim başımı ağrıtıyor, midemi bulandırıyordu. Otobüslerin havalandırması da yoktu. Pencereler açılınca içerisi ya soğuyordu ya da alev alev yanıyordu mevsimine ve havanın durumuna göre. Otobüsün okumaya elverişli olmayan aydınlatma sisteminde sabaha kadar kitap okuduğumu da anımsıyorum. Otobüs yolculuklarında bugüne dek hiç uyuyamadım ve olanakların el verdiği ölçüde hep kitap, dergi okumaya çalıştım.

Erzincan, hiç düşünmediğim bir yerdi benim için. Ankara'da bir yer hayal ederken, çıka çıka uzak bir yer çıkmıştı karşıma. Ahmet Muhip Dıranas'ın ünlü şiiri "Fahriye abla"yı okuyarak yola koyuldum: Otobüste bu şiiri kaç kez okudum bilmiyorum:

"Hava keskin bir kokusuyla dolar," dizesi Ankara'nın

kirli havasına da denk düşüyordu. "Kapanırdı daha gün batmadan kapılar" dizesi ise ortalığın kötülüğünü, sağ-sol çatışmasını imliyordu sanki. "Bu, afyon ruhu gibi baygın mahalleden" dizesi de yaşadığım Cebeci'yle örtüşüyordu. "hayalimde tek çizgi sen kalmışsın, sen!" dizesi ise sevdiğim kıza bir göndermeydi sanki. Sonraki dizeler tümüyle Fahriye Ablayı betimliyor: "Hülyasındaki geniş aydınlığa gülen / Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanınla /Ne güzel komşumuzdun sen, Fahriye abla!". Böyle bir komşumuzun olmasını diliyordum Erzincan'da.

Şiirin son bölümü ise yine benim durumuma uygun gibi gözüküyordu: Şiirin kırgın ve hüzünlü yapısını kendime yontuyordum çünkü:

"Gönül verdin derlerdi o delikanlıya, / En sonunda varmışsın bir Erzincanlıya. / Bilmem hâlâ bu ilk kocanda mısın," dizesinden sonra gelen dize ise beni ürpertmeye yetiyordu: "Hâlâ dağları karlı Erzincan'da mısın?" Demek ki Erzincan'ın dağları karlıymış! Sonraki iki dize ise beni geçmişe, Ankara'daki günlerime alıp götürüyordu gözlerimi yaş içinde bırakarak, anılarımı düşündürerek: "Bırak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın; / Hatırada kalan şey değişmez zamanla."

Erzincan, dendi mi ilk önce aklıma, 26 Aralık 1939'daki ünlü deprem geliyor ve bir kez daha korkuyla ürperiyorum. 40 bine yakın insanın öldüğü bu büyük depremin büyüklüğü 7,9'muş. Erzincan'a özgü tek katlı, bahçeli, kurma evler bu büyük depremden sonra yapılmış.

Üç odalılara "üçlü kurma", dört odalı evlere ise "dörtlü kurma" deniyordu. Onun için bu evlerin yazları çok sıcak, kışları ise çok soğuk olduğunu söylüyordu Erzincanlılar. Ama, bu evlerde deprem korkusu olmadan yaşıyordu halk. Ne yazık ki, sonraki yıllarda bu yapı yerini çok katlı betonarme yapılaşmaya bırakmış. Mart 1992'deki depremde 653 kişi hayatını kaybetti bu yüzden. Ben askerliğimi yaparken de, çarşıda betonarme inşaatlara tüm hızıyla devam ediliyordu.

Erzincan'daki dağların tepelerinde kar vardı. Kentin yapılaşması çarpık çurpuktu. Urartu Oteli, şık bir yapıydı. Çarşıdaki pasajda yer alan dükkânlar daha sonraki depremde yerle bir oldu. Ünlü Erzincan depreminden sonra alçak ev yapımına ağırlık verilmişken, daha sonra herkes kafasına göre depremi düşünmeden bina yapmıştı. Kent, büyükçe bir kasaba havasındaydı. Çarşısının dışında mahalle araları sakindi. Tuttuğum evle çarşının arası pek uzak değildi, yürüyerek gidip geliyordum. Burada da bir kitapçı buldum kendime. Seyrek de olsa yeni kitaplar getirtiyordu. Daha sonra, bir gece Alevi olduğu için kitapçı, dükkânı kundaklandı, kitapları yakıldı, yırtıldı.

Annemle oturduğumuz bina iki katlıydı. Her katta dört daire vardı. Giriş katının ortasından dimdik bir merdivenle birinci kata çıkılıyordu. Daireler, eve, pansiyon havası veriyordu. Üst katta balkon yoktu. Alt katlardaki dairelerin balkonu vardı. Ben, fakültede dört yıl balkonsuz ve tek bir odada yaşadığım için, balkonu daireyi seçtim. Küçük, dar, karanlık, basık, balkonsuz... yerlerde yaşaya-

mıyorum. Hemen içimi sıkıntı basıyor. Tuttuğum daire havadardı, aydınlıktı, üç geniş odadan oluşuyordu.

Piyade Birliğindeki harita mühendisi Mahmut'la aynı apartmandan tuttuk dairelerimizi. Sonra annemi almak için Akşehir'e gittim. Gönlü yaralı, kolu kanadı kırık annemle döndüm Erzincan'a. Annem yol boyu hep sustu. Gelecek neydi onun için benimle olmanın dışında? Gelecekten beklediği hiçbir şey de yoktu.

Peki benim var mıydı?

Asteğmen annesi olarak ona komşular ilgi gösterdiler. Onu hiç yalnız bırakmadılar. Günlerine, toplantılarına çağırdılar. O da komşularımızı çağırdı bize. Annem Erzincan'da mutlu oldu. Orada koltuk takımı aldım taksitle. Ayvalık'ta hâlâ kullanıyoruz bu takımı, öyle sağlam çıktı.

Gorki'nin uzun şiiri "Kız ve ölüm"ün yayımlanması bende çeviriye karşı hevesimi artırmıştı. Kafamda başka çeviriler de vardı. Çevireceğim kitapları, metinleri yanımda getirmiştim Erzincan'a. Örneğin Karamzin'in *Zavallı Liza* adlı yapıtını daha fakültedeyken çevirmeye başlamıştım. Fazla duygusaldı bu yapıt. Onun için yayımlandığında yankısının olmayacağını düşündüğümden vazgeçmiştim. Sonra. Hasan ağabeyim annemle Mayakovski'nin Almanca-Rusça kitaplarını yollamıştı. Oradan seçtiğim *150.000.000* destanını gece nöbetlerimde, evde çevirmeye başladım. Kışla nöbetlerimde durmadan, kış yaz ıhlamur içiyordum. Evde ve kışlada ya kitap okuyordum fırsat buldukça ya da Mayakovski'yi çevirmeyi sürdürüyordum uzun kış gecelerinde. Geceler çok uzundu, kapkaranlıktı

ve ben yapayalnızdım. Öbür bölükteki asteğmen arkadaşlara da buluşuyordum arada bir. Aralarında kafa dengi birkaç kişi vardı.

Yalnızlığımı çeviriyle yenmeye çalışıyordum, kitaplara sarılmıştım bir tek. Severek ve tat alarak Mayakovski'nin dünyasına sokulmaya çalışıyordum. Dedim ya kentin tek kitapçısından yeni kitaplar da ediniyordum gerektiğinde. Remzi İnanç Ağabey de istediğim kitap ve dergileri yolluyordu sürekli. Böylece, anneme ve kendi kendime yetiyordum Erzincan'da.

Kentteki siyasi hava çok gergindi. Kürt-Türk çatışması her an parlayabilirdi. Bir gece, epeyce büyüyecek bir gerginliği yatıştırmak için, sabaha kadar kentteki huzursuzluğu sakinleştirici konuşmalar yaptığımı anımsıyorum askeri aracın içinden, ses yükselticiyle. Ortalık her an patlamaya hazır bir bomba gibiydi. Ufak tefek olayların ardı arkası hiç kesilmiyordu. Sürtüşmeler bitmiyordu bir türlü. Ülkücü gençlik olay peşindeydi. Kürt kesimin sürekli üstüne gidiyorlardı. Kente korku ve tedirginlik hakimdi. Erzincan halkı korku içindeydi, huzursuzdu. Her an bir şey olacakmış gibi bir hava vardı kentte. Benim de huzurum yoktu, tedirgindim; olacaklardan korkuyordum.

Birliğimde rahattım. (Ama aklım Ankara'daydı, arkadaşlarımda.) Bir albay vardı, dünya tatlısı bir adamdı. İki kızı vardı ve onların eğitimine vermişti kendini. Albaydan sonra rütbece ben geliyordum. Birlikteki er ve erbaşlarla da aram çok iyiydi. Üniversiteden ayrılan, lise mezunu aklı başında gençlerle sıcak bir dostluk oluşmuştu aramda.

Gültekin, annesi Anakız ve Rahime nişan gününde (Erzincan, 3.1.1976).

Ne onların başına bir şey geldi, ne de benim başıma askerliğim süresince.

Akşamüstü insanın gözlerine dolan kum fırtınası, kışın aşırı soğuğu kente gidecek bir yerin olmaması beni eve ve çeviriye bağlamıştı. Mahmut'un dışında birkaç asteğmen arkadaşla görüşüyordum. O kadar. Aklım, Ankara'daki arkadaşlarımdaydı. Bir iki kere Şevki geldi beni görmeye. Arada bir de orduevinde kafa çekmeye gidiyordum asteğmen arkadaşlarla birlikte. Orduevinde yemekler hem ucuzdu, hem de lezzetliydi. Bol de meze vardı.

Kışın dağda kayak yaptım. Karda kayması çok güzeldi. Kalın kar ayakkabılarıyla karda eğitim yapıyorduk ve bu arada kayak eğitimi de aldım. Karda kaymak Ankara'daki okul çantalarımızla kaymaya benzemiyordu. Yine de insanı çocukluğuna alıp götürüyordu kartopu, düşenlerin haline katıla katıla gülmeler...

Nüvit'le Gaye'nin düğünü kışa denk gelmişti. Cuma gecesi gittim Ankara'ya. Arkadaşlarımı gördüm ve düğünde birlikte olduk. Bu da beni bir iki günlüğüne askerlikten uzaklaştırdı. Ankara'ya geleceğim günleri iple çeker oldum. Gidiş çok iyiydi ve yolun uzunluğu canımı sıkmadı. Ama dönüş, tam bir felaketti. Pazar gecesi Sivas-Erzincan arasındaki Sakaltutan mevkiinde tam otuz bir saat otobüste mahsur kaldım. Erzincan yolu, Sakaltutan mevkii kar nedeniyle kapanmıştı. Karayolları ekipleri yolu açmak için uğraşıyordu. Yağan kar açılan yolu yeniden kapatıyordu. Kar manzarası güzeldi, ama açlık ve donma tehlikesi korkutucuydu. Bir benzin istasyonuna sığınma-

mış olsaydık, sonumuzu nasıl olacağını düşünmek bile istemiyorum.

Sonra, günün birinde, nasıl fark ettiysem, komşumuzun öğretmen kızını görüverdim kapılarının önünde. Erzincan'a yakın köylerden birinde ilkokul öğretmeni olarak çalışıyordu. Hafta sonları karşımızdaki evde oturan ailesinin yanına geliyordu. Yolda, evimizin önünde karşılaştık birkaç kez. Annesi annemle görüşüyordu. Annesi bizdeyken bir kez de bize gelmişti annesini çağırmaya. Hatta ona çay da yaptım elim ayağım titreyerek. Onu karşımda görünce benim yüreğimin yağı nasıl da eridi, elim ayağım nasıl tutmaz oldu biran! Ama onun benim bu hallerimden hiç haberi yoktu elbette. Yani düşündüğümden, onunla evlenmek istediğimden nereden haberi olacaktı ki. İyi görüştüğü ve sık sık gelip gittiği komşularımızdan Nuriye Teyzeye söyledim onunla evlenmek istediğimi. O da, aynı gün, ona haber vermiş. Komşuda buluştuk. Konuştuk. Sonra, bir gece, aynı yerde çalıştığım bir astsubayın evinde oturup konuştuk. Evlenme teklifime evet, dedi. Ocak 1976'da nişanlandık. Çok soğuk bir gündü. Kelkit'ten gelecek akrabaların çoğu Pöske dağını aşıp gelemediler kardan nişan yüzüklerimizi birliğimdeki albay taktı. Askerliğimin bitmesine az kalaya kadar nişanlı kaldık. Çalıştığı köye giderdim hafta sonları, Mahmatlı'ya. Kelkit'e de giderdik birlikte, ablalarının yanına. Kelkit, Türkiye'de en çok rakı tüketilen kasaba diye ünlenmişti ve sağ-sol çatışmasının en yoğun olduğu yerlerden biriydi o zaman. Ka-

sabanın içinde içkili lokantalar kapatılmıştı. Gruplar halinde kıra, göze başlarına gidiliyordu güveç hazırlatarak, kelle kızarttırarak. Kır sofrasında rakı içmenin tadı ve keyfi de bir başka oluyor! Bu işin erbabı olmuştu oradaki avukatlar, öğretmenler...

Haziran 1976'da da evlendik. Ordu evinde güzel bir düğün oldu. Ankara'dan Şevki, Esin'le Erhan geldi. Başka akrabam yoktu. Rahime'nin akrabaları çoğunluktaydı doğal olarak. Balayı için Ankara'ya, Akşehir'e ve Konya'ya gittik benim akrabalarımı ziyarete.

Askerliğim biter bitmez Ankara'ya dönecektik.

Askerde kaldığım süre: Ağustos 1975-Eylül 1976. 130. dönem askerliğimi teğmen olarak tamamladım.

İhap Hulusi'nin Ankara afişi.

Karşıyaka

Yeniden Ankara.

Ankara, benim için, Ali Cengizkan'ın kitabının girişindeki gibidir hep. Yani şöyle: "Ankara bir düşler kentidir. Kentin kendisi insanları düşler dünyasına taşıdığından değil: İnsan Ankara'da düş kurmadan yaşayamaz da ondan. Ya yönetimle ilgili bir düşünüz olmalı, ya mutlulukla ilgili, ya iyi insanlıkla ilgili bir düşünüz olmalı, ya da iyi sanatçılarla. Düşlersiz yaşanmaz Ankara'da: Çünkü ufuklar sınırlıdır dağlarla, geniş bir ufuk düşümüz yoksa. Çünkü dereler sığdır ve 'denetim altındadır', göğsümüzde yüreğimiz bir çağlayana kaynak oluşturmuyorsa. Çünkü Kale terkedilmiş gözükür uzaktan, içimizde taht kuran / hüküm süren astığı astık / kestiği kestik ama sırasında kendini de kesen bir yönetim yoksa. Çünkü ilişkiler köhnemiş, 'memurin' ve hesaplıdır, yaptığınız herşeyi karşılıksız yapmıyorsanız. Onun için de Ankara bir düşler yatağıdır, onun çorak bir ülke, tozlu bir kent, kısır bir yaşam ve çeşnisiz bir toprak olduğu bir yana bırakılırsa."*

*) Ali Cengizkan, *Ankara Ankara Güzel Ankara*, s.5-6

Düşlerim bakalım beni nereye götürecekti.

Erzincan'a annemle gitmiştim. Dönüşte yanımda karım da vardı; üç kişilik bir aile olmuştuk.

Ankara, benim bıraktığım gibi değildi. Siyasal çalkantılı daha büyümüştü. Siyasal, sosyal, ekonomik sıkıntılar çözülmediği gibi daha da artmıştı. Öğrenci çatışmaları katliama dönüşmeye başlamıştı.

Günlerce kesemize uygun ev aradık Ankara'da. Rahime'nin kazancına göre ev tutacaktık. Benim işim yoktu. Ev bulmak aslanın ağzındaydı. Kızılay'a yakın semtlerde evler çok pahalıydı. Kavaklıdere ve Çankaya'yı aklımıza bile getirmiyorduk. Yabancısı olmadığımız Cebeci de pahalanmıştı. Bahçelievler, Emek Mahallesi gibi semtlerde baktığımız evlere gücümüz yetecek gibi değildi.

Sonunda Karşıyaka'da, 114. sokakta, kesemize uygun bir ev bulduk. Burası da gecekondu mahallesiydi ama artık oturmuş bir yerdi. Evlerin tapusu vardı. Aranan bir semtti Karşıyaka. Daha ilerde Demetevler vardı blok apartmanlarıyla. Orası da gecekondu semtiydi ve dar gelirlilerden oluşuyordu halkı. Yeni gelişen bir mahalleydi. Plansız programsız gelişiyordu kent Karşıyaka Mezarlığı'na doğru. Bu semtte ev sahibi olmak da varmış yaşamımızda. Onun öyküsüne de değineceğim elbette, daha sonra.

Erzincan'daki eşyalarımızla dayayıp döşedik evimizi. Benim aldığım koltuk takımıyla birlikte Rahime'nin ailesinden gelen eşyalarla döşenince sıcak ve samimi bir havası oldu bu şirin dairenin. Bir hafta sonu, bir kamyonete yükleyip benim Demiribahçe'deki kitaplarımı da taşıdık

buraya. Kitaplarımı kutulara koymadan, kamyonete yükleyip getirmiştik ve kucak kucak eve taşımıştık tüm mahallenin gözü önünde. Mahalleli, daha sonra Rahime'ye anlatmışlar, bizi, beni, örgüt elemanı sanmışlar çok kitapla görünce. Mahalleli o kadar çok kitabı olan birini ilk kez görüyormuş da. Yeni taşındığımızda bizden korkmuş komşularımız. Evet, mahalleli ve de sağımızdaki solumuzdaki komşularımız resmen bizden korkmuşlar.

Bir de başka bir olay var: O zamanlar telefon ne arasın, televizyonumuz bile yoktu daha. Arabası olan arkadaşlarımız gelip alıyorlardı bizi akşam bir yere gideceğimiz zaman. Sonra, bizi, evimize bırakıyorlardı gece yarısı. Arabayla evden alınmamız ve yine arabayla eve bırakılmamız da "gizli örgüt elamanlığı"na yorulmuş komşularımızca. Bu hallerimiz de gizli örgütün elamanı olarak değerlendirilmemize yetmiş. Arabayla alınıp götürülen ve yine arabayla bırakılan gizli örgü elamanı karı-koca! Allahtan komşularımız polise bizi ihbar etmemişlerdi. Aklanana kadar başımıza gelmeyen kalmayabilirdi yoksa. Sonra bu komşularla samimi olduk. Gittik geldik birbirimize. Hatta bunlardan birinin oğlunu liseden arkadaşım Ertuğrul'un seyahat bürosunda işe bile soktum. Buraya ilk taşındığımızda komşularımız bizden korkuyordu, biz de komşularımızdan. Sonra onların nasıl saf insanlar olduğunu gördük. Yaptıkları yemeklerden bir tabak da bize getirenler, börek ve tatlılardan tatmamızı isteyenler de oldu, birlikte çay içtiklerimiz de.

Şiirin bir evdi burası. Ev, üç katlıydı. Alt katta bir be-

kar yaşıyordu, orta katta biz ve üst katta da ev sahibi karı-koca, Zeki Beyle Arife Hanım Teyze, oturuyordu. Evin balkonu Ankara'ya bakıyordu ta Çankaya'ya kadar. Akşamları önümüz ışık seline dönüşüyordu. Ya da yıldız dolu gökyüzüne. Arkada küçük bir bahçemiz vardı. Ev sahibi buraya bir şeyler dikiyordu. Domates, soğan, maydanoz veriyordu ev sahibimiz. Yatak odamızın bir kapısı da bu bahçeye açılıyordu. Bahçeyi sularlarken, bizim pencerelere de su tutuyorlardı.

Ev kiramız, o günün parasıyla, 600 liraydı. Sonra 750 lira oldu.

Rahime'yi eşten dolayı değil, çünkü benim işim yoktu, tayinini başkente istediğinden, Ankara'nın Balâ kasabasının Küçükbayat köyüne verdiler. Ancak hafta sonları görüşebiliyorduk onunla. Cuma geliyor ve pazar günü de köye dönmek zorunda kalıyordu. Yola ve köye alışana kadar ben de gidip yanında kaldım Rahime'nin. Hatta köylülerle tavşan avına bile çıktım.

Balâ, Ankara Büyük Şehir Belediyesi'ne bağlı Kırşehir, Kırıkkale ve Konya illerine sınırı bulunan şirin bir ilçeydi. Bu ilçenin adı Farsçada "yüksek, yukarı, yüce" anlamına geliyormuş. Mustafa Kemal Atatürk, Balâ milletvekili olarak meclise girmiş.

Balâ, Ankara'ya 67 kilometre uzaklıktaydı Rahime'nin öğretmenlik yaptığı Küçükbayat'la ilçenin arası 26 kilometreydi. Rahime, Ankara'dan 100 kilometre uzakta öğretmenlik yapıyordu yani.

Bu ilçede küçük ölçekli işletmeler ağırlıktaydı. Ayrıca buğday, arpa, ayçiçeği, mercimek, nohut, fasulye, şeker pancarı, kavun ve karpuz yetiştiriliyordu bol miktarda. Kızılırmak nehri üzerinde kurulan Kesikköprü barajı da ilçenin sınırları içindeydi.

Rahime, daha sonra, ben Milli Kütüphane'de çalışmaya başlayınca, bu kez eş durumundan, Ankara'nın içine tayin oldu. Keçiören'in Kuşçağız semtine gidip gelmeye başladı. Bu yeni okul evimize çok uzaktı. Okul, 1891-1971 yılları arasında yaşamış şair Halit Fahri Ozansoy'un adını taşıyordu. Dik bir yokuşun ta tepesindeydi okul. Karşıyaka'dan Ulus'a otobüsle gidiyordu Oradan Keçiören dolmuşuna biniyordu. Dört saati yollarda geçiyordu.

Keçiören'de veremli hastalar için bir Senatoryum vardı. Bu da bölgeye ilginin artmasına neden olmuş.

Rahime bu okulda iki yıl kadar çalıştı. Sonra Ulus'a Merkez Seymenler İlkokuluna tayin oldu. Otobüsle Ulus'a kadar gidiyordu her sabah. Oradan da dolmuşla gitmek zorundaydı okuluna kadar. Okuldan çıktıktan sonra ise Ulus'a kadar birlikte yürüyordu öğretmenler. Çünkü dönüşte dolmuş yoktu. Kışın ne sıkıntı olurdu gidiş-gelişi. Aklım hep onda kalırdı. Bu yeni okulu, genelevlerin toplandığı Bentderesi'ndeydi. Onun için ünlü bir semtti burası. Bu semtin yoksul ailelerinin çocukları geliyordu okula. Okula, ambulansların, kömür kamyonlarının çıkmadığı, daracık sokaklı gecekondulardan geliyorlardı bu çocuklar sabahın köründe. Kömürler küfelerle ta tepelere taşınıyordu. Hastalar da sırtta taşınıyordu anayola kadar. Bu yollar

Gültekin, oğlu Emre'yi gezdiriyor (Ankara, 1977).

kışın çamur gölüne dönüşüyordu. Sıkıntıdan, yoksulluktan, işsizlikten, dertten, hastalıktan başka bir hayat yoktu buralarda.

Karşıyaka'daki evimizin hemen yanında Anadolu İlkokulu vardı. Tayinini bir türlü buraya yapmadılar. Oysa bize çok yakındı. Yetkililer hep aslan kesilir kendilerinden bir şey isteyince, onların anlayışı ve insanlığı ise dibe vurur çoğu zaman.

Sokağımızda "Ali Bakkal" vardı. Sokağımızın çocukları ve Emre "Ali Bakkal," diyordu orta yaşlı, sevecen, dükkânı işleten adama. Bir zamanların tipik bakkallarından biriydi burası: Şeker, sakız, leblebi, ekmek, peynir, zeytin,

pirinç, bisküvit, gazoz satıyordu. İçerisi karanlık ve darmadağınıktı hep. Evimizi tarif ederken Anadolu İlkokulu ve "Ali Bakkal"ın yanı diyorduk. Sokağımız daha asfaltlanmamıştı. Yoldan geçen arabaların tozu evlerden içeriye doluyordu. Sokağımızda bir de "tüpçü" vardı. Başka bir dükkân yoktu. Sonradan bir şeylerin açılıp açılmadığını bilmiyorum. Malum, Türkiye'de her evin altı iş yeri, yani dükkân olmazsa mülk sahipleri rahat etmiyor.

Etimizi Demetevler'deki Et ve Balık Kurumu'ndan alıyorduk kasaplardan daha ucuz olduğu için. Annem aybaşlarında, evin kasası oydu çünkü, buradan kıyma ve tavuk alıp gelirdi. Yemeklerimizi annem hazırlıyordu hafta içinde Rahime çalıştığı, hiç vakti olmadığından. Bir ara Et Balık Kurumu'nun satış mağazalarının önünde uzun kuyruklar oluştu. Annem de bu kuyruklarda çok et bekledi bizim için. Türkiye'de pek çok şeyin eksikliği başlamıştı: Yağ, şeker falan bulunmuyordu. Ecevit hükümetini patronlar, iş çevreleri kıskaca almıştı. Türkiye kuyruklar ve yokluklar ülkesi olarak da tarihe geçti.

Bu sokakta dört fotoğrafımız var beşibirlik değerinde. Emre'yi (büyük oğlum, Nisan 1977'de Erzincan'da doğdu.) bebek arabasıyla gezdirirken çekilmiş siyah-beyaz fotoğraf. İnşaat halinde bir mahalleye aitmiş gibi duruyor fotoğraf. Yol bozuk, kaldırım yok. İlerde kapısı penceresi takılmamış bir ev, biraz beride birkaç çocuk, elektrik direkleri, çöp tenekesi, hiçbir araba gözükmüyor, ağaç da... Ağaç pek yoktu zaten, varsa da evlerin arkasında birkaç cılız dal gözükürdü ancak.

Gültekin, Rahime, Emre ve anne Anakız (Karşıyaka-Ankara, 1977).

İkinci fotoğrafta Emre Rahime'nin kucağında, annemle benim aramızda. Aynı sokakta, ama farklı açıdan çekilmiş dördümüzü gösteren fotoğraf. Sağda bir araba park etmiş, sokak bomboş. Çok ilerde birileri var. Solda, ne olduğu belli olmayan bir iki ağaç gözüküyor evlerin önünde.

Üçüncü fotoğrafta evimizin merdiveninde Rahime Emre'nin elinden tutmuş, öyle poz vermişler objektife. Emre daha yeni yürümeye başlamış, ayakta zor duruyor.

Dördüncü fotoğraf, arka bahçede çekilmiş ev sahipleriyle birlikte. Emre, ev sahibimizin kucağında, ağlıyor. Annemle Rahime ve ev sahibinin hanımı önde diz çökmüş.

Fotoğrafı ben çekmişim. Bahçedeki ağaçlar da girmiş fotoğrafa.

Annemin sık sık görüştüğü komşularımız Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen insanlardan oluşuyordu. Dedim ya Belediye ev sahiplerine tapularını vermiştii, onun için de içleri rahattı. Tapusuz gecekondularından daha farklıydılar, bu da onlara bir üstünlük sağlıyordu. Mülkleri iyi para ediyordu çünkü. Mahallemiz daha iyice oturmamış, gelişimini henüz tamamlayamamış, şantiyeye benziyordu evlerin önündeki kum yığınlarıyla, çimento torbalarıyla. Tam bir kasaba görünümündeydi. Evimizin karşındaki bir komşuyla annem ahbap olmuştu. Oğlu kaymakamlık sınavına girmişti. Arada bir onlara gidiyorduk hep birlikte. Benim yaşımdaki genç ilericiydi, kafa dengiydi.

Yazın balkona oturduğumuzda insanı ferahlatan bir esinti olurdu. Akşamları ışıklar yandığında ta Çankaya'ya kadar önümüzde farklı bir dünyaya başlardı. Mahalleleri seçmeye çalışırdık Anıtkabir'i kerteriz allarak.

Yenimahalle Son Durak'la evimizin arasında tepemsi bir yer vardı. Akşamları devrimci gençler otururdu burada. Sanıyorum nöbet tutuyorlardı faşistt baskınına karşın. Mahallemiz, "kurtarılmış bölge" sayılıyordu. İşte bu tepede, Zülfü Livaneli'nin İsveç'te doldurduğu ve gençliğin çok tuttuğu şarkılarını söylüyorlardı. Aralarından birinin sesi öyle yanıktı ki, her şarkı söyleyişinde gözlerimiz dolardı.O yanık ses, "Yiğidim aslanım burada yatıyor," demiyor muydu, 6 Mayıs 1972 gecesi geliyordu gözlerimin önüne.

Rahime Erzincan'a doğuma gitmişti. Ailesinin yanına.

Ben de Ankara'dayım, çalışıyorum. Milli Kütüphane'de. Emre, yeni doğmuştu ve haberi alır almaz Erzincan'a gittim Emre'yi, oğlumu görmeye. Babasız büyümenin getirdiği eziklik ve eksiklikle erkenden evlenmek istedim. Rahime Erzincan'da doğum iznini kullanmak için kaldı ailesinin yanında. Ben, iki gün sonra işimin başına döndüm.

Ankara ve tüm Türkiye en kapsamlı, en büyük 1 Mayıs kutlamalarına hazırlanıyordu. Sendikalar, dernekler, meslek odaları... 1 Mayıs'ta İstanbul'daki Taksim meydanında buluşma çağrısı yapıyordu tüm devrimci yurtseverlere. Tüm Türkiye, İstanbul'da, Taksim'de olacaktı. Bir grup arkadaşla cumartesiye denk gelen 1 Mayıs için, Ankara'dan cuma gecesinden yola çıktık. Taksim insan seliydi sanki. Yazarlar, tüm meslek odaları, gazeteciler, öğrenciler, fraksiyonlar... ellerinde pankartlarla yürüyorlardı. Aydınlık Türkiye için dileklerini dile getiriyordu herkes. 12 Mart faşizmini yaşamış bir Türkiye'de halkımız özgürlük istiyordu, iş istiyordu, huzur istiyordu, geleceğine güvenle bakmak istiyordu... İnsan seli durmadan geçiyordu. Devlet sıkı önlem almıştı(!). Herkesin yüzünden coşku okunuyordu. Gözler gülüyordu. Olaysız geçiyordu 1 Mayıs kutlamaları. Davul zurnaya marşlar karışıyordu. Alkışlara sloganlar eslik ediyordu. Bazı gruplar başka yerde kutluyorlardı 1 Mayıs'ı. Sonra, birden ortalık silah sesleriyle inlemeye başladı. Kimse bir şey anlamadı baştan. Çığlıklar, koşmalar, kaçışmalar, bağırtılar... başladı. Silah sesleri artarak sürüyordu. Coşku bitmiş, korku başlamıştı. Kitleler

çözülmüş, herkes canını kurtarma derdine düşmüştü. Taksim heykelinin karşısındaki apartmana sığındık hep birlikte. Esin'i kalabalıktan zar-zor çekip aldım tüm gücümle. Ortalık biraz sakinleşir gibi olunca apartmanın en üst katından yavaş yavaş aşağı indik ve Kazancı Yokuşu'ndan hızla aşağılara gittik. Ankara'ya hareket eden ilk otobüse binmeyi akıl ettik nasıl olduysa. Ver elini Ankara! Ertesi gün öğrendik Taksim'de 34 kişinin öldüğünü, çok sayıda yaralananın olduğunu ve pek çok kişinin gözaltına alındığını, tutuklandığını. Gazetelerde gördük ortalığın bir anda savaş alanına döndüğünü. Nasıl büyük bir tehlike atlattığımızın sonradan farkına vardık. Ama başka türlü davranmak da elimizden gelmezdi ki o zamanlar.

Rahime'nin doğum izni bitince Erzincan'dan Ankara'ya geldi. Yeniden göreve başladı. Emre, anneme can şenliği oldu. Hayata bir kez daha Emre'yle bağlandı. Emre, annemi kurardı yalnızlıktan ve durmadan geçmişiyle yaşamaktan.

Evimizde televizyonumuz yoktu henüz. Alamamıştık. Ev sahiplerimiz arada bir bizi televizyon izlemek için çağırıyorlardı. Bazı programlara, haberlere onlarda bakıyorduk. Daha sonra birisinden siyah beyaz, renkli televizyonlar daha yaygın değildi ve çok pahalıydı, kullanılmış bir televizyon aldık. Artık bizim de bir televizyonumuz vardı! Özel kanallar yoktu o zamanlar. Yalnızca TRT vardı, o da yanlı yayın yapıyordu, ama olsun, evimize bir televizyon girmişti ya!

Mayakovski'nin *150.000.000* destanının son düzeltme-

lerini mutfak masasında yaptım. Geceler boyu haşır neşir oldum çevirimle. Sonra, Kızılırmak Yayınları sahibi Tuncer Tuğcu'ya verdim kitabı. O da sevinerek, özenerek bastı Mayakovski'yi. İlk kitabım bir çeviriydi. Mayakovski büyük ilgi gördü.

Burada biraz duralım ve "Emre" soyadımı neden aldığıma gelelim:

Telefonun yaygın olmadığı dönem. Kitabın kapağı basılacak. Çevirmenin adı yazılacak kapağa. Ama ne yazılacak? Ben, takma ad kullanacağımı söylemiştim Tuncer Ağabeye. O gün bana ulaşamadığından, Emre'nin yeni doğduğunu da biliyordu, soyadımı "Emre" olarak o koydu:

1977 Ağustos'undan beri Gültekin Emre'yim.

İlk telif ücretim 7 bin 500 lirayı üç taksitte aldım. Bu para bize ilaç gibi geldi. Rahime, düğünde takılan bilezikleriyle çeviriden aldığım parayı birleştirerek ev almak için harekete geçti.

Sonra, yine mutfaktaki yemek masasında, Sovyet Bilimler Akademisi'nin hazırladığı, çok yazarlı, *Türkiye Cumhuriyeti* başlığını taşıyan kitabı çevirmeye başladım yine Kızılırmak Yayınları için. Bu kitabın birinci cildini ben, ikinci cildini başka birisi çevirdi.

Böylece çevirilerle yazın dünyasına adımımı attım.

Milli Kütüphane'ye girmeme daha var. İşsizim. İlkin Anka Ajansı'na başvurdum. Rusça bilen çevirmenleri olduğu için beni işe almadılar. Sonra Hasan Ağabeyimin ah-

babı olan çevirmen, gazeteci Arif Gelen'in önerisiyle Sol ve Onur Yayınları'nda çalışmaya başladım. Arif Gelen Kafka'dan ve Marksist literatürden epeyce kitap çevirmiş deneyli ve aranan bir çevirmedi. Sol ve Onur Yayınları'na da sürekli çeviri yapıyordu Almancadan.

Muzaffer Erdost, Sol Yayınları'nın, kardeşi İlhan Erdost da Onur Yayınları'nın sahibiydi. İki yayınevi aynı çatı altında kitap üretiyordu.

İşim düzeltmenlikti. Şimdiki adıyla redaktördüm yani. Şair arkadaşım Oğuzhan Akay da burada çalışıyordu. Dizilmiş metinleri karşılıklı okuyarak dizgi yanlışlarını gidermeye çalışıyorduk. Bir o okuyordu metni, bir ben. Ben, onun okuduğu metni dikkatle izleyip eksikleri, yanlışları düzeltiyordum. Ben okuyunca da o düzeltiyordu yakaladığı yanlışları. Karşı karşıya oturup çalışıyorduk Kızılırmak Sokak'taki geniş evin salonunda. Büroda bizim gibi epeyce kişi çalışıyordu ve bu çalışma bir sistem içinde yürüyordu. Kitaplar basımevine gitmeden önce tüm harf ve dizgi yanlışları, cümle düşüklükleri, çeviri yanlışları ya da eksiklikleri olabildiğince giderilmeye çalışılıyordu büyük bir dikkat ve titizlikle. Muzaffer Ağabey ya da İlhan son bir kez gözden geçiriyordu metnin, çevirinin en son halini, sonra matbaaya yollanıyordu basılmak üzere.

Yayınevinin hacimli araştırma dergisi *Yeni Ülke*'ye de çeviriler yaptım. Araştırmalar hazırladım. Millî Kütüphane'de çalıştığım yıllarda. Derginin 1980 yılında yayımlanan, 12 Eylül darbesinden önce, 11/12. sayısında bir araştırmam yer alıyordu: "1 Mayıslar ve Türkiye'de 1 Mayıslar

geleneği tarihi üzerine bir çalışma" başlığını taşıyordu. Dergi bir daha çıkamadı. Millî Kütüphane'de ulaşabildiğim tüm gazete ve dergileri tarayarak hazırlamıştım bu kapsamlı araştırmamı. *Yeni Ülke*'nin dördüncü sayısında "Türk-Sovyet dostluğu üzerine" kapsamlı bir çevirim yayımlandı. İki ülkenin dostluğunu belgeleyen çevirim, ilginç bir kaynaktır bence. Derginin beşinci sayısında, derginin ilk sayısında yer alan Reşat Fuat Baraner'in yazdığı *En Büyük Tehlike! Milli Türk Davasına Aykırı Bir Cereyanın İçyüzü* (1943) broşürü üzerine basındaki yazıları derledim ve "'*En Büyük Tehlike*' broşürü üzerine açılan kampanya" başlığı altında yayımlandı. Ünlü Sovyet Türkoloğu Gordlovski'nin *Küçük Asya'da Selçuklu Devleti* başlıklı, oylumlu ve önemli yapıtını çevirdim. İlhan'ın öldürülmesinden sonra benim çeviri bulunamadı ne yazık ki. Aynı kitabı bir de şair arkadaşım Azer Yaran çevirdi ve onun adıyla yayımlandı bu önemli kitap.

Muzaffer Erdost, İkinci Yeni şiir akımının isim babası olarak biliniyordu her şeyden önce. Kapsamlı Marksist çözümlemelerinin yanında şiir, öykü, denemeler de yazıyordu. Milli Kütüphane'de çalışırken onun çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan öykü ve şiirlerini derlemesine yardımcı olmaya çalışmıştım. Daha sonra ülkemizin siyasal sorunlarıyla, toplumsal sorunlarla, Türkiye –Osmanlı dahil– tarihi, tarım, faşizm ve demokrasi konularıyla ilgili oylumlu yazılar, kitaplar yayımladı, yayımlıyor.

Yayınevindeki öyle yemeği molasında her gün aynı yemeği yiyordum: Rahime Ulus'taki Hal'den paça alıyordu.

Çok ucuzdu paça. Bunu bir güzel haşlıyordu. İlik gibi oluyordu haşlanmış paçanın eti. Suyuna çorba pişiriyordu. Etini de bana ayırıyordu: Her gün yarım ekmeğine arasına bu haşlanmış paça etinden bir parça koyuyordu. Üstüne biraz kara biber ve biraz da maydanoz koyuyordu. Güzelce paket yapıyordu benim için. Bir bardak çeşme suyu eşliğinde iştahla, Milli Kütüphane'de çalışmaya başlayana kadar, bu paçalı ekmeği yedim. Hiç bıkmadım. Şimdi bu cümleleri yazarken ağzım sulanıyor.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ülkede başlayan kıyımdan en acı biçimde nasibini alanlardan biridir Muzaffer Erdost. Yasak yayın bulundurma gibi uyduruk bir bahane ile gözaltına alındı iki kardeş: İki kardeş askeri araçta dövülmeye başlanır astsubaylarca. Gözaltına alındıkları yerde de aralıksız dayak faslı sürer. 7 Kasım 1980 günü ağabeyinin gözleri önünde İlhan aramızdan ayrılır. Ben o zaman yurtdışındaydım, Berlin'de. Onun öldürülmesi bana iki şiir yazdırmıştır: "Kendini göstermeyen" ve "Aralıklar".

Şiirimin ilk dörtlüğü şöyle:

Gecede sesler mi vardı
Sesler neyi arardı
Kulağıma küpe olmuş sözcükler
Her an benim arkadaşım mıydı

"Kendini göstermeyen"den de şu dizeler geliyor dilimin ucuna:

Üşüyen bir tarih bu, hatta donan
Ölümün ipliğini pazara çıkaramayan

Günlerimin cesedine yazıyorum okunaksız şiirlerimi
Gece ve gündüz boğdurulmuş padişah yavrularına

Kasım'ın haki kabuğunu soydurtmuyorlar bana
7'ye asılmış ipleri kesiyorum hafif uykularımda

Gözlerini benden kaçıran bir dönemde yaşıyorum
Ayaklanmalar tarihi kendimi hançerlemelerim,
yenilgilerim

Daha sonra İlhan Erdost'un ölümü üzerine basında çıkan yazılardan, onun öldürüşü üzerine yazılan şiirlerden, karikatürlerden, fotoğraflardan, mahkeme kararlarından, Muzaffer Ağabeyin yazılarından, notlarından, şiirlerinden oluşan *İlhan İlhan* (1983) kitabı yayımladı bir çığlık gibi.

Cemal Süreya, İlhan İlhan için şu saptamayı yapıyor:

"İlhan İlhan birçok şairin birbirinden habersiz kotardığı bir sanat yapıtı. Sanırım elli yıl sonra da yeni okurlarca büyük bir burkuntuyla okunacak."

Oktay Akbal da şunları yazıyor yüreği burkularak:

"İlhan İlhan'ı bir şiirler toplamı, bir yazılar demeti olarak görmemeli. Bugüne yarına seslenen bir çığlık o. Bir tokat gibi şaklıyor yüzlerde."

Muzaffer Erdost kardeşinin adını adına kattı ve Muzaf-

fer İlhan Erdost oldu. Onun adındaki "İlhan" sözcüğü 12 Eylül darbesini hiç unutturmayacak acı mı acı bir çığlıktır.

Daha sonra Muzaffer İlhan Erdost, acısını yaptığı resimlerde yansıttı. İşkenceyi, ölümleri... resimledi, çığlıklar resimledi.

Berlin'e gelmeden birkaç gün önce İlhan Erdost ve şair Hasan Hüseyin Korkmazgil'le birlikte Sakarya Caddesi'nin orada bir pastane oturduğumuzu çok iyi anımsıyorum. Hazırlanan yeni kitaplardan ve siyasi olaylardan konuşmuş olmalıyız. O günün anısını bir fotoğrafta ölümsüzleştiremediğimize şimdi nasıl üzülüyorum. Önümüzden hayat akıp giderken, Sakarya Sokağı insan kaynarken biz Türkiye'nin geleceği üzerine konuşuyorduk. 7 Kasım 1980'de İlhan öldürüldü. Şubat 1984'te Hasan Hüseyin Korkmazgil öldü ardında onca yüksek sesli, diri şiir bırakarak.

Ankara'da bir parka İlhan adı verilmiş.

Parkı görmedim.

1977 yılını hiç unutmadım, hep sevdim:

Millî Kütüphane'de çalışmaya başladığım için (mart),

Emre, doğduğu için (nisan),

1 Mayıs katliamında ölmediğim için,

İlk şiirim yayımlandığı için (ekim)

İl çevirim Mayakovski'nin *150.000.000* destanı yayımlandığı için (ağustos),

Türkiye Cumhuriyeti'nin çevirisine başladığım için (kasım).

Millî Kütüphane'ye Mart 1977'de başlamışım. Başlarda Sol ve Onur Yayınları'nın özgür ortamından ayrılıp resmi bir dairede çalışmak beni tedirgin etse de, sonraları kütüphanenin "süreli yayınlar bölümü"nü evim bildim üçbuçuk yıl. Bölümümdeki arkadaşlarımı, şefim Tülin Hanımı, yardımcısı Şermin Hanımı hep sevdim.

Rahime'nin dedesinin iyi ahbabı olan, Erzurumlu Kültür Bakanı Rıfkı Danışman yaptı tayinimi.

Millî Kütüphane, 15 Nisan 1946'da Milli Eğitim Bakanlığı Yayımlar Müdürlüğü'nde küçük bir odada kurulmuş. Kısa sürede 8.000 yayın toparlanmış. 1947'de 60.000'e ulaşmış elde toplanan kitap, dergi, gazete sayısı. Kimi yasal düzenlemeler yapılmış bu arada. Elde toplanan arşiv Kumrular Sokağa taşınmış. Toplananların okurla, araştırmacılarla buluşması Ağustos 1948'de gerçekleşmiş. Şimdi Adnan Ötüken Halk Kütüphanesi olan binada kalabalık bir kadro, oldukça uyum içinde çalışıyordu. Milli Cephe Hükümeti döneminde ülkücü kesimden de bir yığın genç yerleştirilmişti her bölüme. Ortalık karışık. Sol fraksiyonların sloganları, bombalı pankartları, duvar yazıları, kuşlamalar, gösteriler, aralarındaki çekişmeler, suçlamalar, kavgalar sürüp gidiyor. Her sabah kütüphanenin dış cephesine asılmış bombalı pankartla karşılaşıyorduk. Odacımız Haydar efendiyle birlikte, Berlin'e gelene kadar kadrosuz müdür muavin olarak çalıştım, polise haber veriyorduk. Allahtan ne kütüphanenin depolarında, ne de dış cephesinde herhangi bir patlama olmadı.

Kütüphane'ye girdiğim günden ayrıldığım güne kadar hep Bahçelievler son durakta yapılan yeni binadan söz edildi durdu. 1965-73 döneminde planlanan ve yapımı hükümetten hükümete kesintiye uğrayan modern binaya 1982'de taşınıldı. Bu binayı yıllar sonra gördüm. "Burada çalışmak isterdim," diye düşündüğümü anımsıyorum. Modern bir binaya, hak ettiği bir yere taşınmıştı binlerce, kitap, dergi.

Süreli yayınlardaki Okuyucu Hizmetleri'nde, bankoda, da çalıştım. Depodan dergi, gazete çıkarılması trafiğini ayarlıyordum. Depomuz üç katlıydı yanlış anımsamıyorsam. Hademeler siparişleri yukarı taşıyorlardı. Fotokopi makinesi yoktu o zamanlar. Bir hademe eşliğinde karşıdaki kitapçıya yolluyorduk fotokopi yapacak kişiyi.

Yaz ayları belli bir süre kapanıyordu kütüphane. Hem sayım yapılıyordu, öylece eksikler, çalınanlar saptanıyordu, hem de bir yılın dergi ve gazeteleri ciltleniyordu. Ciltlhane bölümünde tutkal kokusu burada çalışanları çok rahatsız ediyordu. Burada çalışanların süt içmeleri, yoğurt yemeleri gerekiyordu ciğerlerinden hastalanmamaları için.

Yemeklerimiz Kültür Bakanlığı'nadn geliyordu her öğlen. Alt kattaki genişçe bir odayı yemekhane yapmıştık. Bazen öğlen paydosunda Mehmet Deniz'e, TRT'ye uğruyordum ve orada yemek yiyordum. Bazen de Mehmet Ağabey bana geliyordu. Karşıdaki biracıda sandviç yiyorduk, bira içiyorduk..

Kışın, kahvaltı yapma olanağı bulamadan yola düştüğüm günlerde, Kumrular Sokakta, kütüphanenin tam kar-

şısındaki lokantanın sabah çorbasını içiyordum sıcak sıcak. Tavuk suyuyla yapılan şehriye çorbası canıma can katıyordu içtikçe. Güne sıcak bir tas çorbayla başlamanın keyfi de bir başka oluyordu.

İdari işlerden sorumlu şef olduğum yıllarda sabah ve öğle imzalarını kontrol ettikten sonra müdüre gösterirdim. İzinleri falan da ben ayarlıyordum müdürle. Müdür, Milliyetçi Hareket Partiliydi. Göreve yeni başladığında, bana, "Ben seni biliyorum, sen de beni. Kimsenin tayinini çıkartmayacağım. Kimse sürülmeyecek. Söz veriyorum. Ama, burada bir şey yapmasınlar. Kütüphaneye zarar vermesinler söyle onlara," dedi. Kütüphanede her fraksiyondan genç vardı. Onları yemekhanede topladım ve müdürün bana söylediğini ve ricasını ilettim. Sözlerini tuttular çalıştığımız binanın içinde ve dışında bir olay olmaması için özen gösterdiler.

Millî Kütüphane'ye Yardım Derneği diye bir kuruluş vardı. Kütüphaneler Genel Müdürü, Millî Kütüphane Müdürü ve başka bürokratların dışında üyesi olmayan kapalı bir dernekti. Aslında derneğin amacı Millî Kütüphane'e yardım toplamak ve onu tanıtmaktı. Gerçi, tanınmış kişilerce Kütüphane'ye bağışlanan epeyce kitap vardı. Ayrıca yurtdışından da gerekli görülen pek çok kitap satın alınıyordu araştırmacılar için. Derleme Yasasına göre ülkenin her yerinden kitap, dergi, gazete ve basılı ne varsa koli koli geliyordu Derleme Müdürlüğü'ne. Kendi içinde işlevi vardı ve çok hareketli bir yerdi çalıştığım yer. Yine de, bana göre kütüphane atıldı, aktif olmak zorundaydı. Kültür-

Sanat merkezine dönüştürülmeliydi bu güzel bina. Üstelik, Ankara'nın tam merkezinde sayılıyordu. Zaten sürekli okur kitlesiyle dolup taşıyordu; üniversite hocaları, öğrenciler, araştırmacılar, gazeteciler, yabancı uzmanlar tarafından hiç boş kalmıyordu bu güzel bina.

Dernek seçimlerinde ben, Millî Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin başkanı oldum. O dönemdeki Kütüphaneler Genel Müdürü ve müdürümüz buna çok bozuldular. Küstüler bize. Dernekten istifa ettiler. Biz bundan hiç rahatsız olmadık, üstelik çok da sevindik bize engel olamayacakları için.

İlk işimiz cilthanede çalışanlara süt ve yoğurt alınması için ödenek ayrılması konusunda dayatmak oldu. Bunda başarılı da olduk. Burada tutkal kokunu ciğerlerine çekenlere günlük süt ve yoğurt alınmaya başlandı.

Dernekte fırtına gibi bir yönetim kurulumuz vardı. Birlikte şu etkinlikleri de gerçekleştirdik güle oynaya olmasa da:

"Nasreddin Hoca Karikatürleri" sergisi açtık ilk etkinlik olarak. Bu sergi büyük ilgi gördü. Çünkü ilk kez böyle bir sergi açılıyordu Ankara'da. Amaç hem kütüphaneye insan çekmekti, hem de burasını bir kültür yuvası haline getirmekti. Bunu ilk etkinliğimizle kanıtlamış olduk, bu başarılı sergiyle.

Sonra 2 Haziran 1970'de Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da ölen Orhan Kemal'i anma günü ve kitap sergisini gerçekleştirdik. Bu değerli yazarın kütüphanede bulunan yapıtlarından, başka dillere çevrilen kitaplarından, gazete

haberlerinden oluşan kapsamlı bir sergi açtık. O zamanlar daha *Cumhuriyet* gazetesinden ayrılmamış olan yazarın yakın arkadaşı Fiket Otyam'ı da konuşmacı olarak davet ettik. Sergiye ve anma gününe ilgi çok büyük oldu. Basında epeyce yazı çıktığını anımsıyorum.

Kütüphaneler Genel Müdürü küplere binmişti komünist bir ülkede ölen, "komünist" bir yazarın kütüphanede anılamasına. Ama bize bir şey yapamadılar. Gizli saklı bir şey yapmıyorduk ki!

Bir de Nâzım Hikmet'la anma günü düzenledik. Kültür Bakanlığı Tanıtma Yayınları Daire Başkanı Adnan Binyazar'la, Vecihi Timuroğlu'nıu konuşmacı olarak çağırmıştık. Bu etkinliğimiz de ilgi gördü.

Gelelim kütüphanenin bulunduğu, atkestaneleri, çınarlar ve akasyalarla bezeli Kumrular'a.

Güvenpark'taki dolmuş duraklarından başlar Kumrular Sokak. Necatibey Caddesi'ne kadar uzanır Yukarıayrancı Çankaya, Küçük Esat, Or-An ve adını bilmediğim başka mahallelere giden dolmuşlar kalkardı buradan. Akşamları, iş çıkışından sonra kıvrım kıvrım olurdu buradaki kuyruklar. Dolmuşlar, hep söylenir ya, balık istifi gibi doldururlardı yolcuları. Yolcuların bazıları bu durumu eleştirse de, kimseye anlatamazdı derdini. O da razı olurdu aynı biçimde evine gitmeye.

Necatibey'e doğru giderken sol kolda Çankaya Kaymakamlığı, kütüphane, Namık Kemal Ortaokulu vardır. Üst kısımda ise bir zamanların ünlü bürokratlarının otur-

duğu Saraçoğlu lojmanları apayrı bir dünya gibi dururdu. Daracık çıkmaz sokaklardan oluşan bu evlerin kapıları çürümüş, sıvalar dökülmüş, çatılarındaki kiremitler kırılmış ve renk değiştirmiş durumdadır. Alman mimar Paul Bonatz burayı tasarlamış. Yapılar yapılıp da iki katlı, kırmızı boyalı, aralarında küçük bahçeler bulunan bu evler ortaya çıkınca anlı şanlı bir açılış töreni de yapılmış. Öyle ya, ülkemizde açılışlara, kurdele kesmeye, alkışa meraklı pek çok bürokrat ve devlet adamı var. Burası da başka yapılar gibi, örneğin Opera binası, Türk Ocağı binası gibi, devletin gücünün kanıtlandığı yerlerdir.

Kumrular'dan uzaklaşmayalım: Necatibey'e doğru sağ koldan yürürsek lokantalar, kuru yemişçiler, eczaneler, pastaneler, ekmekçiler, çiğ köfte satan tezgâhlar, biracılar, dönerciler, taksi durakları, giysi mağazaları, manavlar, dondurmacılar yolumuzu keser. Yolun sonunda, sanıyorum İmar ve İskan Bakanlığı binası yer alıyor. Ara sokaklardan birinde otobüs yazıhaneleri vardı. Buradan garajlara servis minibüsleriyle yolcu taşınırdı. Belli bir saatten sonra da buradan otobüslerin kalktığı da olurdu. Servis dolmuşlarının kalktığını duydum.

Burada sokağa adını veren kumrular vardı belki de. Kütüphanede çalışırken ne bir kuş konuyordu ağaçlara, ne de ötüyordu.

Kentte ne çok şey değişiyor, değişti. Dolmuşlar, otobüsler, dükkânlar, manavlar, şarküteriler, marketler, sinemalar, yollar, evler, iş yerleri, yazıhaneler, bankalar, biracılar, meyhaneler, kitapçılar. Elbette insanlar da değişti,

değişiyor. Tüketim toplumu her şeyi tüketiyor, özellikle eskiyi yok ediyor ve yerine yeniyi getirip koyuyor. Bellekler-de de her şey, hayatta olduğu gibi, hızla yer değiştiriyor. Eski görüntülerin üstüne yeni görüntülerin kaydı gelip yerleşiyor. Unutulanlar, anımsanamayanlar hızla çoğalıyor. İnsanın belleği karman çorman olurken, kentlerin belleğinde de sıkıntılar yaşanıyor. Kentten birkaç yıl uzaklaşınca pek çok şeyi anlamakta, kavramakta zorluk çekiyor insan. Yeni yolların nereye gittiğini, çevre yoluyla nereye varılacağını, yeni binaların altında açılan onca mağazanın, dükkânın, iş yerinin ne olduğunu anlamak hiç de kolay olmuyor.

Kumrular Sokağı'nın başlangıcı Güven Park'a dayanıyor dedim. Doğrudur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın binalarının bulunduğu bir sınırı da vardır bu parkın. Memurlar öğlen paydosunda burada simitle, poğaçayla karın doyururlar, ayakkabılarını boyatırlar, ağaçların arasında gezinirler, kentin trafiğinin akıp giden uğultusunu dinlerler, uyuşan bacaklarını açmak için yavaş yavaş gezinirler, banklarda oturup sigara içerek sohbet ederler. Üstgçitin oraya dizili çiçekçiler insanın içini ısıtır, çiçekler üzerinden mevsimlerin farkına varılır.

Bu parktaki Güven Anıtı'nın tarihi oldukça eskidir. 1931'e dek uzanıyor. Avusturyalı yontucu Anton Honak'ın tasarımıdır bu anıt. Beş metreden fazladır yüksekliği. Biri genç, öteki yaşlı iki bronz figür vardır burada; bu anıttın yüzünde. Anıt Ankara taşlarından oluşmuştur. Bronz figürler Viyana yakınlarındaki Erdberg dökümhane-

sinde dökülmüş. Yontucu Honak figürleri yerine takmadan ölünce, daha sonra onun yerine geçen öğrencisi Josef Thorak tarafından takılmış döküm figürler.

Sabahları bir başka olur Güven Park. Tekinsiz değil, aklınıza öyle bir şey gelmesin. Bazen yankesicilerin yarattığı korkuyu duyumsasanız da, iş arayanların umutsuz bekleyişi belinizi bükerdi çaresizlikten. Sabah erkenden, gecekondulardan gelen kadın erkek doldururdu Güven Parkı. Ankara'nın bir başka yüzünün fotoğrafı çekilirdi. Mehmet Başaran da "Güven Park'ta" şiiriyle eğiliyor buradaki sosyal yaranın üstüne:

Ankara tuzu kuru Akara
Gör nasıl bekleşir
İnsanlar Güven Park'ta

Umut deyip gelmişler
Yolları sızlar Anadolu'nun
Şişmiş ayaklarında
(...)
Sabrın beklemenin ustası onlar
Tangülünün ırmaklarının ustaları
Yürekleri çekiç gibi
Taşları oyuyor gözleriyle
Nakışını işliyorlar direncin
*Güven Park'ta**

*) Mehmet Başaran, *Güven Park'ta*, s.68-69

Millî Kütüphane'de çalışmaya başladığımda tanıştım sanıyorum *Türkiye Yazıları* dergisiyle. Remzi İnanç Ağabey Toplum Kitabevi'nde elime geçmiş olmalı bu albenili, dolgun içerikli dergi. Mutlaka Remzi Ağabey göstermiştir. Vecihi Timuroğlu ve Cemal Süreya da vardı dergi yönetiminde. Başlarda yayın yönetmeni Cemal Süreya, Ahmet Say da derginin sahibiydi. Birkaç sayı sonra Cemal Süreya dergiden ayrıldı. Vecihi Timuroğlu'nun katkısı ise hep sürdü. Onun çalışkanlığı bizim için de bulunmaz bir örnekti.

Durmadan yayımlanmayan şiirler yazıyordum ve henüz hiçbir dergiye yollama cesaretini kendimde bulamamıştım yazdıklarımı. Remzi Ağabeye gösteriyordum bu şiirleri. Derginin adresi benim yolumun üstünde sayılırdı. Ünlü Sakarya Caddesi'ni kesen Selanik Caddesi'ndeydi. Yedi numaralı dairenin birinci katı *Türkiye Yazıları*'nın bürosuydu.

Dergiyle ve derginin sahibi, aynı zamanda da yayın yönetmeni öykücü Ahmet Say'la tanışmamı da Remzi Ağabey önermiş olmalı. Şiirlerimi dergiye götürmem konusunda da mutlaka o cesaretlendirmiştir beni. Kendi başıma böyle bir girişimi gerçekleştirebilir miydim? Sanmıyorum. Çekingen yapım buna engel olurdu.

Ahmet Say, dostça, çok sıcak karşıladı ve dergiye gelip gitmemi söyledi daha ilk görüşmemizde. Ahmet Telli, Veysel Çolak, Sargut Şölçün, İsmail Mert Başat gibi arkadaşlardan söz etti. Ali Cengizkan, Oğuzhan Akay... benim gibi, daha sonra dergiye katıldılar. Veysel'in ve Telli'nin şiirlerini biliyordum. Sargut ve İsmail'in de oylumu yazıları-

nı okumuştum başka dergilerde ve *Türkiye Yazıları*'nda.

İş çıkışları derginin Selanik Caddesi'ndeki bürosuna gidip gelmeye başladım. Derginin postalanmasına yardım ediyordum ay başlarında. Çuvallara doldurulan dergi zarflarını, paketleri Yenişehir Postanesi'ne taşıyorduk. Sonra da Ahmet Say bizi, o dönemin en ünlü lokantalarından sayılan, Tavukçu'ya götürüyordu bir şeyler içmeye, derginin çıkışını kutlamaya.

Dergi toplantılarını bazen İsmail'in çalıştığı şirketin bürosunda yapıyorduk. Genişçe bir odada ve upuzun bir toplantı masasının başında. Derginin yeni sayısının içeriği, yayımlanacak şiirler, yazılar... üstünde dururduk uzun uzun. Bazen de benim Millî Kütüphane'deki küçücük odamda toplanırdık. Haydar Efendi çay yapardı bize.

Vecihi Timuroğlu, Atatürk Lisesi'ne müdür atanmıştı. Buna hepimiz çok sevindik. Çünkü, 1886'da yapılan, Taş Mektep olarak da anılan bu liseye MHP yanlısı öğretmenler doldurulmuştu. Adı Erkek Lisesi'yken, 1938'de Atatürk'ün izniyle Atatürk Lisesi olan bu önemli okulun tarihinde Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Can Yücel de var öğrenci olarak. Bu lisenin edebiyat öğretmenleri arasında Ahmet Hamdi Tanpınar, Ataç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer de bulunuyor.

Vecihi ağabeyin odasında da yaptık dergi toplantılarını. Odası, çok genişti ve biz, gururla gidip geliyorduk Vecihi ağabeyin yanına. Kısa sürede lise,Vecihi ağabeyin sayesinde, MHP'lilerden kurtuldu.

Derginin bürosunda nöbet tutuyorduk. Anadolu'dan

gelen şairlerin ve şiir heveslilerinin ürünlerini alıyorduk. Dergiye gelen şiirleri, yazıları, öyküleri okuyup yazı kurulu için seçip ayırıyorduk. Ali Cengizkan'ın, Oğuzhan Akay'ın ve benim olduğum bir fotoğraf ver elimde. Acaba kim çekti bu fotoğrafı?

Ali Cengizkan'ın "Demir ve Komuta Zinciri" şiiri, ben Berlin'e geldikten sonra yazılmış. Ama, olsun varsın. Benim Ankara'daki günlerime de ışık düşürüyor bu Ankara'yı kavrayan, kapsayan ve önümüze koyan şiir: Ayrıca mimar-şair gözüyle de bir başka görünüyor olmalı Ankara."Opera'dan Sıhhiye'ye tören kıtası denetlenir". Ankara, her zaman askeri bir törene, gösteriye, belki de bir darbeye hep hazırlıklıdır. Ulus'tan Kızılay'ya, Kavaklı ve Çankaya'ya ya kadar uzun bir şiirin eşliğinde, sağa sola baka baka, uzanmayı ne kadar özlemişim:

...

Solda Gümrük Bakanlığı, eski hariciye
Selçuk-Osmanlı dantelasından bol bir mintan
Arf Hikmet tarafından, 1928'de dikilmiştir
son yıllarda şems-siper de taktırmıştır gözlerine
ama yine de arkasında o sekizgen losyon kokusu
ve sanki bıraksalar, kemerli kollarıyla
kendini Bulvar'a atıp yolu tıkayıverecektir.

...

Türk Hava Kurumu: Önünde iki oyuncak sergilenir
her zaman
oysa nerdeyse kendi uçacak, ikikanatlıdır,
Ankara Radyosu: İki jandarma, antenler, kurşun delikleri

Gerçekten de Ankara Radyosu'nun önünde küçük bir karakol olmasa da, iki jandarma, şimdilerde belki de iki polis, beklerdi hep. 27 Mayıs'tan mı, yoksa daha sonraki darbe girişimlerinden mi kalma kurşun delikleri de vardı Ankaralıların seyrine geldiği.

"daima ve daima devletin emirlerine hazır"dı bu radyo
ve hep öyle de kaldı.
(derken Atatürk'ün Etnoğrafya Müzesi önündeki atı
iki yapı arasında uzatıyor başını),
Kız Meslek Lisesi ve Kız Sanat Enstitüsü;
İki vagondurlar yılda iki kere boyanan
siyah, gri, pembe, bej, sonra yine siyah, gri...
Ve boya yüzlerinden akar makyaj gibi
Sanki iki beceriksiz kadındır kendileri.

Bizim fakültenin, Hacettepe'nin ve Ankara'nın başka üniversite ve fakültesinin bilumum delikanlıları, öğrencileri... Kız Meslek Lisesi ve Kız Sanat Enstitüsü öğrencilerinin dağılma vaktinde kaldırıma dizilirdi. Kimi sevgilisini beklerdi, kimi de bir kız ayarlar mıyım umuduyla dikilirdi kaldırımda.

Ve anında 'Hayatta En hakiki...' yazan
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi:
Gerçek bir alna sahiptir, ön cephesi travarten, mermer
yanları ve kıçı pembedir nedense
ve sağındaki sokak olmasa

karşıdaki Zübeyde Hanım'ı öpecek olan Koca Sinan
ayakta durur bahçesinde.

Mimar Sinan heykelinin, Dil Tarih'in önünde ne aradığını hep sormuşumdur kendime ve başkalarına. Hiçbir doyurucu yanıtını alamadım, bulamadım. Mimarlık bölümü yoktu fakültede. Ama, yine de bir anlamı olmalıydı bu heykelin.

Dikkat edilirse sabahları çimlerin üzerinde
akşamdan kalma Veysel Öngören de görülebilir.
Derenin kıyısından, kavaklar ve arkadaşlarıyla
Karpiç'ten yürümüştür Fakülte'nin önüne.

Veysel Öngören, Ankara'nın Güneydoğu gülü sayılırdı Ankara'da. Uzun ve felsefi içerikli, pek çoğunun zor anladığı yazıları yayımlanırdı Türkiye Yazıları'nda. Genellikle Tavukçu'da içerdi sevdiği arkadaşlarıyla. Sigaranın iyice sararttığı pos bıyıklarını bura bura içerdi rakısını. Onun sofrasında bulunmak benim için büyük keyifti. Hem devrimci içerikli konuşmaları, hem felsefi açılımları, İstanbul'daki yazarlara ilişkin ilginç yaklaşımları, yazacağı yazılar üzerine verdiği ipuçları kendisinin ilgi odağı olmasına neden olurdu her zaman. Oyun yazarı ve yönetmen Vasıf Öngören'le, karikatürist Ferit Öngören'in kardeşleridir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ninin Türkoloji bölümünü yarıda bırakıp Diyarbakır'ın Hacıhan Köyü'ne yerleşmesi, onun gözümde efsaneleşmesine neden olmuş-

tu. Bir süre de DTCF'nin Felsefe Bölümü'ne devam eder, ama orayı da yarım bırakır. Köyde, sanıyorum buğday yetiştiriyordu, ürününü kaldırdıktan sonra Ankara'ya kapağı atıyordu ve birkaç ay kalıyordu başkentte. Ankara'nın ve yazar çizer çevresinin, meyhanelerin en renkli simalarından biriydi.

İşitilsin: Devrimci olup da çimenlerde yatmayı
'Zıtların birliği beyefendi', diye açıklamaktadır bekçiye.
Ama bütün kurumların niye hazırol durduklarını
birbiriyle içli-dışlı olduklarını..." bir yana bırakalım
ve şiirle yürüyüşümüze devam edelim:
"Yanında beki de Enver Gökçe vardır ve sonra
Gökçe'nin 'demirden köprüsünün' altından geçilir."
Öyleyse "Tören bitmiştir."
"Yazın çürük domates, çarliston biber ve şeftali
kışın yanık tahta kokan Toptancı Sebze Hali'nin
farkına vardım.
Sonra kabzımalların dehşet ve korku ve acı ve keder
yani Doğu ve Güneydoğu kokan haykırışlarını işittim,
onları ikiyüz kiloyu ittiren güçlü kollarının
genç yüzlerinin, tüysüz ellerinin, pala bıyıklarının
kambur sırtlarının, topal bacaklarının, sevecen gözlerinin
evet, isyan eden gözlerinin farkına vardım.
Bu dediklerin en azından onbeşyıl önceydi.
O zamanlar kent Sıhhiye Köprüsü'yle ayrılmıştı ikiye:
Yukarıda, Kızılay tarafında zengin üsttabaka
elçiler , memurlar, mebuslar ve sanatçılar

aşağıda Ulus tarafında yoksul alttabaka
memurlar, askerler, işçiler, köylüler ve sanatçılar.
Kuşkusuz zengin bağevleri de vardı Keçiören'de.

Ali Cengizkan'ın mimar olarak kentin kalbi sayılan bu bölgesinde, Sıhhiye-Kızılay hattında, yürüyüşümüzü sürdürelim biraz daha:

Şimdi Sıhhiye Köprüsü'nün üst yanında otomobil köprüsü
ve alt yanında yapılmakta olan Adliye Sarayı devasadır,
elbet Tekel Müdürlüğü ömrünü doldurmuştur
sarı yapraklara benzeyen İçki Müdürlüğü
görevi özel sektöre devreden İçki Müdürlüğü
bütün bu tabloyu
ve Ankara'nın sonbaharını olumlayarak yokolmakta
kısası kentsoylusu arttırmaktadır dozu, ve fonda
ev benim devletçi devletim
bir yazlık sinema sahnesi gibi durmaktadır TMO silosu
*ve aradan demiryolları vagonları tak tıkı, tak tıkı...**

Tarih, sanki kafamıza çivi çakıp duruyor Ankara'da. Kaybolan pek çok yapısıyla, değişen yüzü arasında gidip geliyorum bir masal kentinin. Yok olmaya yüz tutmuş bir kentin bilincini kim ne kadar uyandırabilir ve uyuyan güzelleri, yeniden tarih sahnesine çekebilir?

Tavukçu'ya dönemin ünlü TRT'nin haber spikeri Zafer

*) Ali Cengizkan, *Ankara Ankara Güzel Ankara*, s.24-28

Cilesun ve arkadaşları, Cemal Süreya, Muzaffer Buyrukçu, Metin Altıok, Remzi İnanç, Veysel Ögören gazeteciler, ressamlar, aydınlar gidiyordu. Muzaffer Buyrukçu, ortasında kocaman bir sobası olan ve kışın durmadan yanan hamsi tavasıyla ünlü bu meyhaneyi anlattığı günlüklerinden birinde gençlerin masasında da söz eder. Aslında onun günlükleri bir olayı, bir durumu değil de bir ortamı enine boyuna yansıtmıştır hep. Onun için yazdıklarının, özellikle günlüklerinin belgesel özelliği ağır basar bana göre. Meyhanelerde geçen ne çok günlüğü, öyküsü vardır. Okuyan da ömrü meyhanelerde geçmiş bir yazar sanır onu.

Muzaffer Buyrukçu Tavukçu'nun en sadık müşterilerinden biriydi. Onun "anı-günlük"lerinde ne çok sahne var Tavukçu'da geçen! Bir günlüğünde beni ve kuşağımın öteki şairlerini de görüntülemişti Tavukçu'da.

Şimdi de söz yine Buyrukçu'nun. Bakalım bu meyhaneyi nasıl gözler önün serecek, betimleyecek: "Tavukçu, Ankara'nın meyhaneye benzeyen iki üç meyhanesinden biriydi. Mezeleri, yemekleri temizdi. Ceyhun Atuf Kansu, Tahsin Saraç, Necati Engez, (Tahsin Saraç ona Engels diyordu) Selâmi Kuşçular, Orhan Ural, Feridun, Hasan Ahmet, Ayhan Özden ve daha başkalarından oluşan bir grup, cumartesi günleri on ikiyle bir arasında Tavukçu'da buluşurlardı. Kimi zaman Ergin Günçe, Ahmet Oktay da katılırdı bu topluluğa. İlk kez gelenlerden para alınmaz, 'aradan' çıkarılırdı. Bir büyük şişe Yeni Rakı açılır, sular, maden suları köşelere dizilirdi. Canı isteyen şarap ya da

bira içebilirdi. Fazıl Hüsnü Dağlarca İstanbul'dan geldiğinde bu topluluğun konuğu olurdu. Yemekten kalkınca hemen bir kahveye gidilir, Fazıl Hüsnü Dağlarca'yla Tahsin Saraç tavlanın başına geçerlerdi. Kısa boylu, sevimli bir Karadenizli olan Tavukçu'nun sahibi İsmail Bey, o masadakilerle ilişkisi bulunan herkesi 'hocam' sözcüğüyle karşılar –yemekler belli olduğu için– kimse ağzını açmadan masayı donatırdı. Çoban kavurması, maydanozlu köfte, mevsimine göre balık çeşitleri, 'cıvık' denen bol acılı bulgur çorbası ve 'enfes' sözcüğüyle nitelendirdiğim tavuk pirzolası, iştahları kabartırdı. Günlük olaylar, geçmişler, fıkralar, kişisel sorunların olumlu olumsuz yönleri sergilenirdi. Edebiyattan, özellikle şiirden söz açılırdı... İlişkiler içtenlikliydi, dostçaydı. Saat üçe doğru çıkılırdı."[1]

Dillerinde Dünya'nın bir başka yerinde de Muzaffer Buyrukçu'yu Kızılay'a doğru gözümüzün önüne getirelim:

"Kızdım kendime. Suçladım da suçladım. Çarptuım kapıyı çıktım. Maltepe'den Kızılay'a doğru kafamı kurcalayan bin bir düşünceyle yürüdüm. Sanatsevenler'e ya da Tavukçu'ya gitmeli, sarhoş oluncaya kadar içmeliydim. Güzel, ılık bir yaz akşamıydı, ortalık dairelerinden boşalan memurlar kalabalığıyla cıvıl cıvıldı. Ayaklarım Sakarya Caddesi'ne sürükledi. Bilgi Kitabevi'nin vitrinlerindeki kitapları seyrettim."[2]

Muzaffer Buyrukçu'nun Tavukçu'yu anlattığı bir başka günlüğünden de kısa bir alıntı: "Ertesi gün Remzi İnanç'ın dükkânında buluştuk" Ahmet Say'la buluşur. "Veysel Ön-

1/2) Muzaffer Buyrukçu, *Dillerinde Dünya*, s.280; s.303

gören de ordaydı. Tütünün sararttığı kır bıyıkları, püskül kaşları ve hafif göbeğiyle tam bir feodal beydi. Çıktık, Tavukçu'ya gittik. Sağ köşedeki masaya kurulduk. Bir küçük rakı, salata, tulum peyniri, koç yumurtası, hamsi, köfte söyledik. Camlı bölmenin öte yanında bir arkadaşıyla oturan Öner Ünalan'la selamlaştık."*

Muzaffer Buyrukçu'dan uzunca bir alıntı daha yapacağım Ankarlı aydınları, yazar ve şairleri daha yakından tanımak için: "Tavukçu'da –bizimkilerden– kimse yoktu. Güneş ön bölmeyi iyice aydınlatıp fırın sıcaklığına benziyen sıcaklığıyla soluk kesip kuru havayı gevrekleştirdiğinden tek tük müşteriler camlı bölmeye sığınmışlardı. O bölmenin karanık dibinde beki selâm vereceğim tanıdık yüzler vardı. Girdim. Hayır, kimse ilişmedi gözlerime. Oturdum bir sandalyeye, bir soda getirttim. Kulaklarım, burada eriyen kahkahalı, kavgalı, sakin, bir şeyler kazandıran ve kazandıklarımızı gizlice çalan saatlerden yansıyan gürültülerin uğultularıyla doldu. Yedi yıldan beri geliyordum. Şu uzun masada ünlü cumartesi toplantıları yapılıyordu. Tahsin Saraç baştaydı. Ceyhun Atuf Kansu, kaymakam Hasan, Necati Engez, Feridun Taşkın, Orhan Ural, Selâmi Kuşçular, Ergin Günçe, Ahmet ve daha başkaları tatlı talı söyleşiyor, içki içyorlar, en geç dörtte kalkıyorlardı. İlk katılan konuklara ısmarlanır, sonra masraflar bölüşülürdü. Cemal Süreya, ben, Atillâ Özkırımlı önce konuk, ikinci, üçüncü oturuşlarda müşteriydik. Birbirimize elense

*) Muzaffer Buyrukçu, *Anında Görüntü*, s.135

çekmiş, gücümüzü sınamış, tanıma merakımızı gidermiştik. Tanıyınca yakınlaşmış ve uzaklaşmıştık. O grup, Körfez'e nakli mekân eylemişti. Şu masada, Salih Tozan'ın ayaklarına kurşun sıkarak sevgilisini elinden alan dünya şampiyonu güreşçi Celâl Atik, arkadaşlarıyla içmişti, siroza yakalnınca bardaklarda ağaran rakılara özlemle bakar olmuştu. Şu masada Nizam Payzın Bey, baba Halûk'la uzun Halûk Beyler bira, votka, rakı içmişlerdi. Uzun Halûk bey, at yarışı oynamıştı. Şu masada Cemal Süreya, Metin Altıok, Özdemir İnce, Ahmet Say, Mehmet Taner içmişlerdi. Cemal Süreya uzun kirpikli güzel kirpiklerini kırpıştırarak, kısarak, dalgınlaşıp anıların bitek topraklarında dolaşarak, yaratıcılığının doruklarına soluk soluğa tırmanıp koşarcasına inerek esprilerle süslediği ve birkaç özdeyiş nitelikli sözcüğü hemen o anda belleklere kazılan şiirsel konuşmalar yapmış, sevgi ve hayranlık aylasını genişletmişti. Birbirimize verdiğimiz paslarla İstanbul yaşantısından devşirdiklerimizi, gözleri yaşartan, karınları ağrıtan zincirli kahkahalarla sergilemiş, ortalığı panayıra çevirmiştik. Hele seks ve pornografiyle ilgili fıkralarımız, hikâyelerimiz ağızların suyunu akıtmıştı. Şu masada Selâhattin Hilâv, Metin Altıok, Mehmet Taner, Nezih Danyal içmişti. Kenara dayadığı dirseklerini hayret verici bir iradeyle saatlerce kıpırdamadan duran aydınlık, – felsefenin babalarından– güleç yüzlü Selâhattin Hilâv edebiyattan, Osmanlı müziğinden, Kemal Tahir'den, eski İstanbul meyhanelerinden, külhanbeylerinden söz ederek canlı, unutulmaz tablolar çizmişti. Büyük bir söz ustasıydı Cemal Süre-

ya gibi. Şu masada Ahmet Say, Özdemir İnce, Mehmet Taner, Azer Yaran içmişti. Füsun Altıok'un Sanat Sevenler Derneği'ndeki konferansını belki sarhoşluğundan, belki de kasıtlı olarak bozmaya yeltenen ve uyarılara uzun bıçaklar gösteren bir iş sahibinin üstüne atılmıştı Metin Altıok. Terbiyesizliğinin hesabını soruyordu. Güçlükle ayırmıştık. Şu masada Abdullah Aşçı, Ruşen Hakkı içmişti. *Vatan*'ın "Sanat Yaprağı"nda hikâyeleriyle olay haline gelen ama sonradan Burdur'un kasaba sessizliğinde sessizleşen arada bir dergilerde görünen Abdullah Aşçı'yla yaşamın gövdesinden kopardığımız killerle yaptığımız heykelciklere ruh vermiştik. Ruşen Hakkı'nın coşkunluğu Sakarya'yı andırıyordu ama onun gibi bulanık değildi. Hikâye, şiir, köşe yazısı yazıyor, Türk edebiyatını İzmit ve yöresinde yaygınlaştırmaya çalışıyordu. Sosyal konularla ilgileniyordu. Abdullah Aşçı gibi ve çevresine bilinç aşılıyordu. Bir gün İzmit'te bulacaktım Ruşen Hakkı'yı. Şu masada Ahmet Say, Metin Altıok, Özdemir İnce, Azer Yaran içmişti. Azer Yaran, yüzlerce ses taşan gövde sesiyle kendinden ve benim çok sevdiğim Yesenin'den algılarımızı devindiren, çağrışımlarımızı çıldırtan şiirler okumuştu. Özdemir İnce, yazdıkça olgunlaşan ve bilgeleşmeyi haber veren şiirlerini okumuştu. Şu masada Ahmet Say, İ. Mert Başat, Ahmet Telli, Sargut Şölçün, Gültekin Emre, Azer Yaran içmişti. Ahmet Say, iyi bildiği ekonomik, sosyal, edebi sorunları ve müziği harmanlıyor, daldan dala atlıyor, sürekli hareket ediyordu. Bazan kavgacı tavırlar takınıyor, bazan dans salonlarının altını üstüne getiren şımarık bir Suadiyeli gibi

'Hadi ya...' diyordu. Derginin gücünü, ilerici gençlik çevresindeki etknliğini anlatıyor, yenilikleri sıralıyordu. İ. Mert Başat, Marksist düşüncenin büyüklüğüne duyduğu saygıyla ciddi ciddi eğiliyordu sorunlara. Kimi zaman heyecanını aklıyla yöneten, kimi zaman heyecanını serbest bırakan Ahmet Telli, yapıtların iç dünyalarını didikliyordu. Ahmet Telli, (*Yangın Yılları*) kitabıyla toplumumuzun son on yılındaki ideolojik ileri-geri savaşımında önce bunalan, bazı önemli mevzileri kaptıran, derken çekildiği mevzilerde tutunan, ama hemen bir sıçramayla kaptırdığı mevzilerle birlikte başka mevzileri de ele geçiren ve artık başkaldırmayı benimsiyen insanın yaşamındaki o kurtarıcı özü, deşiyor, gizli yanardağları patlatıyordu. Azer Yaran, şarkılar söylüyordu. Şu masada, Dinçer Sezgin, hikâyeleri kadar güzel anlatımıyla yaşadığı hayatları tekrar yaşatıyordu. Şu masada Özdemir İnce'yle içmiştik. Yunanistan gezisi ufkunu geniletmişti. Atina'da, ada meyhanelerinde şarap, metaksa, uzo ve gösterilen sıcak ilgiyle sarhoş olmuştu. Her gün şiir yazmıştı. Hele büyük şair Yannis Ritsos'la karşılaşması başlıbaşına tarihi bir olaydı. Tanrı gibi tapıyorlardı Ritsos'a ve o Tanrı, evinde konuk etmişti Özdemir İnce'yi. Perhizini Özdemir İnce için bozmuştu. Yemek yemişlerdi, uzun uzun konuşmuşlardı. Poz poz fotoğraflarını çekmişti. Üstadın evinden çıkarak köprüye kadar yürümesini ve orda kucalayarak uğurlamasını unutamıyordu. Sofya'da millet ayağa kalkmıştı yazdığı şiir yayınlanınca ve her gittiği toplantıda ünlü yazarlar çevresinde halkalanmış, konuşmasını alkışlamışlardı. Şu masada Veysel Ön-

gören, Ahmet Say, Metin Altıok, Mahmut Turgut içmişti. Rakıyı süzerek ve gözlerini yumarak yudumlayan Veysel Öngören, şiirin ve eleştirinin dehlizlerinde saklananlarla zihnin yücelerindeki verimleri etkileyici uslûbuyla varlıkların kapılarından sokmuştu. Mahmut Turgut, henüz dinleyiciydi. Lirik şiirin acemiliklerindeki tadlara bağlanmıştı.

"Şu masada Nezih Danyal içmişti. İtalya anıları pek renkliydi. Sağa sola lâf atıyor, takılıyor, birileri espri sandığı güldürü öğeleriyle yüklü cümlelere 'Kara mizah' diyordu.

"Şu masada gene Dinçer Sezgin, Ahmet Say'la içmişti. Ameliyattan yeni kalkmıştı, beli ağrıyordu. Durduğu yerde terliyor, esmerliği kararıp geceleşiyordu.

"Şu masada Öner Ünalan içmişti. Efes Pilsen biralarını arka arkaya deviriyordu. Yüksek düzeyde düşünceler üreten; kolaylığa alışan ve beylik şeylerle, çiğnenmiş sakızlarla, klişelerle oyalanan kafaları rahatsız eden, uyaran altın gibi bir beyni vardı.

"Şu masada Bekir Çiftçi içmişti...

"Şu masalarda tekrar etkrar içilmişti. Güncel siyasetten dünya siyasetine kadar her şey konuşulmuştu. Aşklar, kırgınlıklar, başarılar, başarısızlıklar, yengiler, hüzünler dökülmüştü ağızlardan. Kucaklaşılmış, öpüşülmüş, özlemler, sevgiler, övgüler, dedikodular serglenmişti. Kızılmıştı, sevinilmişti, ama küçük kopmalar dışında birlik dağılmamıştı. Masa transferleri yapılmış, orada bir duble, ötede bir duble, votka, rakı, kanyak içilmişti. Binlerce lira ödenmişti. Masraflara itiraz edilmişti. İlişki ve söz ırmakları ruhlar-

dan ruhlara akarak bir Tavukçu dünyası oluşmuştu. Tavukçu'nun sahipleri sanata yakın kişiler olsaydı meyhaneye devam eden yazarların çizerlerin fotoğraflarını çerçeveletip duvarlara asarlar ve Tavukçu'yu, edebiyat tarihine geçen bu yeni, hayatın içinde tutacak ve yaşatacak olanaklar belirecekti.

Kalktım, Sakarya'ya doğru yürüdüm*

Buyrukçu, Körfez Lokantası'na uğrar. Orada da İlhan Berk, Özdemir İnce ve Murat Katoğlu bira içiyordur.

Ankara'da kimi nerede arayacağınızı ve bulacağınızı bilirsiniz.

Tavukçu, Sakarya'daki salaş yerden daha sonra Yüksel Caddesi'ni dik kesen sokaklardan birinde Sakarya'ya inerken sağdaki bahçeli, iki katlı binaya taşındı. Bahçesi sarmaşıklarla kaplıdır ve tiyatroculları, Ankara'nın dershane öğretmenlerini, yazarlarını, gazetecilerini burada rakı içerken, hamsi tava yerken görebilirsiniz. Tuvalete gidip dönerken yolunuzu değiştirmek zorunda da kalabilirsiniz, çünkü boş masalar anında dolar. Gece 23.30'da boşalan masaların üstüne hemen iskemleler ters çevrilip konmaya başlar. Yaz tatilinde birkaç kez bu yeni Tavukçu'da şair arkadaşlarımla rakı içtiğimi anımsıyorum.

Bir de Yenişehir'de Körfez Lokantası vardı yemek yediğim rakı içtiğim. Bu lokanta 1932'de yapılan tipik Cum-

*) *Türkiye Yazıları*, Kasım 1979, Sayı:32

huriyet mimarisi bir binaydı. İki katlıydı. Daha çok öğlen yemeklerinde bir araya gelen memur ve bürokratlardan oluşan, birbirini tanıyan bir kesimin sürekli geldiği yerdi burası. Temizdi, nezihti lokanta. Akşamları daha uzun oturulurdu. Mustafa Ekmekçi ve arkadaşları haftada bir buraya geliyorlardı bildiğim kadarıyla. Mustafa Ağabey, bir kez beni de getirmişti bu lokantaya.

1970'lerden beri hizmet veren bu lokanta Ankara'yla özdeşleşmiş ender yerlerden biriydi.

Başkentin kentleşme politikasına denk düşen başka yapılar da vardı Körfez Lokantası binası gibi. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda Tapu Kadastro Bölge Müdürlüğü, onun karşısında Macar Sefareti, Sandal Lokantası, Mediha Eldem Sokakta bulunan Ziraat Bankası Kreşi dışında bu bölgede 1930'lardan kalan başka yapı yok gibidir. Onun için Körfez Lokantası da Ankara için özgün bir tarihtir.

Her şeyin sonu çabuk geliyor Türkiye'de. Onun için kurumlaşmanın ciddi ve kalıcı örnekleriyle pek karşılaşmıyoruz kentlerde. Körfez Lokantası çalışanları, lokantaya ne olduğunu bilmiyorum, sanıyorum kapanmış, Kumsal Lokantası'nı açmışlar.

"Sevinin öyküsü" başlıklı şiirim, 1977 yılında, *Türkiye Yazıları*'nın ekim sayısında yayımlandı. (Emre'nin, doğumunu bana bir bulut haber verdi, işe giderken. Kıpkızıl bir bulut, kucağındaki bebeği bana doğru uzatmıştı. Gökyüzü yırtılırcasına yanıyordu, kundaktaki bebek bembeyazdı yalnızca. Ben, korkuyla, ürperdim. Bulunduğum yere ça-

kılıp kaldım. Ne çalan kornaları duydum, ne de işe geç kalacağım endişesi yaşadım. Hayat bir an durdu sanki. İçimden, 'Rahime doğum yaptı' dedim. Öğle yemeği molasında, Gima'nın altındaki postaneden telefon açtığımda Erzincan'a, sevinçli haberi aldım. O gün yola çıktım bir demet gülle, 'hoş geldin,' demeye. İşte o bulut yazdırdı bana bu şiiri.) Emre'nin doğumunu ele aldığım şiirim yayımlanan ilk şiirimdir ve bu beni sevince boğmuştu o zaman. Sonra, derginin Yazı Kurulu'nda yer aldım. Ali Cengizkan, Ahmet Telli, Veysel Çolak, İsmail Mert Başat, ben, Sargut Şölçün ve Ahmet Say'dan oluşuyordu yazı kurulu. Ahmet Say yönetirdi her ay derginin baş yazısı niteliğindeki söyleşilerini. Ve bunu da yayımlıyordu her ay. Böylece *Türkiye Yazıları*'nın, devrimci içerikli, dönemin en önemli edebiyat dergisinin, kadrosunda yer aldım Berlin'e gelene kadar.

Ahmet Say, derginin yeterince kâğıt stoku olduğunu ve şiir kitabı yayımlamak istediğini söyledi bir gün. Ahmet Telli'nin, Metin Altıok'un, Veysel Çolak'ın şiir kitapları çıktı önce. Bir gün Ahmet Telli Kızılay'da, bana, Ahmet Say'ın benim de kitabımı basmak istediğini söyledi. "Şiirlerini toparla," dedi. Kısa sürede bir seçme yaptım ve Ahmet Telli'ye gösterdim. Bir iki şiirde değişiklik önerdi.

Ahmet Say'ın bej Volkswagen'iyle Etlik mi, Seyran Bağlar mi, bir yere gittik ve benim kitabım için kâğıt toplarını yükledik arabaya bir yerden, depodan. Şafak Matbası'na götürdük. Şiirlerim dizilmişti önceden. Son bir kontrolden sonra, Ocak 1980'de çıktı ilk şiir kitabım, *Kurşunî*

Bir Siperde. Zeytin rengi kapağı vardı kitabımın. Güzeldi. Sevindirdi beni ve ilgiyle karşılandı, beğenildi şiirlerim. Kitabım hakkında epeyce yazı da yazıldı. Doğan Hızlan *Cumhuriyet* gazetesinde, 13 Mart 1980, şu saptamayı yapmıştı benim için: "İlk şiir kitabıyla Gültekin Emre, toplumcu gerçekçi Türk şiirinde usta bir şiiri muştuluyor. Dize kurmadaki sağlamlığı, içerikteki yoğunluğu, şiirin de ilkelerini unutmadan, toplumun sancısını çeken bir şiir Emre'ninkiler. Genç kuşak içinde özgün bir ses".

Bu ilk kitapta öğrencilik yıllarımdan imgeler, annemle yaşadığımız o dapdaracık mekân, ev, oda, toplumumuzun çektiği sıkıntılar, halkımızın yaşadıkları, acıları, faşizm gibi konular şiirlerimin fonunu oluşturuyordu. Bir yandan hayata sımsıkı sarılma, bir yandan da ölüm, öldürülme korkusu dizelerimde yer alıyordu.

Ankara, 12 Eylül askeri darbesine kadar tam bir kültür başkenti olma yolundaydı. O günlerde de İstanbul'un ağırlığı ve etkinliği kırılamamıştı, ama yine de Ankara bir hamle içindeydi. Türk Dil Kurumu'nun dergisi *Türk Dili*, özgün, doyurucu bir edebiyat dergisiydi. Zaman zaman kapsamlı özel sayı olarak çıkan bu derginin dışında Ali Püsküllüoğlu'nun yönettiği *Yusufçuk* dergisi de vardı. Şiir ağırlıklı bu dergide Cemal Süreya da yazıyordu sık sık. *Sesimiz* de vardı farklı bir edebiyat dergisi olarak. Bilgi Yayınevi, Sol ve Onur ve Yayınları etkili olmayı sürdürüyordu. *Türkiye Yazıları* dergisi genç ve usta şairlerin şiir kitaplarını yayımlıyordu. Ankara'daki sanatsal etkinliklere ilgi gi-

derek artıyordu. Sinemalar, tiyatrolar, paneller... ilgi görüyordu, dolup dolup boşalıyordu.

Ankara'da, Kızılay'da yürümeyi seviyordum. Ceplerim şiirle doluydu; çantam edebiyat dergileriyle patlayacak gibiydi.

Karım ve oğlum her gece beni bekliyordu.

Eve sağ salim ulaşmak büyük bir sevinçti.

Sanat Sevenler Derneği, Ankara'nın önemli sanatsal kurumlarından biriydi. Burada düzenlenen çeşitli etkinliklere ilgi büyük olurdu hep. Ceyhu Atuf Kansu'yu burada görürdüm sürekli. Önünde bir duble rakı ve çerez dururdu. O bir şiir bilgesiydi benim gözümde. Yaştaşım, kuşaktaşım şair arkadaşlarımın yanı sıra gazeteciler, yazarlar, aydınlar, şiir heveslileri de gelirdi buraya. Çay kahvenin yanında rakı, votka, şarap ve küçük mezeler de veriliyordu isteyene.

Berlin'e gelmeme birkaç gün kala, 5 Şubat 1980, bir imza günü düzenlendi Sanat Sevenler Derneği'nde. Yanılmıyorsam Metin Altıok, Ahmet Telli, Azer Yaran, Ali Cengizkan, Veysel Çolak vardı benimle birlikte bu imza gününde. *Türkiye Yazıları* Yayınları arasında kitabı çıkan şairler ve şiir kitapları tanıtılmak için düzenleniyordu bu toplantı. Biz kürsüdeydik. Şiirlerimizden örnekler okuduk, soruları yanıtladık. İlk imza günümdü. Şiirsevenlerin karşısında ilk kez şiir okuyordum.

Üç gün sonra Ankara'dan ayrıldım.

Ayrılış o ayrılış!

Demetevler

Düğünde takılan takıları sattı Rahime. Mayakovski'nin telifi de eklendi birikintimize. Bir komşumuzun kardeşi müteahhitlik yapıyordu Demetevler'de. Kendimize ait bir daire hayal etmeye başlamıştık. Demetevler, gelişen bir semtti. Durmadan bina yapılıyor, yeni sokaklar, caddeler oluşuyor, evlerin altına şık dükkânlar açılıyordu. Ulus'a ve Kızılay'a dolmuş-otobüs seferleri de vardı. Yenimahalle pazarına yakındı. Havadardı. Semt daha dolmamıştı. İnşaat halindeki evi gezdik. Bitmek üzere olan daire oldukça genişti. Balkonu teras gibiydi. Üstelik, düşlediğim çalışma odamı da oluşturabilecektim. Müteahhitle anlaştık. Bir miktar önden verecektik, geri kalanını da taksit taksit ödeyecektik. Bir pazar günü, cumartesi günü memurlar çalışıyordu o zamanlar, tuttuğumuz bir kamyona yükledik eşyalarımızı Karşıyaka'dan. Ev sahibimiz Arife Hanımteyze, arkamızdan su dökmedi, ama ağladı. Biz de ağladık. Annem yoktu artık yanımızda. Merdivenden düşünce beyin kanaması geçirmiş ve kısa sürede aramızdan ayrılmıştı. 5 Ekim 1979 günü Karşıyaka Mezarlığı'nda yapayalnız bırakmıştık onu. Anılarla dolu sokağımızdan kopmak zor

oldu, komşularımızdan da.

Annemin ölümünün ardından "Sonsuz bir yaşama" başlıklı şiirimi yazdım. "Ön metin"de annemi ve onun dünyasını anlatmaya çalışmıştım:

> *Kongul'da doğdu. Adı Anakız'dı. Çocuk yaşta evlendirdiler. Üçay sonra kocası askere gitti. Sevgi neydi onun için. Askerlik mi, uzaklık mı, erkek kokusu mu, hamile kalmak mı? Askerden hastalanıp dönen bir koca mıydı yalnızlık geceler boyu? Tarlada yorulan bir orağa mı özdeşti bileylenmişlik. Ara ara olan üç çocuk birlikteliğin, elbette, doğal sonucu. Ekonomik yoksunlular ve genç yaşta ölen bir koca, durgun bir nehir değildir gözyaşlarımız, özlem neydi onun için. Uzaklık mı, erkek kokusu mu, umarsızlık mı diyen komşular, yalnızlıktan kim anlar, ananın ağlanacak halimi kalmıştır, kimi suskun, kimi kudurgan dinsiz imansız gecelerde.**

Annemin hastanedeki günlerini ele alırken, kendimi de yazmışım bu şiirde. Daha çok anneme eğilmeye çalışsam da, onsuz önüme konan bir dünyayla ne yapacağımı bilememenin şaşkınlığı da var bu uzun şiirde.

Annemin bende kalan resimlerine bakıyorum: Bir sessizlik abidesi gibi duruyor karşımda. O kaç yıldır aramızda değil. Ankara'da. Tek başına. Oğlu Cebeci Mezarlı-

*) Gültekin Emre, *Kurşunî Bir Siperde*, s.46

ğı'nda yatıyor, kendisine oldukça uzak. Kocası köyde. Çok daha uzakta. Kız kardeşi Akşehir'de. O da uzakta. 1980'den beri ben de çok uzaktayım. Yapılı mezarının güllerini yağmurdan başka kim suluyor acaba?

Yeni evimizi dayadık döşedik. Rahime'nin annesi de bizimleydi. Annem öldükten sonra Emre'ye o bakıyordu. Yemek odası takımı da aldık taksitle. Şık bir ev oldu gerçekten. Dairemiz sobalıydı, ama ne önemi var, kendi evimizde oturuyorduk ya. Bunun sevinci bile başka oluyor. Rahime'nin ve benim sağlam işimiz vardı nasıl olsa. Borçlarımızı da zamanda ödeyecektik.

Salonun yanındaki küçük odaya bir divan koyduk. Kitaplığımı da yerleştirdik. Kitaplarımı kutulardan çıkarıp bir bir dizdim raflara. Çalışma masamı ve daktilomu da koyunca, sıcak bir atmosfer oluştu çalışma odamda. Çalışmaktan, yazmaktan yorulunca divana uzanıp dinlenebilecektim.

Hayat, kimi zaman düşündüğümüz gibi gitmiyor. Önüne engeller koyuyor. Hiç ummadığınız bir anda önünüze engeller çıkıveriyor.

Demetevler'de içimize sinen bir daire satın almıştık, ama burası Ülkücü Hareket'in kurtarılmış bölgesiydi. Evlerin duvarlarına, dükkânların kepenklerine sloganlarını yazmışlardı. Köşe başlarında asık suratlı, geleni geçeni süzen gençler bekliyordu. Sokağımızın aydınlatması henüz yoktu. Sokak lambaları daha dikilmemişti. Geceleri silah seslerinden uyuyamıyorduk. Polis arabaları, bağrışmalar

insanda sinir falan bırakmıyordu. Daireden çıkar çıkmaz, soluğu evde almaya çalışıyordum. Gece bir yere gidemez, sanatsal etkinliklere katılamaz olduk. Karşıyaka'da rahattık ve korku duymuyorduk. Demetevler, korkutuyordu bizi. Önümüz kıştı. Geleceğimizi kara kara düşünmeye başlamıştık.

Demetevler'de, İvedik Caddesi üzerinde 80 bin metre karelik güzel bir park vardı, girişte, sağda. 1986'da resmen açıldığında bu parkta spor alanları, havuz, yeil alanlar, çocuk oyun alanları, iki katlı bir lokanta, cafe ve piknik alanları çevre halkıyla buluşmuş. Ankara'nın gözdolduran parklarından biriymiş burası. Biz, Ankara'dan ayrılmadan önce ağaçlandırma ve yeşilendirme çalışmaları yapılıyordu buraya.

İşte bu parkda eylül görüntüsü. Zerrin Tağpınar, yüreğimi ağzıma getiren şu şiiri yazmış:

Son kırlangıçlar da bırakacak bu kenti
oluk olk akacak cansıkıntısı, yaşlılıklar
yazı sırtında duymaktan yorgun
bankları ve renkli çubuklarıyla solacak
Demetevler Parkı.

Burada dinlenilir ve düşlere dalınır bırakırlarsa elbette:

Zaman öğleye yakın
evlerde şimdi mutfak sesleri.
Sırtımı çevirip onaltı katlı kondulara

parkın mavi havuzunda biraz
aldatmak istiyorum gözlerimi."

Ama, düşler de nereye kadar taşır ki insanı?

Hasan Ağabeyim Berlin'deydi. Türkiye'deki siyasal çatışmalardan çok etkileniyordu. Dikkatli olmamızı yazıp duruyordu. Dikkatliydik dikkatli olmasına, ama bu tek başına yeterli değildi ki. Askeri darbe olasılığından konuşuluyordu. Ölenlerin sayısı her gün artıyordu. Türkiye bir kaosa sürüklenmişti. İç savaş yaşanıyordu her kentte.

Yurtdışına çıkmayı öğrencilik yıllarımda düşünmüştüm. Polonya'da sinema eğitimi için başvurmuştum konsolosluğa. Benden istediklerini karşılama olanağım yoktu. Bu yalnızca boş ve hoş bir fantezi olarak kaldı. Ama, bir süre bana sinema, senaryo, yönetmenlik., film... düşleri kurdurdu ya. Bu da yeterdi benim için.

Ama şimdi durum çok ciddiydi. Ölüm kalım meselesiydi önümüzde duran, karar vermemiz gereken.

Pasaportumu çıkardım. Ağabeyime yazdım. Bana davetiye ve uçak bileti yollayacak. Ama ben çok korkuyorum. Kendimi suçlu gibi görüyorum.

Oysa hiçbir suçum yok.
Kimseye hakaret etmedim.
Kimseyi yaralamadım.
Kimseyi öldürmedim.
Bıyıklarım devrimci bıyığı.
Üç kişilik küçük bir aileyiz.

Evimizi yeni aldık.
Sakin ve huzurlu bir yaşam sürmek istiyoruz.
Ben çeviri yapmak, araştırmalara dalmak ve
şiir yazmak istiyorum.
Ankara'da iyi bir çevremiz var.
Şair olarak adımı duyurmaya başladım.

Bir gece mahallenin en azılı ülkücüleri evimize geldi. Kelkitliler. Rahime'nin annesi tanıyordu onları. Ev tutma bahanesiyle evimizde ne var ne yok görmek istiyorlardı. Evi gezmek istiyorlardı büyüklüğü hakkında bir fikir edinmek için. Karşıdaki daire boştu. Kayınvalide hemen oraya götürdü onları. Sonra da "çocuğu uyutacağız," diyerek savdı. Onların ardından en gerekli eşyalarımızı alarak Yenimahalle Birinci Durak'taki Şevki'nin evine gittik. Erhan'la Şevki ortak bir ev tutmuşlardı. Erhan, bir gösteride tutuklanmış ve hapis cezası almıştı. Şevki yalnız yaşıyordu.

Gün bitimlerinde
Evine bir şeyler götüren
Bir babanın tedirgin yüreği
Tuzakları düşüne düşüne
*Yürür her akşam karanlıkları**

Ben bir şey yapmadım. Uçalar başımı döndürüyor, uçan kuşlar da. Sonradan Grup Kızılırmak'ın besteleyece-

*) Gültekin Emre, "Tedirgin bir yürek", *Bizsiz Gibi*, s.9

ği "Çağrı" şiirimi yineleyip duruyorum içimden:

Bu sevdadan çok
Çok çektim
-deme sakın
Sevda bu
Uğrunda ölünmeyince
Neye yarar

Bu yollardan çok
Çok geçtim
-deme sakın
Yoldur bu
Gidip gelinmeyince
Neye yarar

Bu kavgadan artık
İşte vazgeçtim
-deme sakın
Kavgadır bu
Yaşamın gülü
Dövüşler olmadan
Nasıl açar ki

Bu yaşamdan artık
Bıktım usandım
-deme sakın
Yaşamdır bu

Kolay mı sanıyorsun
*Dirim kalması**

Her yer polis kaynıyor. Ama ne fayda. Her gün pek çok insan öldürülüyor. Darbenin ayak sesleri adım adım yaklaşıyor. Uçak biletim geldi. Davetiyem de. Ankara'da pusular kuruluyor sokak aralarına, kapıların önüne. Ölenlerin yasını tutmadan daha, bir başka ölüm haberiyle sarsılıyoruz. Umut diye bir şey yok artık bizim için. Geleceğimizi düşünmemizin olanağı yok. Bu gün de sağ kaldık diye seviniyoruz yalnızca. Asker, polis hiçbir şey yapamıyor kıyıma, Ülkücülerin "zevk için adam öldürme"lerine. Anneler, babalar... perişan. Ailer de huzur falan kalmadı. Herkesin eli kolu bağlı, kaçacak, gidecek bir yer yok. İznimin bir bölümünü yurtdışına geçirmek için izin alıyorum.

Rahime'yi ve Emre'yi bırakıp gideceğim. Geleceğim başka biçimlenecek. Ölüm korkusunu üstümden çıkarıp atamıyorum, yüreğimden sökemiyorum. Pasaport kontrolünde bacaklarım titriyor. Her an geri çevrileceğim korkusunu, kuşkusunu yenemiyorum bir türlü. Bavulumda daha mürekkebi kurumayan, evladım gibi *Kurşunî Bir Siperde*'den birkaç tane var.

Geleceğimiz artık başka bir dilde ve ülkede demek!

Uçak havalanıyor.

Uçaktan indirileceğim kuşkusu yüreğimi sıkıp duruyor.

*) Gültekin Emre, "Tedirgin bir yürek", *Bizsiz Gibi*, s.8

Berlin

Berlin.

Rahime, Mehmet Denizlerde kalıyor.

Emre anneannesiyle Erzincan'a gidiyor.

Rahime, hapisten çıkan Erhan'la evimizin eşyalarını bir odaya dolduruyor.

Daktilomu Erhan'a veriyorum.

Berlin'de Almanca kursuna yazılıyorum.

"Rus Edebiyatı'nın Türk Edebiyatı'na Etkisi" konusunda doktora yapmak istiyorum.

On bir odalı komün gibi bir evde kalıyorum.

Emre'ye her gün mektup yazıyorum.

Her gün.

Rahime'ye de.

Her gün.

Haftada bir yemek yapıyorum bu kocaman evde.

Kendime ait bir odam var.

Durmadan şiir yazıyorum.

Şiirlerim *Türkiye Yazıları*'nda yayımlanıyor.

Bir gece yarısı bir arkadaşım telefon ediyor:

"Türkiye'de darbe olmuş!"

Gültekin, Emre, Rahime ve Dirim (Berlin, 1986).

Rahime'yi, Emre'yi, arkadaşlarımı, ülkemi düşünüyorum ve sabaha kadar ağlıyorum.

Almanya, 5 Ekim'de Türkiye'ye vize koyuyor.

Rahime ile Emre 3 Ekim'de Frankfurt üzerinden Berlin'e geliyor.

Çağdaş Toplum adında bir derginin Almanya sorumlusu oluyorum.

7 Kasım'da arkadaşım İlhan Erdost öldürülüyor.

Ortaokul öğretmenliğine atanıyorum.

Mehmet Deniz'in tayini Erzincan Devlet Su İşleri'ne çıkıyor.

"Çılgın bir ayaza karşı" şiirimi Mehmet Deniz'e ithaf ediyorum:

Kamerası elinden alınmış adam
–gözleri çarmıha gerilmiştir–

Taşır yüreğinde dağları
Denizleri
Ormanları

Yanıbaşımızda ölüm emziriliyor
Gecelerin karnı tekmeleniyor durmadan
Afrika tamtamlarına döndü yüreğimiz
Gömüt başlarında çılgın bir ayaz tepinmede[1]

Aklım Ankara'da.
Yanıtsız sorularla yürüyen şiirler yazıyorum gece-gündüz.

Hangi kentin akşamüstleri çay içilen balkonları
Ve kuşlarının yuva yaptığı çatıları vardır

Artık, "Suskun dil"dir yaşadığım gurbette:

Özlemin suskun dili
(akşamlar, yalnızlıklar, bizsiz gibi)

Dost elini uzatır dizeler
(ağlamalar, çekilenler bizsiz gibi)

Dalı kırılmış bir türküdür diller
(sessizlikler, acısı dinmez yürekler bizsiz gibi)[2]

Berlin'de Ankara'yı arıyorum. Ankara yerine İstanbul

1/2) Gültekin Emre, *Bizsiz Gibi*, s.12-13; 30

Lokantası, Boğaziçi Manavı, Üsküdar Kahvehanesi, Bodrum Büfesi, Antalya Dönercisi, İzmir Köftecisi, Bursa Kasabı, Urfa Kebapçısı, Gaziantep Tatlıcısı, Karadeniz Fırını çıkıyor karşıma. Ulus, Kızılay, Demetevler, Karşıyaka, Demirlibahçe, Bahçelievler, Yenimahalle, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Piknik, Tavukçu, Sanat Sevenler Derneği, Milli Kütüphane, Kumrular Sokak, Sol ve Onur Yayınları, *Türkiye Yazıları*... çıkmıyor. Ankara'dakilere benzeyen evler, sokaklar, meydanlar keşfetmeye çalışıyorum.

Yok. Ankara yok Berlin'de.

Onun için dostlarıma şöyle sesleniyorum dönüp yeniden en başa:

Anlatın bana mavilikler
Ankara akşamlarının sislerini
Kısık lambaları, perdesiz evleri

Anlatın bana yorgun yüzlü dostlar
Bu yüreğin sızısının nedenini
Bir demet menekşenin sevincini

1983'te Dirim doğuyor.
Berlin'de.
Evdeki nüfus bir artıyor.
Gurbette.

Yitik Kent

Bu bir düştü. Yaşanıp bitti. Her yerde onu aradım. Berlin'de, gurbette. Yönüm hep ona dönüktü, Ankara'ya.

Eteklerini durmadan çekiştirerek uzatan ve sürekli giyimi kuşamı değişen bir kadın gibi olan kenti, Ankara'yı gördüm düşlerimde. Aslında İstanbul, Berlin, Paris... hep kadına benzetilmiş, onun için de farklı yüceltilip övülmüş. Ankara'yı kadına benzeten bir şair, yazar çıkmamış. Anadolu'nun hücumundan en çok etkilendiğinden midir ondaki bu erkeksi, sert tavırlar acaba? Gecekondu kültürü, yaşam biçimi, dünyaya bakışı kentin her yerine sindi: Ulus'tan Kızılay'a, Yenişehir'e, Kavaklıdere'ye, Çankaya'ya, Or-An Sitesi'ne ta ötelere indi. Artık geri gelmez onca güzel görüntü, anı: "kale merkez olmak üzere, aşağıya doğru yayılan eski semtleri: dört bir yanından uzanan toprakları üzerinde yeleken bağ, bahçe ve bostanları; baharda yeşeren, yazın sararan, kışın ağaran kuru ve tozlu bozkırı"nı hep düşledim. Hüseyin Gazi Dağı'nı kardeşim gibi sevdim, dostum belledim. Komşularımız, Ankara'nın yerlileri "Bakır güğümlerini, tencerelerini, sahanlarını güneş gibi parlat"tılar hep, gözümüzün önünde. Anadolu'nun bir yerle-

Ankara'da gece.

REPÍK TOMÁŠ
6.5.83

rinden gelip "haşin kış günlerinde mangalları, maltızları, sobaları odun kömürü ve odunla yakarak" ısındılar. "Kireçle boyadıkları tenekeler içinde çiçekler yetiştirdiler; tavuk, kaz, inek, koyun, kuzu besleyip, yün eğirdiler. Üzüm topladılar, şıra yaptılar, yoğurt tuttular, hamur açtılar, ekmek pişirdiler." Mutfak işlerini yerde yapıyorlar, divanlarda, kerevetlerde oturuyorlardı. "Düşümde eskimiş tahtaları, yer muşambaları, merdiven başına asılan lambaları, biraz çivit katılarak yapılmış badanaları, boyanmamış yapıları..." da görüyordum, özlemle, sararmak üzere fotoğrafları gece basmadan. Düşündüm de, "Ankara, telaş etmeden, ne yapması gerektiğini şaşırmadan, kaleden çıktı, amacını, ülküsünü simgeleyen Çankaya'ya doğru büyüyüp, yenileşmeye başladı. Bozkırda, birbirinden uzak, küçüklü büyüklü yapılar belirmeye başladı. Yolu izi olmayan boşluklarda bitiveren bu yapılar, o yılların övünç kaynağı idi. Çalışkan bir dokumacı gibi çalıştı Ankara. Her şey eksikti, ve her şey birden yapıldı. Cumhuriyetin ilanından sonraki on yıl içinde, taşralılar, eski Ankara evlerinden çıkmışlardı. İçinde akar suyu, elektriği ve telefonu bulunan evlerde oturuyor, kaldırımları yapılmış, parke döşenmiş sokak ve caddelerde dolaşıyor" görüyordum Yitik Kent'teki insanları. Oradaki "Evler bahçe duvarları ile çevrilmiş"ti. "Bahçelere ayrı bir özen gösteriliyor, dışardan fideler, tohumlar getiriliyordu.... Sobalarında kok kömürü, mutfaklarında havagazı yakıyorlardı." Yitik Kent'in "Akarsularından biri Çubuk Çayı'dır. Çubuk Çayı akarken, iki yüksekçe tepenin arasından" geçerdi. "Ankara'nın ikinci

akarsuyu Kavaklıdere idi. Geçmişe el birliği ile gömülen bu güzel dere, Çankaya'dan çıkar, nazlı nazlı aşağıya akardı. İlk düzlüğe geldiğinde upuzun kavakların, kokulu iğde bahçelerinin arasından geçerdi. Dere, Atatürk Bulvarı boyunca yapıların altına gömüldü. Bu gömülme yavaş yavaş gerçekleşti. Kırklı yıllarda, Atatürk Bulvarı, dar bir cadde genişliğinde asfaltlandı. Birçok kesimini eski ağaçlar gölgeliyordu. Kavaklıdere'nin kavakları gibi. Bazı yerlerine de, o zaman Ankara'nın neredeyse simgesi haline gelen akasyalar dikilmişti. Akasyalar çabuk büyüyor, güzel kokulu çiçekler veriyor, gölge yapıyordu. Atatürk Bulvarı güzeldi. Büyükelçilikler birer birer orada kuruluyordu. Ankara büyüdükçe, taşıtlar arttıkça bulvar değişikliklere uğradı. Bir gün genişletmeye başladılar. Akasyaların yerine at kestaneleri diktiler. Yıllar sonra aynı işlem yenilendi. Bu kez bulvar gidişdönüş olarak" ayrıldı. Düş biter mi? Ankara Çankaya'ya doğru kalkıp göç eylerken "yerliler, kendi evleri ile taşralıların evleri arasındaki ayrımı" gördüler, anladılar. "Atatürk Bulvarı'nın Kızılay Bakanlıklar bölümüne, Ankaralıların, genellikle yaptıkları işi belirten soyadlarını taşıyan ve günün her modern gereksinimini karşılayan apartmanlar yapıldı. Mermer merdivenli, mozayık döşeli, balkonlu, kaloriferli. Ankaralı hanımlar evlerinden çıktılar. Bu sefer apartmanlarının içinde oturdular." Düşümün peşine takılıp gidiyorum gurbeti unutup. "Yapılar Macar ustaların veya onların yetiştirmelerinin ellerinden çıkıyor, gerekli her türlü malzeme İstanbul'dan, dolayısıyla Avrupa'dan geliyordu." Kolayca anlaşılacağı gibi, başkent, artık

ikiye ayrıldı: "Eski Ankara, veya şehir deniyordu eski yerleşim bölgelerine." Eskişehir denmez. Mahalleleriyle de anılır: "Kale, Samanpazarı, Hacı Bayram, Taşhan gibi. Ticaret Yenişehir'e geç" gelmiştir. "Alışveriş için...Taşhan'a, Karaoğlan'a, Anafartalar'a, Samanpazarı'na" gidiliyordu. "Alışveriş edilen dükkânların sahipleri bilinir, adları"yla anılırlardı. "Bankaların hepsi Ulus'ta kurulmuştu." Başta şubeleri yoktu. "Sonra, Sakarya Caddesi'nde, Bayındır ile İnkilap Sokakları arasında ilk dükkânlar açıldı. Bir süre sonra, bu fidan, dallar saldı, aynı Ankara'nın kaleden çıkıp Çankaya'ya uzanması gibi, bütün Sakarya'yı, Atatürk Bulvarı'nı... Kızılay'ı kapladı. Kızılay'dan yukarı çıkması" daha sonra oldu. Sonra, "Ankara'nın başına iki kötü şey birden geldi. Kanalizasyon yapımı ve yap-satçılar. Kanalizasyon o güzelim yolların sökülmesine, her bahçenin acımasızca kazılmasına yol açtı... Yollar aylarca açık kalıyor, yap-satçılarm yapıları ise dikili dikiliveriyordu. Yapı alanları en son santimetre karesine kadar kullanılır alan yapılıyor, antreler, merdivenler, odalar, banyolar alabildiğine küçültülüyor, tavanlar alçaltılıyordu... Nitelikli iş yapılmadığı için hem yapılan sağlam olmuyor, hem de kent, o ilk taze, temiz halini yitiriyordu. Başlangıçta, var olan evlere dokunmadılar. Arsalar azaldıkça o da başladı. Katların sayısı artmaya başladı."*

Yitik Kent'te, 1935 yılında, 150 kahvehane varmış. En fazla kahvehane Anafartalar Caddesi'nde bulunuyormuş. Aydınların, öğrencilerin ve esnafın gittiği kahveler birbi-

*) Y. Yurtman, *Ankara-İstanbul / Öğün, Çalış, Güven*, s.397-409

rinden ayrılırmış.

Bir zamanlar, benim görmediğim, ne çok meydanı varmış Yitik Kent'in:

İtfaiye Meydanı, Tiyatro Meydanı, Gazi Meydanı, Kale Meydanı, Yıldız Meydanı...

Daha sonra, bir kısmını benim de bildiğim gördüğüm meydanlar oluşmuş:

Hâkimeyet-i Milliye Meydanı (yani Ulus), Sıhhiye Meydanı, Zafer Meydanı, Cumhuriyet Meydanı, Lozan Meydanı, Cebeci Meydanı, Tandoğan Meydanı...

Hem Jön Türk, hem de Kastamonu Milletvekili Tunalı Hilmi'nin iş adamı, müteahhit oğlu Uğurlu Tunalı, Macar ve İtalyan ustaların şarap gereksinimini karşılamak için şarapçılığa başlamış.

Ankara'nın unutulmaz Kolonyası, Eyüp Sabri Tuncer'dir. 1920'lerde Anafartalar'da küçücük bir dükkânla yola çıkılır ve 2000'de, yılda üç milyon litre üretim yapan büyük bir fabrikaya dönüşür.

Vehbi Koç, Ankara'da yükselişe geçen, ilk büyük iş adamı, patron.

1950'lerde Bentderesi'nde kabadayıların naralarından, kavgalarından geçilmezmiş. Kabadayıların bıçakları sık sık kana bulanırmış. Karınlarından sıcak kanlar akarmış kaldırımlara, genelev kadınlarının gözleri önünde.

Ankara'da yasalar ve karar çerçevesinde katlar durmadan yükselmiş deprem falan gözetilmeden. Belediye arsa rantçılarına hep göz yummuş, çoğu zaman birlikte çalışmışlar. Ankara'yı çirkinleştirmek için ellerinden ne geli-

yorsa yapmış rüşvetçiler, belediye memurları...

Ziraat ve Veteriner Fakültesi, 1948'de
İlahiyat Fakültesi, 1949'da,
Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1950'de,
Eczacılık Fakültesi, 1960'da,
Eğitim Fakültesi, 1965'te,
Basın Yayın Yüksek Okulu, 1965'te,
Diş Hekimliği, 1973'te açılmış.
Bazı şeyler geç geliyor Ankara'ya, Türkiye'ye...

Düş sürüyor...

Ankara metrosu 1997'de, benim Berlin'e gelişimden on yedi yıl sonra açıldı. Berlin'de ise, metro, nereyse yüz yıl önce açılmış, genişleyerek yerin altını ağ gibi sarmayı sürdürüyor.

Söğütözü-Dikimevi arasında işleyen tramvay da 1996'da yolcu taşımaya başlamış. Berlin'de ise, neredeyse, bir asır önce kurulmuş tramvay hatları.

En çok da, Yitik Kent büyüdükçe, otobüs garajı değişip durdu. Ulus'un ötelerinde, Aydınlıkevler'e yakın bir yerden, Gar'ın yanına taşındı modern binalar, terminaller, bürolar yaparak. Kaç kez buradan İstanbul'a ve başka kentlere gidip geldim. Sonra, kentin göbeğinde kalındı diyerek 1993'te, şimdiki yerine, taşındı. Eski terminal ölüme terk edildi. Şimdi oralarda kargalar bile barınmıyor. Yeni terminalde ise saatte 300 otobüse ve günde 250 bin kişiye hizmet sunuluyormuş.

Düş görüyorum. Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İn-*

san Manzaraları'ndaki tren Polatlı, Etimesut hattından yavaşlayarak Sincan'ı geçip Ankara garına giriyor bembeyaz dumanlarını ve kederli düdüğünü sala sala. "Ankara Garı'na bahar" gelmiştir "büfesinde göbekli bir marula benzeyen İstanbul hasretiyle". Çünkü, "Ankara Garı temizdir, rahattır ve bilhassa yenidir.

Artık yok hiçbiri:

Behçet Kemal Çağlar, onun için hüzünlü, dertli:

Nerde yaz akşamının buhurdanı iğdeler?
Nerde o altın tahtı devirmiş tahta sedir?
Kanımla suladığım kavaklar kerestedir!
Nerde o Kayaş yolu üstündeki bahçeler?
Bir ikibuçukluğa doyasıya vişneler?

Görüntüler ve düşler iç içe geçiyor, eski yeni bir arada kimi zaman kan kardeşi gibi:

Anıttepe... Ar Sokağı... Gençlik Caddesi...
Sabah, kuşlar; kanat kanat... Bir çocuk sesi...

Tarancı, zaten karamsar biri, ömrüce susmayı yeğlemiş şiirlerinin dışında, "Düşte Güzel şeyler yazmış, ama Hacıbayram Camii"yi de ziyaret etmiş yeri geldiğinde:

Ankara'nın Hacıbayram camii
Böyle yerlere yolumuz düşmese
Kimi şâh olur garip derviş kimi

Musalla taşında tayan cenaze

Cahit Külebi, "Acı dönem" demiş geri dönüp bakınca ülkemizin haline, perişanlığına ve teklemesine. Yüreği sızlamıştır mutlaka şu dizeleri yazarken:

Şu Ankara kentinin sokaklarında
Mutsuz kediler, köpekler var.
Sen de mutsuz değil misin ey ozan,
Bezgin değil misin onlar kadar?

Ve halkın da değil mi baştan başa
Yoksul, umutsuz, bezgin?
Bir ağaç gibi kurumuş
Suyu çekilmiş ülkemizin

"Ankara'nın sabahları"nın farklı olduğunu söylüyor Mehmed Kemal. "Kuyulukahve"deki çoktan yok olup gitmiş bir kentin külleşmiş görüntülerini eşelerken yıllar sonrasından, hüzünlü bakışlar fırlatıyor efkârlana efkârlana:

Bilmezsin Ankara'nın sabahlarını,
Kim bilecek o sabahların büyüsünü?
Her gün ayrı biçimde gelir.
Bir bakarsın yağmurlu, çamurludur,
Bir bakarsın günlük, güneşlik;
Farkına varmazsın değişikliğin
Alışır gidersin böylece...

Hasan Hüseyin "ankara'da ankara"yı arar. Yoktur Ankara'nın Ankara'sı. Eskiden hiçbir şey kalmıyor ki geriye, yeni yetmelere, geleceğe: Dolmuş Anadolu kendi kendine, doldurmuş başkentin sokaklarını, caddelerini, meydanlarını, evlerini, hapishanelerini, meyghanelerini, pastanelerini, genelevlerini...

kaç yıldır vardım bilmezsiniz
ankara'dan ankara'yı
aradım yıllaryılı
ankara'da ankara'yı

oysa işte şuradaymış
oysa işte gökdelen
çevresi gecekondu
oysa işte bankalar
bekçi bayrak faiz kredi
dibi dilenci dolu
oysa işte güvenpark
"övün çalış güven türk"
almanya'da anadolu
şurası işçi-bulma
şurası da kale yolu
şu demişsim mundarçay
şu demişsin hacıbayram
şu demişsin tuzluçayır
şunlar da bizimkiler

evelallah inşallah
sivaslı erzincanlı dolu

Tarihi bilen biliyor. Kentlerin belleğinden ve gündeminden çabucak değişiveriyor kentlerin sokakları, meyhaneleri, insanları, yapıları, anıları.... Can Yücel, eski bir Ankaralı, milletvekili oğlu, Dil Tarihli... O, bilmeyecek de bazı şeyleri ben mi bileceğim?

Buket diye bahçeli bir meyhane vardı
Yenişehir'de
Yıkıldı çoktan GİMA var şimdi yerinde
Yıkılmayan ne kaldı ki Ankara'da, ülkemizde?

"Yaşadığımız Ankara geceleri"ni kimse anlatmaya yeltenmediğinden Veysel Öngören kalkıp Diyarbakır'dan geliyor geçmişini tazelemeye. "İzmir talebe yurdu"nda kalıyordur. "Peynir, haşlanmış yumurta, tuz"dur kahvaltısını şenlendirenler. "Mavi, gri ve karda bembeyaz / Dır Ankara geceleri". Öyle havalarda ne çok yürüdüm Kızılay'dan Demirlibahçe'ye kadar. Evden Sıhhiye'ye kadar. Kızılay'dan Maltepe'ya Çankaya'ya, Kuğulu Park'a, Tunalı Hilmi'ye kadar... "Yollar yatak yorgan / Beşevler, Cebeci / Kavaklıdere biraz yokuş"tur. "Sonra Dil Tarih" girer can havliyle hayatıma. Vurun "dersin gözüne".

"kömür ve kükürt kokuları arasında" "her sabah yaya geçiyorum Ankara'yı", Özdemir İnce gibi. Her akşam yineleniyor bu kahredici tören otobüs kuyruklarında, sıkışık

otobüslerde, işkence yolculuklarda "okuyarak bildirilerini direnen öğrencilerin" arasında "bakarak yırtık afişlere, şarkıcı resimlerine."

"Ankara uzaklığının" "Kanıma sızması"na daha epeyce var. Çünkü Sakarya Caddesi'nin eski halini düşünüyorum da düşümde, Alper Aktan'ın dizeleri geliyor aklıma:

"Kırk yıl önce şu köşede taksi durağı" varmış. "Büyük boy Amerikan arabaları artık yok", allahtan! "Arkasındaki kafeterya da" Ne kaldı ki geriye! "Öbür köşede Missuri Lokantası ile / meşhur meyhanesi de" duruyor mu acaba yerinde? "Bayındır Sokağa bakan / balıkçı dükkânları yerli yerinde gibi" Balıkçılar ise durmadan değişmekte ölümler nedeniyle. "Dönercilerin yerlerinde ne vardı" peki? "Dikiş makinası ya da konserve mi satıyorlardı"? "Ama Ulus Sinemas"nın arkasındaki / büyük boşlukta / Bisiklet tamircisi Nuri Kuş Usta / Yanında Amerikan Kütüphanesi / ve Sergen Pastanesi / Karşısında Ali Nazmi Pasajı / Yanında Goralı" Yok artık bunlar, Yitik Kent'in kalbine gömüldüler pek çoğu. Tarih, "Missuri Meyhanesi'nin afyonlu şarabı gibi"

Daha eskileri de düşünüyorum. 1963'ü örneğin. Egemen Berköz, Dil Tarih'te İtalyan Filolojisi'nde okuyor. "Şiir ve kavga" iç içe. "Altındağ, Yenidoğan / Karanfil Sokak'ta aşı boyalı yapı / coşku ve gençlik /.../ Ve bir gün, birden: /.../ yürüyoruz sokaklarda /.../ go home Amerika /.../ yürüyoruz bir marşla" Gençliğimiz buluşuyor ya alanlarda, ya gösteride, ya polis copunda...

İpince bir ip merdiven gibi duruyor anılarımda Metin

Altıok. Bingöl'e gitmiş miydi ben oradayken? Nebahat'la evlenmiş miydi? Ne önemi var bunların. Önemli olan onunla Ankara arasındaki sımsıkı bağ herkes bir biçimde kapağı İstanbul'a atarken: Ankara, onun "aziz" kentidir. Bir de "kestane ağaçları ve aşkları"nın beşiği." Meclis'in arkasındaki 'Begül'ün güz bahçeleri"nde "kafe-konyak ve kitap"lı saatler... Başını "göğsüne yaslayıp" ağladığı tek kenttir, Ankara. Artık kentte ne Cemal Süreya vardır, ne de Muzaffer Buyrukçu. Başka dostlar da yoktur... "Birinci Yeni"yle "İkinci Yeni"nin öz annesi, Ankara. Başkentten başka herkesin kendisini terk ettiğini söylüyor Metin, bir de "parlamentarizmin kucağına" attılar seni, diye sitem ediyor sevdiği kente.

Can Yücel'le Hüseyin Atabaş'ın geçirdiği bir meyhane akşamının fotoğrafına bakmadan geçmek olur mu? "Ankara'da bir bahar akşamı, en karanlık, / Can Yücel sakalını aranıyor"dur ha bire" 'Mülkiyeliler'de sıvazlamak için. / 'Buket' meyhanesini anımsıyor"dur belki de "bir zamanlar Cahit Sıtkı ile oturdukları, / hani havuzunun kıyıları küpelerle çevrili 1 içeri girildiğinde hanmeli kokan."

Ankara'da bir başka öğrenci: Güven Turan. Sonra, İngiliz Filolojisi mezunu: Üniversite sınavı için gittiği kente çakılıp kalır daha sonra. 1963'te "Rüzgârlı Sokak'a" gider. "O ve Han Da. 4"e. Yıl, 1964. "Kedi Seven Sokağı"na yerleşmiş. "bir esnaf lokantasında" "öğle yemekleri yer" "bir tüccar oteli"nin "çatı katında" kalıyordur. Yıl, 1969. "Esat Caddesi"nde tutar ilk evini. Yıl, 1976. "Akay Caddesi'nde"ki evden bavulunu alıp çıkıp gider ardına bakma-

Remzi İnanç'ın Toplum Kitabevi'nde: Özcan Yalım, Remzi İnanç ve Gültekin Emre (Ankara, Nisan 1996).

dan. "Hâlâ gidip geliyor" başkente, Güven Turan. "bir evi" de "var bu kentte" Ankara kenti olmasa da.

Ankara'da, Ahmet Özer haklı, bir zamanlar "gençlik parkı / genç ankara'nın yakasında", evet, öyle, "bir karanfildi her sabah güneşle sulanan", yine bir zamanlar "badem ağaçları atkestaneleri" de vardı, "bulvarı boylu boyunca adımlayan kolejli kızları" da, "ucuz şarap tadında han odaları" da.

Eskiden ne çok yağmur yağardı Ankara'ya. Şemsiyeler dayanmazdı yağmura, doluya. Herkesin bir şemsiyesi vardı ve bunu Cemal Süreya görür, portrelerine de geçirirdi. Mehmet Taner de şemsiyesini açıyor, çünkü "Yağmur yağıyor Ankara'nın göbeğine". "Bir kasbada tutturuyor / Ba-

loncu ile büfeci de" demek, Ankara, hâlâ bir kasabadır, demek. "Şu piyango biletçiler"ine, "Dolmuşa yolcu çağıran ak kasketli çağırtkan"a rağmen, bir kasaba, hâlâ!

Ahmet Telli ne çok geldi Milli Kütüphane'ye, bana. Kumrular Sokağa. Ki, "Kumrular sokağı hüzzamdı bir zaman", Kale'ye ise "rast vaktinde çıkılırdı. "Posta Caddesi, Taşhan, Karpiç ve diğerleri" Öyle ya "Ama artık meyaneler kalmadı Ankara'da". Bu da bir saptama elbette. Şu saptama da doğru mu acaba? "Belki bundandı Cemal Süreya'nın Kızılay'da / Huzursuz bir zürafa gibi dolaşması".

14 Haziran 1992'de ne olduğunu ne bilebilirdim Zerrin Taşpınar'ın şiirini okumasaydım: "Çıkrıkçılar Yokuşu'nda bir eski Ahi" varmış. Dedesi mi acaba? "iplikçiler, kavaflar, mitil yorganlar" da varmış yerlere serili. Başka ne vardır bu ünlü ve tarihi yokuşta? "heybesinde yeşil armut, kuru üzüm / nazar kıran iğde dalı, kestane / şişelere değişilmiş nohut demeti". Başka? "Çıkrıkçılar Yokşu'nda kara para, ihanet / darağacı kurulmuş Saraçlar Çarşısı'na / kırkyıl hatırlı kahve, komşu hakkı".

Kısa ömürlü, yiğit: Arkadaş Z. Özger. Benim gibi Ankara'ya doyamayanlardan o da. Onu da bileklerine "Ankara vurulmuş" "ilkyaz mı hani nerde Ankara" bir bilen var mı? "cılk yumurta akı, kına yakısı / sürgün hızı sürgün hızı yürektedir / kavuniçi buğday tanesi, yanık yarası".

Öner Yağcı da uzaktan seviyor, seyrediyor, dinliyor... Ankara'yı, benim gibi. Onunla dileğimiz aynı, o ne diyorsa ben de onu diyorum: "Ankara'yı benim için de seyredin balkondan" dostlarım, arkadaşlarım. Artık yok ya, olursa

Remzi İnanç'ın evinde (soldan sağa): Ataç Elalmış, Abdülkadir Budak, Cahit Külebi, Remzi İnanç, Ahmet Özer, Şükrü Erbaş ve Gültekin Emre (Ankara, 8.4.1996).

yine eskisi "Gençlik Parkı'ndaki salkım söğütlerin ötüşünde / Bir semaver demletin, kahırlara inat". "Eski tadındaysa Hacıbaba'nın baklavası / İki lokmadan fazla yiyin, / Caneriklerini tuzlayın, / Ağzınızda tutun kirazları." Şunları da yapın, lütfen: "Bana Ankara'yı anlatın, özledim caddelerini". "Kızılay'da gezinin akşamüstü" ,"Bir kitap da bana alın Zafer Çarşısı'ndan". "Sümer Sokak hâlâ mı ıssız? / Biracılar mı türemiş kahveanelerinde?", "Keçikıran otobüsüne benim için de binin / Selam salın Hüseyingazi dağına" " Karşıyaka'ya bir karanfil de benden götürün". "Tandoğan'dan Kurtuluş'a coşkuyla yürüyün".

Benim çocukluğuam bir gönderme bu, başkası olamaz. Beş yaşıma, unutulanlara, fotoğraflara: "Aylak aylak"

yürüsem bütün gün Ümit Sarıaslan gibi, "Samanpazarı'ndan Ulucanlar'a / Sarkan yokuşta". Başka nerelere gidilir çocukluğu aramaya? "Hamamönü Cevizaltı Koyungözü / Biri bitmeden biri başlayan Anadolu". Acaba, çocukluğum "İki katlı avlulu / Cumbalı şu ev"de mi geçti? Öyle ya "Çocukların yüreğinden geçilir", nerede mi? "Işıltılı ülkesine düşlerin / İşte beş altı yaşın Ankara'sı / Gelir konar penceresine / Mavi badanalı bir masal evinin".

Mahmut Turgut da, üniversite yıllarıma götürüyor beni, uzaklara: "Toplum'dan çıktım, koltuğumda kitaplar." "Kızılay'da ilkyaz çiçekleri". İlkyaz, Kızılay'a nergisle gelirdi, satıcı kızlar, kadınlar nergis demetlerini burnuma burnuma tutarlardı. "Otobüsler hıncahınç" mı hâlâ? "Upuzun" mu hâlâ "dolmuş kuyrukları"? "Başım dönüyor beton yığınlarına baktıkça." "Esat'a yürüyorum" hep olduğu gibi. "Duvarlarda" sloganlar.

Hangi kentten daha geri durur Ankara'da tarihi? Bilemem, ama her kentin tarihi dokusu kendine özgüdür. Akara'nın geçmişini bir güne sığdırmak olası değil, bunu bilen biliyor. Abdülkadir Paksoy, tutuyor elimden, unuttuğum yerleri anımsatıyor bana bir bir: "ya Anadolu Uygarlıkları Müzesi" diyor, düşüp önüme: "Nasıl gülümser gördün" mü? "Elli bin yılı kucaklayan bedesten" "Geçtin" mi "tarihin köprüsünden / Gürül gürül akarken" altında "zaman ırmağı". "İnip yüzü"nü "yudun" mu "bir kıyısında / İşte tarih bu, derken / Ayırdına vardın" mı "genöleştiği"nin "Bir günde elli bin yıl birden". Öyledir, Ankara, insanı durmadan gençleştirir yorarken, üzerken de. "Duy-

dun" mu "Roma Hamamı'nı gezerken / Fildişi lirlere eşlik eden / Ellerinde gümüş hamam tasları / Sütmermer kurnalardan taşarken ak köpüklü sular / Sütbeyaz seslerini Galatyalı kızların".

Ankara, bitmiyor işte, bir başka şair de alıp beni götürüyor eskilere, tarihe: Tuğrul Asi Balkar, alıyor sözü ve sürüklüyor beni sokaklara, caddelere: "belkıs minaresi mi / julianus sütunu mu / kenger yapraklarıyla". Yanıt vermeme fırsat kalmadan, sözü bir başka yere getiriyor hemen: "ankara kalesi /yalnızca bir kale mi / yoksa senfonik bir şiir mi /kurtuluş savaşının yankısı". Ne diyeceğimi bilemiyorum. "kurşunlu hanla birlikte / mahmutpaşa bedesteni mi / anadolu uygarlıkları müzesi mi". Ne desem ki? "ah muhteşem çapa: ankyra / ahiler yurdu musun, yoksa". Herhalde öyledir. "mamak dolmuşlarıyla / samanpazarı'na inerken /.../ aslanhane camisinde / hitit aslanları / zincirli camide / ahşap bezemeler /.../ ankara palas mı / devlet konuk evi mi /.../ ankara'da trakyalı bir kız sevdiği'ni biliyorum şairin. "ilhanilhan kitabevi'nde mutlu" olduğunu da. Konuşa konuşa tükenen Ankara değildir aslında, kalbimdir.

İşte, benim düşümdeki görüntü, tıpkı böyle, yaşadığım gibi, aynen böyle: "Gün olur Ankara güneşlidir" diyor Halise İnan, bu olağan, ama arkası geliyor sımsıcak: "Bir gül daha düşer kaldırımlara /.../ Gün olur Ankara rüzgârlıdır / İşçiler grevde memurlar yürüyüşte / Öğle tatiline sığdırlır once düş ve umut/.../Gün olur kar yağar Ankara'ya/merhaba derken Nâzım Hikmet Anıtı'na / Saçlarım omuzlarım bembeyaz olur / Örselemeden inersem

Ulus'tan Kızılay'a"

Mülkiyeliler'de yemek yedim mi? Dostlarımla buluşup öğlen rakısı içtim mi? Dost ve İmge kitabevlerinden dergi, kitap aldım mı? Sakarya'da ressam Ataç Elalmış'ın muayenehane/atölyesinde Salih Bolat'la çay içtim mi? Coşkun Yerli'yle Gima'nın üstündeki kafeteryada gelecekten, şiirden, "Yokluk"tan konuştum mu? Turgut Çeviker'le düşlerimizi paylaştık mı Milli Kütiphane'de, *Türkiye Yazıları*'nda, Sakarya'da? Ceyhun Atuf Kansu Ödülü 1996'da bana verildi mi? Yani *Taşı Sula*'ya? Enis Batur, *Yazı*'yı hayata geçirdi mi bu haritasız kentin ortasında? Mehmet Taner, *Tan*'ın ufkunu genişletti mi şiirle, dergiyle, kitaplarla? Ali Cengizkan, "Geceleri elinde bir ayna dolaşan" o değil mi? Yoksa burası bir "işkencehane" mi Müzaffer İlhan Erdost'un dediği gibi? "Halkın özlemi, mengeneye sıkıştırılmış gibi. Gece evinden alınan, gündüz übiversite kantininden toplanan, işkence gören, ajan olmaya zorlanan, kitabı yakılan, dergisi toplatılan, yazarı kelepçelenen, şenliği basılan, paneli engellenen, derneği mühürlenen, türküsü boğazına mühürlenen, resmine 'hı' çekilen, on'larca ağızlı bir mengene bu. Kent değil, işkencehane." Fazıl Say'ı evlerinin bahçesinde top oynarken gördüm mü? Ali Balkız'ın meyhanesi Kardelen'de Çerkes Karadağ ve Uğur Kaynar'la otrdum mu, içtim mi? Hüseyin Atabaş, Çiğdem Sezer'le bir kahvede çay içtim mi? Remzi İnanç Ağabey'in çiğ köfteleriyle rakı içtim mi? Babamın elinden tuttum mu hiç? Annemin göz yaşlarını silmeye yetişebildim mi? Ölenlerle

öldüm mü?

Ben de yaşadım bu kentte?
Her şey yitip gidiyor.
Kentin belleği de...
Bir büyülü düş gördüm ben.
Upuzun bir düş.
Yıllarca sürdü.
Şimdi o düşü yaşıyorum çok uzakta.

Ankara'dan gelir geçer trenim,
Bir gün olur elbet ben de binerim.
Varır toprağına yüzüm sürerim.

Turgut Uyar

Kaynakça

Akın, Gülten, *Toplu Şiirleri (1956-1991)*, YKY, İst., Mart 1996

Ankara Kitabı, YKY, İst., 1994

Arif, Ahmet, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yay., 14.Basım, İst., 1977

Atabaş, Hüseyin, Ali Cengizkan (Hazırlayanlar), *Ankara Rüzgârı, Ankara Şiirleri Seçkisi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998

Aydın, Suavi - Emiroğlu, Kudret - Türkoğlu, Ömer - Özsoy, Ergi D. (Hazırlayanlar), *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*, Dost Yay., Ankara, 2005

Behramoğlu, Ataol, *Birgün Mutlaka*, Yazko Yay., İst., 1981

Berk, İlhan, *Galile Denizi*, Adam Yay., İst., Eylül 1982

Berk, İlhan, *Âşıkane*, Adam Yay., İst., Kasım 1982

Berk, İlhan, *Atlas*, Adam Yay., İst., Nisan 1987

Buyrukçu, Muzaffer, *Anında Görüntü*, Yılmaz Yay., İst., 1992

Cengizkan, Ali, *Ankara Ankara Güzel Ankara*, Kalem Yay., Mart 1987

Dıranas, Ahmet Muhip, *Yazılar*, Adam Yay., İst., 1994

Dorsay, Atilla, *Sinema ve Çağımız*, Remzi Kitabevi, İst., 1998

Dıranas, Ahmet Muhip, *Şiirler*, Kültür Bakanlığı Yay., İst., 1990

Erdost, Muzaffer İlhan (Hazırlayan), *İlhan İlhan*, Onur Yay., 3.Basım, Anakara, Kasım 1995

İlkin, Selim, İlhan Tekeli, *Bahçeli Evlerin Öyküsü*, Köy Koop, 1984

İyiler, Orhan, *Öldükleriyle Kaldılar*, 3.Basım, İst., 1987

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Ankara*, Remzi Kitabevi, 3.Basım, İst., 1972

Karasu, Bilge, *Göçmüş Kediler Bahçesi*, Milliyet Yay., İst., 1979

Kemal, Mehmed, *Türkiye'nin Kalbi Ankara*, Çağdaş Yayınları, 1983

Kuleyin, Nezih, *Hayat İçin Bir Kahve Molası*, Notos Yay., İst., Eylül 2007

Külebi, Cahit, *Bütün Şiirleri*, Adam Yay., 2.Basım, Temmuz 1985

Uyar, Turgut, *Büyük Saat*, YKY, İst., Mayıs 2002

Sedat, Alper Aslantaş - Bıçakçı, Baskın, *Popüler Siyasî Deyimler Sözlüğü*, İletişim Yay., 1995

Soysal, Sevgi, *Yürümek*, Bilgi Yay., 3.Basım, Ankara, 1987

Soysal, Sevgi, *Yenişehirde Bir Öğle Vakti*, Bilgi Yay., Ankara, 1973

Süreya, Cemal, *Sevda Sözleri*, YKY, Ekim 1995

Saraç, Tahsin, *Toplu Şiirler*, Tekin Yayınevi, İst., 1989

Tanpınar, Ahmet Hamdi, Beş Şehir, Milli Eğitim Bakanlı-

ğı Yay., 1989

Turan, Güven, *Dalyan*, Derinlik Yay., İst., Aralık 1978

Tülek, Levent, *Lumpen Sözlüğü*, Sel Yay., 2007

Türkiye Yazıları, Kasım 1979, Sayı:3

1980'den beri yaşadığı Berlin'de yeni ülkeler, yeni denizler, yeni sokaklar, yeni mahalleler bulmuş şair Gültekin Emre. Bulmasına bulmuş da 1956 - 1980 Ankara'sını unutturamamış bu ona. Şair, çocukluğunun, gençliğinin geçtiği Ankara mahallelerini, sokaklarını, evlerini aramış her gittiği yerde. Onda giderek iyice sararmış, solmuş bir fotoğraf haline gelmiş Ankara.

Yitik Kent Ankara, bir şairin gözüyle farklı bir kent biyografisi.

heyamola
yayınları

Türkiye'nin Kentleri

ISBN 978-975-6121-71-9